HONORÉ DE BALZAC

TILSIMLI DERİ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: VOLKAN YALÇINTOKLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

TILSIMLI DERİ

HONORÉ DE BALZAC

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:

VOLKAN YALÇINTOKLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel
HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ
HONORÉ DE BALZAC
TILSIMLI DERİ
özgün adı
LA PEAU DE CHAGRIN
fransızca aslından çeviren
VOLKAN YALÇINTOKLU

editör
ALİ ALKAN İNAL
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
düzelti
ALEV ÖZGÜNER
grafik tasarım ve uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Genel Yayın: 1820

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Önsöz

1831

Kuşkusuz kişiliğini eserlerinin yapısı ile belirgin bir şekilde yeniden üreten ve yapıtı ile kendisi tek ve aynı olarak addedilen pek çok yazar vardır. Bunun yanı sıra, sanatçının temel düşünceleri ve eserlerindeki fantezileri arasındaki çeşitli bağlantı düzeylerini tanımlayacak hiçbir gerçek kural bulunmayan, ruhları ve alışkanlıkları yapıtlarının biçimi ve içeriğiyle şiddetli bir şekilde ters düşen yazarlar da vardır.

Bu uyum ya da uyumsuzluklar varlıklarını, tıpkı kuşağın kaprislerinde olduğu kadar değişken, iç işleyişlerinde garip, gizemli bir ahlaki yapıya borçluydular. Kurgulanmış bireylerin ve düşüncelerin üretimi, anlaşılması mümkün olmayan iki gizemi oluştururken, bu iki üretim tarzının yazarlarıyla birlikte ortaya koydukları benzerlikler ve farklılıklar adına çok az şey sunmaktadırlar.

Petrarca, Lord Byron, Hoffmann ve Voltaire dehalarıyla öne çıkan yazarları temsil ederken, kanaatkâr kimliğiyle üslubunun açgözlülüğü ve eserinin kahramanlarıyla tezat oluşturan Rabelais, tıpkı lezzetli yemekleri tanıtırken ağzına neredeyse hiçbir şey koymayan Savarin[1] gibi, şarabı methederken su içiyordu.

Büyük Britanya'nın gurur duyabileceği en kayda değer çağdaş yazar için de durum aynıydı. Eva, Melmoth, Bertram gibi eserleri borçlu olduğumuz kibar ve zarif papaz Maturin kitaplarında kadınlara gerekli özeni gösteriyor, gündüzleri mesleğinden kaynaklanan katı düşüncelere sahip olmasına rağmen geceleri cinsi latifi cezbedecek bir züppeye dönüşüyordu. Boileau için de benzer şeyler söylenebilirdi: Kibar ve yumuşak sohbeti ile küstah dizelerinin alaycı içeriği

birbirleriyle tezat oluşturuyordu. Duyarlı şairlerin çoğu, özel yaşamlarında aynı duyarlılığı göstermezlerdi. Aynı şey, hiç durmadan insan bedeninin en güzel biçimlerini idealize etmeye, hatların şehvet uyandıran yanlarını yansıtmaya, güzelliğin ayrıksı çizgilerini bir araya getirmeye çalışan ama neredeyse tamamı kötü giyinen, şık görünmeyi küçümseyen, dışarıya hiçbir şey sızmasına izin vermeden güzelliğin ölçülerini ruhlarında saklayan heykeltıraşlar için de geçerliydi.

Yazar ve düşüncesiyle ilgili bu karakteristik uyumsuzluk ve uyumluluk örneklerini artırmak hiç de zor olmayacak; ama bu çifte olgu o kadar belirgin ki, daha fazla üzerinde durmak biraz çocuksu bir ısrar anlamına gelecek.

Şu halde, hiçbir dramacının sahneye koyamadığı en iğrenç anlatımı, en derin alçaklığı yansıtırken, Schiller'in soylu yüreği François Moor[2] ile suç ortaklığı yapmaktan kaçınsa gerçek bir edebiyattan söz etmek mümkün olabilir miydi?.. En hüzünlü trajedileri kaleme alan yazarlar genellikle kendi yaşamlarında saygıdeğer Ducis[3] örneğinde olduğu gibi oldukça uysal ve ataerkil geleneklere bağlı kişiler değil miydi? Bugün bile, küçük burjuva geleneklerinin en kavranamaz nüanslarını büyük bir incelik ve hassasiyetle yansıtan Favart'larımızın[4] dizelerini gördüğünüzde, zihninizde temiz yürekli bir köylünün sığır spekülasyonu ile zenginleştiğini canlandırabilirsiniz.[5]

Edebiyatta insanları yüzlerinden tanıma sanatını yöneten yasaların belirsizliğine rağmen, okurlar kitapla şair arasında asla tarafsız kalamazlar. Düşünceleriyle istemsizce bir resim çizer, bir kişilik oluşturur, zihinlerinde bu kişinin yaşlı ya da genç, uzun ya da kısa, iyi ya da kötü olduğunu canlandırırlar. Yazar bir kez tasviri yaptığında her şey bitmiş, kuşatmaları tamamlanmıştır![6]

Böylece Orléans'da kambur, Bordeaux'da kumral, Brest'te ince ve narin, Cambrai'de irikıyım olursunuz. Bir sanat camiası sizden nefret ederken diğeri sizi göklere çıkarır. Tıpkı Parislilerin alaya aldıkları Mercier'nin Sen-Petersburg'daki Rusların esin kaynağı olması gibi. Nihayet, okurun fantezilerine göre şekillendirdiği ve neredeyse her zaman bazı değerlerini elinden alarak soyduğu, ardından kendine has kötülük eğilimleriyle yeniden giydirdiği birçok farklı özelliği barındıran bir varlığa, bir tür düşsel yaratığa dönüşürsünüz. Böylece bazen hakkınızda şöyle söylenmesinin paha biçilmez avantajına sahip olursunuz:

“Onu hayalimde böyle canlandırmamıştım!..”

Bu kitabın yazarı halkın yaptığı bu tür yanlış değerlendirmelerden hoşnut kalmakla yetinseydi, bu ilginç ilahi fizyoloji tartışmasından uzak durmaya çalışacak, edebiyatla uğraşan, geleneklerle uyumlu, erdemli, sağduyulu, çevresinde kabul görmüş bir beyefendi olarak geçinmeye kolayca boyun eğecekti. Ne yazık ki, yaşlı, yarı dalavereci, yarı utanmaz biri olarak ünlendi ve onun değerini bilmeyen, kötülüğe giden yolda her şeyin kötü olmadığından bihaber olan bazıları, yedi günahın tüm çirkinliklerini yüzüne kazıdılar. Bu yüzden, kamuoyunun bu konu üzerindeki yanlış yorumlarını düzeltmekte tamamıyla haklıdır.

Ama her şeyin eksisi artısı değerlendirildiğinde, belki de hak edilmiş kötü bir ünü, erdem olarak tanımlanmış bir yalana seve seve tercih edecektir. Günümüzde edebi alanda ün sahibi olmak ne anlama gelmektedir?.. Caddenin dört bir köşesine yapıştırılmış kırmızı ya da mavi bir afiş. Dahası, hangi yüce şiir, Paraguay-Roux[7] ya da bilmem hangi kimyevi karışım kadar popülerleşme şansına sahip olacaktır?..

Sıkıntılar, ismini vermediği ama altına imzasını atması tehlikeli hale geldiği için artık yazdığını itiraf ettiği bir kitapla başladı.

Bu eser, kimileri tarafından yaşlı bir doktora, kimileri tarafından Pompadour'un sefih bir yaltakçısına, bazılarınca da hayatı boyunca saygı duyulmaya değer bir kadınla karşılaşmayan, umudu kalmamış ve insanlardan uzakta yaşayan bir şahsa atfedildi.

Yazar, bu yanılgılar karşısında gülümsedi, hatta onları övgü olarak kabul etti, ama artık bir yazarın tamamıyla edebi değerlendirmeler karşısında suskun kalarak boyun eğmesi gerekse de, kişiliğini lekeleyen bir iftirayı aynı boyun eğişle kabul edemeyeceğine inanıyor. Yanlış bir suçlama bizden çok dostlarımızı etkiliyor ve bu kitabın yazarı kendisi için zararlı hale dönüşebilecek düşünceleri çürütmeye çalışırken kendini tek başına savunamayacağını fark ettiğinde, kendinden söz ederken hissedilen o tiksinti duygusunu yenmeye karar verdi. Kendisini tanıyan bir azınlığı memnun etmek için kendisini tanımayan birçok kişiyle hesaplaşmaya söz verdi ve bunu yaparken onur duyduğu bazı dostlukların ve göğsünü kabartan bazı onamaların hakkını vereceği için mutluluk duyuyor.

Şimdi, mermer iskemlesinin üzerine oturup yazdığı De matrimonio'daki[8] şehvetin tüm kaprislerinin engizisyon mahkemesinde yargılandığı ve evlilik yaşantısına hükmeden yasalarla büyük bir uyum içinde bir günah çıkarma ayinine dönüştüğü kitabıyla tanınan o temiz yürekli Sanchez'in hüzünlü ayrıcalıklarını üstlenirken kendini beğenmişlikle mi suçlanacak? Felsefe, din adamlarından daha mı suçlu duruma düşecek?..

Emeğin damgasını vurduğu bir yaşamı kabullenmek küstahlık mı sayılacak? Kendisine otuz yıl ömür biçen bir doğum kayıt belgesini gösterdiğinde yine yakınmalara mı

maruz kalacak? Kendisini tanımayanlardan ahlak anlayışını, kadınlara olan derin saygısını tartışma konusu yapmamalarını, iffetli bir ruhu hayâsızlığın prototipi olarak göstermemelerini istemek hakkına sahip değil mi?

Önsözdeki ihtiyatlı yaklaşıma rağmen, Fizyoloji'nin yazarını haksız yere eleştirenler, bu yeni yapıtı okurken tutarlı olmak istiyorlarsa, daha kısa süre önce yoldan çıkmış olan yazarın kibar bir sevdalı olabileceğine inanmak zorunda kalacaklar. Ama tıpkı suçlamaların kendisini yıpratamadığı gibi övgüler de onu şımartamayacak. Gördüğü tasvipler onu derinden etkilese de, kişiliğini halkın keyfi eleştirilerine teslim etmeyecek. Bununla birlikte, halkı, bir yazarın suçlu olmadan da suçu kafasında canlandırabileceğini ikna etmek çok güçtür!.. Bu yüzden önceleri hayâsızlıkla suçlanan yazar, onca eseri yalıtık bir yaşamın, yetingenlik olmadıkça açığa çıkmayan zihinsel verimliliğin izlerini taşısa da, bu kez zevk düşkünü bir kumarbaz olarak damgalanmasına şaşırmayacak.

Hiç kuşku yok ki, kendi lehine olağanüstü sempati yaratacak bir otobiyografi yazmak hoşuna gidebilecekti; ama şu an kendini onca önsözcünün yaptığı gibi küstahlıklar yazacak ölçüde hazırlıklı, çalışmalarında mütevazılığını koruyacak ölçüde bilinçli hissediyor; üstelik herhangi bir sağlık sorunu olmadığı için, muhakkak ki hüzünlü bir önsöz kahramanı tasvir edecek.

Kişiyi ve gelenekleri kitaplardan dışlarsanız, yazar size yazıları üzerinde büyük bir otorite kullanma hakkını tanımış olacaktır: Bu yazıları küstahlıkla suçlayabilir, kalemini uygunsuz tasvirler yapacak ölçüde kötü kullanması yüzünden onu kınayabilir, sorunlu gözlemleri derleyebilir, ona kişiliğine uygun olmayan kötülük eğilimlerini atfedebilirsiniz. Başarı bu engebeli arazilerde ulaşılması zor bir duraktır, bu yüzden Evliliğin Fizyolojisi belki de bir gün tamamıyla aklanacaktır. Daha sonraları belki de daha iyi

anlaşılacak ve yazar günün birinde dürüst ve ciddi bir kişi olarak sayılmanın mutluluğunu yaşayacaktır.

Ama bayan okuyucuların birçoğu, Fizyoloji kitabının tıpkı hasta olduğu için diyet uygulayan biri gibi kanaatkâr, su içen ve çalışmaktan başka bir şey düşünmeyen yaşlı bir müdür yardımcısı olarak düşündükleri yazarının genç olmasından hoşnut kalmayacak, iyi aile çocuğu bir gencin evliliğin sırlarına nasıl nüfuz ettiğini anlayamayacaklardır. Böylece suçlamalar varlıklarını yeni bağlamlarda sürdüreceklerdir. Ancak bu önemsiz davanın, suçsuzluğu lehine sona ermesi için insan zihninin işleyişi konusunda yeterli birikime sahip olmayanları düşüncenin kaynaklarına götürmesi yeterli olacaktır.

Bir önsözün sınırları dahilinde olsa da, bu psikolojik deneme belki de bir yazarın yeteneği ile fiziki özellikleri arasındaki ilginç uyumsuzlukların anlaşılmasına yardım edecektir. Kuşkusuz bu sorun yazardan çok kadın şairleri ilgilendiriyor.

Doğayı düşüncelerle yeniden üretmeyi hedefleyen edebiyat, sanatların en karmaşığıdır.

Bir duyguyu resmetmek, renkleri, ışıkları, ara tonları, nüansları yeniden canlandırmak, dar bir alanı, denizi ya da manzarayı, insanları ya da binaları hakkını vererek ortaya koymak, işte resmin tamamı bundan ibaret.

Kaynakları daha da sınırlı olan heykeltıraşlığın doğanın büyük zenginliklerini ifade etmek, duyguları insani görünümlerle sunmak için bir taş ve bir renkten başka malzemesi yoktur, bu yüzden heykeltıraş, mermerinin altında az sayıda kişinin dikkate aldığı uçsuz bucaksız idealleştirme çabalarını gizler.

Ama daha engin olan düşünceler her şeyi kapsarlar: Yazar tüm olaylara, tüm kişiliklere vâkıf olmak zorundadır. İçinde

fantezilerine göre tüm evrenin yansıdığı tam olarak tanımlayamayacağım eşmerkezli bir ayna barındırmalıdır; aksi takdirde yazar ve hatta gözlemci varlıklarını sürdüremezler; çünkü yalnızca görmek yeterli değildir, bunun yanı sıra hatırlamak ve izlenimlerini seçtiği bazı sözcüklerle ortaya koymak ve bu sözcükleri imgelerin tüm incelikleriyle süslemek ya da onlara ilk duygulanımlarının en canlısını iletmek gerekir.

Oysa, her yazar tarafından eseri için, her bilgiç tarafından teorisi için yaratılmış titizlikli Aristotelizm çabalarına girmeyen yazar alçak ya da yüksek bir kavrayışla uyum içinde, yazın sanatının birbirinden oldukça farklı iki bölmesini yani gözlemi ve ifadeyi bütünleştirmeye çalışıyor.

Kalburüstü birçok kişi gözlem yeteneğine sahip olsalar da, düşüncelerini canlı bir ifadeyle dile getiremezler. Diğer yazarlar ise mükemmel bir üsluba sahip olsalar da, her şeyi görüp kaydeden o keskin görüşlü ve meraklı dehadan yoksundurlar. Bu iki entelektüel yetenekten, bir şekilde edebi bir görüş ve dokunum açığa çıkar. Birinin üslubu, diğerinin kavrama yetisi iyidir; biri ahenkle ilerleyen notalar üretip insanları ağlamaya ya da düşünmeye yöneltemeden lirini çalarken, diğeri enstrüman yokluğunda yalnızca kendisi için şiirler yazar.

Bu iki gücün birlikteliğiyle kişi bütünleşir; ama bu nadir ve mutlu uyumluluk hâlâ deha anlamına gelmez ya da daha basit bir ifadeyle bir sanat eserini yaratacak iradeyi sağlamakta yeterli olamaz.

Yeteneğin olmazsa olmazı olan bu iki koşul dışında, gerçek anlamda bilge şair ve yazarlarda, bilimin kolayca izah edemeyeceği tinsel, açıklanamaz, şaşılası bir durum yaşanır. Bu adeta onlara olası tüm koşullarda gerçeği tahmin etmeyi sağlayan garip bir önsezidir; ya da daha iyi bir ifadeyle, onları olmaları gereken, gitmek istedikleri yere götüren nasıl

tanımlayacağımı bilemediğim bir güçtür. Böylelikle, kıyaslama yoluyla gerçeği keşfeder ya da kâh kendilerine doğru gelen kâh kendilerinin yanına gittikleri nesneyi görerek tasvir ederler.

Yazar, sorunun ana hatlarını çözümünü aramadan ortaya koymakla yetinir, çünkü onun için önemli olan felsefi bir teoriyi çözümlemek değil bir kanıtlama yapmaktır.

Şu halde, yazarın kitabı yazmadan önce yapması gereken, karakterleri çözümlemek, gelenekleri, alışkanlıkları benimsemek, tüm dünyayı kat etmek, tüm tutkuları hissetmektir; ya da tutkular, ülkeler, gelenekler, karakterler, doğa olayları, ahlaki olgular da dahil her şey zihinlerine gelir. Cimriyse, Laird of Dumbiedikes'ı[9] tasvir ederken geçici olarak cimri kimliğine bürünür. Lara'yı[10] yazarken suçludur, suçu zihninde canlandırır ya da onu yanına çağırıp dikkatle izler.

Bu edebi zihinsel önermeye hakkını verecek terimi bulamıyoruz.

Ama insan doğasını inceleyenlere, dâhilerde bu iki gücün bir arada bulunduğu açık bir şekilde tanıtlanmıştır.

Zihniyle boşluklarda olduğu gibi bir zamanlar gözlemlemiş olduğu nesneler arasında kolayca yolculuk ederken, nesneler ilk karşılaştıkları andaki zarafetleri ya da ürkütücülükleriyle yeniden canlanırlar. Dünyayı gerçekten görmüş ya da ruhu ona dünyayı içgüdüsel olarak resmetmiştir. Böylece, Floransa'yı en canlı hatlarıyla muntazam bir şekilde resmeden bir ressam Floransa'ya hiçbir zaman gitmemiş olabilir, çölü, kumları, serapları, palmiyeleri mükemmel bir şekilde tasvir eden bir yazar Sahra'daki Dan'ı[11] hayatında hiç görmemiş olabilir.

İnsanlar evreni beyinlerine getirecek güce sahip midirler ya da beyinleri zamanın ve uzamın yasalarını altüst edecek

tılsımlı bir organ mıdır?.. Bilim bu iki açıklanamaz gizem arasında tercih yapmakta uzun süre tereddüt edecektir. Hiç şüphesiz esin şaire düşlerin sihirli fantezilerine benzeyen çok sayıda değişik görüntüler sergiler. Bir düş belki de harcanmayan bu ilginç gücün doğal ortaya konuş tarzıdır!..

Yazar, dünyanın hayran olduğu bu hayran olunası yeteneklere belki de organlarının mükemmeliyeti ölçüsünde az ya da çok oranda sahiptir. Yine belki de, yaratma yetisi insana yukarıdan gönderilen zayıf bir kıvılcımın ve büyük dehalara duyulan hayranlıklar soylu ve yüce bir duanın ifadesi olamaz mı? Durum böyle değilse, neden itibarımız güçle, içimizde parıldayan semavi ışınla mukayese ediliyor ki? Ya da seçkin insanların bize yaşattıkları keyfe, eserlerinin az ya da çok yararlılığına beslediğimiz coşkuyu nasıl değerlendirmek gerekir?.. Herkes maddecilik ve tinselcilik arasında seçimini yapsın!..

Bu edebi metafizik yazarı şahsi sorunundan çok daha ötelere sürükledi. Ama en basit üretime, hatta Perçemli

Riquet'ye[12] bile, sanatçı emeğinin ve naif bir yapıtta sıklıkla derin anlamlı bir şiirdeki gibi parıldayan mens divinor'un[13] damgasını vurmasına rağmen, o kendisi için, tıpkı önsözleri küçük Childe Harold'ın küçük hac yolculukları'ndan ibaret olan birkaç çağdaş yazar gibi hırslı bir teori yazmak niyetinde değil. O sadece yazarlar adına, kendi kendilerini yargılayan ruhban sınıfının ayrıcalıklarını talep ediyor.

Evliliğin Fizyolojisi yazarların her zaman katı ve dosdoğru olmadıkları, şiirin, ahlakın, dramın her fırsatta tartışılmaksızın icra edildiği on sekizinci yüzyılın incelikli, coşkulu, alaycı ve neşeli edebiyatına bir geri dönüş denemesiydi. Bu kitabın yazarı günümüz vandalizminden sıkılmış ve onca taşın üst üste yığılmasına rağmen ortaya bir bina çıkmamasından bezmiş bazı sağduyulu şahsiyetlerin

gösterecekleri edebi tepkiye destek olmaya çalışmaktadır. Erdemlilik taslayan geleneklerimizin ikiyüzlülüğüne anlam veremeyen yazar, bezginlerin müşkülpesent davranmaya hakları olmadığına inanıyor.

Her yandan, çağdaş yapıtların kan kırmızı rengiyle ilgili yakınmalar yükseliyor. Zulümler, işkenceler, denize atılan insanlar, asılanlar, darağaçları, mahkûmlar, kanlı ya da kansız canavarlıklar, bunların hepsi artık soytarılıktan başka bir anlam ifade etmiyor!

Kısa süre önce, halk artık genç hastalara, nekahet dönemini atlatmaya çalışanlara ve edebiyatın revirindeki melankolinin tatlı hazinelerine eğilim göstermek istemiyor, kederlilere, cüzamlılara, bezdirici ağıtlara elveda diyordu. Tıpkı bugün İspanya'dan, Doğu'dan, işkencelerden, korsanlardan ve Walter Scott usulü Fransız tarihi romanlarından[14] bıktıkları gibi karamsar ozanlardan, düşsel kahramanlardan bezmişti. Peki bize geriye ne kaldı?..

Halk, atalarımızın içtenlikli edebiyatını yeniden gündeme getirmeye çalışan yazarların çabalarını mahkûm etseydi, barbarların tufanını, kütüphanelerin yanmasını ve yeni bir ortaçağı dilemek gerekecekti; o zaman yazarlar, insani düşüncenin içinde dolap beygiri gibi döndüğü sonsuz halkada yerlerini daha kolay bir şekilde yeniden alacaklardı.

Polyeucte var olmasaydı, birçok modern yazar Corneille'i yeniden yaratacaklardı ve sizler de Polyeucte'ün, Dilsiz'in[15] birkaç motifini kullanarak Hıristiyanlığa olan inancını şarkılarla ifade edeceği vodvilleri bir kenara koyarsak, bu trajedinin üç tiyatroda birden sergilendiğini görecektiniz. Kısacası yazarlar şu ana karşı küstahlıklarında sıklıkla haklıdırlar. İnsanlar bizlerden güzel tasvirler bekliyorlar değil mi? Tiplemeleri nereden bulacaksınız? Çirkin giysileriniz, tamamlayamadığınız devrimleriniz, geveze burjuvalarınız, yitip gitmiş dininiz, tükenmiş gücünüz, yarı aylıklı

krallarınız, olumlu yönde güzelleştirerek tasvir etmeniz gerekecek kadar şiirsel değil mi?..

Bugün yapacağımız tek şey kendimizle dalga geçmek. Alay can çekişen toplumların edebiyat tarzıdır… Bu yüzden, edebi girişiminin tüm olasılıklarına boyun eğmiş olan bu kitabın yazarı yeni suçlamaları bekliyor.

Eserinde isimlerini andığı birkaç çağdaş yazara, onların kişilikleri ya da yapıtlarına duyduğu derin saygının içtenliğinden şüphe duyulmamasını umuyor ve kitabında yer verdiği kişiliklere yapılacak anıştırmaları baştan reddediyor.

Netice itibariyle, zaman öyle hızlı ilerliyor ve entelektüel yaşam her yana doğru öyle güçlü bir şekilde taşıyor ki, yazar kitabını yayımlamak üzereyken, ele aldığı birçok düşünce eskimiş, kavranmış, açıklanmıştı; bu yüzden bazılarını feda etti; önceden ortaya konmuş olduklarını fark edemediği için yer verdikleri ise, hiç kuşku yok ki kitabının ahengi için gerekliydiler.

STERNE,

Tristram Shandy, bölüm CCCXXII

Bilimler Akademisi Üyesi Mösyö Savary'ye

Tılsımlı Deri

Geçen ekim ayının sonlarına doğru, genç bir adam, Paris'te vergi dairelerinin gözdesi olarak bolca gelir getiren bir tutkuyu destekleyen yasa tarafından belirlenen saatte, oyun salonlarının açılmaya başlamasıyla Palais Royal'e girdi ve pek de duraksamadan 36 numaralı kapıya çıkan merdivenleri tırmandı.

"Bayım, şapkanız, lütfen!" diye bağırdı bir tezgâhın arkasındaki gölgede çömelmiş duran soluk yüzlü ihtiyar, paylayıcı olduğu kadar duygusuz bir ses tonuyla. Ardından yüzüne kalıp gibi sinmiş tiksinti verici bir ifadeyle aniden ayağa kalktı.

Bir oyun salonuna girdiğinizde, yasa öncelikle sizi başınızdaki şapkanızdan ederdi. Bu talep, Tanrı katından gönderilen kutsal kitabın bir buyruğu muydu? Yoksa, sizi şimdiden bir rehin bırakmaya zorlayan şeytani bir sözleşme miydi? Belki de sizi, paranızı son kuruşuna kadar alacak zatların karşısında saygılı bir tavır sergilemeye yöneltmenin bir yoluydu? Bu durum, batakhanelerin tamamına sızmış olan polisin şapkacınızın adını ya da üzerine isminizi yazdıysanız, kimliğinizi öğrenme merakından kaynaklanabilir miydi? Ya da nihayet bazı bilim adamlarının oyuncuların kafataslarının ölçüsünü alıp zihinsel kapasiteleri üzerine bir istatistik yapma isteğinin bir sonucu muydu? Yetkililer bu konuda suskunluklarını koruyorlardı. Ama şunu iyi bilin ki, yeşil çuhaya doğru yaklaştığınızda, şapkanız da benliğiniz gibi size ait değildi. Kumar masasında, geleceğinizin, şapkanızın, bastonunuzun ve paltonuzun kaderi sizin ellerinizde değildi. Salondan çıkıp, çantanızı geri aldığınızda, Oyun acımasız bir iğnelemeyle içinde hâlâ bir şeyler kaldığını gösterecekti. Yine de yeni bir şapkanız varsa,

biraz masrafa girip bir oyuncu kostümü yaptırmayı öğrenecektiniz.

Genç adamın, ne mutlu ki kenarları hafifçe yıpranmış şapkasının karşılığında aldığı fiş karşısında gösterdiği şaşkınlık yüreğindeki masumiyeti yeterince belli ediyordu. Genç yaşından beri oyuncuların içini alev alev yakan kumar tutkusunun belirtileriyle pişmiş olan ihtiyar, onu bir filozofun hastanelerin sefaletini, son kuruşlarını yitirerek sokaklara düşenlerin yoksunluğunu, boğularak intihar edenlerle ilgili tutanakları, müebbet hapisleri, Guazacoalco kolonisi sürgünlerini görebileceği donuk ve duygusuz bakışlarla süzdü. Bu adamın, d'Arcet'nin et suyu çorbasından başka bir şeyle beslenmediğini belli eden uzun, beyaz yüzü son raddesine ulaşmış ve vadesini doldurmuş bir tutkunun ifadesini yansıtıyordu. Kırışıklıklarında eski acı deneyimlerin izleri vardı, üç kuruşluk maaşını daha aldığı gün kumara yatırıyordu. Tıpkı kamçı darbelerine hiç aldırmayan duyarsızlaşmış beygirler gibi hiçbir şey onun içini titretmiyordu. Ütülmüş oyuncuların boğuk iniltilerini, sessizce lanet okumalarını, yaşadıkları şokun etkisiyle boş boş bakan gözlerini hiç umursamıyordu; adeta Oyun'un ete kemiğe bürünmüş haliydi. Genç adam bu hüzünlü Kerberos'a biraz dikkat etseydi, kendi kendine, – "Bu adamın yüreğinde oyun kartlarından başka bir şey yok!" diyebilirdi. Hiç kuşku yok ki, Tanrı tarafından bu iğrenç mekânların kapısına ibret olsun diye yerleştirilen bu yaşayan örneğe hiç aldırmamıştı. Genç adam, altın şıkırtılarının, açgözlü duyuları göz kamaştırıcı bir büyüyle etkilediği salona kararlı adımlarla girdi. Delikanlıyı oraya çeken nedenleri, sanırım, J.J. Rousseau'nun en belagatli cümlelerinin en anlamlısı açıklıyordu: "Evet, yaşamla ölüm arasında son bir kuruşu kalmış bir adamın kumarhaneye gitmesini anlayışla karşılarım."

Akşamları oyun salonlarına, kanlı bir dram etkisi yaratan sıradan bir şiir hâkim olurdu. Salonlar oyuncular, izleyiciler, ısınmak için gelen yoksul ihtiyarlarla dolar, yüzler heyecanla titreşir, nihayet Seine'in sularında bitirilmesi kararlaştırılmış şarap âlemleri başlardı. Tutku ağır basarsa, çevredekiler kendinizi oyun iblisinin büyüsüne kaptırmanızı engellerlerdi. Geceleri ise, orkestranın bağırış çağırışlara tüm enstrümanlarıyla her notayı uyumla çalmaya çalışarak eşlik ettiği bir curcuna yaşanırdı. Orada, eğlenmek amacıyla gelen, oyunları izlemek, açgözlülüklerini gidermek üzere para ödemek ya da çatı katında üç kuruşa satın aldıkları bedenlerin utancını ve frenginin acısını aylarca yaşamak için gelen saygıdeğer kişiliklere de rastlanırdı. Ama kumarhanenin açılışını sabırsızlıkla bekleyen bir adamın yüreğindeki coşkuyu ve taşkınlığı anlamanız mümkün müydü? Gündüz oyuncuları ile akşam oyuncuları arasında, bıkkın bir koca ile sevgilisinin penceresinin altında kendinden geçmiş bir halde bekleyen âşık arasındaki farka benzer bir fark vardı. Gündüzleri sadece yüreği tutkuyla çarpan ve o ürkütücü heyecanı yaşamak isteyenler gelirdi. O anlarda, kelepserinin darbeleriyle kamçılanmış bir el trente et quarante[16] özlemiyle yanıp tutuşan, yememiş, içmemiş, uyumamış, düşünmemiş gerçek bir oyuncuyu hayranlıkla izlemenin keyfine varabilirdiniz. O uğursuz saatte, sükûnetleri ürküten, yüzleri büyüleyen, bakışlarıyla kartları yiyip bitiren kumarbazlarla karşılaşabilirdiniz. Oyun salonları bu özellikleriyle açılış saatlerinde ihtişamlı bir gösterinin sergilendiği sahneler haline gelirdi. İspanyollar boğa güreşleriyle, Romalılar gladyatörleriyle gurur duyarken, Parisliler ruletin, iç tırmalayıcı sesiyle, parterde bulunanların ayaklarının kaymasına neden olmadan akan kan seliyle dönüp durduğu Palais-Royal ile övünebilirlerdi. Bu arenaya kaçamak bir bakış atmak için içeri girmek istemez misiniz? Ne sıradanlık! İntiharı kolaylaştırmamak için tek bir çivi bile çakılmamış duvarları kaplayan insan boyunda ve iç

rahatlatıcı hiçbir desen barındırmayan yağlı kâğıtlar, yıpranmış ve pislik içinde bir parke, salonun merkezine yerleştirilmiş dikdörtgen bir masa ve altınların eskittiği çuhanın etrafına sıkış sıkış yerleştirilmiş hasır iskemleler! Bu görüntü oraya ölümü göze alarak servet sahibi olmak ve lüks içinde yaşamak amacıyla gelenlerle ilginç bir tezat oluşturuyordu. Bu insani çelişkiye, ruhun büyük hedefler doğrultusunda, gözü hiçbir şeyi görmeden içine kapandığı her alanda rastlanabilirdi. Sevgilisine ipekli elbiseler giydirmek, yumuşacık Doğu kumaşından giysiler diktirmek isteyen âşık ona çoğunlukla derme çatma bir yatakta sahip olurdu. Gücünün doruklarına ulaşmayı hayal eden bir yükselme tutkunu, uşaklığın çamurunda yuvarlanıp dururdu. Nemli ve sağlıksız bir dükkânda sürünen bir esnaf, ilk oğlunun, güçlükle biriktirdiği parayla yaptırdığı geniş konaktan kardeşlerinin açtığı izalei şüyu davası ile hakkını alamadan kovulduğunu görürdü. Neyse, bir keyifhane kadar keyif kaçıran bir yer var mıydı? Garip bir tezat! Her zaman kendisiyle çatışma halinde olan, umutlarını şu anki sıkıntılarıyla gölgeleyen ve sıkıntılarını kendisine ait olmayan bir geleceğe erteleyen insanoğlunun tüm davranışlarında tutarsızlığın ve zafiyetin izleri vardır.

Genç adam içeri girdiğinde birkaç oyuncu şimdiden salondaki yerlerini almışlardı. Kel kafalı üç ihtiyar, bir diplomatı andırırcasına alçıdan yapılmış gibi duran kayıtsız yüz ifadeleri ve bir kadının gayrimenkullerini ortaya koymalarına rağmen uzun zamandır tutkuyla çarpmayı unutmuş bıkkın yürekleriyle, yeşil çuhanın etrafına isteksizce yerleşmişlerdi. Siyah saçlı, zeytin rengi tenli genç bir İtalyan dirseklerini masanın bir ucuna sakince dayamış vaziyette, kaderin, içinden attığı gizli – "Evet," – "Hayır!" çığlıklarına kulak veriyor gibiydi. Bu Güneyli altın ve ateş soluyordu. Bir koridor oluştururcasına ayakta duran yedi sekiz izleyici kaderin indirmeye hazırlandığı darbeleri bekliyor, oyuncuların yüzlerini, paraların ratoyla gidiş

gelişlerini izliyorlardı. Bu aylak takımı, Grève meydanındaki celladın baltasını indirdiği andaki kadar sessiz, hareketsiz ve dikkatliydiler. Elbisesi yıpranmış uzun, ince bir adam Kırmızı ve Siyah'ın kazandığı oyunları işaretlemek için bir elinde bir defter, diğerinde topluiğne tutuyordu. Bu adam, yaşadıkları dönemin tüm nimetlerinin uzağında yaşayan modern Tantal'lardan, oyuna hayali paralar süren meteliksiz pintilerden, gerçekleşmeyecek umutlarla teselli bulan o akıllı delilerden, nihayet kötülük eğilimini içlerinden atamadıkları için kutsal ayinlerde ilahileri içten bir şekilde okumayan o genç papazlardan biriydi. Bankonun karşısında işini bilen birkaç spekülatör vardı, kürek cezalarına aldırmayan eski forsaları andıran bu şans oyunu uzmanları, oraya birkaç el oynayıp kazandıklarıyla çekip gitmeye gelmişlerdi. Kollarını kavuşturmuş, keyifsizce gezinen iki yaşlı salon görevlisi, ara sıra somurtkan yüzlerini, dışarıdan gelip geçenlere mekânın tabelası olarak göstermek istercesine pencereden bakıyorlardı. Kâğıt karıcı ve bankocu oyuncuların içlerine işleyen donuk bakışlarını masanın etrafında gezdirerek tiz sesleriyle, – "Bahislerinizi koyun!" derken, genç adam salonun kapısını açtı. Kimse böyle bir şeyi beklemiyordu! Bu meçhul kişiyi fark eden umarsız ihtiyarlar, taşlaşmış görevliler ve fanatik İtalyan da dahil olmak üzere tüm oyuncular, tasvir edilmesi kolay olmayan ürkütücü bir duygunun etkisiyle sarsıldılar. Acıların sessiz kalması, yıkımların yüze neşeli bir ifade vererek saklanması, umutsuzlukların soğukkanlılıkla gizlenmesi gereken bu salonda merhamet ya da sempati duygusu uyandırmak için çok bahtsız olmak, veya yürekleri titretmek için çok ürkütücü bir görüntüye sahip olmak gerekmiyor muydu? İşte, genç adam içeri girdiğinde, salondakilerin taşlaşmış yüreklerinde tüm bu duyguların yeni bir karışımı canlandı. Ama Devrim'in bir işaretiyle birlikte baltalarını sarı saçlı bakirelerin boyunlarına indiren cellatlar bile bazen bir an için olsun gözyaşı dökmezler miydi?

Oyuncular daha ilk bakışta acemi delikanlının yüz hatlarına damgasını vuran belli belirsiz bir merhamet duygusunun izlerinin, ihanete uğramış çabaları, suya düşmüş binlerce umudu yansıtan bakışlarının korkunç gizemini fark ettiler! İntihar kararının hüzünlü kayıtsızlığı bu alına donuk ve hastalıklı bir solgunluk veriyordu, acı bir gülümseme ağzının kenarlarında hafif kıvrımlar yaratırken, yüz ifadesindeki boyun eğiş katlanılası değildi. Belki de sefahatin yorgunluğuyla buğulanmış bu gözlerin derinliklerinde nasıl da gizli bir deha parıldıyordu. Bir zamanlar temiz ve aydınlık olan bu soylu yüzü bu hale getiren, içki âlemlerinin yıpratıcı etkisi miydi? Doktorlar hiç kuşku yok ki, gözkapaklarını çevreleyen sarı halkayı ve yanaklarındaki kızarıklıkları kalp ve akciğerdeki bazı zedelenmelere bağlarken, şairler bu izleri bilim adına çalışma lambasının ışığında geçirilen uykusuz gecelerle açıklayacaklardı. Ama hastalıktan daha ölümcül bir tutku, bilim ve dehadan daha acımasız bir hastalık, bu gencin yüz ifadesini altüst ediyor, güçlü kaslarına kramplar girmesine neden oluyor, sefahat âlemlerine, bilime ve hastalıklara çok da teşne olmayan yüreğini burkuyordu. Bu tuhaf atmosferde, acının tezgâhlarından geçmiş bu insan kılığındaki iblisler ona tıpkı cezaevine yeni gelmiş ünlü bir caniyi karşılarmış gibi saygıyla yaklaştılar. Yabancı oldukları merhamet duyguları canlanmış, gözlerinin derinliklerinde derin bir sızı belirmiş bir halde, sessiz ironisinin yüceliğinde, zarif giysilerinin yıpranmışlığında, prenslerinden birini selamladılar. Genç adamın üzerinde şık bir frak vardı, ama yeleğinin ve kravatının kavuşma yerleri, içinde gömlek bulunmadığını fark ettirircesine tutturulmuştu. Bir kadınınkini andıran zarif elleri iki günden beri eldiven takmadığı için pek de temiz sayılmazdı. Kâğıt karıcının ve salon görevlilerinin içini ürperten, bu ince, narin bedenden, kumral ve hafif dalgalı saçlardan yayılan masumiyet kalıntılarının büyüsüydü. Yirmi beş yaşlarında gösteren bu genç adam kötülük eğilimlerine hayatın tesadüfleri

yüzünden yönelmiş gibi görünüyordu. Gençliğinin yeşeren umutları, kenarından geçilmiş bir sefahat yaşamının yıkıntılarıyla mücadele ediyordu. Karanlıkların ve aydınlığın, yokluğun ve varlığın çatışması, yüzüne hem sevimliliğin hem de ürkünün ifadeleri olarak yansıyordu. Genç adam orada haleleri zayıflamış, yolunu şaşırmış bir melek gibi duruyordu. Bunun üzerine, kötülüğün ve alçaklığın bu seçkin uzmanları, dişleri dökülmüş yaşlı bir acuzenin merhamete gelip, kötü yola düşmek üzere olan genç bir kızı uyarmasına benzer bir ruh haliyle acemi delikanlıya, "Dışarı çıkın!" diye bağırmak üzereydiler ki, genç adam doğrudan masaya ilerleyerek elindeki altını yeşil çuhaya fırlattı. Siyah'ın üzerine yuvarlandığını gördüğünde, oyunda kararsızlık ve kaypaklıktan tiksinen yürekli bir oyuncunun ifadesiyle, yapılması gerekeni yapması için bankocuya sakin bir bakış yöneltti. İhtiyarlar bu ilginç bakışın etkisiyle oyuna girmezken, İtalyan, tutkunun çekiciliğine kapılıp aklına gelen bir düşüncenin etkisiyle gülümseyerek genç yabancıya karşı önündeki parayı sürdü. Bankocu bildik cümlelerini boğuk ve anlaşılmaz bir ifadeyle tekrarladı: – "Bahisleri koyun! – Bahisler kapandı!" İçinden yabancıya şans dileyen kâğıt karıcı, karanlık arzularını yerine getirmekten başka bir şey düşünmeyen oyuncuların kazanıp kaybetmesine aldırmadan kartları açtı. Bu altın parçasının nezdinde, bir dramı ve soylu bir yaşamın son sahnesini izlemek isteyen seyirciler parıldayan gözlerini kaderleri belirleyen kartlara odakladılar; ama bakışları genç adamla kartlar arasında gidip gelirken, soğuk ve tevekkül dolu yüzünde hiçbir heyecan ifadesi göremediler. – "Kırmızı kazandı," dedi kâğıt karıcı resmi bir ses tonuyla. Bankocunun kenarları kıvrılmış paraları önüne doğru sürdüğünü gören İtalyan'ın göğsünden boğuk bir hırıltı yayıldı. Genç adama gelince, yıkımını ancak ratonun önündeki son altını çekip alışıyla anlamıştı. Fildişi rato altına çarptığında tok bir ses çıkararak onu bir ok hızıyla kasanın önündeki altın yığının arasına sürükledi. Gözlerini yavaşça

kapayan yabancının dudakları beyazlaştı; ama birazdan gözlerini yeniden açıp, dudakları yeniden mercan kırmızısına büründüğünde, kaderin oyunlarına aldırmayan bir İngilizin ifadesiyle, umutsuzluğa kapılan oyuncuların sıklıkla yaptığı gibi izleyicilerin yırtıcı bakışlarından teselli beklemeden gözden kayboldu. Bir saniyelik bir zaman aralığında ne çok şey değişiyor, bir kartın açılışı yaşamları nasıl yönlendiriyordu!

Bir anlık sessizlikten sonra, başparmağı ile işaretparmağı arasında tuttuğu altın parçasını izleyicilere gösterirken gülümseyen krupiye, "Demek son mermisiymiş," dedi.

"Kendini sulara atmadan önce son şansını deneyen bir çılgın," diye karşılık verdi oradaki oyuncuların hepsinin tanıdığı bir müdavim.

"Pöh!" diye haykırdı bir tutam enfiye çeken odacı çocuk.

"Mösyö gibi para sürseydik?" dedi arkadaşlarına İtalyanı işaret eden ihtiyarlardan biri.

Herkes bakışlarını paraları sayarken elleri titreyen keyifli oyuncuya yöneltti.

"Bir ses kulağıma, bu oyuncunun umutsuzluğuna karşı kazanacağımı söyledi," dedi İtalyan

"Pek de oyuncu sayılmaz," diye devam etti bankocu, "öyle olsaydı parasını üçe bölüp şansını üçe katlardı."

Hiçbir şey talep etmeden çıkıp giderken, genç adamın yıkımını fark eden ihtiyar bekçi köpeği tek bir söz etmeden ona şapkasını uzattı, mekanik bir hareketle fişi geri veren oyuncu, merdivenleri ahenkli notalarını kendisinin bile duyamadığı Di tanti palpiti'yi[17] zayıf bir ıslıkla çalarak indi.

Kısa süre sonra, Palais-Royal'in galerilerinin altındaydı, Saint-Honoré caddesini izleyip Tuileries yoluna girdi ve

bahçeyi kararsız adımlarla geride bıraktı. Görmediği insanların yanından geçip, uğultular arasında yalnızca ölümün sesini duyarken, bir çölün ortasında yürüyor gibiydi; nihayet bir zamanlar, bir arabanın Adalet Sarayı'ndan, Grève meydanına, 1793'ten beri dökülen kanlarla kızıla boyanmış o giyotin sehpasına götürdüğü diğer suçluları da etkisi altına alan o kendinden geçirici düşüncelere daldı.

İntiharda bu kadar önemsenecek ve ürkütücü ne var pek bilemiyorum. Birçoğumuz tıpkı çocuklar gibi alçak bir yerden düşerek hafifçe yaralanırız; ama birinin düşüp parçalanması için, çok yükseklere, göklere yükselip, ulaşılmaz bir cennetin kapı aralığından içeriyi şöyle bir görmesi gerekir. Onu, ruhunun dinginliğini bir tabancanın namlusunda aramaya iten kasırgalar çok acımasız olmalıdır. Ne genç yetenekler, milyonların ortasında, altınlara gömüldüğü halde ne yapacağını bilemeyen bir kalabalığın arasında, bir dostun, teselli edeci bir sevgilinin yokluğunu hissederek inzivaya çekilmiş bir halde solup gidiyorlar. Bu düşünceyle, intihar olağanüstü boyutlara ulaşıyor. Ölümü gönüllü bir şekilde tercih edişle, karşı konulmaz sesiyle genç bir adamı Paris'e çağıran umutlar arasında ne büyük kişilik çatışmaları, yarıda bırakılmış ne çok şiir, silinip giderek boğuk bir çığlığa dönüşmüş nice umutlar, harcanan onca çabanın boşa gittiği ne büyük başyapıtlar olduğunu Tanrı bilir. Her intihar melankolinin yüceleştirdiği bir şiirden ibarettir. Bunca düşünsel ve yazınsal emeğin okyanusunda, dehasıyla su yüzünde kalarak şu gazete satırlarının üstesinden gelecek bir yapıtı nereden bulabilirsiniz?

Dün, saat dört civarında, genç bir kadın kendini Pont-des-Arts'dan Seine'in sularına bıraktı.

Paris'e özgü bu özlü sözlülük karşısında, tüm romanlar, tüm dramlar, hatta kendisi de karısını ve çocuklarını terk eden Sterne'in gözleri yaşararak okuduğu kaybolmuş bir kitabın son bölümündeki Kaernavan'ın ihtişamlı kralının,

çocukları tarafından zindana atılması sırasındaki sızlanmaları bile sönük kalıyordu.

Yabancının zihnini, tıpkı bir savaş alanının ortasında dalgalanan yırtılmış sancaklar gibi bölük pörçük uçuşan binlerce benzer düşünce meşgul ediyordu. Beynindeki yükü ve anıları bir an için bir kenara bırakıp, yeşilliklerin arasında başçıkları rüzgârın etkisiyle hafifçe salınan birkaç çiçeği izlemeye kalktığında, yaşamın, intiharın ağır basan ezici düşüncesi karşısındaki son çırpınışlarını hissediyor, başını gökyüzüne kaldırdığında, kendisini hâlâ ölüme teşvik eden gri bulutlarla, hüzün dolu esintilerle ve ağır bir atmosferle göz göze geliyordu. Kendinden önce de aynı şekilde hayatlarına son vermiş kişilerin son fantezilerini düşleyerek Royal köprüsüne yöneldi. Lord Castlereagh'ın boğazını kesmeden önce en

doğal ihtiyaçlarımızdan birini giderdiğini, akademisyen

Auger'nin son yolculuğuna çıkmadan önce cebinden enfiye kutusunu çıkardığını düşünerek gülümsedi. Bu gariplikleri çözümlemeye çalışıp kendi kendini sorgularken, bir hal hamalına yol vermek için köprünün korkuluklarına doğru çekildi, sürtünme esnasında giysisinin beyazlaşan kolundaki tozu özenle silkelemeye çalışırken yaptığının anlamsızlığını fark etti. Köprünün en yüksek noktasına geldiğinde, suya donuk bir ifadeyle baktı.

"Suya atlamak için yanlış bir zamanlama," dedi üzerinde yırtık pırtık giysiler bulunan yaşlı bir kadın gülümseyerek. "Seine şu anda çok pis ve soğuk!"

Cesaretinin taşkınlığını belli eden çocuksu bir gülümsemeyle karşılık verirken, bir anda Tuileries kıyısındaki bir barakaya asılmış levhayı fark ederek içi ürperdi; üzerine bir ayak[18] büyüklüğündeki harflerle, BOĞULANLARA İLKYARDIM yazılmıştı. Gözünün önüne tüm yardımseverliğiyle erdemli küreklerini indirip kaldırırken, vücutları su yüzüne vuran bahtsızların kafalarını kıran, meraklıları galeyana getirerek doktor çağırmalarını, tütsüler koklatmalarını haykıran Mösyö Dacheux geldi; bir içki âleminin ortasında dansözün gülümseyen gözlerini süzerken, yakınma dolu yazılar yazan gazetecilerin makalelerini okudu; Seine yetkilisinin onun için kayıkçıların eline saydığı altınların şıkırtısını duydu, ölüsünün değeri elli franktı, ama canlısı, hamisi, dostu, tanıtımcısı olmayan, umurunda olmadığı Devlet için toplumsal bir sıfırdan ibaret olan yetenekli bir sanatçıdan başka bir şey değildi. Gündüz vakti intihar etmek ona çok sıradan geldi, soylu yaşamının değerini bilmeyen bu Toplum'a teşhis edilemeyen bir ceset bırakmak için gece yarısı ölmeye karar verdi. Bunun üzerine, zaman öldürmek isteyen bir aylağın kaygısız temposuyla Voltaire rıhtımına yöneldi. Rıhtımın köşesinde, köprünün kaldırımının sonlandığı basamakları inerken korkuluğun

üzerinde sergilenmiş eski kitaplar dikkatini çekti; birkaç tanesini satın almasına ramak kalmıştı ki, ellerini soğukkanlılıkla yeleğinin cebine götürüp gülümsedi, soğuk bir horgörünün izlerini taşıyan tasasız yürüyüşüne devam etmek üzereyken, şaşkınlıkla cebinin derinliklerinde birkaç bozuk paranın düşsel bir tınıyla şıkırdadığını duydu. Yüzünü aydınlatan umut dolu bir gülümseme dudaklarından yüz hatlarına, alnına doğru yayılarak gözlerini ve solgun yanaklarını sevinçle parlattı. Bu mutluluk kıvılcımı alevlerin henüz karartmaya başladığı bir kâğıdın kalıntılarının üzerindeki ateşlere benziyordu, ama elini cebinden hızla çekip, üç büyük meteliği fark ettiğinde, hüzünle dolan yüzü siyah küllerin kaderini paylaştı.

"Ah! Soylu mösyö, la carita! La carita! Catarina![19] Bir dilim ekmek için biraz sadaka!

Siyah yüzü şişmiş, esmer vücudu ve paçavrayı andıran giysileri kurumla kaplanmış genç bir baca temizleyicisi son meteliklerini istemek amacıyla elini genç adama uzatıyordu.

Savoie'lı ufaklığın iki adım ötesinde duran delik deşik bir battaniyeye sarınmış, acı çektiği her halinden belli olan hastalıklı bir ihtiyar boğuk bir sesle ona:

"Mösyö, gönlünüzden ne koparsa verin, Tanrı'ya sizin için dua edeceğim..." dedi. Ama genç adam bakışlarını yöneltti̇ğinde, yüz ifadesinde kendisinden daha büyük bir yıkımı hisseden ihtiyar başka bir şey söylemedi.

"La carita! La carita!"

Yabancı bozukları çocuğa ve yaşlı adama doğru fırlatıp, dükkânlara doğru ilerlemek için kaldırımı terk etti, artık

Seine'in iç karartıcı görüntüsüne katlanamıyordu.

"Tanrı'ya tuttuğunuzu altın etmesi için dua edeceğiz," diye bağırdı iki dilenci.

Ölümle yaşam arasında gidip gelen bu adam bir oymabaskıcının vitrininin önüne geldiğinde, gösterişli bir arabadan inen genç bir kadınla karşılaştı. Beyaz yüzü zarif, saten bir şapkayla çevrelenmiş bu büyüleyici kadını hayranlıkla izledi. Narin devinimlerle kıvrılan ince belinin görüntüsüyle kendinden geçti. Basamakta elbisesinin hafifçe aralanmasıyla bir çorabın sardığı bacağının ince hatlarını gördü. Dükkâna giren genç kadın, satın aldığı albümler ve taşbaskı koleksiyonları karşılığında tezgâhın üzerine parıldayan ve şıkırdayan altınlar bıraktı. Kapının eşiğinde vitrinde sergilenen gravürlere bakıyormuş gibi görünen genç adam, güzel yabancıyla göz göze geldiğinde, onu gelip geçenlere yöneltilen gayriihtiyari bakışlardan kolaylıkla ayırt edilecek delici bakışlarla süzdü. Bu, kendi açısından aşka ve kadınlara bir elveda anlamına geliyordu! Ama yeterince anlaşılmayan bu son ve güçlü sorgulama bu uçarı kadının yüreğinde bir çarpıntıya neden olmamış, yüzünü kızartmamış, başını önüne eğmesini sağlamamıştı. Bu bakışın, onun için bir kez daha hayranlıkla izlenmekten, gece kulağına, – "Bugün yine güzel görünüyordum," türünden tatlı sözcükler fısıldayacak bir esin kaynağından başka bir anlamı olabilir miydi? Hızla başka bir çerçevenin önüne geçen genç adam, meçhul kadın arabasına binene kadar arkasını dönmedi. Atların harekete geçmesiyle birlikte, ihtişam ve zarafetin bu son görüntüsü de, yakında sona erecek yaşamı gibi silinip gitti. Vitrinlerde sergilenen ürünleri fazla umursamadan izleyerek melankolik adımlarla yoluna devam etti. Dükkânlar sona erince, Louvre'u, Enstitü'yü, Notre-Dame'ın kulelerini, Pont- des-Arts'ı gözlemledi. Hüzünlü bir ifadeye bürünmüş gibi görünen bu

binalar, gökyüzünün gri tonlarını yansıtırken, solgun aydınlıklarıyla, bakımsız ya da alımlı görünmenin kaprislerine boyun eğen güzel bir kadını andıran Paris'i tedirgin ediyorlardı. Bu koşullar altında, doğanın bile ölüme yaklaşan genç adamı gizliden gizliye kederli bir kendinden geçişe yönlendirdiği söylenebilirdi. Eritici kudretiyle, sinirlerimizin içinde akıp giden sıvıda bir araç bulmuş gibi ilerleyen bu uğursuz gücün etkisiyle, bedeninin yavaş yavaş akışkan bir hal almaya başladığını hissediyordu. Bu can çekişmenin yarattığı fırtına, ona dalgaların üzerindeymiş hissini veriyor, binaları ve insanları her şeyin yalpaladığı bir sisin ortasındaymış gibi görmesine neden oluyordu. Doğanın bedeninin üzerinde oynadığı bu oyunların etkisinden kurtulabilmek için, duyularına bir yön vermek ve sanatsal objelerle oyalanıp geceyi beklemek üzere bir antikacı dükkânına yöneldi. Bu, adeta giyotine giderken cesaretlerinin tükendiğini hisseden mahkûmların güçlerini toplamak için likör istemeleri gibi bir şeydi; ama yakın bir ölümün bilincinde olması genç adama bir an için iki âşığı olan bir düşesin güvenini verdi ve antikacı dükkânına, dudaklarında bir sarhoşunkini andıran sabit bir gülümseme ve rahat bir edayla girdi. Zaten yaşamdan, belki de ölümden sarhoş değil miydi? Kısa süre sonra göz yanılsamalarının etkisiyle nesneleri yeniden garip renklere bürünmüş, hafifçe hareket edermiş gibi görmeye başladı. Bu tuhaflıklar, bazen bir çağlayan gibi hararetle, bazen de dingin, berrak bir su gibi sakince akan kanının dolaşımındaki düzensizliklerden kaynaklanıyordu. Yalnızca zevkine uygun, ilginç objelerin bulunduğu bölümleri görmeyi istedi. Temiz yüzlü, tombul yanaklı, kızıl saçlarının üzerinde samur bir başlık bulunan bir delikanlı, dükkânı, mükemmelliğini Bernard de Palissy'nin dehasına borçlu olan bir sobayı temizlemekle uğraşan ve dişi bir Caliban'ı andıran yaşlı bir köylü kadına emanet ederek yabancıya rahat bir ifadeyle, – "Gelin, mösyö, gelin! Burada oldukça sıradan şeyler var, ama birinci kata çıkma zahmetinde bulunursanız, size hepsi birbirinden

güzel Kahire mumyalarını, kakmalı çömlekleri, kısa süre önce gelen gerçek Rönesans işi yontulmuş abanozları gösterebilirim," dedi.

Genç adam içinde bulunduğu korkunç ruh halinde, bu geveze kılavuzun bezirgânca saçmalamalarının, çok derin düşüncelere sahip olmayan dar görüşlü bir adamın, karşısında bilgelik taslayan bir ukalayı öldürmeye yeteceğini düşünüyordu. Ama sabrını korumaya karar vererek rehberini dinlermiş gibi göründü ve onu jestler ve kısa sözcüklerle yanıtladı; yavaş yavaş konuşmama hakkını kullanmaya karar vererek, yeniden zihnindeki korkunç düşüncelere geri döndü. O bir şairdi ve şimdi karşısında beklenmedik bir şekilde devasa bir inceleme alanını andıran ve dünya tarihinin daha önceden görmesi gereken kalıntılarını barındıran devasa bir otlak duruyordu.

İlk bakışta, gezdiği bölmeler ona insani ve ilahi yapıtların iç içe yerleştirildiği karmaşık bir mekân olarak göründü. İçi samanla doldurulmuş timsahlar, maymunlar, boalar kilise vitraylarına gülümsüyor, büstleri ısırmak, lake sürülmüş objelerin üzerinde koşmak ya da avizelere tırmanmak istermiş gibi görünüyorlardı. Madam Jacotot'nun Napolyon'u resmettiği bir Sevr vazosu Sesostris'e ait bir sfenksin yanında duruyordu. Dünyanın ilk günlerini temsil eden aletler, yakın tarihlerde kullanılmış objelerle gülünesi bir saflıkla bir araya getirilmişti. Bir kebapçı mangalı kutsal ekmek kabının, cumhuriyet döneminden kalma bir kılıç bir ortaçağ arkebüzünün üzerine yerleştirilmişti. Latour tarafından pastelle, başının üzerinde bir yıldızla, çıplak olarak bir bulutun içinde resmedilen Madam Dubarry, şehvet dolu duygularla uzun çubuklu bir Hint piposunu incelermiş gibi görünüyor, kendisine doğru kıvrılarak yükselen spirallerin ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyordu. Hançerler, ilginç tabancalar, gizemli silahlar gibi ölümü çağrıştıran aletler, gündelik yaşamda kullanılan porselen

çorba kâseleri, Sakson tabakları, Çin'den gelmiş yarı saydam taslar, antika tuzluklar, feodal dönemden kalma şekerlikler iç içe duruyordu. Yelkenlerini açmış fildişi bir gemi hiç kımıldamayan bir kaplumbağanın üzerinde dalgaları yarmaya çalışıyordu. Sıkıştırılmış gazla çalışan bir cihaz, görkemli bir ifadeyle bakan imparator Augustus'un önünü kapıyordu. Yaşamlarında olduğu gibi portrelerinde de duygusuz ifadeleriyle dikkati çeken birkaç Fransız hâkimi ve Hollanda belediye başkanları bu antika kaosuna yukarıdan soğuk ve hissiz bakışlar yöneltiyorlardı. Buraya, adeta dünyanın her ülkesi bilim ve sanat alanlarındaki gelişimlerini belirten bir numune göndermişti. Bu tiksinti verici kültür çöplüğünde Kuzey Amerika yerlilerinin kullandığı pipolardan, Osmanlı sarayının altın sırmalı terliklerine, Mağribilerin yatağanından, Tatarların idollerine, askerlerin tütün tabakalarından, rahiplerin Kudas kitaplarına ve bir tahtın tüylerine kadar hiçbir şey eksik değildi. Bu ürkütücü tablolar, ayrıntıların karmaşasından, aydınlık ve karanlıkların ani karşıtlıklarından kaynaklanan bir yığın yansımanın kaprislerine uyan binlerce ışık oyununun etkisi altındaydılar. Kulak yarıda kesilen çığlıkları duyar gibi oluyor, zihin henüz bitmemiş dramları kavradığını sanıyor, göz solgun ışıkların etkisiyle yanılıyordu. Sayısız köşeleri ve kıvrımlarıyla göz alıcı bir görüntü oluşturan objelerin üzerini inatçı bir toz bulutu hafifçe örtüyordu.

Genç adam ilkönce, bir aynanın her biri farklı bir dünyayı temsil eden yığınlarca yüzünde, uygarlıkların, kültürlerin, başyapıtların, krallıkların, dini inanışların, sefihliklerin, aklın ve çılgınlığın ürünleriyle tıka basa dolmuş bu üç salonun mukayesesini yaptı. Bu buğulu izlenimlerin ardından, kendi zevkine uygun gelecek bir şeyler seçmek istediği sırada, bakmanın, düşünmenin, hayal kurmanın ve belki de midesini guruldatan açlığın etkisiyle ateşli bir coşkunun tesirine kapıldı. İnsanoğlunu harcadığı çabalar sayesinde bugünlere taşıyan bunca bireysel ve evrensel objenin

görüntüsü genç adamın duyularını uyuşturmaya başladı; onu bu dükkâna sürükleyen arzu tatmin olmuştu: Gerçek yaşamdan uzaklaşarak yavaşça düşsel bir âleme yükselmeye başladı, evrenin bölük pörçük parçalar halinde ve Pathmos'taki Saint-Jean'ın gözlerinin önünden alevler halinde geçen geleceğe benzer şekilde bir ateş çizgisini andırırcasına göründüğü, Esrime ile büyülenmiş saraylara ulaştı.

Uzakta ve yakında, acılı, merhamet dolu, ürkütücü, aydınlık ve karanlık yüzler, kitleler, on binler, nesiller halinde ayağa kalktı. Siyah bantlarla sarmalanmış bir mumya tarafından temsil edilen sarsılmaz ve gizemli Mısır, kumlarının arasından ayağa dikildi. Ardından mezarlarını yaptırtmak için halkları ölüme gönderen Firavunlar, Musa, Museviler ve çöl belirdi. Görkemli antik çağları görür gibi oldu. Yeni yapılmış gibi duran sevimli bir mermer heykel, beyaz beyaz parıldadığı burmalı bir kolonun üzerinden ona Yunanistan ve İyonya'nın şehvet dolu mitlerini anlatıyordu. Ah! ince kilden yapılmış bir Etrüsk vazosunun kırmızı fonunda dans ederken, Tanrı Priapus'u[20] zarif bir ifadeyle selamlayan kumral genç kızı gördüğünde kim onun kadar keyiflenebilirdi? Karşısında Khimaira'sını sevgiyle okşayan bir Latin kraliçesi vardı! Roma imparatorluğunun tüm gelgitleri orada soluk alıp verirken, tasasız ve hayallere dalmış bir halde Tibullus'u bekleyen Delia'nın banyosunu, yatağını, tuvalet masasını sergiliyordu. Arap büyülerinin gücüyle donanmış Cicero'nun başı özgür Roma'nın anılarını çağrıştırıyor ve önüne Titus Livius'un sayfalarını açıyordu. Genç adam hayranlıkla Roma Halk Senatosu'nu izledi: Konsül, muhafızlar, lal şeritli ihramlar, Forum tartışmaları ve öfkeli halk bir rüyanın sisli görüntüleri gibi gözlerinin önünden yavaşça geçiyordu. Nihayet, Hıristiyan Roma'nın imgeleri beliriyordu. Gökyüzünü yırtan bir resimde, meleklerin arasında, güneşin ihtişamlı parıltısını gölgeleyen altından bir bulutun içindeki Bakire Meryem'in, yeniden

yaratılmış Havva'nın tatlı gülümsemelerine maruz kalan bahtsızların yakınmalarını dinleyişini görüyordu. Vezüv ve Etna'nın farklı lav katmanlarından yapılmış bir mozaiğe dokunduğunda, ruhu sıcakkanlı ve kavgacı İtalya'ya süzülüyordu: Borgia'nın âlemlerine katılıyor, Abruzzi'de koşuyor, İtalyan aşklarına özlem duyuyor, uzun, kara gözlü beyaz yüzlere bakıp iç geçiriyordu. Bir kocanın soğuk kılıcıyla yarıda kalan gece yarısı maceralarına tanıklık edip, dantel gibi işlenmiş sapındaki paslarda kanı andıran lekeler bulunan ortaçağdan kalma kısa bir kılıcı fark ettiğinde içi titriyordu. Hindistan ve dinleri, sivri, kenarları kıvrık şapkası çanı andıran çiçeklerle süslenmiş, altın ve ipekle bezenmiş bir idolle temsil ediliyordu. Bu çirkin heykelin hemen yanında, yere devrilmiş Hint rakkasesi kadar güzel bir saç örgüsü hâlâ sandalağacı tahtası gibi güzel kokular yayıyordu. Gözleri çarpık, ağzı eğri büğrü, kolları ve bacakları bükülmüş bir Çin canavarı, güzelin bıraktığı hep aynı izlenimden bıkmış bir toplumun çirkinliğin bereketinden tasvir edilemez zevkler almak üzere giriştiği yaratıcılığı simgeliyordu. Benvenuto Cellini'nin atölyelerinde üretilmiş bir tuzluk, onu sanatların ve özgürlüğün yeşermeye başladığı, egemenlerin işkence sahneleriyle oyalandığı, metreslerinin kucağındaki yüksek din adamlarının sıradan rahiplere iffet tavsiye ettikleri Rönesans'ın bağrına götürdü. Bir oyma akiğin üzerinde İskender'in fetihlerini, fitilli bir arkebüzde Pizarro'nun katliamlarını, zırhlı bir başlıkta vahşi, hararetli, acımasız din savaşlarını gördü. Ardından, altın ve gümüş tellerle süslenip, iyice parlatılmış ve siperinin altında hâlâ soylu bir silahşorun gözlerinin parladığı bir Milano zırhıyla beliren şövalyeliğin hoş görüntülerine geçti.

Bu mobilyalar, keşifler, bir zamanlar moda olmuş objeler, yapıtlar, kırık dökük eşyalar okyanusu, ruhunda sonu gelmemiş bir şiirin dizelerini oluşturuyordu. Şekiller, renkler, düşünceler hepsi oradaydı; ama hiçbir şey ruha bir bütünlük

arz etmiyordu. Şair, büyük ressamın, insan yaşamının sayısız serüvenlerini horgörüyle, müsrifçe dağıttığı bu renk cümbüşünün taslaklarına bir çekidüzen vermeliydi. Dünyadan uzaklaşıp, ülkeleri, çağları, hükümdarlıkları izledikten sonra, genç adam yeniden dünyevi âleme döndü. Gerçek kimliğine yeniden kavuştuğunda, ulusların tarihlerinde yaşanan olayların tek bir kişi için çok ağır olduğunu düşünerek ayrıntıları bir kenara bıraktı.

Şurada Ruysch'un laboratuvarından kurtulmuş mumdan bir çocuk uyuyordu ve bu hayran olunası yaratık ona ilk gençliğinin mutluluk dolu günlerini hatırlatıyordu. Tahitili birkaç genç kızın uzun mayolu, büyüleyici görüntüsü karşısında alev alev yanan hayal gücü, doğanın sade yaşantısını, gerçek edebin iffetli çıplaklığını, insanın doğasında var olan tembelliğin keyfini, serin ve düşler içinde akan bir derenin kenarında, lezzetli meyveler veren bir muz ağacının gölgesinde, toplumsal baskıların uzağında sürdürülen bir yaşamı resmetti. Ama aniden, binlerce deniz kabuklusunun sedefli renklerinden, yosun kokan birkaç madreporun ve alglerin görüntüsünden etkilenip, Atlantik kasırgalarını teninde hissederek acımasız bir korsana dönüştü. Biraz ötedeki zarif minyatürleri, gök mavisi ve altın rengi girişik bezemelerle süslenmiş elyazması dua kitaplarını fark ettiğinde denizin uğultusu kayboldu. Zihnini hafifçe etkilemeye başlayan huzurlu bir düşünceyle yeniden bilime ve araştırmalarına geri döndü. Acılardan ve zevklerden uzak, tasasız bir yaşam sürdüren bir keşiş kimliğinde, odasında uzanmış, penceresinin sivri kemerlerinin arasından manastırının çayırlarını, ormanlarını, bağlarını izliyordu. Teniers'nin birkaç tablosunun önünde bir askerin kazağını giyiyor ya da bir işçinin yoksulluğunu paylaşıyordu; Flamanların kirli ve isli başlıklarını takmak istiyor, birayla sarhoş oluyor, kâğıt oynuyor, etli butlu, çekici bir köylü kadına gülümsüyordu. Mieris'in lapa lapa kar yağan bir yapıtı karşısında tir tir titriyor veya Salvator Rosa'nın bir

çatışmayı resmeden tablosuna bakıp çarpışmaya hazırlanıyordu. Bir Illinois savaş baltasını okşuyor ve bir Cheroke'nin, ince bıçağıyla kafasından saçının derisini sıyırdığını hissediyordu. Hayranlıkla izlediği ortaçağdan kalma üç telli bir sazı ahenkli bir melodiyle soylu bir hanımefendiye uzattığını görüyor ve zihninde, gotik bir şöminenin yanında ilan ettiği aşkının, yarı karanlıkta belli belirsiz fark edilen kabullenici bir bakışla onaylandığını canlandırıyordu. Tüm sevinçlere sarılıp, tüm acıları sıkı sıkı kavrarken, yaşamını ve duygularını doğanın her forma girebilen ve içi boş taslaklarına cömertçe saçıp savurarak, varoluşun kalıpla-

rından kurtulmak istiyordu. Adımlarının gürültüsü, tıpkı

Notre-Dame'ın kulelerine ulaşan Paris'in uğultusu gibi, başka bir dünyadan gelirmişçesine yüreğinde yankılanıyordu.

İkinci kattaki salonları görmek için merdivenleri çıkarken, her basamağın üzerinde asılmış adak kalkanlarını, silah armalarını, işlenmiş kutsal kâse sandıklarını, ahşaptan yapılmış figürleri izledi. Yaşamla ölümün sınırları arasına yerleşmiş en garip objelerin, en harika yapıtların eşliğinde, bir düşün büyüsüne kapılmış gibi yürüyordu. Ne tam anlamıyla ölü, ne tam anlamıyla canlı bu ilginç nesnelerin ortasında varlığından şüphe ediyor gibiydi. Yeni bölmelere girdiğinde, hava kararmaya başlamıştı; ama içerde yığınlar halinde dizilmiş altın ve gümüşlerin parıltısından ışığa ihtiyaç duyulmuyordu. Milyonlara sahip olduktan sonra har vurup harman savurarak bir batakhanede ölüp gidenlerin en pahalı gözdeleri insani çılgınlıkların bu geniş pazarında yer alıyordu. Yüz bin franka alınıp yüz kuruşa satılmış bir yazı takımı, fiyatı bir zamanlar bir kralın fidyesini ödemeye yetecek bir şifreli kilidin yanında duruyordu. Burada, insanoğlunun tüm dehası, sefaletin tüm şatafatıyla, devasa zaafların tüm görkemiyle açığa çıkıyordu. Jean Goujon'un resimlerinden esinlenerek yıllarca süren bir emek sürecinde yontulmuş gerçek bir sanat eseri olan abanoz bir masa, belki de yakacak odun fiyatına satın alınmıştı. Değerli sandıklar, perilerin elinden çıkmışa benzeyen mobilyalar beş para etmeyen hurdalar gibi üst üste yığılmıştı.

Geçen yüzyılın sanatçıları tarafından donanmış ve yaldızlarla süslenmiş bir dizi göz kamaştırıcı bölmeyi geride bıraktıktan sonra son odaya giren genç adam, "Burada milyonlar değerinde eşya var," diye haykırdı.

"Milyarlar deseniz daha doğru olur," diye karşılık verdi tombul yanaklı genç. "Ama bu daha hiçbir şey değil, üçüncü kata çıkalım, daha neler göreceksiniz!"

Rehberini izleyen yabancı, Poussin'in birkaç tablosunun, Michelangelo'nun muhteşem bir heykelinin, Claude Lorrain'in birkaç büyüleyici manzarasının, Sterne'in bir sayfasına benzeyen bir Gerard Dow'un, Rembrandt'ların, Murillo'ların, Lord Byron'ın şiirlerinin izlerini taşırcasına hem açık hem koyu tonlarla boyanmış Velasquez'lerin; ardından antik alçak kabartmaların, akik kupaların, muhteşem alaca somakilerin, yorgun gözlerinin önünden peş peşe geçtiği dördüncü bir koridora girdi. Bir araya gelmiş bu başyapıtlar, insanı sanattan soğutup içindeki coşkuyu söndürebilir türdendi. Raffaello'nun Bakire'sinin önünden geçti, ama Raffaello'dan bıkmıştı. Correggio'nun kendisinden bir bakış bekleyen tablosuna aldırmadı bile. Kızıl somakiden yapılmış ve dairesel yontuları Roma döneminin açık saçık âlemlerini kabaca resmeden paha biçilmez bir vazo en fazla bir gülümsemeyi hak etmişti. Yitip gitmiş elli yüzyılın kalıntıları arasında boğulurken, tüm bu insan eseri yapıtlar onu hasta ediyor, ihtişamın ve sanatın baskısı altında, kötü bir cin tarafından yaratılmış ve kendisine sonsuz bir savaş açmış gibi görünen bu canavarı andıran şekillerin üstüne üstüne geldiğini hissediyordu.

Tıpkı, modern kimyanın dünyanın yaratılışını bir gazla açıkladığı gibi, ruhun da sevinçlerinin, güçlerinin ya da düşüncelerinin hızla yoğunlaşmasıyla ortaya çıkan korkunç zehirlerden oluştuğu iddia edilemez mi? Birçoğumuz iç organlarımıza aniden yayılan manevi bir asidin yıkıcı etkisiyle ölüp gitmiyor muyuz?

"Bu kutuda ne var?" diye sordu, insani çabaların, özgünlüklerin, zenginliklerin son yapıtlarının kümelendiği bu büyük odaya girdiğinde, akajudan yapılmış ve gümüş bir zincirle bir çiviye asılmış kutuyu parmağıyla gösteren genç adam.

"Ah! Onun anahtarı üstadımdadır," dedi tombul yanaklı genç, gizemli bir ifadeyle. "Ama bu portreyi görmeyi arzu

ederseniz, üstadıma bu durumu bildirmeyi göze alabilirim."

"Göze almak mı?" diye karşılık verdi genç adam. "Üstadınız bir prens mi?"

"Ama bunu bilemem," diye yanıtladı genç çocuk.

Cuvier'nin jeoloji üzerine yazdığı eserleri okurken, hiç kendinizi zamanın ve mekânın enginliğine bıraktınız mı? Onun dehasıyla, elinizden bir büyücü tutmuş gibi, geçmişin sınırsız uçurumlarının üzerinde süzüldünüz mü? Mont-

martre'ın taşlarını ya da Urallar'ın şistlerini tabaka tabaka kazıp, hayvanların tufan öncesi dönemlerine dayanan fosillerini keşfettiğinde, milyarlarca yıl öncesinde yaşananları ve milyonlarca yıl önce var olan canlı topluluklarının iki ayak yüksekliğindeki kalıntılarının yerkürenin yüzeyini kaplayarak bize ekmeğimizi ve çiçeklerimizi verdiğini fark ettiğinde, insanoğlunun zayıf hafızasının ve tartışılmaz ilahiyat biliminin bunları nasıl unuttuğunu düşünerek ürküye kapıldığını düşündünüz mü? Cuvier yüzyılımızın en büyük şairi değil midir? Lord Byron birkaç sözcükle elbette ki insanların duygularını harekete geçirmiştir, ama ölümsüz doğa bilimcimiz beyazlaşmış kemiklerden yeni dünyalar inşa etmiş, Cadmus gibi dişlerden yeni şehirler yapmış, zoolojinin tüm sırlarını birkaç parça taşkömürü ile ortaya koymuştu. Rakamların şairi olan Cuvier yedinin yanına bir sıfır yerleştirmenin üstadıdır. Yokluğu yapmacık sihirli sözler söylemeden uyandırmakta, birkaç kazma ile alçı taşı katmanını kazıp bir kalıntı bulduğunda, size, – "İşte bakın!" diye haykırmaktadır. Aniden mermerler, ölüler canlanmakta, yeryüzünün derinlikleri yeniden harekete geçmektedir! Devasa yaratıkların, balık soylarının ve yumuşakça topluluklarının ardından, değişime uğramış daha iri bir türün belki de Yaratıcı tarafından ufaltılmasıyla insan ırkı ortaya çıkmıştır. Geçmişe yönelik bakış açısıyla gayrete gelen, daha dün doğmuş bu cılız ve silik insanlar kaosu aşabilir, sonu olmayan bir şarkıyı söylemeye başlayabilir ve evrenin geçmişini geriye yönelik bir Kıyamet şeklinde anlamlandırabilirler. Tek bir insanın gayretine borçlu olunan bu ürkütücü yeniden dirilmenin varlığında, tüm gök kürelerinde ortak olan ve ZAMAN olarak adlandırdığımız bu isimsiz sonsuzlukta, kullanma hakkı bize bahşedilen bu kırıntı, yaşamın bu minicik dakikası bize içi sızlayarak bakıyor. Kendi kendimize yıkıntı halindeki bunca evrenin altındaki ezilmişliğimizin varlığında, şanlarımızın,

şöhretlerimizin, kinlerimizin, aşklarımızın ne anlamının olduğunu soruyor ve gelecekte minicik bir noktadan ibaret olacağımız düşünüldüğünde, yaşamak için bunca zahmete değip değmediğinin yanıtını bulmaya çalışıyoruz. Yaşadığımız andan kopmuş bir halde, uşağımız içeri girip bize, – "Kontes mösyöyü beklediğini söyledi!" diyene kadar bir ölüden farksızız.

Geçmişin bildik harikalarının bu sergisi, ruhunda, bilinmedik yaratıkların bilimsel görüntüsüyle karşılaşan bilim adamının tutkulu yorgunluğunu uyandıran genç adam ölmeyi her zamankinden daha çok arzulayarak, bakışlarını geçmişin bu düşsel panoramasının üzerinde gezdirirken fildişi bir iskemlenin üzerine yığıldı. Tablolar aydınlanıp, bakireler ona gülümserken, heykeller aldatıcı bir yaşamı yansıtırcasına renklendiler. Gölgenin ve altüst olmuş zihnini kızıştıran bu ateşli hummanın etkisiyle, bu görüntüler hareketlenmeye ve etrafında dönmeye başladılar; heykeller ona surat asıyor, tablolarda resmedilen kişilikler gözlerini dinlendirmek için gözkapaklarını kapatıyorlardı. Bu şekillerin her biri titreşiyor, sıçrıyor, kişilik özelliklerine, içinde bulunduğa konuma göre, yerini hafifçe, zarafetle, ya da hızlı ve kabaca terk ediyordu. Bu görüntüler, Doktor Faust'un Harz dağında hayal meyal gördüğü büyücülerin dans ayinine benziyordu. Ama yorgunluğun, göz tansiyonunun, alacakaranlığın oyunlarının neden olduğu bu optik yanılsamalar yabancıyı korkutamazdı. Yaşamın ürkütücü görüntüleri ölümün dehşetine alışkın bir ruh karşında etkisiz kalıyordu. Hatta mucizeleri hâlâ varoluş düşüncelerini canlı tutan, beyin ve göz sinirlerinin elektrik aktivitesinin neden olduğu bu gariplikiere kendisi de alaycı bir ifadeyle katılmaya çalışıyordu. Kısa süre sonra, etrafındaki derin sessizliğin etkisiyle hafif bir düşe dalmaya başladığında, gözlerindeki karaltının tonları bir büyünün etkindeymiş gibi ışığın giderek zayıflamaya başlayan nüanslarına ayak uyduruyordu. Bir ışıltı gecenin karanlığına karşı

koyarmışçasına son bir kızıl yansıma bırakarak uzaklaştı. Kafasını kaldırdığında karşısında, gölgeler içinde, – "Ölüler henüz seni yanlarına istemiyor!" dermişçesine kafatasını kuşkulu bir ifadeyle sağa sola sallayan bir iskelet gördü. Biraz açılmak için elini alnına götürdüğünde, serin bir rüzgârın yanaklarını sıyırıp geçmesiyle içi titredi. Camların boğuk bir tıkırtıyla sallanmasıyla, bu soğuk okşamanın mezarlığın gizemini yansıtan birkaç yarasanın marifeti olduğunu anladı. Alacakaranlığın belli belirsiz yansımaları bir süre daha, etrafını çevreleyen hayaletleri hayal meyal görmesini sağladı. Ardından bu ölüdoğa tümüyle karanlığa gömüldü. Gecenin bastırmasıyla ölüm saati aniden gelmişti. O andan itibaren, kâh derin düşlere daldığı, kâh yorgunlukların ve yüreğini parçalayan düşüncelerin etkisiyle yarı uyku haline girdiği için, dünyevi nesneleri bir süreliğine net bir şekilde algılayamadı. Aniden ürkütücü bir sesin kendisini çağırdığını sandı ve tıpkı korkunç bir kâbusun ortasında, bir adımda kendimizi uçurumun derinliklerine bıraktığımız sırada olduğu gibi ürperdi. Gözlerini kapadı, canlı bir ışık gözlerini kamaştırıyordu; karanlığın ortasında, merkezinde elinde lambayla kendisine doğru yaklaşan kısa boylu bir ihtiyarın bulunduğu kızılımtırak bir halkanın parıldadığını görüyordu. Ne geldiğini, ne konuştuğunu ne de kımıldadığını fark etmişti. Bu ihtiyarın belirmesinde büyülü bir şeyler vardı. En yürekli adam bile uykusundan uyandığında, karşısında yakındaki bir lahitten çıkmış gibi görünen bu ihtiyarı gördüğünde titrerdi. Bu hayalet kılıklı adamın gözlerindeki garip gençlik parıltısı, yabancının doğaüstü bir olayla karşı karşıya bulunduğunu düşünmesine engel oluyordu, yine de uykuyla gerçek yaşam arasındaki bu kısa zaman aralığında duruma Descartes'ın kuşkuculuğuyla yaklaştı ve kendine hâkim olmaya çalışmasına rağmen, gizemleri kibrimiz yüzünden hasıraltı edilmiş ya da bilim tarafından henüz çözümlenmemiş o açıklaması mümkün olmayan yanılsamaların yoğun etkisini hissetti.

Zihninizde, beline kalın ipek bir kuşak sarılmış, siyah kadife giysili, başında uzun beyaz saçlarının yüzünün iki yanından örgüler halinde sarkmasını sağlayan ve alnını sıkıca çevreleyen aynı kumaştan siyah bir takke bulunan zayıf, ufak tefek bir ihtiyarı canlandırın. İhtiyarın bedenini geniş bir kefen gibi saran elbisesi dar ve solgun bir yüzden başka insani bir belirtinin görünmesine izin vermiyordu. Kumaşla kaplı bir değneği andıran ve lambasının tüm aydınlığını genç adama yöneltmek üzere yukarı kaldırdığı zayıf kolu olmasa, ihtiyarın yüzü havada asılı gibi duracaktı. Bu garip adamın çenesini saklayan gri ve ucu kesilmiş sakalı ona Musa'yı canlandırmak isteyen oyuncuların görünümünü veriyordu. Bu adamın renksiz ve ince dudakları, beyaz yüzünde ağzını çevreleyen hatları saptamak için büyük bir dikkat gerektiriyordu. Geniş kırışık alnı, solgun ve çökkün yanakları, kaşsız ve kirpiksiz gözlerinin keskinliği, genç adamda Gerard Dow'un Altın Tartıcısı'nın çerçevesinden çıktığı izlenimini bırakabilirdi. Kırışıklarının kıvrımlarının ele verdiği meraklı ifade ve şakaklarındaki çizgiler bu adamın yaşam konusunda derin bir tecrübesi olduğunu gösteriyordu. Duygularını hiç belli etmeyen, yüreklerin derinliklerinde yatanları okuma yeteneğine sahipmiş gibi görünen bu adamı yanıltmak imkânsızdı. Yeryüzünün tüm uluslarının gelenekleri ve sağduyuları, tıpkı dünyanın dört bir yanından getirip tozlu salonlarında sakladığı antikalar gibi soğuk yüzünde toplanmıştı. Bu yüzde her şeyi gören Tanrı'nın huzurlu aydınlığını ya da her şeyi görmüş geçirmiş bir adamın güçlü ve kibirli ifadesini okuyabilirdiniz. Bir ressam, iki fırça darbesiyle, iki farklı yüz ifadesini barındıran bu çehreden Tanrı'nın eşsiz resmini ya da Mephistopheles'in sırıtkan maskesini resmedebilirdi, çünkü alnındaki yüce gücü belli eden kırışıklar, ağzının kenarındaki alaycı kıvrımlarla bir arada bulunuyordu. Eşi benzeri bulunmayan bir güçle dünyevi acıları ezip geçmiş gibi görünen bu adam maddi zevklerin de üstesinden gelmiş olmalıydı. Ölüme çok yakın olan genç adam, hayalleri olmadığı için zevkleri

tatmayan, mutluluğu bilmediği için acıları yaşamayan bu doğaüstü yaratığın, dünyanın farklı bir katmanında tek başına yaşadığını düşünerek ürperdi. Ayakta duran ihtiyar, bir ışık bulutunun ortasındaki yıldız gibi kımıldamadan, sarsılmaz bir ifadeyle bekliyordu. Ağır ağır tasarlanmış, bilinmedik kurnazca bir planın etkisi altındaki gözleri tıpkı bu gizemli odayı aydınlatan lambası gibi manevi âleme ışıklar saçıyordu.

İşte ölüm düşünceleri ve fantastik imgelerle, uykuyla gerçek yaşam arasında salınan genç adamın gözlerini açtığında karşılaştığı garip tablo buydu. Bir an için afallasa, geçici olarak dadılarının anlattığı masallara kapılmış çocuklar gibi görünse de, bu durumu yaşamının üzerini kaplayan karanlık örtüye, zihninin düşüncelerle kaplı olmasına, yıpranmış sinirlerine, sahneleri bir damla afyonun acımasız zevklerini üzerine saçtığı şiddetli drama bağlayabiliriz. Bu sahne, büyülere inanılmayan on dokuzuncu yüzyıl Paris'inin Voltaire rıhtımında gerçekleşmişti. Fransız kuşkuculuğunun tanrısının, Gay-Lussac ve Arago'nun fikirdaşının, iktidar sahiplerinin hokkabazlarının savunduğu bilim dışı öğretilerin düşmanının son nefesini verdiği evin hemen yakınlarındaki bir mekânda gerçekleşen bu olayı, yabancı hiç kuşku yok ki, ümitsiz gerçeklerden kaçarken, Tanrı'nın gücünü denemek istediğimizde başvurduğumuz o şiirsel büyülenmelere bağlıyordu. Böylece garip bir gücün açıklanamaz önsezisinden etkilenmiş bir halde bu ışığın ve ihtiyarın önünde titremişti; ama bu duygu hepimizin Napolyon'un ya da şan, şöhret sahibi bir kişiliğin karşında yaşayacağımız şaşkınlıktan farksızdı.

"Mösyö, Raffaello'nun resmettiği İsa'nın portresini mi görmek istiyor?" diye sordu, kibar ama kesin ve açık ifadesine metalik bir tınının hâkim olduğu ihtiyar.

Ve lambayı kahverengi kutunun tamamını aydınlatacak şekilde kırık bir sütunun gövdesine koydu.

İsa'nın ve Raffaello'nun dini etkiler uyandıran isimleri satıcının da beklediği gibi genç adamda elinde olmadan bir merak uyandırdı. Aniden akaju levha bir yiv üzerinde kayarak kapağın sessizce açılmasını sağladı ve tabloyu yabancının hayranlık dolu bakışlarının önüne serdi. Yabancı, bu ölümsüz eserin görüntüsü karşında, dükkânın gizemli dokusunu, bastıran uykusunu unutup kendine geldi, ihtiyarın düş ürünü bir yaratık değil, etten kemikten bir insan olduğunu fark edip gerçek dünyaya döndü. İlahi yüzün sevecen bakışları, huzur verici dinginliği onu hemen etkiledi. Göklerden yayılan bir parfüm kemik iliklerini sızlatan cehennem işkencelerini hafifletti. Kurtarıcının başı siyah bir fonla resmedilen karanlıklardan kurtulmak ister gibiydi; bir ışın halesi, ışıkların dışarı yayılmak istediği saçlarının etrafında canlı bir şekilde parıldıyordu; alnının, derisinin altından, her vücut çizgisinden etkileyici bir inanç yayılıyor, her yana nüfuz ediyordu. Parlak kırmızı dudaklarının arasından yaşam sözcükleri dökülüyor ve izleyici bu kutsal sözlerin gökyüzünde yankılanışını duymaya çalışırken, sessizliğe büyüleyici parabolleri soruyordu; onu gelecekte duyuyor, geçmişin bilgilerinde buluyordu. İncil, yolunu şaşırmış ruhların sığındığı bu hayran olunası gözlerin huzurlu sükûnetinde aktarılmıştı. Nihayet Katolik dini, bir buyruğu özetleyen şu hoş ve muhteşem gülümsemenin ifadesinde dile geliyordu: "Birbirinizi sevin!" Bu resim yakarışı esinliyor, bağışlamayı öğütlüyor, bencilliği silip süpürüyor, uyuyan tüm erdemlerin canlanmasını sağlıyordu. Raffaello'nun müziğin büyüleyici ayrıcalığını paylaşarak sizi anıların kaçınılmaz cazibesine sürükleyen bu mükemmel yapıtı, ressamını gölgede bırakıyordu. Işık hâlâ bu mükemmel yapıtın üzerindeki etkisini gösteriyor; İsa'nın başı ara sıra bulutların bağrına doğru uzaklaşıyordu.

"Buna üzerini kaplayacak kadar altın saydım," dedi antikacı soğuk bir ifadeyle.

"Tamam, öyleyse artık ölme zamanıdır," diye haykırdı, son düşüncesi, onu bağlandığı son bir umudun duyumsuz basamaklarından indirerek ölümcül kaderine sürükleyen bir düşten sıyrılan genç adam.

"Ah! Ah! Demek sana güvenmemekte haklıymışım," diye karşılık verdi ihtiyar, genç adamın iki elini tek eliyle bir mengene gibi sıkarak.

Bu aşağılama karşısında hüzünle gülümseyen yabancı yumuşak bir sesle, – "Hey! Mösyö kaygılanmayın, ölmesi gereken siz değilsiniz, benim," dedi. "Size masum bir yalanı neden itiraf etmeyeyim?" diye devam etti endişeli ihtiyara bakarak. "Bir skandala neden olmadan intihar etmek için geceyi beklerken, kıymetli antikalarınızı görmeye geldim. Kendini bilime ve şiire adamış bir adamın bu son arzusunu kim yerine getirmek istemez ki?"

Kuşkulu antikacı konuşmasını dinlediği sahte müşterisinin hüzünlü yüzünü keskin bakışlarla inceledi. Biraz sonra bu kederli sesin ya da daha önce kumarbazların içini titreten soluk yüz hatlarındaki uğursuz geçmişinin izleriyle ikna olarak ellerini bıraktı; ama yılların verdiği tecrübeyle içindeki kuşku kalıntıları yüzünden kolunu yaslanmak istermişçesine bir büfeye dayayıp eline bir kama aldı: – "Hazinede üç yıldır hiç ikramiye almadan çalışan kadrosuz görevli siz misiniz?"

Yabancı hayır anlamında bir işaret yaparken kendini gülmekten alamadı.

"Babanız sizin dünyaya gelmenize sebep olduğundan dolayı pişmanlığını çok fazla mı dile getirdi? Ya da onursuz bir işe mi karıştınız?"

"Onursuz bir işe karışsam, intihar etmeyi düşünmezdim."

"Sokak tiyatrosunda yuhalandınız ya da metresinizin ihtiyaçlarını karşılamak için berbat besteler yapmak zorunda mı kaldınız? Paraya çok mu düşkünsünüz? Bunalımlarınızdan kurtulmak mı istiyorsunuz? Söyleyin, sizi ölüme sürükleyen nedir?"

"Ölümümün nedenini birçok intiharın sıradan sebeplerine bağlamayın. Kendimi alışılmadık acıların üzerindeki perdeyi aralamak ve tasvir edilmesi güç olayları anlatmak zahmetinden kurtarmak için size yalnızca, yoksunlukların en içinden çıkılmazını, en iğrencini, en yıkıcısını yaşadığımı söylemekle yetineceğim." Ve az önce söylediklerini geçersiz kılacak cesur ve kibirli bir ses tonuyla ekledi: "Kimseden yardım veya teselli dilenmek niyetinde değilim."

"Hey, şuna da bakın!" İhtiyarın ağzından yanıt olarak çıkan bu birkaç sözcük ilk başta bir kaynana zırıltısını andırıyordu. Ardından şöyle devam etti: – "Küçük düşmenize neden olmadan, yüzünüzü kızartacak bir duruma düşürmeden, tek bir Fransız santimi, tek bir Doğulu kuruşu, tek bir Sicilya lirası, tek bir Alman helleri, tek bir Rus kapiği, tek bir İskoçya farthingi vermeden, eski dünyanın drahmilerini, yeni dünyanın piastrlarını, altın, gümüş, bakır ya da kâğıt para halinde sunmadan sizi bir kraldan daha zengin, daha güçlü, daha itibarlı yapabilirim."

Genç adam ihtiyarın bunama belirtileri göstermeye başladığını düşünerek cevap vermeye yeltenmedi.

"Arkanızı dönün," dedi antikacı, aniden lambayı kavrayıp ışığını portrenin karşı duvarına yönelterek "ve şu TILSIMLI DERİYE BAKIN."

Aniden ayağa kalkan genç adam, oturduğu taburenin üzerinde duvara asılmış halde duran ve büyüklüğü bir tilkinin derisini aşmayan deriyi görünce hafif bir şaşkınlık

belirtisi gösterdi; ama bu deri, ilk başta izahı mümkün olmayacak şekilde salonu kaplayan derin karanlığa bir kuyrukluyıldızı andıran parıltılı ışınlar gönderiyordu. İnsanı kötülüklerden koruyacağı söylenen bu sözde tılsıma yaklaşan genç adamın zihninden alaycı düşünceler geçiyordu. Yine de, anlaşılabilir bir merakla derinin sırayla her yüzüne bakmak için öne doğru eğildi ve kısa süre içinde bu ilginç parlaklığın nedenini anladı. Derinin siyah pürtükleri özenle cilalanmış ve parlatılmıştı, değişken çizgileri ise tıpkı bir granitin yüzeyi gibi tertemizdi, bu durumda bu Doğu derisinin pürüzlerinin ışığı canlı bir şekilde yansıtacak küçük odaklar haline dönüşmesinden daha doğal bir şey olamazdı. İhtiyara bu olayın bilimsel açıklamasını yaptığında aldığı tek yanıt kurnazca bir gülümseme oldu. Bir üstünlük ifadesini belirten bu gülümseme genç bilgine bir şarlatanın kendisini oyuna getirmek istediğini düşündürdü. Mezara bir muamma daha götürmek istemiyordu, yeni oyuncağının sırlarını açığa çıkarmak isteyen afacan bir çocuk gibi Deri'ye döndü.

"Ah! Ah! işte Doğuluların Süleyman'ın mührü olarak adlandırdıkları damganın izi.

" Demek bunu biliyorsunuz?" diye sordu antikacı, en anlamlı sözcüklerin dile getiremeyeceği düşünceleri ifade etmek istercesine iki üç kez burnunu çekerek.

"Dünyada bu sahtekârlığa inanacak kadar ahmak biri olabilir mi?" diye haykırdı, bu alaycı burun çekişle iğnelenmiş gibi görünen ve aynı şekilde karşılık vermek isteyen genç adam. "Doğuluların batıl inançlarının, efsanevi bir gücü temsil eden bu amblemin gizemli görünümüne ve uydurma özelliklerine bir kutsiyet atfettiklerini bilmiyor musunuz? Sanırım varlıkları en azından mitoloji tarafından kabul edilmiş sfenkslerden ya da kartal başlı aslanlardan söz etsem, bundan daha akla uygun bir sohbete eşlik etmiş olurdum."

"Oryantalizm hakkında derin bilgilere sahip olduğunuza göre, sanırım bu cümleyi okumakta zorluk çekmeyeceksiniz," diye karşılık verdi ihtiyar.

Ve lambayı genç adamın ters tuttuğu tılsıma yaklaştırarak, ona bu muhteşem Deri'nin üzerindeki, adeta bir zamanlar ait olduğu hayvanın hücreleri tarafından üretilmiş gibi görünen işlenmiş harfleri gösterdi.

"İtiraf etmek isterim ki, bu harfleri bir yabaneşeği derisine bu kadar derin kazımak için nasıl bir yöntem uygulandığını tahmin edemiyorum," diye haykırdı genç adam.

Ve hızla antikalarla kaplı masalara dönerek gözleriyle bir şeyler aradı.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu ihtiyar.

"Harflerin basıldığını mı, yoksa işlendiğini mi anlamak için kesici bir alet."

Yabancı, ihtiyarın kendisine uzattığı kamayı alıp, yazılı sözlerin bulunduğu bölgeyi sıyırmayı denedi; ama ince bir deri tabakasını kaldırdığında, harflerin yüzeyde aynı netlikte belirdiğini fark etti; bir an için deriyi hiç sıyırmamış olduğunu düşündü.

"Doğuluların kendilerine özgü yöntemleri vardır," dedi, Arapça yazılmış cümlelere endişeyle bakarken.

"Evet," dedi ihtiyar, "Tanrı'ya olduğu kadar insanlara da güvenmeli."

Gizemli sözcükler şöyle sıralanmıştı:

BANA SAHİP OLURSAN, HER ŞEYE SAHİP OLACAKSIN. AMA HAYATIN BANA AİT OLACAK. TANRI BÖYLE

İSTEDİ. NE İSTERSEN İSTE, DİLEKLERİN YERİNE

GETİRİLECEKTİR. AMA DİLEKTE BULUNURKEN

BUNU YAŞAMINI HESABA KATARAK

YAP. İŞTE ORADA. HER İSTEĞİNDE

TIPKI AZALACAK GÜNLERİN

GİBİ BEN DE KISALACAĞIM.

BENİ ALMAK İSTİYOR

MUSUN? AL. TANRI

DİLEĞİNİ KABUL

EDECEKTİR.

AMİN!

"Vay canına, Arapçayı kendi diliniz gibi okuyorsunuz," dedi ihtiyar, "İran'a ya da Bengal'e gittiniz mi?"

"Hayır, mösyö," diye yanıtladı genç adam, esnekliğiyle bir metal yaprağını andıran bu sembolik deriyi eliyle yoklarken.

Lambayı, aldığı sütunun üzerine bırakan yaşlı antikacı, soğuk ve alaycı bakışlarını, – "Artık ölmeyi düşünmüyor," dercesine genç adama yöneltti.

"Bu bir şaka mı, yoksa sır mı?" diye sordu genç yabancı.

Başını iki yana sallayan ihtiyar ciddi bir ses tonuyla karşılık verdi: – "Bunu yanıtlayamayacağım. Bu derinin olağanüstü gücünü sizden daha güçlü ve kararlı görünen kişilere sundum; ama hepsi de kaderlerini nasıl etkileyeceğinden şüphe duydukları bu tılsım için bilinmeyen bir güçle sözleşme imzalamayı alaycı bir ifadeyle reddettiler. Ben de onlar gibi düşünüyorum, kuşkularım var, bu yüzden..."

"Yani hiç denemediniz mi?" diye sordu genç adam araya girerek.

"Denemek!" diye yanıtladı ihtiyar. "Vendôme meydanında bir sütunun üzerinde olsaydınız, kendinizi boşluğa bırakır mıydınız? Yaşamın akışı durdurulabilir mi? İnsanoğlu ölüm düşüncesinden hiç uzak durabildi mi? Bu dükkâna girmeden önce intihar etmeye kararlıydınız; ama aniden bir gizem zihninizi meşgul edip sizi ölme düşüncesinden vazgeçirdi. Evlat! Yaşayacağınız her gün sizi bundan daha ilginç

sırlarla karşılaştırmayacak mı? Beni dinleyin. Philippe d'Orléans'ın sefahat kokan sarayını gördüm. O zamanlar tıpkı sizin gibi meteliksizdim, ekmeğimi dilendim ve yüz iki yaşıma geldiğimde milyoner oldum: Felaketler yolumu açtı, cahillikler beni bilgilendirdi. Birkaç sözcükle size insan yaşamının büyük sırrını açıklayacağım. İnsanoğlu içgüdüsel olarak gerçekleştirdiği iki eylem yüzünden varoluşunun kaynaklarını kurutur. İki eylem ölüme neden olan sebeplerin nasıl şekillendiğini açıklar: İSTEMEK ve YAPABİLMEK. İnsani faaliyetin bu iki eylemi arasında aklını kullananların yararlandığı ve mutluluğumu, uzun yaşamımı borçlu olduğum bir üçüncü yol vardır. İstemek içimizi kavurur ve Yapabilmek bizi mahveder; ama BİLMEK zayıf organizmamızı sürekli bir dinginlik içinde tutar. Ben arzu ya da isteği düşüncemle öldürdüm; eylem ya da yapabilme gücü, organlarımın doğal bir oyunuyla çözüme kavuştu. İki sözcükle özetlersem, hayatımı, kırılan kalbime ya da küllenen duygularıma değil, yıpranmayan, her koşulda ayakta kalan beynime yerleştirdim. Hiçbir aşırılık ruhumu ya da bedenimi incitmedi. Yine de tüm dünyayı gezdim. Ayaklarım Asya ve Amerika'nın en yüksek dağlarını arşınladı, insanların konuştukları tüm dilleri öğrendim ve bütün rejimleri gördüm. Rehin olarak babasının cesedini alarak bir Çinliye borç verdim, sözüne güvenip bir Arabın çadırında uyudum, Avrupa'nın tüm başkentlerinde sözleşmeler imzaladım ve altınlarımı hiç kaygılanmadan Kuzey Amerika yerlilerinin kulübelerinde bıraktım, sonuç olarak hiçbir şeyi gözümde büyütmediğim için her şeye sahip oldum. Tek tutkum görmekti. Görmek bilmek değil midir? Ah! Genç adam, bilmek yaşamın keyfini sezerek çıkarmak, maddenin özünü kavrayıp ona tam anlamıyla sahip olmak değil midir? Maddi bir mülkiyetten geriye ne kalır? Bir düşünce. Anlasanıza, düşüncesinde gerçekliğin tüm izlerini taşıyarak, ruhunda mutluluğun kaynaklarını, dünyevi kirlerden arınmış binlerce ideal hazzı taşıyan bir

insanın hayatı ne kadar güzeldir. Tüm hazinelerin anahtarı olan düşünce, cimriyi hiç kaygılandırmadan mutlu eder. Bu yüzden, zevklerimin hep fikri düzlemde kaldığı dünyanın üzerinde süzüldüm. Aşırılıklarım denizleri, insanları, ormanları, dağları hayranlıkla izlemekten ibaretti! Her şeyi gördüm, ama yorulmadan, dingin bir şekilde; asla hiçbir şeyi arzulamadım, her şeyi bekledim. Evrende bana ait bir evin bahçesindeymiş gibi gezindim. İnsanların keder, aşk, tutku, sıkıntı, hüzün olarak adlandırdıkları şeyler benim için düşlere dönüştürdüğüm fikirlerden başka bir şey değildi; onları hissetmek yerine, açıklamaya, dile getirmeye çalıştım, hayatımı altüst etmelerine izin vermek yerine, onları dramatize ettim, geliştirdim, bir iç bakışla okuyacağım romanlardaki gibi eğlenceli hale getirdim. Organlarımı hiç yıpratmadığım için sağlığım hâlâ yerinde. Boşa harcamadığım gücüm sayesinde ruhum ve beynim mağazalarımdan daha düzenli işliyor. Burada," dedi alnına vurdu, "asıl milyonlar burada. Geçmişe zekice bir bakış yönelterek keyifli günler geçiriyorum, zihnimde ülkeleri, kentleri, okyanusları, tarihi eserlerin güzelliklerini canlandırıyorum! Elde edemediğim kadınlardan oluşan hayali bir haremim var. Sık sık savaşlarınızı, devrimlerinizi izleyip, onlar hakkında yorumlar yapıyorum. Ah! Beyaz ya da yanık tenler, yuvarlak hatlar için duyulan bu ateşli hayranlığı nasıl yorumlamalı? Yanılmış iradenizin tüm yıkımlarını, evrenin içinde kendini keşfetmenin yüce yetisine, zamanın ve mekânın zincirlerine bağlı kalmadan hareket edebilmenin doyulmaz keyfine, her şeyi kucaklamanın, her şeyi görmenin, diğer evrenleri araştırmak, Tanrı'yı duyabilmek için dünyanın bir ucuna yönelmenin coşkusuna tercih etmeyi nasıl anlamlandırmalı? Bunda yapabilme gücü ve isteme bir arada bulunuyor," dedi yankılanan bir ses tonuyla, Tılsımlı Deri'yi göstererek. "Toplumsal düşünceleriniz, doymak bilmeyen arzularınız, aşırılıklarınız, öldüren sevinçleriniz, hepsi orada. Hatta biraz daha yaşamanızı sağlayan acılarınız da orada; çünkü

kötülük belki de şiddetli bir mutluluk duygusundan başka bir şey değildir. Hazzın kötülüğe dönüştüğü noktayı ya da kötülüğün hazdan başka bir şey olmadığını kim belirleyebilir? İdeal dünyanın en canlı ışıklarıyla netleşen görüntüler, fiziki âlemin en yumuşak karanlıklarıyla bulanıklaşmaz mı? Bilgeliğin kökeninde bilmek sözcüğü yatmıyor mu? Çılgınlık, isteme ve yapabilme arzusunun aşırılığından başka nedir ki?"

"Tamam, o zaman, aşırılıklarla dolu bir yaşamı tercih ediyorum," dedi yabancı Tılsımlı Deri'yi sıkıca kavrayarak.

"Genç adam, kendinize dikkat edin," diye haykırdı ihtiyar inanılmaz bir canlılıkla.

"Hayatımı bilime ve felsefeye adadım, ama bunlar karnımı doyurmaya bile yetmedi," diye karşılık verdi yabancı. "Swedenborg'un vaazlarının, Doğu işi tılsımınızın ya da artık var olmamın mümkün olmadığı bir dünyada yaşamımı sürdürmem için giriştiğiniz merhamet dolu çabaların oyuncağı olmak istemiyorum, mösyö. Haydi görelim!" diye ekledi Tılsımlı Deri'yi kasılan eliyle sıkıp ihtiyara bakarak. "Muhteşem bir ziyafet sofrası ve bu sıralar herkesin dilinde olduğu gibi 'mükemmel' bir içki âlemi istiyorum! Konuklarım genç, nüktedan, önyargısız ve çılgınlık derecesinde neşeli olmalılar! Sofraya peş peşe gelen yıllanmış şaraplar bizi üç gün sarhoş edecek kadar sert olmalı! Masamızı ateşli kadınlar süslesin! Bu şatafatlı sefahat âlemi bizi dört atlı arabasıyla dünyanın sınırlarının ötesinde, bilinmeyen bir kumsala götürsün: Ruhlar göklere yükselsin ya da çamurlara gömülsün, artık yücelirler mi alçalırlar mı benim için hiç önemi yok! Bu uğursuz güce tüm zevkleri tek bir potada eritmesini emrediyorum. Evet, ölmeden önce göğün ve yeryüzünün tüm mutluluklarının son bir kez kucaklaşmasına ihtiyacım var. Eskilerin üreme tanrısının sıhhatine içeceğiz, şarkılarımız ölüleri uyandıracak, sonu gelmeyen öpücüklerin uğultuları Paris'in üzerinden bir yangının çatırtıları gibi

geçerken, yetmişlikler de dahil olmak üzere uyanan evli çiftleri şehvet ateşiyle yakarak canlandıracak!"

İhtiyarın ağzından yayılan bir kahkaha kendinden geçmiş gencin kulaklarında cehennemin uğultusu gibi yankılandığında ona sert bir ifadeyle susmasını söyledi.

"Döşemelerimin açılıp, ihtişamla donanmış sofraların ve başka bir dünyadan gelen konukların aniden bu salona dolacaklarını mı sanıyorsunuz?" dedi antikacı. "Hayır, hayır, şaşkın genç. Anlaşmayı imzaladınız, hepsi bu. Şimdi arzularınız yaşamınız pahasına büyük bir titizlikle yerine getirilecek. Bu Deri'nin şekillendirdiği yaşam halkası dileklerinizi en önemsizlerinden, gerçekleştirilmesi en zor olanlara dek yerine getirirken giderek daralacak. Bu tılsımı satın aldığım Brahman, kader ile dileklerinin yerine gelmesini isteyen kişi arasında gizemli bir anlaşmanın gerçekleşeceğini söylemişti. Çok sıradan olan ilk isteğinizi ben bile yerine getirebilirdim; ama olayların yeni hayatınızın gidişatına göre gerçekleşmesini istiyorum. Ne de olsa ölmek istiyordunuz, işte böylece intiharınız biraz ertelenmiş oldu.

Yabancı, sürekli olarak alaycı bir ifade takınan bu garip ihtiyarın ne kadar hayırsever olduğunu açığa vuran bu son iğneleme karşısında öfkelenerek haykırdı: – "Mösyö, köprüyü geçerken kaderimin değişip değişmeyeceğini anlayacağım. Ama bu bahtsızla alay etmediğinize ikna olursam, bana yaptığınız bu iyilik nedeniyle bir dansöze âşık olmanızı dileyeceğim! O zaman belki sefih bir yaşamın mutluluğunu keşfedip, buraya özenle yığdığınız değerli antikaları saçıp savurmanın keyfini çıkaracaksınız."

İhtiyarın derin iç çekişine aldırmadan odadan çıkıp, salonları aşarak, boşuna bir çabayla yolunu aydınlatmaya çalışan tombul yanaklı gencin eşliğinde merdivenleri indi; suçüstü yakalanmış bir hırsızın acelesiyle koşuyordu. Çılgınca bir kendinden geçişin etkisiyle, inanılmaz bir

elastikiyete sahip olan Tılsımlı Deri'nin bir eldiven gibi esneyerek çılgınca titreyen parmaklarının arasından ceketinin cebine kaydığını fark etmedi. Dükkânın kapısından kaldırıma atladığı sırada, kol kola girmiş üç gence çarptı.

"Hayvan!"

"Ahmak!"

İşte karşılıklı kibar iltifatlar böyleydi.

"Hey! Bu Raphaël."

"Ah! Şuraya bak, biz de seni arıyorduk."

"Ne! Demek sizsiniz."

Hakaretlerin arkasından gelen bu dostane üç cümle sokak lambası ışığının afallamış halde bekleyen gençlerin yüzlerine vurmasıyla dile getirilmişti.

"Sevgili dostum, Raphaël," dedi az önce yere yuvarlamak üzere olduğu genç adam, "bizimle geliyorsun."

"Ama nereye?"

"Yürüyelim, yolda anlatacağım."

Neşeli gençler etrafını sarıp kollarına girdikleri Raphaël'i fikrini sormadan Pont-des-Arts'a doğru sürüklediler.

"Sevgili dostum," dedi genç adam devam ederek, "Neredeyse bir haftadır seni arıyoruz. J.J. Rousseau döneminden kalma gibi hiç kımıldamayan levhasında peş peşe kırmızı ve siyah harflerin sıralandığı saygın Saint-Quentin hanına gittiğimizde, hancı kadın bize taşraya gittiğini söyledi. Oysa ne paralı tiplere, ne icra memurlarına ne de alacaklılara benziyorduk. Neyse! Rastignac seni bir gün önce İtalyan tiyatrosunda gördüğünü söylemişti; bunun üzerine yeniden umutlanıp kendi kendimize Champs-Elysées'nin ağaçlarının üzerine tünesen de, dilencilerin

gerilmiş hamaklarda yattıkları düşkünler yurdunda sabahlasan da, ya da daha iyisi karargâhını bir hanımın yatak odasına kursan da seni bulacağımıza söz verdik. Ama seni hiçbir yerde bulamadık. İsmin ne

Sainte-Pelagie'nin[21] ne de Force'un[22] kayıtlarında yer alıyordu! Bakanlıkları, operayı, genelevleri, kafeleri, kütüphaneleri, gazete bürolarını, restoranları, tiyatro fuayelerini, sözün kısası Paris'in en nezih ve en virane mekânlarını didik didik araştırdık, sonunda hem saraya hem de cezaevlerine girebilecek kadar çok yönlü bir dostumuzu kaybetmenin kederini yaşadık. Seni bir temmuz kahramanı olarak selamlamayı planlıyorduk, inan kahrolduk."

O sırada, dostlarının anlattıklarına hiç aldırmayan Ra-

phaël, Pont-des-Arts'ın üzerinden geçiyor, gürüldeyen suları Paris'in ışıklarını yansıtan ve birkaç saat önce atlamayı düşündüğü Seine'e bakıyordu, ihtiyarın tahminleri gerçekleşmiş, ölüm saati gerçekten de ertelenmişti.

"Doğrusu senin için çok üzülüyorduk," diye devam etti dostu. "Üstün yetenekli ve her şeye yukarıdan, farklı bir açıdan bakan bir dost olarak seni bir oluşuma dahil etmeyi düşünüyorduk. Sevgili dostum, anayasacı hokkabazlar kraliyetin hokkasının altında her zamankinden daha ciddi oyunlar çeviriyorlar. Halkın kahramanlığıyla alaşağı edilen monarşi yiyip içip eğlenilecek hafif meşrep bir kadın gibiydi; ama Vatan geçimsiz ve erdemli bir kadına benzer, ölçülü okşayışlarına ister istemez katlanmamız gerekir. İktidar bildiğin gibi, Tuileries'den gazetecilere taşındı, aynı şekilde bütçe de Saint-Germain mahallesinden Chaussée-d'Antin'e geçti. Ama belki de bilmediğin bir şey var! Hükümet, yani bankacı ve avukatlar aristokrasisi bugün tıpkı monarşi dönemindeki papazların yaptıkları gibi, eski fikirleri yeni sözcüklerle Fransız halkına yutturmaya çalışıyorlar. Yani anlayacağın, yaptıklarının her ekolden filozofun ve her dönemin güçlü yöneticilerin yaptıklarından bir farkı yok. Bu durumda, ben yerine biz diyen bir krala bir milyar iki yüz milyon otuz üç santim ödemektense, şu ya da bu beyler tarafından temsil edilen vatana bir milyar yüz milyon dokuz santim ödemenin daha hayırlı olacağını kanıtlamak için tamamen ulusalcı bir düşünceyi yaymamız gerekiyor. Sözün kısası iki ya da üç yüz bin franka mal olacak bir gazete yurttaş-kralın ulusal hükümetinin çıkarlarına fazla dokunmadan hoşnutsuzları hoşnut edecek bir muhalefeti örgütleyecek. Ancak, bizler özgürlüğe olduğu kadar despotluğa, dine olduğu kadar inançsızlığa karşıyız. Bizim için vatan, değiştokuş edilen fikirlerin satır başına göre fiyatlandırıldığı[23], her günün leziz sofraların donatıldığı içki âlemleriyle, gösterilerle geçtiği, her yanın vesikalı fahişelerle

kaynadığı, gece âlemlerinin ertesi sabaha kadar sürdüğü, aşkların kentli kadınlar gibi dakik olduğu bir mekândır. Paris her zaman için sevinçlerin, özgürlüklerin, aklın, güzel kadınların, kötü adamların, iyi şarabın kısacası vatanların en hayranlık duyulanı olmalıdır. Ayrıca burada, iktidara yakın olunduğundan gücü elinde tutanların darbeleri asla fazla hissedilmez... Bizler, tanrı Mephistopheles'in gerçek müritleri olarak, kamuoyunun görüşlerini şekillendirme, siyasi aktörlere yeni giysiler biçme, yönetimin binasına yeni tahtalar çakma, anayasal monarşi yandaşlarını oyalama, eski cumhuriyetçileri yeniden kızıştırma, Bonapartistlerin gözünü boyama ve merkezdekileri destekleme görevini üstlenmiş bulunuyoruz, yeter ki krallara ve halka bıyık altından gülmemize, sabah savunduğumuz fikirleri akşam eleştirmemize ve yumuşak minderlere uzanıp Panurge'e ya da Doğu'ya özgü mutlu bir yaşam sürdürmemize izin verilsin. Bu gülünç ve eklektik imparatorluğun dizginleri senin elinde olacak, şimdi seni sözünü ettiğim gazetenin kurucusu olan ve ne yapacağını bilemediği altınlarını fikirlerle değiştokuş etmek isteyen emekli bir bankacının verdiği ziyafete götürüyoruz. Orada bir dost gibi karşılanacaksın, seni hiçbir şeyden korkmayan gözü pek insanların kralı ve Avusturyalıların, İngilizlerin, Rusların hedeflerini daha onlar bir karara varmadan önceden sezen, öngörülere sahip bir deha olarak selamlayacağız! Evet, seni imparatorlukların kaderini aralarında kiraz rakısına domino oynayan sıradan insanlar gibi belirleyen Mirabeau, Talleyrand, Pitt, Metternich gibi dehaların üstadı olarak takdim edeceğiz. Seni içki âlemlerine katılsa da, irade sahibi birçok şahsiyetin, büyüsüne kapılmamak için mücadele ettiği o sefahat canavarının dize getiremediği yürekli bir dost olarak tanıttık. Umarım övgülerimizi boşa çıkarmazsın. Ev sahibi Taillefer, çağdaş Lucullus özentilerinin gerçekleştirdiği sıradan şölenlerin sınırlarını aşacağımıza söz verdi. Bayağılıkları soyluluğa, kabalıkları ve aşırılıkları zarafete dönüştürebilecek kadar zengin yürekli bir adamdır.

Duyuyor musun Raphaël?" diye sordu arkadaşı, sözlerine son vererek.

"Evet," dedi, dileklerinin gerçekleşmesinden çok, olayların birbirlerine doğal bir şekilde bağlanma tarzına şaşıran genç adam.

Bu işte bir büyünün etkisi olduğuna inanması imkânsız gibi görünse de, insanoğlunun kaderini belirleyen tesadüflere hayranlığını gizleyemiyordu.

"Ama sanki büyükbabanın ölümünü düşünürmüş gibi evet diyorsun," dedi arkadaşlarından biri.

"Ah!" diye devam etti Raphaël, genç Fransa'nın umudu olan dostlarını güldüren saf bir ifadeyle, "Yakında alçakça işlere girişeceğimizi düşünüyordum! Şimdiye kadar çakırkeyif olduğumuzda Tanrı'yı inkâr ettik, sarhoş olup dünyayı kurtardık, yediklerimizi hazmederken, insanları ve olayları değerlendirdik, yürekli düşüncelerimiz sadece sözde kalıyor, eyleme dönüşmüyordu. Ama şimdi omzumuzda politikanın kızgın demirini hissederek, hayallerimizden arınmış bir halde büyük bir mücadeleye gireceğiz. Şeytanla sözleşme yapıldığında, insan, gençliğinin cennetini, İsa peygamber tarafından kutsanmak için dilini rahibe safça uzattığı masumiyet günlerini özlemle anıyor. Ah! sevgili dostlarım, ilk günahlarımızı işlemekten onca keyif almamızın nedeni, onları pişmanlığın tatlı sertliğiyle güzelleştirecek bir vicdanımızın olmasıydı, oysa şimdi..."

"Hah! Şimdi," diye araya girdi ilk konuşan genç, "yapmamız gereken..."

"Nedir?" diye sordu bir diğeri.

"Suç işlemek..."

"İşte idam sehpası yüksekliğinde, Seine nehri derinliğinde bir sözcük," diye karşılık verdi Raphaël.

"Ah! Ne demek istediğimi anlamıyorsun. Siyasi suçlardan söz ediyorum. Bu sabahtan beri bir fesatçı olmaktan başka bir şeye öykünmüyorum. Yarın bu arzumun devam edip etmeyeceğini bilmiyorum; ama bu akşam uygarlığımızın birbirine demiryolu rayları gibi kenetlenmiş soluk yaşamı yüreğimi tiksintiyle dolduruyor! İçim Moskova bozgununu yaşamış bahtsızların, Kızıl korsanın, kaçakçıların yaşadığı duyguların tutkusuyla yanıp tutuşuyor. Artık Fransa'da manastırlar olmadığına göre, en azından hayatlarını bir peçete gibi buruşturduktan sonra, ülkelerini yangın alanına çevirmekten, kafalarına bir kurşun sıkmaktan, cumhuriyet için gizli işler yürütmekten ya da savaş naraları atmaktan başka yapacakları bir şey kalmayan küçük lord Byron'ların ıslah edilmek üzere gönderildikleri Botany Bay'de[24] olmak istiyorum...

Raphaël'in yanındaki genç, sözünü kestiği arkadaşına "Émile," dedi hararetli bir ifadeyle, "inan bana, Temmuz devrimi olmasaydı, hayvanlara göre bir yaşam sürdürmek üzere taşraya gidip rahip olacaktım ve..."

"Ve her gün dua kitapları okuyacaktın, öyle mi?"

"Evet."

"Sen bir ahmaksın."

"Gazeteleri okuyoruz ya."

"Bir gazeteci için hiç de fena sayılmaz. Ama sesini kessen iyi olur, bir aboneler güruhunun arasında yürüyoruz. Gördüğün gibi, gazetecilik modern toplumların dini haline geldi, bu da ilerlemenin bir kanıtı."

"Nasıl yani?"

"Para babaları da, halk da yazılanlara inanmak zorunda değil..."

De viris illustribus'u[25] uzun yıllardan beri bilen bilge kişiler gibi sohbet ederek Joubert caddesindeki konağa geldiler.

Émile başkalarının tüm gayretlerine rağmen elde edemediği başarıya fazla bir şey yapmadan ulaşmış bir gazeteciydi. İğneleyici üslubuyla beslenen yürekli eleştirmenliğinin yanı sıra, açıklarını kapatan pek çok özelliği vardı. İçtenliği ve alaycılığıyla bir dostunun yüzüne binlerce eleştiriyi sıralamaktan geri kalmaz, ama bulunmadığı ortamlarda onu yüreklilikle, dürüstçe savunurdu. Her şeyle, hatta geleceğiyle bile dalga geçer, çoğunlukla beş parasız gezerdi. Tüm yetenekli kişiler gibi tasvir edilemez bir tembelliğe gömülür, bu arada başkalarının bir kitapta ifade edemedikleri bir kavramı tek sözcükle yüzlerine vururdu. Asla yerine getiremeyeceği sözler verirdi. Yaşlandığında bir düşkünlerevinde uyanmak hayaliyle başarısından ve ününden bir yastık yapmıştı. Birlikte ölüme gidecek kadar dost, aşırılıklarıyla övünen ve çocuk gibi saf kişiliğiyle, yalnızca keyfi geldiğinde ya da mecbur kaldığında çalışırdı.

"Üstat Alcofribas'nın söylediği gibi çok görkemli bir şölene gidiyoruz," dedi Raphaël'e merdivenleri süsleyen ve hoş kokular yayan saksıları göstererek.

"İyi ısıtılmış ve gösterişli halılarla kaplı girişleri severim," diye karşılık verdi Raphaël, "Sütunlu girişler döneminden beri Fransa'da ihtişamlı yapılara nadiren rastlanıyor. Burada kendimi yeniden doğmuş gibi hissediyorum."

"Yukarıda yiyip, içip eğleneceğiz, dostum Raphaël. Ah! Bir de şu var, orada kazanan biz olacağız ve içerdekilerin başlarının üzerinde yürüyerek ilerleyeceğiz."

Ardından, yaldızlarla ve ışıklarla parıldayan bir salona girdiklerinde, etraflarını çevreleyen Paris'in en seçkin delikanlılarını alaycı bir ifadeyle işaret etti. Yeni bir yetenek,

ilk tablosuyla imparatorluğun en seçkin ressamlarıyla rekabet etmeye başlamıştı. Bir diğeri, daha birkaç gün önce edebiyatı hor gören açık saçık öykülerle dolu kitabını tamamlayıp modern akıma yol göstermeye girişmişti. Biraz ileride, yüzündeki sert ifadede üstün bir yeteneğin izlerini barındıran bir heykeltıraş, koşullara göre çevresindekileri yerden yere vuran ya da göklere çıkartan o soğuk, alaycı tiplerden biriyle sohbet ediyordu. Bir kenarda, karikatüristlerin en nüktedanı muzip bakışlar, alaycı dudak bükmelerle, sohbetleri kalem darbelerine dönüştürmek için etrafı gözlemliyordu. Daha ötede, siyasi düşüncelerin özünü herkesten daha çok kavradığını iddia eden ve kendine üretken bir edebiyatçı edası veren genç ve yürekli bir yazar, yeteneği de kini kadar güçlü olsa, şiirleriyle döneminin tüm eserlerini geride bırakacak bir şairle görüş alışverişinde bulunuyordu. Her ikisi de ince pohpohlamalarla hem gerçeği ifade etmekten hem de yalan söylemekten kaçınıyorlardı. Ünlü bir müzisyen, si bemolden ve alaycı bir ses tonuyla yakın bir zamanda fazla bir hasara uğramadan koltuğunu kaybetmiş olan genç bir politikacıyı teselli ediyordu. Henüz bir tarz geliştirmemiş genç yazarlar, fikirleri gelişmemiş genç yazarlarla, yapıtlarına şiirimsi bir hava katmak isteyen nesirciler, düzyazıya meraklı şairlerle bir aradaydı. Bu eksikli şahsiyetleri gören saf bir Saint-Simoncu merhamete gelip onları kendi inançları doğrultusunda bir araya getirmeye çalışıyordu. Etrafta bunların dışında, sohbete biraz egzotik bir hava katmak isteyen birkaç bilim adamı ve elmasın kıvılcımları gibi ne ısı ne ışık veren geçici parıltılar yaymaya çalışan birçok vodvilci vardı. Aykırı düşüncelere sahip birkaç muzip, kişileri ve olayları hayranlıkla ya da tiksintiyle yorumlayanlara bıyık altından gülüyor, yanardöner bir politikayla hiçbir tarafı tutmadan her yöne çekilecek sözler ediyorlardı. Hiçbir şeye şaşırmış gibi görünmeyen,

Bouffon'ları[26] sessiz ve dikkatli bir şekilde izleyen topluluğun ortasında sümkürmekten çekinmeyen, herkesten önce brava diye bağırmayı marifet bilen ve düşündüklerini önceden söyleyenlere hemen karşı çıkan tipler de, sağdan soldan duydukları akılcı sözleri kendilerine mal etmek üzere orada yerlerini almışlardı. Davetlilerden beşinin geleceği parlaktı, yaklaşık on kadarının da başarılı bir yaşam sürdürecekleri anlaşılıyordu; diğerlerine gelince, vasatlıklarıyla XVIII. Louis'nin ünlü yalanı Birlik ve Geçmişi Unutuş'u hatırlatıyorlardı. Daveti düzenleyen kişi iki bin ekü harcamış olmanın kaygılı sevincini yaşıyor, ara sıra, beklenen konukları görebilmek için bakışlarını salonun kapısına yöneltiyordu. Çok geçmeden kısa boylu, topluca bir adamın kapıda belirmesiyle dalkavuk bir uğultu yükseldi, bu kişi sabah gazete ile ilgili son yasal işlemleri tamamlamış olan noterdi. Siyah giysiler içindeki bir uşak geniş yemek salonunun kapılarını açınca, herkes davete gerek duymadan oturacağı sandalyeyi belirlemek üzere devasa bir masanın etrafında yerini aldı. Raphaël yemek salonuna geçmeden önce çevresine son bir kez göz attı. Dileği tam anlamıyla gerçekleşmişti. Her yan ipek ve altınla kaplıydı. Mumlarla süslenmiş görkemli şamdanlar yaldızlı frizlerin en ince ayrıntılarına, muhteşem oyma bronzlara ve mobilyaların ihtişamlı renklerine ışıltılar yayıyordu. Sanatkârane çabalarla bambudan yapılmış birkaç jardiniyerdeki nadir çiçeklerden hoş kokular yayılıyordu. Perdelerin kıvrımlarına kadar salondaki her şeyde meteliksiz bir gencin hayal gücünü derinden etkileyecek şiirsel bir zarafet vardı.

"Tanrı'nın bir armağanı olan yüz bin franklık bir gelir düşüncelerimizi dilediğimizce eyleme geçirmemizi sağlayacak!" dedi iç geçirerek. "Evet, erdemli yaşam tarzım ayağa düşmeyecek. Viraneler, yıpranmış giysiler, kışın giyilen rengi kaçmış şapkalar, kapıda bekleyen alacaklılar

bana göre değil. Ah! Bir yıl, isterse altı ay olsun, bu lüksün içinde yaşamak istiyorum! Ardından ölüm gelirse gelsin."

"Ah!" dedi, onu dinlemekte olan Émile, "Bir noterin gösterişli arabasını mutluluk sanıyorsun. Çok geçmeden, yükselme şansını elinden alacağını fark ettiğinde, bu gösterişli yaşamdan sıkılacaksın. Sanatçı, zenginliklerin yoksunluğu ile yoksunlukların zenginliği arasında tereddüt eder mi? Bizim gibilerin her zaman için mücadele etmesi gerekmiyor mu? Neyse, şimdilik mideni ziyafete hazırla," diye devam etti, hayırsever kapitalistin görkemli ve zenginliğin azametini sunan yemek salonunu kendinden emin bir ifadeyle göstererek. "Bu adam kazandığı parayı bizim için harcama lütfunu göstermedi mi? Doğa bilimcilerin polipler familyasına dahil etmeyi unuttukları bu süngeri, mirasçılarından önce kibarca emmek gerekmiyor mu? Duvarları süsleyen alçak kabartmaların, avizelerin, tabloların ahenkli ihtişamını görmüyor musun? Onu kıskananlara ve bunca serveti nasıl elde ettiğini sorgulayanlara kalırsa, bu adam devrim sırasında en iyi dostu olan bir Almanı ve annesini öldürmüş. Saçları kırlaşmış, saygıdeğer ve temiz yüzlü Taillefer'in böyle bir suç işleyeceğini düşünebiliyor musun? Baksana gümüş takımları nasıl da parıldıyor; dedikleri doğru olsa, bu parıltılı ışınlar ona bir hançer gibi saplanmaz mı? Haklı olsalardı, burada toplanan onlarca saygın ve yetenekli kişi, bir ailenin iç organlarını yiyip, kanını içmiş duruma düşmüş olmayacak mıydı? Ve bizim gibi saf ve coşku dolu iki genç bu alçaklığın suç ortağı olmayacak mıydık? Yine de bazen içimden sermayedarımıza dürüst bir adam olup olmadığını sormak geçmiyor değil."

"Ama şimdi değil!" diye haykırdı Raphaël, "Yemekten sonra, sarhoş olup kendinden geçince."

İki arkadaş gülerek yerlerine oturdular. Öncelikle, her davetli, simetrik olarak yerleştirilmiş sofra takımları ve kenarlarını süsleyen sarı ekmekler bulunan, yeni yağmış bir

kar tabakası kadar beyaz, uzun sofrayı hayranlık dolu bakışlarla izledi. Kristaller, yıldızlı aynalarında gökkuşağının rengini yansıtıyor, mumlar sonsuza dek uzanan ışınlar yayıyor, gümüş tepsilerin kapağının altındaki yiyecekler iştahları kabartıp, merakları uyandırıyordu. Kimse fazla konuşmuyor, yan yana oturanlar birbirlerine bakıyorlardı. Madera şarabının sunulmasının ardından, hukukçu olduğu kadar damak tadına düşkünlüğüyle bilinen Cambacérès'in ve gastronominin kurucularından Brillat-Savarin'in takdirini kazanacak olan ilk servis başladı. Kırmızı, beyaz Bordeaux ve Bourgogne şarapları bolca ikram edildi. Ziyafetin bu ilk bölümü, her yönüyle klasik bir trajedinin açılış sahnesiyle karşılaştırılabilirdi. İkinci perdede diller yavaş yavaş çözülmeye başladı. Her davetli beğendiği bölgenin şarabını makul ölçülerde içip, ilk servisten artakalanlar toplandığında hararetli tartışmalara geçildi; alınlar kızarıyor, burunlar pembeleşiyor, yüzler aydınlanıyor, gözler parıldıyordu. Bu çakırkeyiflik döneminde sohbetler kibarlık sınırlarını aşmasa da, alaylar, imalar ağır ağır ağızlardan dökülmeye başlıyordu. Ardından iftiranın yılanı andıran küçük başı, ıslığı andıran tiz bir sesle kendini gösterdi; içten pazarlıklı birkaç davetli ayık kalmaya çalışarak sinsice söylenenlere kulak kabartıyorlardı. İkinci servisle birlikte kafalar dumanlanmaya başlamıştı. Yenirken konuşuluyor, konuşulurken yeniyordu, herkes şarabın duruluğuna ya da kokusuna bakmadan içiyordu. Konuklarını daha da canlandırmak isteyen Taillefer, sertlikleriyle bilinen Rhône, Roussillon ve sıcak Macar şaraplarını peş peşe sunmayı ihmal etmemişti. Sabırsızlıkla beklenen ve bolca dağıtılan şampanyanın kamçısıyla, mola yerinden hareket eden posta arabasının dizginlerinden boşanmış atları gibi zihinlerinden geçenleri boşaltmaya başlayan konuklar, dinleyici bulamayan hikâyeler anlatmaya, yanıtsız kalan soruları peş peşe sıralamaya başladılar. İçki âleminin gürültüsü, birbirine karışan yüzlerce bağırtının ortasında Rossini'nin kreşendosunu andırıyordu. Ardından, sıra kadeh tokuşturmalara, övünmelere, meydan

okumalara geldi. Herkes zihinsel birikimini ortaya koymak yerine, galonlarda, fıçılarda birikenleri talep ediyordu. Sanki herkesin iki sesi vardı. Sonunda efendilerin hep bir ağızdan konuştuğu, uşakların hep bir ağızdan gülüştüğü bir an geldi. Ama çığlıklar, saçma sapan sözler, eleştiriler ve kesin yargılar arasında savaş alanındaki mermiler, gülleler gibi uçuşan, bu dâhice olduğu şüphe götüren aykırı düşünceler, gülünç bir şekilde abartılan gerçekler, ilginçlikleriyle filozofların dikkatini çekecek, garipleriyle politikacıları şaşırtacak nitelikteydi. Ortada bir kitap ve bir tablonun bütünleşmiş hali vardı. Bir enlemden diğerine değişen felsefi, dini, ahlaki değerler, yönetim biçimleri ve nihayet insan zekâsının tüm değerli eylemleri Zaman'ınkini andıran ve sarhoşluğun sağduyusuyla mı, yoksa sağduyunun sarhoşluğuyla mı kullanıldığını zorlukla kestirebileceğiniz uzun bir tırpanla kesip biçildiler. Bir kasırganın etkisine kapılmışçasına yalıyarlara doğru kabaran öfkeli bir denizi andıran bu güruh medeniyetler arasında yüzen yasaları yerle bir etmek istiyor, böylece farkında olmadan, yalnızca onun bildiği bir sır nedeniyle doğada iyi ile kötünün sürekli olarak mücadele etmesini buyuran Tanrı'nın iradesine aldırmadan kendisini tatmin ediyordu. Bazen öfkeli, bazen de kaba saba nüktelerle sürüp giden tartışma şeytanın yönlendirdiği bir gece ayinine dönüşmüştü. 1789 devriminin bir gazetenin doğuşuna eşlik eden çocuklarının hüzünlü şakalarıyla, Gargantua'nın doğuşuna[27] tanıklık etmiş gibi görünen neşeli içkicilerin sözleri arasında on dokuzuncu yüzyılı on altıncı yüzyıldan ayıran uçurumun varlığı hissediliyordu. Sonuncular bir felaketi gülerek hazırlarken, diğerleri bir felaketin yıkımları arasında gülüyorlardı.

"Şuradaki genç adamın ismi nedir?" diye sordu noter Raphaël'i işaret ederek. "Sanırım ona Valentin diye seslenildiğini duydum."

"Kısaca Valentin demekle herhalde şaka ediyorsunuz," diye karşılık verdi Émile gülerek. Ona lütfen Raphaël de

Valentin deyin! Karşımızda kumlukların üzerinde uçarken gümüş tacı gagalanmış ve cırnaklanmış altın bir kartal var, tacının işlemelerinde şu güzel deyişin yer aldığını görebilirsiniz: NON CECIDIT ANIMUS![28] O sokakta bulunmuş bir çocuk değil, Doğu'nun meşru mirasçısı olan, İspanya'da ve Fransa'da Valencia şehirlerini kuran ve kökü Valentin hanedanına dayanan İmparator Valens'in torunu. Sultan Mahmut İstanbul'da hüküm sürüyorsa, bunun nedeni paramızın ve askerimizin olmaması."

Émile çatalıyla Raphaël'in başının üzerine bir taç resmi çizdi. Bir an için saygılı bir ifade takınan noter, kısa süre sonra, konuğunun Valencia şehirleri, İstanbul, Mahmut, İmparator Valens ve Valentin hanedanıyla bir yakınlığı olmasına pek de inanmadığını belirten bir ifadeyle içkisini yudumlamaya devam etti.

"Babil, Tyr, Kartaca ya da Venedik denilen karınca yuvalarının bir devin ayakları altında ezilip gitmesi alaycı bir gücün uyarısı olarak kabul edilemez mi?" diye sor-

du satırı on kuruşa Bossuet lehine yazılar yazan Claude

Vignon.

"Musa, Sulla, XI. Louis, Richelieu, Robespierre ve Napolyon belki de gökyüzündeki bir kuyrukluyıldız gibi, tarihin belli dönemlerinde art arda ortaya çıkmış aynı ruhun yansımalarıdır!" diye karşılık verdi bir ballanşist.[29]

"Tanrı'nın buyruklarını bu işe karıştırmanın ne âlemi var?" dedi baladların bestecisi Canalis.

"İşte, Tanrı'dan söz ediyorlar," diye haykırdı yargıç araya girerek, "hiçbir şey Tanrı'nın buyrukları kadar yoruma açık olamaz."

"Ama bayım, Maintenon sukemerlerini kazdıran XIV. Louis, vergi sistemini yerleştirmek, yasaları düzenlemek, Fransa'da ulusal bütünlüğü kurmak ve mirasların eşit olarak bölüştürülmesini sağlamak isteyen Konvansiyon'dan daha fazla insanı ölüme göndermedi mi?" dedi isminin önünde soyluluk belirten bir hece olmadığı için cumhuriyeti savunan Menthol.

"Bayım," diye karşılık verdi toprak sahibi Moreau de l'Oise, "kanı şarap niyetine içen sizler, bu kez insanların başlarının omuzlarının üzerinde kalmasına izin verecek misiniz?"

"Bayım, toplumsal düzenin tesisi bazı fedakârlıkları gerektirmez mi?"

"Hey! Bixiou'ya bak, bizim sözde cumhuriyetçi bu toprak sahibinin kellesinin bir fedakârlık olacağını iddia ediyor," dedi genç bir adam yanındakine.

"Kişiler ve olaylar önemli değildir," dedi hıçkırıklar arasında sözlerine devam eden cumhuriyetçi, "politika ve felsefede yalnızca ilkeler ve fikirler vardır."

"Ne ürkütücü! Dostlarınızın sizden farklı düşündükleri için öldürülmesi sizi hiç etkilemiyor."

"Hey! Bayım, vicdan azabı yalnızca alçaklar içindir, çünkü kafalarında hâlâ sözde erdemin kırıntıları vardır; oysa Büyük Petro ve Alba dükü bir sistemi yerleştirmek istiyorlardı ve korsan Monbard örgüt ağları kurmaya çalışıyordu."

"Ama toplum sizin sistemleriniz ve örgütlenmelerinizden bağışık kalamaz mı?" dedi Canalis.

"Ah! Tamam, tamam," diye haykırdı cumhuriyetçi.

"Ahmak cumhuriyetiniz midemi bulandırıyor! Toprak kanunu izin vermedikçe dilediğimizce bir horoz bile kesemeyeceğiz."

"İlkelerin harika, kafası saçmalıklarla dolu küçük Brutus'um! Ama uşağımdan bir farkın yok, temizlik onda öyle bir takıntı haline gelmiş ki, elbiselerimi kendince fırçalamaya kalksa, birkaç gün çıplak gezmem gerekir."

"Çıkarları düşüncelerinin gelişmesini engelleyen ahmaklardan farkınız yok! Ulusu kürdanlarla temizlemek istiyorsunuz," diye karşılık verdi cumhuriyetçi. "Size göre adalet hırsızlıktan daha tehlikeli."

"Hey! Belki de öyledir!" dedi davavekili Desroches.

"Politikaları ne kadar can sıkıcı!" dedi noter Cardot. "Tartışmaya gerek yok. Hiçbir bilim ya da erdem bir damla kanın yerini tutamaz. Gerçeği tasfiye etmeye kalkarsak, belki de onu yok etmiş oluruz."

"Ah! İyilik için tartışmaktansa, karmaşa içinde eğlenmeyi tercih ederim. Bu yüzden, mecliste kırk yıldır süren tartışmaları bir alabalığa, Perrault'nun bir masalına ya da Charlet'nin bir eskizine değişmem."

"Çok haklısınız! Kuşkonmazı uzatır mısınız? Çünkü ne derseniz deyin, özgürlük anarşiye, anarşi despotluğa ve despotluk da yeniden özgürlüğe yol açıyor. Milyonlarca insan bu sistemlerin başarıya ulaştığını göremeden öldü. Manevi âlem her zaman kısır bir döngü içinde dolanıp durmayacak mı? İnsanoğlu mükemmelleştiğini sanırken, sorunların yerlerini değiştirmekten başka bir şey yapmıyor."

"Hey, hey!" diye haykırdı vodvilci Cursy, "O zaman beyler, kadehimi özgürlüğün babası X. Charles'a kaldırıyorum!"

"Neden olmasın?" dedi Émile. "Despotluk yasalarda yer alıyorsa, özgürlük geleneklerde yaşıyor ya da tam tersi."

"O zaman ahmakların üzerinde böylesine bir iktidar kurmamızı sağlayan gücün ahmaklığına içelim!" dedi bankacı.

"Hey! Dostum, Napolyon en azından bize zaferin mutluluğunu tattırdı!" diye bağırdı, hayatı boyunca Brest'ten dışarı çıkmamış bir deniz subayı.

" Ah! Zafer hüzünlü bir mirastır. Zor elde edilir, ama kolayca kaybedilir. Tıpkı mutluluğun budalaların bencilliğinden kaynaklandığı gibi, zafer de büyük insanların kendilerini dev aynasında görmesinden kaynaklanıyor."

"Bayım, çok iyimsersiniz."

"Arazisinin sınırlarını çizen ilk insan hiç kuşku yok ki, güçsüz bir adamdı, çünkü toplumlar zayıf insanların sömürülmesiyle yükselir. Manevi âlemin iki zıt ucunda yer alan vahşiler ve bilge insanlar mülk sahibi olmaktan aynı şekilde tiksinirler."

"Güzel!" diye haykırdı Cardot, "özel mülkiyet olmasaydı, sözleşmeleri nasıl imzalayacaktık?"

"İşte çok leziz görünen bezelyeler!"

"Ve rahip ertesi gün yatağında ölü bulundu."

"Dalga geçmeyin, ölümden söz eden kim? Benim bir amcam var."

"Sanırım, onu kaybetmenin acısı sizi fazla etkilemeyecek."

"Sorun bu değil."

"Beyler, beni dinleyin! DAYISINI ÖLDÜRMENİN YOLLARI. Şişşt! (Dinleyin! Dinleyin!) Yetmişlik, iriyarı olanlar en mükemmel dayılardır. (Heyecanlı fısıltılar). Ona bir bahane uydurarak, bolca kaz ciğeri ezmesi yedirin."

"Ama, dayım sıska, pinti ve az yiyen bir adamdır."

"Ah! Bu dayılar yaşamlarını boşa geçirmiş insanlardır."

"Veya," diye devam etti dayılar konusunda uzman olan adam, "yemeğini sindirirken, ona bankacısının iflas ettiğini söyleyin."

"Ya bir şey olmazsa?"

"Ona güzel bir kız ayarlayın!"

"Ama iktidarsız ya da cinsel tercihi farklıysa?"

"O zaman o bir dayı sayılmaz, dayılar şen, şakacı, gamsız olmalılar."

"Malibran[30] sesinin iki perdesini kaybetti.

"Hayır, bayım."

"Evet, bayım."

"Ah! Ah! Evet ve hayır; dinsel, politik ve edebi tüm incelemelerin kökenleri bu iki sözcük etrafında dönmüyor mu? İnsanoğlu uçurumun kenarında dans eden bir ip cambazından başka bir şey değildir."

"Yani söylediklerinize göre ben bir budalayım."

"Değil, söylediklerimi anlamadığınız için öylesiniz."

"Eğitim tam bir saçmalıktır! M. Heineffettermach basılan kitapların sayısının bir milyarı aştığını söylüyor, oysa insanoğlu hayatı boyunca yüz elli bin kitap bile okuyamaz. Bu durumda bana eğitim sözcüğünün anlamını açıklayabilir misiniz? Kimilerine göre eğitim, İskender'in atını, Berecillo köpeğini, Tabourot des Accords'un hayatını bilmekten ibaret, kereste tomruklarını ilk kimin yüzdürdüğü ya da porseleni kimin bulduğu onlar için bir anlam taşımıyor. Kimileri içinse eğitimli olmak, bir vasiyetnameyi yakmayı becerip saygı duyulan, dürüst bir adam olarak yaşamını sürdürmek anlamına geliyor, oysa cezayı artıran beş koşulun varlığında bir saat çalan adamı onursuz bir pislik gibi Grève meydanında idam ediyorlar."

"Nathan kalacak mı?"

"Ah! Dostları, bayım, çok yaman adamlar."

"Ya Canalis?"

"O önemli bir adam, hiç söz etmeyelim."

"Sarhoş olmuşsunuz!"

"Meşrutiyetin ilk sonuçlarından biri zekâların köreltilmesidir. Sanat, bilim, anıtlar günümüzün cüzamı olan korkunç bir egoizm duygusuyla yerle bir edildi. İşte meclisteki koltuklarında oturan ve kavak ağacı dikmekten başka bir şey düşünmeyen üç yüz burjuva. İstibdat yönetimi el altından da olsa büyük işler beceriyor, oysa özgürlükçü hükümet çok küçük şeyler yapmak zahmetine bile katlanmıyor."

"İmece eğitim sisteminiz insan etinden yüz paralık maden paralar imal ediyor," dedi araya giren bir mutlakıyetçi.

Eğitimle törpülenen bir toplumda bireysel yetenekler yok ediliyor."

"Yine de toplumun amacı her bireyin refahını sağlamak değil midir?" diye sordu Saint-Simoncu.

"Elli bin franklık bir geliriniz olsaydı, halktan hiç söz etmeyecektiniz. İnsanlık adına güzel düşünceleriniz varsa, Madagaskar'a gidin: Orada toplumcu fikirlerinizi benimsetebileceğiniz kirlenmemiş küçük bir halk var; ama burada herkes yolunu seçmiş, her takoz yerine oturmuş. Kapıcılar kapıcıdır ve budalalar Rahipler Okulu'nda yükselmeyi beklemeyen hayvanlardır. Ah! Ah!"

"Siz bir Charles yandaşısınız!"

"Neden olmasın? Despotizmi severim, insan ırkının belli zaaflarını aşağılar. Krallardan nefret etmem. Çok eğlenceli tiplerdir. Güneşten otuz milyon fersah uzakta bir tahtta oturmak kolay iş mi?"

"Uygarlık konusundaki bakış açımızı özetleyelim," diyordu bir bilim adamı, bir heykeltıraşın eğitimi konusuyla ilgili tartışmayı insanlığın ilk günlerine ve ilkel toplumlara kadar götürerek. "Ulusların oluşumunda kaba kuvvet önemli bir rol oynadı; ardından toplulukların gelişimiyle, yönetici sınıflar ellerinden geldiğince bu ilkel gücü parçalamaya giriştiler. İlkçağda iktidar din adamlarının elindeydi, rahibin bir elinde buhurdanlık, bir elinde kılıç vardı. Daha sonraları güç ruhban sınıfı ve kral arasında paylaşıldı. Günümüzde uygarlığın son aşamasına ulaşan toplumumuz gücü sanayi, düşünce, para ve sözcükler arasında bölüştürdü. Tek bir elde toplanmayan iktidar hiç durmadan, önünde çıkar dışında bir engel bulunmayan toplumsal çözülmeye doğru ilerliyor. Artık dinden ya da kaba kuvvetten değil, aklımızdan destek alıyoruz. Kılıç kitabın, eylem tartışmanın yerini alabilir mi? İşte sorun burada."

"Aklın gücü her şeyi yok etti," diye haykırdı Charles yandaşı. "Mutlak özgürlük toplumları, kişiyi tıpkı zaferden bıkmış bir İngiliz milyoner gibi intihara sürüklüyor."

"Peki, bize yeni bir şey söyleyecek misiniz? Tüm yönetim biçimlerini yerden yere vurdunuz, bunun hiçbir temele dayandırmadan Tanrı'yı inkâr etmekten farkı yok! Hiçbir inancınız yok. Yüzyılımız sefahat âleminde yitip gitmiş yaşlı bir sultanı andırıyor! Lord Byron'ınız şiirin son umutsuzluğuyla suç tutkularını dile getirdi."

"Fosforun biraz eksik ya da fazla oluşunun bir insanı dâhi ya da budala, erdemli ya da cani haline getirdiğini biliyor musunuz?" diye sordu körkütük sarhoş olmuş olan Bianchon.

"Erdemli olmak böyle bir saçmalığa bağlanabilir mi?" diye haykırdı Cursy. "Erdem tüm tiyatro oyunlarının ana teması, tüm dramların sonucu, tüm yargıların temelidir.

"Hey! Ahmak, sussana artık. Senin erdeminin Akhilleus'un topuğundan farkı yok!" dedi Bixiou.

"İçelim!

"Bir şişe şampanyayı bir dikişte içeceğime bahse girer misin?"

"Ama ne zekâ!" diye haykırdı Bixiou.

"Fitil gibi sarhoşlar," dedi daha çok yeleğine içirmeye başlamış olan genç bir adam.

"Evet, bayım, şu an iktidar olabilmenin sırrı kamuoyunu yönlendirebilmektir."

"Kamuoyu tüm fahişelerin en kokuşmuşudur! Siz filozof ve politikacılara kalsa, kanunlarınızı doğaya, kamuoyunu vicdana tercih etmek gerekecek. Her şey hem doğru, hem yanlıştır! Toplum bize kuştüyü yastıklar sunduysa da, bunun karşılığını gut hastalığıyla, adaleti yumuşatmak için

yargılama usulünü değiştirmekle ve kaşmir şalların neden olduğu nezleyle almakta gecikmedi."

"Sefil!" dedi Émile insandan umudunu kesmiş bu adamın sözünü keserek, "şarabın ve en leziz yemeklerin bulunduğu, bir tek kuş sütünün eksik olduğu bu masada uygarlığı nasıl eleştirebilirsin? Bu nar gibi kızarmış karacayı paçalarından boynuzlarına kadar kemir, ama annenin etlerini dişleme."

"Katolik mezhebinin bir un çuvalına bir milyon tanrıyı sokuşturması, cumhuriyetin her zaman bir Napolyon'u iktidara getirmesi, kraliyetin IV. Henri'nin katli ve XVI. Louis'nin

yargılanması arasında hüküm sürmesi, liberalizmin La

Fayette'te cisimleşmesi benim suçum mu?"

"Temmuz'da onun yanında mıydınız?"

"Hayır."

"O zaman kesin sesinizi, kuşkucu."

"Kuşkucular en vicdanlı insanlardır."

"Onlarda vicdan yoktur."

"Siz ne diyorsunuz, en az iki tane vardır."

"Cennet için yatırım yapmak, bayım, işte tam anlamıyla bir tüccar kafası. Eski dinler fiziki zevklerin mutlu bir şekilde tatmin edilmesinden ibarettiler, ama bizler ruhu ve umudu geliştirdik, bu yabana atılacak bir ilerleme değil."

"Hey! Sevgili dostlarım, siyasete boğulmuş bir yüzyıldan ne bekleyebilirdiniz ki?" dedi Nathan. Dâhiyane bir kavrayışın eseri olan Bohemya Kralı ve Yedi Şatosu'na ne oldu?

"Şapkadan rasgele çekilmiş sözcüklerle kaleme alınmış tam bir deli saçması," diye bağırdı yargıç masanın öbür ucundan.

"Siz bir ahmaksınız!"

"Siz de bir budala!"

"Vay canına!"

"Şuraya bakın!"

"Dövüşecekler."

"Hayır."

"Yarın görüşürüz, bayım."

"Hemen şimdi," diye karşılık verdi Nathan.

"Haydi, haydi, bırakın şimdi, ikiniz de yürekli insanlarsınız."

"Sizin de onlardan farkınız yok!" dedi kışkırtıcı.

"Ayakta duracak halleri yok."

"Demek ayakta duramıyorum!" diye karşılık verdi kavgacı Nathan, ne yana salınacağını bilemeyen bir uçurtma gibi yerinden doğrularak.

Masaya kaymış gözleriyle baktıktan sonra, harcadığı çabanın etkisiyle bitkin düşerek iskemlesine çöktü, başını öne eğip sessiz kaldı.

"Ne gördüğüm, ne de okuduğum bir kitap için dövüşmek zorunda kalmak çok gülünç olacaktı!" dedi yargıç yanındakine.

"Émile, dikkat et, yanındakinin yüzü çok soldu, birazdan elbiseni kirletebilir," dedi Bixiou.

"Kant, bayım, ahmakları eğlendirmek için şişirilip ortaya atılmış bir balon sadece! Maddecilik ve spiritüalizm şık giysili bilgiçlerin topu aynı yönde fırlattıkları iki güzel raketten başka bir şey değil. Tanrı ister Spinoza'nın dediği gibi her yerde olsun ya da Saint-Paul'ün söylediği gibi her şey Tanrı'dan gelsin... Budalalar! Kapıyı açmak ya da kapamak aynı şey değil midir? Yumurta mı tavuktan, yoksa tavuk mu yumurtadan çıktı? (Ördeği bana uzatın!) İşte bilimin tamamı bundan ibaret."

"Ahmak," diye bağırdı bilim adamı, "ortaya attığın sorunun yanıtı verildi bile."

"Neymiş peki?"

"Profesörlerin kürsüleri felsefe için yapılmadı ama felsefe kürsüler için yapıldı. Gözlüklerini tak da bütçeyi oku."

"Hırsızlar!"

"Ahmaklar!"

"Düzenbazlar!"

"Dalavereciler!"

"Böylesine hararetli bir fikir alışverişine Paris'ten başka nerede tanık olabilirsiniz," diye haykırdı Bixiou ağırbaşlı bariton bir ses tonuyla.

"Haydi Bixiou, bize her zamanki taklitlerinden birini yapsana!"

"On dokuzuncu yüzyıldan bir esinti ister misiniz?"

"Dinleyin!"

"Susun!"

"Ağzınıza mantar tıkayın!"

"Sesini kıssana geveze!"

"Şuna şarap verin de, çenesini açmasın!"

"Sıra sende Bixiou!"

Siyah elbisesinin düğmelerini yakasına kadar ilikleyen sanatçı, sarı eldivenlerini taktı ve şaşı gözlerle Revue des Deux Mondes'u[31] okurmuş gibi yaptı; ama gürültünün sesini bastırmasıyla söylediklerinden tek bir söz bile anlaşılmadı. Yaşadığı dönemin izlerini veremese de, dergiyle ilgili bir gösteri sunduğu anlaşılıyordu, yine de kendi sesini bile duyamıyordu.

O sırada yapılan meyve ve tatlı servisi büyüleyici bir etki yarattı. Masa, Thomire'in atölyesinde üretilmiş ve ünlü bir sanatçı tarafından o dönem Avrupa'sının beğenilerine uygun şekillerle süslenmiş yaldızlı bronzdan tabaklarla kaplandı.

Her birinin içinde çilekler, ananaslar, taze hurmalar, sarı üzümler, sarıya çalan şeftaliler, Setubal'den gemiyle getirilmiş portakallar, narlar, Çin meyveleri ve nihayet ihtişamın tüm sürprizleri, petit four mucizeleri, ağız sulandıran tatlılar, iştah kabartıcı şekerlemeler yer alıyordu. Gastronominin bu harika manzarasının renkleri, porselenin parıltısı, altının ışıldayan hatları ve kapların oymalarıyla daha da canlanmıştı. Okyanusun sularında saçaklanan zarif yeşil yosunlar, Poussin'in manzaralarıyla süslenmiş Sevr porselenlerini taçlandırıyordu. Bir Alman prensinin toprakları bu olağanüstü zenginliği karşılayamazdı. Farklı şekillerle bezenmiş gümüş, sedef, altın ve kristal tabaklar da masaya bolca taşındı; ancak ağırlaşmış gözler ve sarhoşluğun getirdiği hararetli tartışmalar, konukların Doğu prenslerine yaraşır bu büyüleyici sunumu belli belirsiz fark etmesine neden oldu. Hoş kokulu ve parıltılı tatlı şarapların, güçlü aşk iksirlerinin büyüleyici buğuları bir serabın görüntüsünü andırırken, güçlü zincirleriyle ayakları bağlıyor, elleri ağırlaştırıyordu. Meyve piramitleri yağmalanırken uğultular yeniden başladı. Artık sözcükler anlaşılmıyor, bardaklar havada uçuşuyor, vahşi gülüşmeler yükseliyordu. O sırada Cursy eline aldığı bir kornoyla şeytanın sinyalini andıran bir asker havası çalmaya başladı. Topluluk bir anda kendinden geçmiş gibi, bağırıp çağırmaya, ıslıklar çalmaya, uğuldamaya, homurdanmaya başladı. Gündelik yaşamlarında neşeli olan bu güruhun, Crébillon'un son bölümlerindeki ya da arabaya bindiği için dalıp gitmiş bir denizci gibi hüzne kapıldığını gördüğünde insan kendini gülmekten alamıyordu. Duygulu konuklar dinlermiş gibi görünen yan komşularına sırlarını açıyor, melankolikler raks-

larını tamamlamış dansözler gibi gülümsüyorlardı. Claude

Vignon, kafesindeki ayı gibi salına salına gidip geliyordu. En içten dostlar kavga ediyorlardı. Fizyolojistler tarafından ilginç bir şekilde ortaya konan insanın hayvanlara olan benzerliği, jestlerde, mimiklerde, vücut hareketlerinde açığa çıkmaya başlıyordu. Ortadaki manzara Bichat'ya[32] bir kitap dolusu malzeme sunmak için biçilmiş kaftandı. Sarhoş olduğunu hisseden ev sahibi ayağa kalkamıyor, ancak konuklarının aşırılıklarını kibar ve misafirperver bir ifadeyle gizlemeye sakladığı huzursuz bir bakışla izliyordu. Kızarmış, hatta ürkütücü bir şekilde neredeyse morarmış, geniş yüzü ortadaki hareketlere uyarak hafif yelkenli bir tekne gibi yalpalıyordu.

"Onları öldürdünüz mü?" diye sordu Émile.

"Söylendiğine göre, ölüm cezası Temmuz Devrimi'nin şerefine kaldırılacakmış," diye karşılık verdi, Taillefer kurnazlığın şaşkınlıkla iç içe geçtiği bir ifadeyle kaşlarını kaldırarak.

"Ama bazen onları rüyanızda görmüyor musunuz?" diye devam etti Raphaël.

"Zaman aşımına uğradı!" dedi para babası katil.

"Mezarcı mezar taşına, "Geçenler, anısı için bir damla gözyaşını esirgemeyin!" yazmıştır," diye haykırdı Émile alaycı bir edayla. "Öf! Bana cehennemin varlığını cebirsel bir denklemle kanıtlayacak olan matematikçiye bir altın verebilirim."

Ve, – "Tanrı adına tura gelsin!" diyerek parayı havaya fırlattı.

"Bakma," dedi Raphaël parayı tutup, "kim bilir, kader bazen çok hoş oyunlar oynar."

"Ne yazık!" diye karşılık verdi Émile, pek de inandırıcı olmayan hüzünlü bir ifadeyle. "İnançsızların geometrisine mi, yoksa papanın Pater Noster'ine mi inanacağımı bilemiyorum. Boş verin, içelim! Trink! Şarabın kehanet ilahisi olan kadeh tokuşturma Pantagruel'in yolun sonuna varmasına yardım etmedi mi?"

"Sanatımızı, yapıtlarımızı," dedi Raphaël, "hatta bilimi ve daha da önemlisi geniş ve üretken halk kitlelerinin beş yüz deha tarafından hakkaniyetle temsil edildiği, muhalif güçlerin bertaraf olarak tüm yetkiyi UYGARLIĞA bıraktığı, insan tarafından kendisi ile Tanrı arasına konulmak üzere yaratılmış yalancı kahraman kralın yerini hükümetlere terk ettiği bu çağdaş yönetim biçimlerini Pater Noster'e borçluyuz. Gerçekleştirilen bunca eserin varlığında ateizm asla ete kemiğe bürünemeyecek bir iskelete benzer. Buna ne diyorsun?"

"Ben Katolik mezhebinin sel gibi akıttığı kanları düşünüyorum," dedi Émile soğuk bir ifadeyle. "Tufana benzer bir yöntemle dünyayı arındıracaklarını sanarak damarlarımızı ve yüreklerimizi parçaladılar. Ama ne önemi var! Düşünen her insan İsa'nın yolunda yürümeli. Yalnızca o ruhun madde üzerindeki zaferini kanıtladı, yalnızca o bizi Tanrı'dan ayıran geçici âlemin varlığını şiirsel bir ifadeyle ortaya koydu."

"Buna inanıyor musun?" diye sordu Raphaël sarhoşluğun o tasvir edilemez gülümsemesiyle. "Tamam, o zaman daha fazla tartışmadan, kadehlerimizi Diis Ignotis[33] için kaldıralım.

Ve bilim, karbonik asit, hoş kokular, şiir ve inançsızlıkla dolu kadehlerini bir dikişte boşattılar.

"Beyefendiler kahve içmek isterlerse, salona geçebilirler," dedi şef garson.

O sırada, içki âleminin etkisiyle zihinlerinin ışıkları sönmeye, bedenleri bilinçlerinin zorbalığından sıyrılmaya başlayan davetliler özgürlüğün ölçüsüz rehavetini yaşıyorlardı. Sarhoşluğun doruklarına varmış kimileri tasalı bir ifadeyle gerçek yüzlerini açığa çıkaran bir düşünceyi kavramaya çalışırken, kimileri ağır bir yemeği sindirmenin verdiği halsizlikle yerlerinden kalkmak istemiyorlardı. Hâlâ ayakta durmaya çalışan bazı gözü pek hatipler ise kendilerinin bile anlamlandıramadıkları belli belirsiz sözler ediyorlardı. Birkaç nakarat, suni ve ruhsuz yaşamını sürdürmeye çalışan bir duvar saatinin çarklarının zorunlu devinimleri gibi yankılanmayı sürdürüyordu. Sessizlik ve uğultu garip bir şekilde bir araya gelmiş gibi görünüyordu. Yine de, uşağın kendilerine sevinçli haberler ileten çınlayan sesini duyduklarında, davetliler ayağa kalkıp yalpalayarak ya da birbirlerinden destek alarak salona yöneldiler. Bu güruh kapının eşiğinde bir an için hareketsiz ve afallamış bir halde kalakaldı. Ziyafetin muhteşem ikramları, ev sahibinin en şehvetli duyuların önüne serdiği bu iç gıcıklayıcı manzara karşısında silinip gitmişti. Parıltılı mumlarla kaplı altın bir avizenin altındaki lal renkli masanın etrafına toplanmış bir grup kadın, davetlilerin kaymış gözlerini elmaslar gibi ışıldattı. Süslemeler, mobilyalar, döşemeler çok gösterişliydi, ancak bu göz kamaştırıcı güzelliklerin yanında konağın tüm ihtişamı sönük kalıyordu. Bu kızların tutkuyla bakan büyülü gözleri, saten duvar kaplamalarının yansımalarını, mermerlerin beyazlığını ve bronzların zarif çıkıntılarını parlatan ışık selinden daha canlıydı. Kişiliklerinin ve çekiciliklerinin farklılığını yansıtan saç modelleri yürekleri tutuşturuyordu. Yakutların, safirlerin, mercanların serpiştirildiği bir çiçek bahçesini andıran bu manzarada siyah kolyeler kar gibi beyaz boyunları süslüyor, ince eşarplar bir deniz fenerinin alevleri gibi dalgalanıyor, alımlı türbanlar, abiye giysiler tutkuları ateşliyordu. Bu harem tüm gözlere seyrine doyum olmaz çekicilikler sunuyordu. Hayranlıkla izlenen bir dansözün kaşmirinin dalgalı

kıvrımlarının altında tül yokmuş gibi görünüyordu. Bir yanda altın ya da gümüş ipliklerden, diğer yanda ipekten yapılmış giysiler gizemli güzellikleri saklıyor ya da açığa çıkarıyordu. Minik ayaklar konuşuyor, nemli ve kırmızı dudaklar susuyordu. Narin ve zarif genç kızlar, göz alıcı saçları dini bir masumiyeti simgeleyen sözde bakireler, bakışlara hafif bir esintiyle dağılıp gidecek bir hayal bulutunu sergiliyorlardı. Bu aristokratik güzellikler gururlu bakışlarına rağmen, narin, zayıf, zarif görünümleriyle hâlâ kendilerini koruyacak bir hamiye ihtiyaçları varmış gibi başlarını öne eğiyorlardı. Ossian'ın[34] bulutlarından inmiş gibi görünen beyaz tenli, temiz yüzlü bir İngiliz, melankolik bir meleğe, suçtan kaçmaya çalışan vicdan azabına benziyordu. Övünürmüş gibi göründüğü giysisi ve zekâsı ile tüm güzelliği tasvir edilemez bir zarafette toplanmış bir Parisli, zafiyetinin, esnekliğinin, acımasızlığının zırhını gerektiği gibi kullanmasını bilen, kalpsiz ve tutkusuz bir denizkızını andırıyor, yine de yapay bir şekilde tutkunun hazinelerini açığa çıkarıp, yüreklerin atışını hızlandıracak bir izlenim bırakıyordu. Zarif olduğu kadar tehlikeli görünen bu toplulukta, bundan başka sakin ve mutlu görünen İtalyanlar, güzel vücutlu Normandiyalılar, siyah saçlı, ışıltılı gözlü güneyliler de yer alıyordu. Sanki sabahtan beri tüm tuzaklarını hazırlamış olan Lebel[35] tarafından davet edilen Ver-

sailles'ın güzelleri, şafakta yola çıkmak üzere tacirlerinin uyandırdığı doğulu bir köle topluluğu gibi oraya gelmişlerdi. Çekingen ve utangaç bir halde, kovanlarında vızıldayan arılar gibi masanın etrafında sabırsızlıkla bekliyorlardı. Bu kaygılı kararsızlık, bu sitemli ifade, bu beğenilme merakı bir araya gelerek, planlanmış bir baştan çıkarmanın ya da gayriihtiyari bir utanç duygusunun belirtilerini dışa vuruyordu. Belki de kadının asla sıyrılmadığı bir duygu, ona erdemin zırhına bürünerek daha çekici görünmesini, şehvet duygularını kamçılamasını emrediyordu. Bu yüzden, ihtiyar Taillefer'in hazırladığı bu sürpriz ilk başta ters tepecek gibi görünüyordu. Zıvanadan çıkmış bu adamlar ilk başta kadını saran görkemli gücün etkisi altına girmişlerdi. Bir hayranlık mırıltısı kulağa pek hoş gelen bir müzik parçası gibi yayıldı. Aşk, sarhoşlukla birlikte yolculuk etmekten hoşlanmazdı; bir tutku kasırgası yerine, davetliler bir zafiyet anında kendilerini esrimenin derin mutluluğuna bıraktılar. Sanatçılar, içlerinde mırıldanan şiirin sesiyle, bu seçilmiş güzellikleri birbirlerinden ayıran nüansları gözlemlemeye koyuldular. Bir filozof biraz da şampanyadan yayılan karbonik asidin etkisiyle, bir zamanlar belki de saygıdeğer bir geçmişleri olan bu kadınları buraya getiren bahtsızlıkları düşünerek ürperdi. Hiç kuşku yok ki her birinin anlatacak içler acısı öyküleri vardı. Neredeyse hepsi katlanılmaz acılar yaşamış, güvenilmez adamların, tutulmamış sözlerin, sefaletle ödenmiş mutlukların kurbanı olmuşlardı. Konukların yanlarına kibarca yanaşmasıyla, farklı ilgi alanlarında sohbetler başlayıp gruplar oluştu. Kendinizi, genç kızların ve hanımların yemeği fazla kaçıranlara sindirimlerini kolaylaştırması için kahve, likör ve şeker sundukları bir dostlar toplantısında sanabilirdiniz. Ancak, kısa süre sonra kahkahalar atılmaya, uğultular artmaya, sesler yükselmeye başladı. Bir müddet için durulmuş gibi görünen içki âleminin etkileri, zaman zaman yeniden alevleniyordu. Sessizlik ve

gürültü arasındaki bu gelgitler, Beethoven'ın belli belirsiz bir senfonisini andırıyordu.

Yumuşak bir divanın üzerine oturan iki dost, ilkönce vücut hatları yerinde, uzun boylu bir kızın kendilerine doğru geldiğini gördüler. Genel güzellik anlayışına çok da uymayan yüzündeki sert ve delici ifade yüreklerde tutkulu çalkantılara neden oluyordu. Daha önce girdiği aşk mücadelelerini açığa vuran baştan çıkartıcı siyah bukleli saçları görülmeye değer çekicilikteki geniş omuzlarına lüleler halinde dökülüyordu. Uzun, esmer bukleler, ışığın ara sıra en zarif kıvrımlarını açığa çıkardığı güzel boynunu yarı yarıya kaplıyordu. Mat beyaz görünen teni, makyajının canlı renklerinin sıcak tonlarını iyice belirginleştiriyordu. Alev alev parlayan uzun kirpiklerle çevrili gözlerinden aşk kıvılcımları yayılıyordu! Kırmızı, nemli dudakların arasındaki yarı açık ağzı aşk öpücüklerini çağrıştırıyordu. Uzun boylu olsa da, vücudunun aşk oyunlarına uygun bir şekilde elastik olduğu görülüyordu; göğüsleri ve kolları Carrache'ın resimlerinden çıkmışçasına gelişkin ve iriydi; yine de esnek, dinç görünümü ve panteri andıran çevikliği, erkeksi hatlarıyla birleştiğinde ateşli şehvet duyguları uyandırıyordu. Yüzünün güleç ifadesine rağmen, gözleri ve gülümsemesi ürkütücü düşüncelere yol açıyor, şeytanın yönlendirdiği bir tanrıça gibi hazdan çok şaşkınlığa neden oluyordu. Değişken yüz ifadesinde, binlerce farklı duygu şimşekler gibi çakıp sönüyordu. Bu görünümüyle, aşk oyunlarından usanmış birini büyülese de, gençlerde kaygı dolu duygular uyandırabilirdi. Uzaktan bakıldığında, Yunan tapınaklarının birinden kopup düşmüş devasa bir sütun gibi yüce görünse bile yaklaştıkça vahşi, kaba hatları ön plana çıkıyordu. Yine de, çarpıcı güzelliği iktidarsızları bile uyarabilir, sesi sağırları büyüleyebilir, bakışları eski kemik kalıntılarını canlandırabilirdi; bunun üzerine Émile onu Shakespeare'in sevincin inildediği, aşkın vahşi oyunlara dönüştüğü, zarafetin büyüsü ile mutluluk ateşinin öfkenin kanlı

uğultularına peş peşe karıştığı trajedilerinden birinin kahramanıyla karşılaştırdı. Severken ısıran, iblis gibi gülen, melekler gibi ağlayan, bir anda dişiliğinin tüm çekiciliğine bürünen, melankolinin iç çekişleriyle bir bakirenin esritici utangaçlığını sergilerken, aniden kükremeye başlayan, yürekleri parçalayan tutkuları altüst eden dişi bir aslanı ve asiliğiyle kendi kendini yok eden bir halkı andırıyordu. Kırmızı kadife giysisiyle arkadaşlarının başından düşmüş birkaç çiçeğin üzerine basarak ilerledi ve küçümseyen bir eda ile iki dosta gümüş bir tepsi uzattı. Güzelliği ve belki de geçmişteki deneyimlerinden kaynaklanan kibirli görünümüyle, kadife elbisesinden sıyrılan bembeyaz kolunu gösteriyordu. Üç kuşağın biriktirdiği serveti har vurup harman savuran, cesetlerin üzerinde gülen, geçmişte kalanlarla alay eden, incileri kadehler içinde yutup imparatorlukları yok eden, gençleri yaşlılara, yaşlıları gençlere dönüştüren, elinde tuttuğu güçten yorulmuş, düşüncelerle yıpranmış ya da savaşı artık bir oyun gibi görmeye başlamış güçlü kişiliklere özgü coşkuların imgesi, zevklerin kraliçesi gibi orada duruyordu.

"Adın ne?" diye sordu Raphaël.

"Aquilina."

"İsmin Kurtarılmış Venedik trajedisinden geliyor," diye haykırdı Émile.

"Evet, tıpkı papalık makamına yükselenlerin yeni isimler aldıkları gibi, ben de tüm kadınların üzerinde yükselerek ismimi değiştirdim."

"Demek, öykündüğün kadın gibi seni seven ve senin için ölmeyi göze alan soylu, korkunç ve komplocu bir dostun var?" dedi şiiri andıran bu görüntü karşısında kendine gelen Émile.

"Vardı. Ama giyotin aramıza girdi. Bu yüzden aşırıya kaçmamak için her zaman için takılarımın bir kenarına kırmızı bir kumaş takarım."

"Rochelle'li dört çavuşu anlatmasına izin verirseniz, hikâyenin sonu asla gelmez. Bu konuyu kapa, Aquilina! Kadınların hepsinin ağlayacakları bir âşıkları vardır; ama hepsi onu senin gibi darağacında kaybetmenin mutluluğunu yaşayamaz. Ah! Ben âşığımı rakibemin yatağı yerine Clamart'da[36] bir çukurun dibinde görmek isterim."

Bu sözler, bir perinin değneği olmasa büyülü bir yumurtadan asla çıkamayacak olan masum, zarif ve kibar, minicik bir yaratığın tatlı, melodik sesiyle söylenmişti. Temiz yüzü, ince beli, alçakgönüllülüğüyle büyüleyen mavi gözleri, saf ve kırışıksız şakaklarıyla sessiz adımlarla gelmişti. Pınarların, kaynağından uzaklaşmış en temiz tanrıçası bile, kötülükle, aşkla tanışmamış, hayatın fırtınalarıyla yüzleşmemiş ve göklere bir an önce çağrılmak için meleklere yakardığı bir kiliseden henüz çıkmış gibi görünen on altı yaşlarındaki bu kızdan daha ürkek, daha iffetli, daha naif olamazdı. En derin ahlaki çürümeleri, en süzme kötülük eğilimlerini, papatya çiçeği gibi yumuşak bir alnın altında gizleyen bu temiz yüzlü yaratıklara yalnızca Paris'te rastlanırdı. İlk başta bu genç kızın narin çekiciliğinde yatan semavi güzellikten etkilenen Émile ve Raphaël, Aquilina'nın tepsiyle getirdiği fincanlara koyduğu kahveyi kabul ederek ona sorular yöneltmeye başladılar. Yavaş yavaş, insanların ara sıra yaşadığı garip bir farkına varışın etkisi altındaki iki şairin gözlerine, gösterişli arkadaşının sert ve tutkulu yüz ifadesine karşılık verirmişçesine, soğuk bir çürümüşlüğün şehvetli ve acımasız mimikleriyle yansıdı, bir cinayet işleyecek kadar umursamaz, bu cinayete gülecek kadar güçlü görünüyordu. Adeta, zengin ve sevgi dolu yürekleri kendinde mevcut olmayan güzel duygulardan yoksun bırakarak cezalandıran, yüzünde yapmacık bir aşk

gülümsemesi, gözlerinde akşam vasiyetini keyifle okuyacağı kurbanının cenaze merasimi için sakladığı yaşlar eksik olmayan bir şeytandı. Bir şair

güzel Aquilina'ya hayranlık duysa da, insanlar ihtiraslı

Euphrasie'den uzak durmalıydı: Biri kötülüğün ruhu, diğeri ruhsuz bir kötülüktü.

"Bazen geleceği düşünüp düşünmediğini öğrenmek isterdim," dedi Émile bu güzel yaratığa.

"Gelecek!" diye karşılık verdi gülerek. "Gelecek sözcüğünden ne anlıyorsunuz? Henüz var olmayanı neden düşünecekmişim ki? Ne arkama ne de önüme bakarım. Şu gün yaşadıklarım bile beni yeterince meşgul etmiyor mu? Zaten, geleceğin düşkünler yurdundan başka bir şey olmadığı anlaşılmıyor mu?"

"Şimdiden oraya gitmeyi nasıl düşünebiliyorsun, neden buna karşı koymaya çalışmıyorsun?" diye haykırdı Raphaël.

"Düşkünler yurdunda bu kadar ürkütücü ne var?" diye sordu korkunç Aquilina. Çocuklarımız ve eşimiz olmadığında, yaşlılık belimizi büküp alnımızı kırıştırırken, içimizdeki kadınlığı soldurduğunda, dostlarımızın bakışlarındaki coşkuyu kuruttuğunda, gidecek başka neresi kalacak ki? O zaman bizde soğuk, kuru, çürümüş bedenini taşıyan iki ayağının üzerinde, ölmüş yaprakların hışırtısını çıkartarak yürüyen ilkel bir kalıntıdan başka bir şey görmeyeceksiniz. En güzel kumaşlar, paçavralar gibi görünürken, tuvalet masalarımızı süsleyen parfümlerden ölüm ve iskelet kokuları yayılacak; bu çirkefin içinde bir yürek bulunduğunu hissettiğinizde, hepiniz onu aşağılayacak, onunla ilgili tek bir anıya bile tahammül edemeyeceksiniz. Yaşamımızın bu evresinde zengin bir otelde köpekler beslemekle, düşkünler yurdunda paçavraları ayıklamamız arasında bir fark olacak mı? Beyazlaşmış saçlarımızı kırmızı, mavi kareli mendiller ya da dantellerle gizlemek, sokakları süpürgeyle süpürmek ya da Tuileries'nin basamaklarını satenle silmek, yaldızlı şöminelerin başında oturmak ya da kızıl topraktan bir çömleğin içindeki küllerle ısınmak, Grève meydanında bir

infazı izlemek ya da operaya gitmek farklı anlamlar mı taşıyacak?"

"Aquilina, tüm umutsuzluklarının ortasında hiç böyle doğru sözler etmemiştin," diye karşılık verdi Euphrasie. "Evet, kaşmirler, danteller, parfümler, altınlar, ipekler, gösterişli giysiler ve parıldayan her şey yalnızca gençlik günleri için geçerli. Zaman çılgınlıklarımızı sorgulayabilir ama mutluluk bizi hoş görecektir. Söylediklerime gülüyorsunuz," diye haykırdı iki dosta zehirli bir gülümsemeyle bakarak, "Haksız mıyım? Hastalıktan ölmek yerine, son nefesimi aşk yaparken vermeyi yeğlerim. Her şeyin sürekli olarak aynı şekilde devam etmesi gibi bir takıntım yok, Tanrı'nın yarattığı insan türüne büyük bir saygı duyduğum söylenemez! Bana milyonlar verseniz hepsini harcarım, gelecek için bir kuruşunu saklamak aklımdan bile geçmez. Yüreğim yalnızca hayattan zevk almak ve saltanat sürmek için çarpar. Toplum yaptıklarımı onaylayıp, sefih yaşamımı sürdürmem için kaynak sağlamıyor mu? Yüce Tanrı neden bana her sabah, akşam harcayacağım parayı gönderiyor? Bizim için neden düşkünler yurtları inşa ediyorsunuz? Bizi yaralayanı ya da canımızı sıkanı seçmemiz için iyiyle kötünün arasına yerleştirmediğine göre, eğlencenin, sefahatin yer almadığı bir yaşam sürmem ahmaklıktan başka ne olabilir ki?"

"Ya diğerleri?" diye sordu Émile.

"Diğerleri? Ne yaparlarsa yapsınlar! Kendi dertlerime ağlamak yerine, onların sıkıntılarına gülmeyi yeğlerim. Canımı biraz sıkan bir erkeği yanımdan hemen uzaklaştırırım."

"Hangi acılar hayata böyle bakmana neden oldu?" diye sordu Raphaël.

"Bir miras yüzünden terk edildim!" dedi tüm çekiciliğini takınarak. "Ve yine de gece gündüz âşığımın geçimini sağlamak için çalıştım. Artık bir gülüşün, bir vaadin oyununa

gelmek istemiyorum, hayatımı hiçbir şeye aldırmadan keyfime bakarak yaşayacağım."

"Ama," diye haykırdı Raphaël, "mutluluk insanın yüreğinde değil midir?"

"Olabilir," diye karşılık verdi Aquilina, "ama hayranlıkla izlenmek, iltifatları kabul etmek, güzelliğimiz ve parıltımızla en erdemlileri de dahil olmak üzere tüm kadınları ezip geçmek az bir şey mi sanıyorsunuz? Zaten bir günde, narin bir burjuva hanımefendinin on yılda yaşayabileceği bir hayatı sürdürüyoruz."

"Erdemsiz bir kadına saygı duyulabilir mi?" dedi Émile, Raphaël'e.

Onlara soğuk bir yılan edasıyla bakan Euphrasie tasvir edilemez bir alaycılıkla karşılık verdi: – "Erdem! Onu çirkinlere ve kamburlara bırakıyoruz. Zavallılar, o olmasaydı başka neye sığınacaklardı?"

"Hadi, artık kes sesini," diye haykırdı Émile, "anlamadığın konulardan söz etme."

"Ah! Demek anlamadığım şeylerden söz ediyorum!" diye devam etti Euphrasie. "Tüm hayatını nefret ettiğin birine adamak, sonunda seni terk edip giden çocuklar yetiştirmek, yüreğinizi parçaladıklarında, onlara, 'Teşekkürler!' demek; işte kadınlardan beklediğiniz erdemler bunlar; dahası özverisini mükâfatlandırmak, onu daha fazla kullanabilmek için ona daha büyük acılar çektiriyorsunuz, karşı koyarsa, onu tehdit ediyorsunuz. Mümkün olduğunca özgür yaşamak ve hoşlandığın kişiyi sevmek ve genç ölmek, işte benim için mutlu bir yaşamın anlamı bu!"

"Bir gün bunların bedelini ödemekten korkmuyor musun?"

"Mutluluklarımı acılara karıştırmak yerine hayatımı iki kısma ayıracağım: Mutlu ve keyifli olacağım bir gençlik ve

henüz öngöremediğim ama bunların bedelini kabulleneceğim bir yaşlılık."

"Kimseyi sevmedi," dedi Aquilina, derinden gelen bir sesle. "Bir bakışın ya da reddedilişin yaratacağı duyguların ne anlama geldiğini öğrenmek için hiç çaba harcamadı. Bir erkeğe bağlanmadı, âşığını, taptığı insanı kurtarmak için düşmanlarını hançerlemeye kalkışmadı. Aşk onun için hiçbir emek harcamayacağı güzel bir oyun!"

"Hey! Şuraya da bakın! İşte La Rochelle," diye yanıtladı Euphrasie. "Aşk nerden eseceğini bilemediğimiz bir rüzgâr gibidir. Zaten bir hayvan tarafından hakkınca sevilebilseydin, anlayışlı insanlar karşısında korkuya kapılacaktın."

"Yasa hayvanları sevmemizi yasaklıyor," dedi Aquilina alaycı bir ifadeyle.

"Askerlere karşı daha hoşgörülü olduğunu sanıyordum," diye haykırdı Euprashie gülerek.

"Kendilerini bu şekilde kapıp koyuvermekten mutlular mı?" diye haykırdı Raphaël.

"Mutlular mı?" dedi Aquilina, acı ve korkuyla gülerken, iki dosta ürkütücü bir bakış göndererek. "Ah! Ölmüş bir yürekle mutlu olmaya mahkûm edilmenin ne olduğunu bilmiyorsunuz."

O sırada salonlarda Milton'ın Pandemonium'unu[37] andıran görüntüler yaşanıyordu. Punçun mavi alevleri hâlâ içmeye devam edecek gücü olanların yüzlerini iğrenç bir renge bürüyordu. Alkolün verdiği vahşi bir enerjiyle yapılan çılgınca danslar, kahkahalara ve havai fişeklerin patlamalarını andıran haykırışlara neden oluyordu. Tuvalet ve küçük salon yerlere yığılmış ölüler ve can çekişenlerle kaplı bir savaş alanına benziyordu. Ortam şarabın,

sohbetlerin, şakaların etkisiyle ısınmıştı. Sarhoşluk, aşk, kendinden geçiş ve gerçekleri unutuş yüzlere vurmuş, halılara yansımıştı. Bu karmaşanın içinde gözlere inen ince bir perde, havada sarhoş edici buğuların görülmesine sebep oluyordu. Güneş ışınlarının parıltılı huzmelerinin, ışıltılı toz bulutlarının arasından, şekillerin en ince kıvrımları, tartışmaların en hararetlileri seçilebiliyordu. Sağda solda, birbirlerine karışmış gibi görünen insan yüzleri, heykeltıraşlığın daireleri süsleyen soylu başyapıtlarıyla iç içe geçmiş gibi görünüyordu. İki dost, beyinlerinde hâlâ yanıltıcı bir bilinç pırıltısına, organlarında ise yaşamla bağlantılarının tam olarak kesilmediğini belli eden hafif bir kıpırtıya sahip gibi görünseler de, yorgun gözlerinin önünden sürekli olarak geçen ilginç görüntülere, doğaüstü tablolara bir anlam veremiyorlardı. Rüyalarımızın boğucu bulutları, gözlerimizin kısılmasıyla ortaya çıkan ve zincirlerinden kopmuşçasına çevik hareketlerle dans eden görüntülerin tatlı buğusu ve nihayet uykunun en alışılmadık yanılsamaları, bu sefahat âleminin oyunlarını hareketin ve çığlıkların sessizleştiği bir karabasana dönüştürüyordu. O sırada bekleme odasındaki uşaklardan biri güçlükle de olsa efendisinin dikkatini çekmeyi başararak kulağına şu sözleri söyledi: – "Mösyö, komşular pencerelere üşüşmüşler, hepsi gürültüden şikâyet ediyorlar."

"Gürültüden rahatsız oluyorlarsa, kulaklarına yastıklarını bastırsınlar," diye haykırdı Taillefer.

Raphaël'in aniden hiç de uygun kaçmayan gülünç bir kahkaha atması üzerine, dostu ona bu garip coşkunun nedenini sordu.

"Beni anlaman kolay olmayacak," diye karşılık verdi. "Öncellikle sana itiraf etmem gereken bir şey var, beni Voltaire rıhtımında durduğunuzda, kendimi Seine'in sularına atmak üzereydim. Hiç kuşku yok ki neden ölmeye karar verdiğimin gerekçelerini öğrenmek isteyeceksin. Neredeyse

efsanevi bir tesadüfle, maddi âlemin tüm şiirsel yıkımları zihnin ürettiği sembollerle gözlerimin önünden geçiyordu, oysa o sırada, masada talan ettiğimiz entelektüel hazinelerin kalıntıları, çılgınlığın canlı ve orijinal imgeleri olan o iki kadının sohbetiyle sonlanıp, insanlar ve nesnelerle ilgili derin kayıtsızlığımız birbirine taban tabana zıt iki varoluş tarzı arasındaki canlı renklerle bezenmiş tablolara geçişi sağladığında... bilmem seni bu konuda yeterince aydınlatabildim mi? Sarhoş olmasaydın, belki de bu konuda felsefi bir çalışma yapabilirdin."

"Ayakların, horultuları, patlamak üzere olan bir fırtınanın uğultularını andıran bu büyüleyici Aquilina'nın üzerine uzatılmış olmasaydı," diye karşılık verdi, kendisi de masumane bir şekilde, pek de farkında olmadan Euphrasie'nin saçlarını dolayıp açan Émile, "sarhoşluğundan ve gevezeliğinden yüzün kızaracaktı. İki varoluş tarzı olarak adlandırdığın şey tek bir cümlede bir araya getirilerek özetlenebilir. Sıradan ve tekdüze bir yaşam bizi işe güce boğarak entelektüel bir geri çekilme yaşamamızı sağlıyor; oysa soyut düşüncelerin boşluğunda ya da manevi âlemin uçurumlarında dolaşanlar çılgınca düşüncelere kapılabiliyorlar. Tek sözcükle, uzun yaşamak için duygularımızı öldürmemiz ya da genç ölmek için tutkuların eziyetini kabullenmemiz gerek, işte işin kırılma noktası burada. Bu yorum bile tüm varlıkların yaratıcısı olan Tanrı'nın bize verdiği itidalli kişilikle çatışmıyor mu?"

"Ahmak!" diye haykırdı Raphaël araya girerek. "Kendini böyle sınırlamaya devam edersen, ciltler dolusu kitap yazabilirsin! Sana bu iki düşünceyi net bir şekilde formüle etmemin nedeni, insanların düşüncenin labirentlerinde çürümesini, bilgisizlikle arınmasını anlatmaya çalışmaktı. Bu, toplumların bir eleştirisiydi! İster bilgelerle yaşayalım, ister delilerle birlikte ölelim. Sonuç er geç aynı olmayacak

mı? Zaten tözün büyük soyutlayıcısı bu iki varoluş tarzını CARYMARY, CARYMARA sözcükleriyle açıklamadı mı?"

"Beni Tanrı'nın kudretinden kuşkulandırıyorsun, çünkü onun güçlü olmadığı kadar ahmaksın," diye karşılık verdi Émile. "Sevgili Rabelais'miz bu felsefeyi bu iki sözcükten daha kısa bir şekilde belki olarak açıkladı, belki de Montaigne de ondan etkilenerek felsefesini, 'Ne bilebilirim ki?' diye özetledi. Dahası bu son sözcükler, iyi ile kötü arasında kalan Pyrrhon'un haykırışlarını, bir kova yulaf ile su arasında tereddüt eden Buridan'ın eşeğini çağrıştırmıyor mu? Ama artık günümüzde evet ve hayır olarak özetlenen bu sonsuz tartışmayı bir kenara bırakalım. Kendini Seine'in sularına bırakarak nasıl bir deneyim yaşamak istiyordun? Yoksa Notre-Dame'ın hidrolik makinesini mi kıskanıyordun?"

"Ah! Neler yaşadığımı bilseydin."

"Ah!" diye haykırdı Émile, "Senin bu kadar sıradan olduğunu sanmıyordum, bu sözler geride kaldı. Hepimizin herkesten daha çok acı çekmek iddiasında olduğumuzu bilmiyor musun?"

"Ah!" diye haykırdı Raphaël.

"Ama ah çekerek çok gülünç bir duruma düştüğünün farkında mısın? Söylesene, Damiens[38] gibi her sabah kaslarını zorlayarak bir akşam kollarını bacaklarını ayıracak atları mı çektin? Kaldığın viranede köpeğini tuzsuz yemek zorunda mı kaldın? Çocukların hiç aç olduklarını söyledi mi? Kumar parası bulmak için metresinin saçlarını mı sattın? Hapse girmemek için sahte bir amcanın imzasıyla verilmiş bir senedi ödemen mi gerekti? Hadi, seni dinliyorum. Kendini sulara bırakmanın nedeni bir kadın, bir banka protestosu ya can sıkıntısıysa, seni bağışlamam. Yalan söyleme, itiraf et; senden geçmişteki anılarını anlatmanı istemiyorum. Sarhoşluğunun izin verdiği kadar kısaca anlat: Bir okur

kadar dikkatli, akşam dualarını okuyan bir kadın gibi uykuluyum."

"Zavallı ahmak!" dedi Raphaël. Ne zamandan beri acılar duygulardan kaynaklanmıyor? Bilim, yürekleri türler, alt türler, familyalar, kabuklular, kelerler, fosiller, mikroskobikler olarak sınıflandıracak kadar geliştiğinde, sevgili dostum, bazı taş yüreklerin farkına bile varmayacağı hafif sarsıntılarla altüst olacak, çiçek gibi narin ve hassas yüreklerin bulunduğunu ortaya koyacak."

"Ah! Merhamet, önsözü geçelim," dedi Raphaël'in elini tutan Émile yarı alaycı yarı acınası bir ifadeyle.

Kalpsiz Kadın

Raphaël bir an sessiz kaldıktan sonra tasasız bir el hareketiyle devam etti: – "Gerçekten de, şu anda resimlerin, renklerin, gölgelerin, ışıkların sadık bir şekilde aydınlık bir tablo gibi bir araya geldiği tüm yaşamımın gözlerimin önünden geçmesini şarabın ve punçun buğusuna mı borçluyum bilemiyorum. Hayal gücümün bu şiirsel oyunu, geçmişte küçümsediğim acılarıma ve sevinçlerime eşlik etmese, bu durum beni şaşırtmayacaktı. Uzaktan bakıldığında, hayatım ahlaki bir anlayışın etkisiyle sınırlanmış gibi görünüyor. On yıl süren bu uzun ve derin acı, bugün acının bir düşünce ve sevincin felsefi bir refleksiyon olarak dile getirileceği birkaç cümle ile yansıtılabilir. Hissetmek yerine yargılıyorum..."

"Yaşam felsefesini değiştirmeye karar verenler kadar sıkıcısın," diye haykırdı Émile.

"Mümkündür," diye devam etti Raphaël. "Bu yüzden kulaklarını tırmalamamak için, merhamete gelip, sana hayatımın ilk on yedi senesinden söz etmeyeceğim. O yaşa kadar, senin ve senin gibi binlercesi misali, uydurma sıkıntıların ve gerçek sevinçlerin anılarımızı süslediği lise yıllarını yaşadık. Bezgin midelerimiz bir daha tadına bakmadığımız cuma sebzelerini arıyor, o zaman bize sıkıcı gelen çalışmalar aslında bize iş disiplinini öğretmişti..."

"Dram bölümüne gel," dedi Émile yarı gülümser yarı yakınan bir ifadeyle.

"Koleji bitirdiğimde," diye devam etti, bu hakkı kendinde bulan Raphaël bir el hareketiyle, "babam beni katı bir disiplinle yetiştirdi, çalışma odasının bitişiğindeki bir odada kalıyor, akşam dokuzda yatıp sabah beşte kalkıyordum; hukuk eğitimi almamı istiyordu, hem okula gidiyor, hem de

bir avukatın yanında staj yapıyordum; ama o dönemin zaman ve mekân kanunları derslerde çok sıkı uygulanıyordu ve babam akşam yemeğinde beni zorlu bir sorgulamadan..."

"Bunlar beni hiç ilgilendirmiyor!" dedi Émile.

"Lanet olsun," diye karşılık verdi Raphaël. "Sana ruhumu etkileyen, korkularımı şekillendiren ve uzun süre naif bir delikanlı olarak kalmama neden olan küçük ayrıntıları anlatmazsam, duygularımı nasıl kavrayabilirsin ki? Böylece, yirmi bir yaşına kadar, bir keşiş gibi, baskıcı bir babanın eğitimine maruz kaldım. Hayatımdaki acıları izah edebilmek için belki de babamı tasvir etmem yeterli olacak: Yüzü bıçak ağzını andıran, uzun, ince, soluk tenli bir adamdı, yaşlı bir kadın kadar muzip, bir büro amiri kadar titizdi. Şakalarımı, neşeli düşüncelerimi küçümser, onları kurşundan bir kubbenin altına hapsederdi; içten gelen hoş bir duygumu açmaya kalksam, bana saçmalayan bir çocuk gibi davranırdı, ondan okuldaki hocalarımızdan daha fazla çekinirdim, onun için her zaman sekiz yaşında bir çocuktum. Onu hâlâ görür gibi oluyorum. Kestane rengi redingotunun içinde paskalya mumu gibi dik durur, bir yergi yazısının kırmızıya çalan zarfına sarılmış çiroz fümeyi andırırdı. Yine de babamı severdim, özünde doğru bir insandı. Belki de büyük bir kişiliğin, temiz geleneklerin uyguladığı, beceriksizce de olsa iyi niyetle karışmış katı tutumlardan nefret etmiyoruz. Babam yanımdan asla ayrılmasa, cebime harçlık olarak, boşuna hayalini kurduğum tasvir edilemez çılgınlıkları yapabileceğim on frankı koymasa da, en azından beni ara sıra eğlendirmenin yollarını arardı. Beni aylarca oyaladıktan sonra, bir metresle karşılaşmayı umduğum İtalyan komedilerine, konserlere, balolara götürürdü. Bir metres benim için bağımsızlık anlamına geliyordu! Ama çekingen ve utangaç kişiliğimle, kibar salonların jargonunu bilmediğim ve kimseyi tanımadığım için eve her zaman yeni bir yürek ve kabarmış arzularla dönerdim. Ardından, ertesi

sabah bir süvari bölüğü atı gibi babam tarafından dizginlenmiş bir halde, avukatın bürosuna, fakülteye ya da adliye sarayına giderdim. Babamın çizdiği yoldan bir adım sapmam, öfkesini üstüme çekmem demekti; beni ilk hatamda bir gemiye bindirip miço olarak Antiller'e göndermekle tehdit ederdi. Bazen bir arkadaş toplantısından bir iki saat geç dönsem içim korkuyla titrerdi. Zihninde, başıboş hayaller kuran, yüreği aşkla dolu, şiirler yazan bir gencin sürekli olarak kalbi taş bağlamış, soğuk ve öfkeli bir adamla birlikte yaşadığını canlandır gözünde ve nihayet genç bir kızı bir iskeletle evlendir, o zaman, yalnızca sana anlatabileceğim ilginç sahneleri, babamı gördüğümde kaybolan kaçış düşüncelerini, uykuyla geçiştirilen umutsuzlukları, bastırılmış arzuları, müzikle giderilmeye çalışılan melankolik ruh halini anlayacaksın. Bahtsızlığımı melodilerle dağıtmaya çalışıyordum. Beethoven ve Mozart çoğunlukla en güvenilir sırdaşlarımdı. Bugün o masumiyet çağında bilincimi altüst eden önyargıları hatırlayarak gülümsüyorum: Bir restorana ayak bassam ruhumun kirleneceğine inanıyordum. Kafelerin insanların onurlarını ve kumar için ortaya koydukları servetlerini kaybettikleri bir sefahat yuvası olduğunu düşünürdüm. Ah! Seni uyutmadan önce, sana hayatımın yüreğimizin derinliklerini tıpkı bir forsanın omzundaki kızgın demir gibi dağlayan en kederli sevincini anlatmak istiyorum. Babamın kuzeni Navarreins dükünün düzenlediği bir balodaydım. Ama durumumu iyice anlaman için üzerimde yıpranmış giysiler, ayağımda biçimsiz ayakkabılar, boynumda arabacılarınkini andıran bir kravat ve elimde eskimiş eldivenler olduğunu bilmen gerekir. Güzel hanımları izlemek ve kadehimi rahatça yudumlamak için bir köşeye çekildim. Babam beni fark etti. Nedenini asla tahmin edemediğim ve beni afallatan bir güven ifadesiyle para kesesini ve anahtarlarını bana emanet etti. On adım ötede birkaç kişi kumar oynuyorlardı. Altınların şıkırtısını duydum. Yirmi yaşındaydım ve yaşamın uçarılıklarına uygun dolu dolu bir gün yaşamak istiyordum.

Bu, zihnin, benzeri ne kibar fahişelerin kurnazlıklarında, ne de genç kızların rüyalarında yer alabilecek bir hovardalık tutkusuydu. Bir yıldan beri, arabamdaki güzel kadınla, bir senyör edasıyla Véry'ye gidip bir akşam yemeği yemeyi, gece bir gösteriye gitmeyi ve ertesi sabah eve Figaro'nun Düğünü'nündekinden daha entrikalı bir öyküyle dönerek babamın öfkelenmesini engellemeyi hayal ediyordum. Bu düşlerin gerçekleşmesinin elli eküye mal olacağını düşünüyordum. Henüz okulu asmayı planlayan ve hamisinin koruması altında olan saf bir genç değil miydim? Tuvalete gidip parlayan gözler ve titreyen parmaklarla parayı saydığımda kesede yüz ekü bulunduğunu anladım! Kaçamağımın bu büyük meblağ ile canlanan coşkuları tıpkı Macbeth'in iştahları kabarmış bir halde kazanlarının etrafında dans eden büyücüleri gibi yüreğimi coşkuyla titretti! Bir anda kendinden emin bir kumarbaza dönüştüm. Kulağımdaki çınlamalara, yüreğimdeki çarpıntılara aldırmadan, keseden hâlâ gözlerimin önünden gitmeyen yirmi franklık iki madeni para çıkardım! Tarihleri silinmişti ve Bonapart'ın yüzü asılmış gibi görünüyordu. Keseyi cebime yerleştirdikten sonra, terli avuçlarımda tuttuğum iki madeni parayla bir oyun masasına yaklaştım ve bir kümesin üzerinde süzülen yırtıcı bir kuş gibi oyuncuların etrafında dolaşmaya başladım. Tarif edilemez endişelerle etrafımı dikkatli bakışlarla inceledim. Tanıdık biri tarafından görülmemenin rahatlığıyla, tombul ve neşeli görünen bir adamın üzerine oynamaya başladım. Bu sırada bir gemide peş peşe gelen fırtınalara yakalanan yolculardan daha fazla dua ediyordum. Ardından, yaşımdan beklenmeyen bir alçaklık ve Makyavelizm içgüdüsüyle, bir kapının kenarına dikilip hiçbir şey görmeden salonlara baktım. Yüreğim ve gözlerim lanetli yeşil çuhanın üzerinde uçuşuyordu. O akşam, çifte kişiliğimizin bazı gizemli yönlerini kavramamı sağlayan ilk fizyolojik gözlemimi yaptım. Gelecekte, belki de derin olduğu kadar, suça yöneltici bir karakter kazanacak olan mutluluğumun iki yanının tartıştığı masaya sırtımı

döndüm; iki oyuncu ile aramda, yorum yapan dört beş sıralık bir insan güruhu vardı; seslerin uğultusu altının orkestranın sesine karışan şıkırtısının duyulmasına engel oluyordu; tüm bu engellere rağmen, zamanı ve mekânı ortadan kaldıran tutkuya özgü bir ayrıcalıkla iki oyuncunun seslerini net bir şekilde duyabiliyordum, sanki kartlarını görmüşçesine kimin elinin daha iyi olduğunu biliyordum, nihayet oyun masasından on adım ötede kararsızlıklarını hissederek sararıyordum. Aniden babam yanımdan geçtiğinde, kutsal kitaptaki 'Tanrı'nın görüntüsü önünden geçti' sözcüğünün anlamını kavradım. Oyuncuların etrafında dört dönen kalabalığın arasından, bir ağın deliğinden kurtulan bir yılanbalığı gibi süzülerek masaya ulaştım. Sinirlerimin gergin telleri gevşemişti. İşkenceye giderken kralla karşılaşan bir mahkûm gibiydim. O sırada, şık giyimli bir adam kırk frankının eksik olduğunu söyledi. Endişeli bakışlarla kuşkularımı dışa vurdum, sarardım, alnımdan ter damlaları süzüldü. Babamın parasını çalmanın intikamının acı olduğunu düşündüm. Tombul ve şen adam meleği andıran bir sesle, 'Beyler parayı koymuştu,' dedi ve kırk frankı ödedi. Başımı kaldırıp, zafer kazanmış bir edayla oyunculara baktım. Aldığım altını yeniden keseye yerleştirip, kazancımı dürüst ve saygın adama bıraktım, o da kazanmaya devam etti. Yüz altmış frankım olduğunda, onları eve dönerken şıkırdamamaları için sıkıca bir mendile sardım ve oyundan çekildim. – 'Oyun salonunda ne yapıyordunuz?' diye sordu babam arabaya binerken. – 'İzliyordum,' diye karşılık verdim titreyerek. – 'Ama,' diye devam etti babam, 'kendinizi kanıtlamak için çuhanın üzerine biraz para koysaydınız çok da utanılacak bir şey yapmış olmazdınız. Çevrenizdekilerin gözünde bazı haylazlıklar yapacak yaşa gelmiş sayılırsınız. Bu yüzden, Raphaël, kesemdeki parayı kullansaydınız sizi bağışlayacaktım.' Hiç karşılık vermedim. Eve döndüğümüzde, babama kesesini ve anahtarları geri verdim. Odasına girip, kesedeki paraları saydıktan sonra, oldukça kibar bir ifadeyle bana döndü ve her cümlenin

arasında uzun ve anlamlı boşluklar bırakarak konuşmaya başladı: – 'Oğlum, yakında yirmi yaşında olacaksınız. Sizden çok memnunum. Paranızı idare etmeyi ve hayatı tanımayı öğrenmeniz için size bir pansiyon tutmamız gerekecek. Bu akşamdan itibaren size ayda yüz frank vereceğim. Paranızı dilediğiniz gibi kullanabilirsiniz. İşte ilk üç aylığınız,' dedi, bir altın yığınını saymak istermişçesine okşayarak. İtiraf edeyim ki, ayaklarına kapanıp, ona bir soyguncu, bir alçak, daha da kötüsü bir yalancı olduğumu söylemek üzereydim! Ama utancım buna engel oldu, ona sarılmak istedim, ama beni hafifçe itti. – 'Artık, bir erkek oldun, çocuğum,' dedi. 'Yaptığım bana teşekkür etmeni gerektirmeyecek sıradan ve olması gereken bir şey. Size sahip çıktıysam, Raphaël,' diye devam etti yumuşak ama vakur bir ses tonuyla, 'bunu Paris'te yaşayan gençlerin yaşadığı felaketlere maruz kalmamanız için yaptım. Bundan böyle sizinle iki dost olacağız. Bir yıl sonra, hukuk doktoranızı tamamlayacaksınız. Bazı sıkıntılara ve yoksunluklara katlanarak işlerini yürütmeyi bilen kişiler için gerekli bilgileri ve çalışma disiplinini kazandınız. Raphaël, beni anlamaya çalışın. Avukat ya da noter olmanızı değil, evimize şan ve şöhret getirecek bir devlet adamı olmanızı istiyorum. Yarın görüşürüz,' diye ekledi gizemli bir el işaretiyle. O günden sonra, babam projelerini açık bir şekilde anlatmaya başladı. Onun tek oğluydum ve annemi on yıl önce kaybetmiştim. Bir zamanlar, Auver-

gne'deki unutulmaya yüz tutmuş bir evin reisi olan ve belinde kılıcıyla toprakla uğraşmaktan pek hoşlanmayan babam şeytanla savaşa girmek için Paris'e yerleşmiş, Fransa'nın güneylilerine özgü ince zekâsını kararlılığıyla birleştirerek fazla desteğe gerek duymadan güçlü bir konuma gelmişti. Devrim tüm servetini elinden alsa da, soylu bir ailenin kızıyla evlenmiş ve İmparatorluk döneminde ailemiz eski görkemli günlerine kavuşmuştu. Restorasyon döneminde, annem mülklerinin büyük bir kısmını geri alırken, babam büyük bir yıkıma uğradı. İmparator tarafından bir zamanlar generallerine verilmiş ve ülke dışında yer alan toprakları satın almış olduğu için, on yıldan beri, tasfiye memurlarıyla, diplomatlarla, Prusya ve Bavyera mahkemeleriyle reddedilen haklarını geri almak için mücadele ediyordu. Babam beni geleceğimizin bağlı olduğu bu büyük davanın içinden çıkılmaz labirentlerine sokmuştu. Gelirlerimizi ve 1814-1816 yılları arasında yapılan ağaç kesimlerinin bedelini ödemeye mahkûm edilmiştik. Annemin serveti ailemizin ismini kurtarmaya ancak yetiyordu. Böylece babamın bana özgürlüğü vaat ettiği gün, tiksinç bir boyunduruğun altına girmiş oluyordum. Bir savaş alanındaymış gibi mücadele etmek, gece gündüz çalışmak, devlet adamlarıyla görüşmek, yalan yanlış açıklamalarla onların dikkatini çekmek, bizim davamızla ilgilenmelerini sağlamak, kendilerini, hanımlarını, uşaklarını, köpeklerini hoş tutmak ve bu işi kibar tavırlarla, hoş şakalarla becermek zorundaydım. Babamın yüzünü solduran tüm sıkıntıların nedenini anlamıştım. Yaklaşık bir yıl boyunca, işlerini yürüten bir adam görüntüsü vererek çalıştım; ama bu uğraşlar ve bize yararı dokunacak kişilerle bağlantı kurma çabaları beni çok yıpratıyordu. Günlerim savunmaları okumak, anıları dinlemekle geçiyordu. O zamana kadar, bir delikanlının tutkularına kapılmam imkânsız olduğu için erdemli kalabilmiştim; ama bir ihmal yüzünden babamın ya da kendimin felaketine neden olmamak için, bir sefahat

âlemine gitmek ya da para harcamaktan korkarak kendi kendimin despotu oldum. Gençliğimizde, iç çatışmalarımız sayesinde, insanların ve nesnelerin duygularımızın narin çiçeğini, düşüncelerimizin diriliğini, bilincin, kötülükle uzlaşmamıza izin vermeyen soylu saflığını henüz ortadan kaldıramadığı dönemlerde, görevlerimizi hakkıyla yerine getiriyoruz; onurumuz yüksek sesle konuşup sözünü dinletiyor; içtenliğimizi ve dürüstlüğümüzü koruyoruz: O zamanlar ben de böyleydim. Babamın güvenini hak etmeye çalışıyordum; daha önce düşük bir meblağı büyük bir keyifle hesabıma geçirmiştim; ama babamla birlikte işlerinin yükünü, ismini, evini de yüklenmiştim; tıpkı gençliğimin coşkularından seve seve mahrum kaldığım gibi, mal varlığımı, umutlarımı da ona gizlice verebilirdim! Bu yüzden, M. de Villèle'in[39] yıkımımıza neden olan kraliyet kararnamesinin ardından, kendime yalnızca annemin mezarının bulunduğu Loire'daki değersiz bir adayı ayırarak her şeyimi sattım. Bugün belki de, delililer, hayatın dönemeçleri, felsefi, insani ve siyasi tartışmalar, avukatımın ahmaklık olarak değerlendirdiği bu fedakârlıkları yapmamı sağlayamaz. Ama yirmi bir yaşında, cömert, içten ve sevgi doluyuzdur. Babamın gözlerinden inen yaşları durdurmak, o zamanlar benim için servetlerin en değerlisiydi, bu yaşların anısı sıklıkla sefaletimi unutturururdu. On ay boyunca alacaklılara borçlarını ödeyen babam sonunda kederinden öldü, bana hayrandı ama hayatımı altüst etmişti; bu düşünce onu öldürdü. 1826 yılının sonbaharında, yirmi iki yaşındayken, ilk dostum olan babamın, cenazesini tek başıma uğurladım. Paris'te geleceği, serveti olmadan, düşünceleriyle baş başa kalmış bir halde, bir cenaze arabasının ardından giden çok az genç vardır. Hayır kurumları tarafından sokaklardan toplanan öksüzlerin en azından gelecek olarak savaş alanları, baba olarak hükümetleri, sığınak olarak bir düşkünlerevi vardır. Benim hiçbir şeyim yoktu! Üç ay sonra, bir icra memuru babamdan

kalan bin yüz on iki frankı bana teslim etti. Alacaklılar mobilyalarımızın da satılmasını istiyorlardı. Gençliğimden beri, evimizi süsleyen lüks eşyalar benim için çok büyük önem taşıyordu, küçücük bir borç kalıntısı için böyle bir şeyin teklif edilmesi beni hayretler içinde bıraktı. – 'Ah!' dedi bana icra memuru, 'bunlar modası geçmiş değersiz eşyalar.' Çocukluğumun tüm değerlerini yerle bir eden bu korkunç sözcükler, beni en zengin hayallerimden yoksun bırakıyordu. Servetim bir bordro listesiyle özetleniyor, geleceğim içinde bin yüz on iki frank bulunan kumaş bir keseye bağlanıyordu. Toplum benimle başındaki şapkasını çıkarmadan konuşan bir alacaklılar güruhu gibi görünüyordu. Beni çok seven ve annemin ömür boyu ayda dört yüz frank maaş bağladığı uşağımız Jonathas, çocukluğum boyunca sıklıkla arabaya binmek için neşeyle çıktığım evimizi terk ederken bana, – 'Paranı dikkatli harca,' dedi. Zavallı adam ağlıyordu.

İşte, sevgili dostum Émile, geleceğimi belirleyen düşüncelerimi yönlendiren ve beni genç yaşta toplumun en alt tabakalarına iten olaylar böyle gelişti," dedi Raphaël konuşmasına bir süre ara verdikten sonra. "Kapılarını henüz horgörü ve kayıtsızlıkla yüzüme kapamasalar da, nüfuzlu ve savurgan kişilere hamilik yapan, gururumun gitmeyi yasakladığı zengin ve yakın ilişkiler içinde olmadığımız akrabalarım vardı. Hiç durmadan engellenen benliğim sonunda içine kapanmıştı. İçten ve doğal olmama rağmen, soğuk ve kapılarını kimseye açmayan biri olarak görünmem gerekiyordu; babamın despotluğu kendime olan tüm güvenimi yitirmeme yol açmıştı; çekingen ve beceriksizdim, sesimi kimsenin duymayacağına inanıyor, kendimden hoşlanmıyor, çevremi utangaç bakışlarla süzüyordum. Yetenekli insanları savaşımlarında teşvik etmek için, 'Cesaret! Yoluna devam et!' diye haykıran iç sesime, yalnızlığımın içinde gücümün ani ayaklanışlarına, herkeste hayranlık uyandıran yeni yapıtlarla, zihnimde uçuşanları kıyasladığımda, içimde doğan umuda rağmen, bir çocuk gibi

kendime güvenemiyordum. Büyük bir tutkunun kurbanıydım, büyük işler başaracağımı düşünüyor, ama kendimi hiçliğin içinde buluyordum. İnsan sıcağına ihtiyacım olsa da, hiç dostum yoktu. Kendime bir yol çizmek istiyor ama ürkek ve utangaç ruh halimle kendimi yalnız hissediyordum. Babam tarafından toplumsal girdabın içine itildiğim yıl, yenilenen yüreğimde bazı kıpırdanmalar başlamıştı. Tüm delikanlılar gibi içten içe ateşli aşkların özlemini duyuyordum. Yaşıtım gençler arasında, burunları havada yürüyen, boş sözler eden, içimi titreten kadınların yanında hiç aldırmadan oturan, densizlikler yapan, bastonların ucunu kaldıran, en güzel kadınların yastıklarına başlarını koyduklarını iddia eden, kendilerine, basit bir sözcükle, kendinden emin bir hareketle, küstah bir bakışla en erdemli kadınları bile elde edebilecekleri havasını veren bir grup vardı. Sana içtenlikle şunu söyleyebilirim ki, gücü elinde bulundurmak ya da ünlü bir edebi şahsiyetle dost olmak, bana üst sınıftan, genç, nüktedan ve kibar bir hanımefendi ile ilişki kurmaktan daha kolay geliyordu. Yüreğimin, duygularımın sarsıntılarının toplumun değerleriyle uyum içinde olmadığını fark ediyordum. Yürekliydim, ama bu özelliğim sadece sözde kalıyor, dışarıya yansımıyordu. Çok sonraları, kadınların sevgilerini açıkça belli eden erkeklere itibar etmediklerini öğrendim; uzaktan hayranlıkla izlediğim ve yüreğimi sonuna kadar açacağım, onun için fedakârlıkları, işkenceleri göze alacağım pek çok kadının, yüzlerine bile bakmayacağım ahmaklarla birlikte olduğunu gördüm. Bilmem kaç kez, zihnimde kurguladığım bir baloda, varlığımı sonsuz okşayışlara adayarak, tüm umutlarımı bir bakışa bağlayarak, sahte sevgilerin üzerine giden bir delikanlının esrikliğinde aşkımı sunarak, hayallerimin kadınını sessiz ve hareketsiz bir şekilde izliyordum. Bazen tek bir gece için hayatımı verebilirdim. Böylece, tutkulu sözcüklerimi dinleyecek bir kulak, bakışlarıma karşılık verecek bir bakış, benim için atacak bir yürek bulamadan, kâh çekingenlik ya da fırsatları

değerlendirememek, kâh deneyimsizlik yüzünden kendi kendini yiyip bitiren güçsüz bir enerjinin ıstırabını çektim. Belki de kendini anlatamamanın ya da anlaşılamamanın sıkıntısıyla ürperdim. Yine de, içimde bana yöneltilecek kibar bir bakışa karşılık verecek şiddette fırtınalar kopuyordu. Bu bakışa ya da vaatler sunarmış gibi görünen sevgi dolu sözcüklere karşı aşırı duyarlı olmama rağmen, zamanında konuşmayı ya da susmayı beceremedim. Duygularımı dışa vurmaya çalışırken sözcüklerim anlamsız, suskunluğum aptalca kaçıyordu. Hiç kuşku yok ki, parıltılı ışıklar altında yapmacık bir dünyada yaşayan, düşüncelerini uygun cümleler ya da modanın dayattığı sözcüklerle ifade eden bir toplum için fazlasıyla saftım. Ayrıca konuşurken susulacak zamanı, susarken konuşulacak zamanı bilmiyordum. Nihayet, kadınların karşılaşmayı arzu ettikleri, ateşliliğine hasret kaldıkları bir yürekle, ahmakların sahip olduklarını sanarak övündükleri sevme kararlılığıyla, içimi kavuran ateşi kendime saklayarak, kadınları sinsi, acımasız yaratıklar olarak görmeye başladım. Bu durumu kabullenip, burnu havadakiler zaferlerini kutlarken yalan söylediklerinde, kuşkulanmadan onları hayranlıkla izledim. Hiç şüphesiz, sözde bir aşkı, ihtişamla tatmin olmak, gösterişle sarhoş olmak isteyen uçarı ve hafifmeşrep bir kadınla yaşamayı, yüreğimdeki fırtınalı tutkuları böylece tatmin etmeyi arzulamakla hata ettim. Ah! Aşk için, bir kadını mutlu etmek için doğmak ama yürekli ve soylu bir Marceline[40] ya da ihtiyar bir markizle bile birlikte olamamak! Heybende hazineler taşımak ve onu hayranlıkla izleyecek meraklı bir çocuk, bir genç kız bulamamak. Umutsuzluk sıklıkla hayatıma son vermeyi düşündürüyor."

"Tıpkı bu akşamki gibi!" diye haykırdı Émile.

"Hey! Hayatımı yargılamayı bırak," diye yanıtladı Ra-

phaël. "Dostluğun geçmişteki acılarımı dinleyecek kadar sıkı değilse, bana yarım saat ayıramıyorsan, uyumana bak! Ama bana bir daha içimde gürleyen, kabaran, beni çağıran intiharımın nedenini sorma. Bir insanı yargılamak için, en azından, düşüncelerini, bahtsızlıklarını, duygularını bilmek gerekir; hayatı yalnızca maddi olaylarla değerlendirmek ahmakların yazacağı kronolojiden başka bir şey değildir!"

Bu sözlerin telaffuz edildiği kederli ses tonu Émile'i öyle etkiledi ki, o andan itibaren, şaşkın bakışlarını Raphaël'den ayırmadan tüm dikkatini ona verdi.

"Ama," diye devam etti anlatıcı, "artık bu bahtsızlıkları renklendiren ışık onlara yeni bir görünüm kazandırıyor. Olayların, bir zamanlar felaket olarak kabullendiğim gidişatı belki de artık gurur duyabileceğim güzel yetenekler kazanmamı sağladı. Yedi yaşımdan hayata atıldığım güne kadar tüm zamanımı dolduran felsefeye olan merakım, yoğun çalışmalarım ve okuma aşkım, düşüncelerimi belli bir konu üzerinde kolayca yoğunlaştırmamı ve bilginin uçsuz bucaksız enginliğinde önde gitmemi sağlamadı mı? Mahkûm olduğum yalnızlık, duygularımı bastırma alışkanlığım ve yüreğimin derinliklerinde yaşamam, bana düşünme ve mukayese etme gücünü kazandırmadı mı? En güzel ruhu yıpratıp paçavraya çeviren dünyevi tahribatın ortasında kaybolmadığım için, duyarlılığım tutkunun istediğinden daha üstün, mükemmelleşmiş bir iradeye sahip olmamı sağlamadı mı? Kadınların değerimi anlamamasının, onları önemsenmeyen aşkın etkisiyle daha nesnel bir şekilde gözlemlememe neden olduğunu hatırlıyorum. Şimdi içten kişiliğimin pek de rağbet görmediğini anlıyorum. Kadınlar belki de biraz ikiyüzlülükten hoşlanıyorlar? Ben aynı anda, hem erkek hem çocuk, hem boş kafalı hem düşünür ve sıklıkla onlar gibi hem önyargılı hem de boş inançlı olabiliyorum, saflığımı hayâsızlık, iyi niyetli düşüncelerimi

hovardalık olarak yorumlayamazlar mı? Bilim, kadınsı kararsızlık ve zafiyet onlara sıkıcı gelir. Şairlerin, hayal güçlerinin aşırı hareketli oluşundan kaynaklanan bahtsızlığı, hiç şüphe yok ki beni düşünceleri her an değişen, kararsız ve âşık olmak için uygun olmayan biri gibi gösteriyor. Sustuğumda aptal gibi görünüyorum ve neşelendirmeyi denediğimde onları ürkütüyorum, böylece kadınlar beni mahkûm ediyor. Herkesin vardığı bu yargıyı gözyaşları ve kederle kabullendim. Bu keder meyvesini verdi. Toplumdan intikam almak, zekâmı kullanarak tüm kadınların yüreğini hoplatmak ve ismim bir salonun kapısında anons edildiğinde tüm bakışların üzerimde toplanmasını sağlamak istedim. Büyük bir adam olmak üzere yetiştirilmiştim. Çocukluğumdan beri, alnıma vura vura André de Chénier gibi, – 'Bunda bir iş var! İfade etmem gereken bir düşünce, kurmam gereken bir sistem, açıklamam gereken bilgiler var,' derdim. Ah sevgili dostum Émile! Bugün neredeyse yirmi altı yaşındayım ve tanınmamış, düşlediği kadınla birlikte olamamış biri olarak öleceğimden eminim, bırak sana çılgınlıklarımı anlatayım. Hepimiz arzularımızı gerçekler gibi kabullenmez miyiz? Rüyalarında taçlar örmeyen, yükselişin basamaklarını inşa etmeyen, gösterişli metresleri olmayan genç bir dostum olsun istemezdim. Ben! Sıklıkla kendimi general, imparator, Lord Byron, sonra da bir hiç olarak gördüm. İnsanoğlunun ulaşacağı doruklarda gezindiğimi sandıktan sonra, dağları, aşmam gereken zorlukları fark ediyordum. İçimde kaynayan özsaygım, karşılaştığım zorluklar karşısında, yününü çalılıkların dikenine kolayca kaptıran bir koyun gibi, ruhumun paramparça olmasına izin vermediğimde olağanüstü bir güce dönüşen kadere olan ulvi inancım ayakta kalmamı sağladı. Bir gün, şana şöhrete kavuşup, hayalimdeki metrese sahip olmak için bir köşeye çekilip sessizliğin içinde çalışmaya karar verdim. Tüm kadınlar tek bir kadında bütünleşiyordu ve onun bakışlarıma karşılık verecek ilk kadın olacağına inanıyordum; ama her birinin içinde bir kraliçenin var olduğunu görünce, tıpkı

âşıklarına doğru ilerleyen kraliçeler gibi karşıma çekingen, muhtaç, yoksunluklar çeken bir halde gelmesi gerektiğine karar verdim. Ah! Yüreğimde, beğendiğim, ömür boyu tapacağım kadına aşk kadar minnet dolu duygulara da yer vardı. Daha sonraki deneyimlerim bana acımasız gerçekleri öğretti. İşte sevgili Émile, böylece sonsuza dek yalnız yaşamayı göze alıyordum. Kadınlar, düşüncelerindeki hangi eğilimden kaynaklandığını bilemediğim bir nedenle, yetenekli bir adamda yalnızca kusurlarını, bir ahmakta ise iyi yanlarını görmeye alışmışlardı. Kusurlarını fark edemeyip kendilerini sürekli pohpohlayan ahmaklara karşı büyük bir sempati besliyorlardı, oysa zeki bir adam hatalarını telafi etmeleri konusunda onlara fazla yardımcı olmayacaktı. Deha, hiçbir kadının sıkıntılarını tek başına paylaşmak istemeyeceği kronik bir ateşli hastalığa benzer. Hepsi âşıklarında doyumsuzluklarını tatmin edebilecek özellikler görmek ister. İşte bizde sevdikleri yan bu! Yoksul, gururlu, yaratıcı bir sanatçı yaralayıcı bir egoizme sahip değil midir? Etrafında bilmem hangi düşüncenin, her şeyi, hatta metresini bile sürüklediği bir düşünce kasırgası vardır. Pohpohlanmak isteyen bir kadın böyle bir adamın aşkına karşılık verebilir mi? Bu âşığın kendini bir divana bırakıp kadınların sevdiği aşk oyunlarına harcayacağı zamanı yoktur, işte ahmakların kadınlar konusundaki başarısı bundan kaynaklanmaktadır. Başını işinden kaldıramayan sanatçı zamanını böyle sıradan sevgi gösterilerine harcayabilir mi? Bir sözü için canımı vermeye hazır olsam da, bu tür oyunlara ben de katlanamazdım. Solgun ve kırıtkan bir kadının para işlerini yürüten bir simsarın portföyünde, bir sanatçıya tiksinti verecek bu tür soysuzluklara yer vardır. Soyut bir aşk yoksul ve soylu yürekli bir adama yetmez, eşinden tüm fedakârlıkları ister. Hayatlarını kaşmirleri denemek ya da gardıroplarını modaya uygun giysilerle doldurmakla geçiren kadınlar aşkta itaatin değil hükmetmenin zevkini çıkarmak isterler. Yürekten seven gerçek bir kadın, hayatını, gücünü, mutluluğunu bağlı

olduğu adama adar. Güçlü erkeklere, tek düşüncesi eşinin ihtiyaçlarını karşılamak olan Doğulu kadınlar gerekir; çünkü onlar için eşlerinin arzularını yerine getirememek felaketlerin en büyüğüdür. Kendimi bir deha sanan ben, kesinlikle bu minik metresçikleri tercih ediyordum! Geçerliliğini yitirmiş hazineler, zihnimde henüz ne özümseyip ne tasnif edebildiğim, dahası içselleştiremediğim bilgiler ve gökyüzüne merdivensiz çıkma iddiasıyla, o güne dek kabullendiğim düşüncelerin tam tersini benimseyip, annesiz, babasız, dostsuz bir halde, herkesi düşman gibi gördüğüm o ürkütücü, kaldırımlı, kalabalıklarla dolu korkunç çölde aldığım karar çılgınca görünse de doğaldı. Gerçekleştirilmesi imkânsız gibi görünenleri içerdiği için bana cesaret veriyordu. Kendi kendime oynadığım bir kumara benziyordu. Planım şöyleydi. Bin yüz frankın, herkesin dikkatini üzerine çekeceğim ve bana para kazandırıp isim yapmamı sağlayacak bir yapıt ortaya koyana kadar yetmesi gerekiyordu. Bir Tebai keşişi gibi yalnızca ekmek ve sütle beslenmeyi düşünmek, bu gürültülü Paris'in ortasında krizalitler gibi parlak ve görkemli bir kimlikle yeniden doğmak üzere bir mezar kazarcasına sessiz bir mekânda kitaplara ve düşüncelere gömülmeyi hayal etmek bana mutluluk veriyordu. Yaşamak için ölümü göze alacaktım. Üç yüz altmış beş frankın, yoksul bir yaşam sürdürerek, yalnızca en acil gereksinimlerimi karşılayacağım bir yıl boyunca bana yetmesi gerekiyordu. Gerçekten de, bir manastır rahibinin disiplinli yaşamını sürdürerek bu düşük meblağ ile geçinebilmeyi başardım..."

"Bu mümkün değil," diye haykırdı Émile.

"Üç yıla yakın bir süre boyunca böyle yaşadım," diye karşılık verdi Raphaël kibirli bir ifadeyle. "Hesaplayalım," diye devam etti. "Üç meteliklik ekmek, iki meteliklik süt ve üç meteliklik şarküteri masrafları yaşamımı sürdürmemi sağlayarak zihnime benzersiz bir açıklık veriyordu.

Anlayacağın gibi diyetin hayal gücü üzerindeki olumlu etkilerini inceledim. Günlük kiram üç metelikti, her gece üç meteliklik gazyağı yakıyordum, odamı kendim temizliyor, çamaşıra günde iki metelik ayırmak için giysilerimi temiz tutmaya çalışıyordum. Isınmak için, yıla bölündüğünde günde iki meteliği aşmayan kömür yakıyordum. Üç yıl yetecek kadar giysim, çamaşırım ve ayakkabım vardı, yalnızca bazı seminerlere ve kütüphaneye gitmek için dışarı çıkıyordum. Bu masrafların yekûnu on sekiz metelik tutuyordu, iki meteliği de beklenmedik harcamalar için ayırıyordum. Bu uzun çalışma dönemi boyunca Pont-des-Arts'dan[41] hiç geçmedim, hiç su satın almadım; sabahları Saint-Michel meydanında, Grès caddesinin köşesindeki çeşmeye gidiyordum. Ah! Yoksulluğumu gururla kabulleniyordum. Güzel bir gelecek için yoksul bir yaşam sürdüren kişi tıpkı işkenceye götürülen bir masum gibi hiç utanç duymaz. Hastalanmayı hiç aklıma getirmedim. Tıpkı Aquilina gibi, düşkünler yurdundan korkmuyordum. Sağlığımdan bir an bile şüphe duymadım. Zaten yoksul sadece ölmek için yatar. Saçlarımı kestirdim, ta ki bir aşk ya da iyilik meleği... Ama şu anki durumuma hemen gelmek istemiyorum. Sevgili dostum, yalnızca bir metresin yokluğunda, hepimizin az çok inanmaya başladığımız büyük bir düşüncenin hayaliyle, yalanlara dayanan düşlerle yaşadım. Şimdi, belki de artık var olmayan o zamanki aziz ve ulvi halime gülüyorum. Yakından bakıldığında, toplum, alışkanlıklarımız, geleneklerimiz bana masum inancımın tehlikesini ve bu ateşli çabaların gereksizliğini anlatmaya çalışıyordu. Bu sıkıntılar tutkulu insanlar için gereksizdi. Başarının peşinde koşanın yükü hafif olmalıydı. Üstün kişiliklerin hatası gençlik yıllarını başarıyı hak ettiklerini kanıtlamak için harcamaktı. Oysa yoksun insanlar ellerinden kaçan bir gücün ağırlığını kolayca taşıyabilmek için kudretlerini ve bilgilerini biriktiriyorlardı, düşünceden yoksun, ağzı kalabalık entrikacılar gidip gelip ahmakları

şaşırtıyor, yarı ahmakların güvenini kazanıyorlardı; birileri çalışıyor, diğerleri ilerliyordu, birileri mütevazı, diğerleri cüretkârdı; üstün yetenekli kişi gururu nedeniyle suskun kalırken, entrikacı, niteliklerini sıralamaktan geri kalmıyordu. Sözde güç sahibi kişi hazırlop bir itibara, küstah bir yeteneğe ihtiyaç duyarken, gerçek bilge çocuksu düşler içinde insani armağanlarla ödüllendirileceğini umut eder. Kuşkusuz erdemin ortak noktalarını, tanınmamış dehalar tarafından sonsuza dek söylenen Neşideler Neşidesi'ni anlatarak uzatmak istemiyorum; sıradan insanların sıklıkla elde ettikleri başarıların nedenlerinden mantıklı sonuçlar çıkarmak niyetindeyim. Ne yazık! Eğitim bir anne gibi vericidir. Bu yüzden ondan, çocuklarını beslediği tatlı ve temiz okşayışlardan fazlasını istemek belki de açgözlülüktür. Bazen hava almak için pencerenin kenarına oturup, ekmeğimi neşeyle sütüme daldırdıktan sonra, gözlerimi çevredeki çatılardaki, kahverengi, griye çalan, kırmızı kayağantaşların ve kiremitlerin üstünü kaplayan sarı ve yeşil yosunların üzerinde gezdirirdim. Bu manzara bana önce tekdüze görünse de, çok geçmeden eşsiz güzellikler keşfederdim. Bazı akşamlar, tam kapanmamış pencerelerden sızan ışık huzmeleri, bu ilginç kentin siyah derinliklerini en ince ayrıntılarına kadar canlandırıyor, bazen de sokak fenerlerinin soluk ışıkları sisin altından sarımtırak yansımalar gönderiyor ve hareketsiz dalgaların okyanusunu andıran sıkış sıkış çatıların çalkantılarını hafifçe caddelere yansıtıyordu. Ara sıra bu kasvetli ıssızlığın ortasında nadir şekiller beliriyordu, havadar bir bahçenin çiçekleri arasından latinçiçeklerini sulayan yaşlı bir kadının eğri, köşeli hatları görünürdü ya da çürümüş bir çatı penceresinin aralığından, izlendiğini fark etmeden süslenen bir genç kızın güzel alnı ve uzun saçlarını havalandıran güzel beyaz kolları seçilirdi. Çatı oluklarında geçici olarak yeşeren otları hayranlıkla izlerdim, zavallılar kısa süre sonra bir fırtınayla uçup gideceklerdi. Renkleri yağmurla canlanan ve güneşin altında kaprisli yansımalarıyla kuru ve kahverengi kadifelere

dönüşen yosunları inceliyordum. Nihayet, artık bana hiç yabancı olmayan gün ışığının şiirsel ve kaçamak oyunları, sisin hüznü, güneşin ani parıltıları, gecenin sessizliği ve büyüsü, şafağın gizemleri, bacaların dumanları, bu benzersiz doğanın tüm şekilleri beni eğlendiriyordu. Hücremi seviyordum, oraya gönüllü olarak girmiştim. Paris'in ova gibi düzlenmiş ama toplumsal uçurumları kaplayan çatılardan oluşmuş savanaları ruhuma giriyor, düşüncelerimle ahenkli bir bütünlük oluşturuyordu. Bizi bilimsel düşüncelere sürükleyen semavi yüksekliklerden aniden indiğimizde, gözlerin yeryüzüne alışması biraz yorucu oluyor, biraz sonra manastırların yalınlığını net bir şekilde gördüm. Yeni planımı uygulamaya koymaya kesin karar verdiğimde, yeni evimi Paris'in en ücra semtlerinde aradım. Bir akşam, eve dönmek için Estrapade'dan geçip Cluny caddesinin köşesine vardığımda, arkadaşlarından biriyle elinde raket, mantar topla oynarken gülüşleri ve afacanlıkları ile komşuları eğlendiren on dört yaşlarında küçük bir kız gördüm. Hava güzel, akşam sıcaktı, henüz eylül ayındaydık. Kadınlar taşradaki bir bayram gününde olduğu gibi kapılarının önüne oturmuş sohbet ediyorlardı. Önce yüzünde harika bir ifade bulunan ve vücudu ressamlar için ideal görünen genç kızı inceledim. Büyüleyici bir sahneydi. Paris'in göbeğindeki bu huzurlu ortamın nedenini sorgularken, gelip geçenin fazla olmadığı çıkmaz bir sokağa girmiş olduğumu fark ettim. J.-J. Rous-

seau'nun buralarda oturduğunu anımsayarak Saint-Quentin otelini aramaya başladım, çevredeki virane evlere bakarak orada ucuz bir oda bulacağımı düşündüm. Alçak tavanlı bir odaya girdiğimde, klasik bakır bir şamdanın usulüne uygun bir şekilde yerleştirilmiş mumlarla donanmış olduğunu görüp, diğer otellerde genellikle bakımsız olan bu bölmenin düzenliliğiyle hayrete düştüm, burası mavi yatağının, eşyalarının, mobilyalarının şıklığıyla hoş bir tabloyu andırıyordu. Yüz hatları bahtsızlıkları yansıtan, bakışları gözyaşlarıyla donuklaşmış gibi görünen otelin sahibesi yaklaşık kırk yaşlarında gösteriyordu; ayağa kalkıp bana doğru geldi, mütevazı bir şekilde odamın kirasını uzattığımda, şaşırmış görünmeden, diğerlerinin arasında bir anahtar aradı ve beni çatı katına çıkardı, orada bana komşu evlerin çatılarını, avlularını ve çamaşırların asıldığı uzun sırıkların uzandığı pencereleri gören bir oda gösterdi. Hiçbir şey sefalet kokan ve bilginini bekleyen, duvarları kirli ve sarı boyalı bu çatı katı kadar berbat görünemezdi. Çatı düzenli bir şekilde alçalıyor, kiremitlerin aralıklarından gökyüzü görünüyordu. Odada bir yatağın, bir masanın ve birkaç iskemlenin sığacağı kadar yer vardı, hatta çatının dar açılı köşesine piyanomu yerleştirebilirdim. Zavallı kadın, fazla parası olmadığı için, Venedik'teki Dukalar sarayının kurşun çatısının altındaki hapishaneyi andıran bu odayı döşeyememişti. Gayrimenkul olarak bana kalan birkaç şahsi mobilya ile burayı döşeyebileceğimi düşünerek ev sahibimle anlaştım ve ertesi gün oraya yerleştim. Bu havadar mezarda, bilimin insan yaşamının en keyifli, en mutlu uğraşı olduğuna inanarak, üç yıl boyunca gece gündüz aralıksız çalıştım. Bilim adamına gerekli olan huzur ve sessizlik aşk gibi hoş, sarhoş edici bir etki yaratıyordu. Düşüncelerin gelişimi, bilimsel çalışmaların sakin bir ortamda keyifle yapılması, bu alanda çalışanlara duyularımızla algılayamayacağımız, tasvir edilmez bir mutluluk verirdi. Bu yüzden zihnin derinliklerindeki gizemleri her zaman için somut

kıyaslamalarla açıklamak zorundayız. Kayalıkların, ormanların, çiçeklerin ortasındaki berrak sularda, ılık bir meltemin okşayışları altında yüzmenin cahillere verdiği mutluluk, bilim ışığının huzmeleriyle yıkandığım, ilhamın muhteşem ve karmaşık seslerini duyduğum, imgelerin bilinmeyen bir kaynaktan beynime bir sel gibi aktığını hissettiğim anlarda yaşadığım coşkunun yanında çok silik kalır. Bir düşüncenin, insani soyutlamaların tarlasında, sabah doğmaya başlayan güneş gibi yükseldiğini görmek, dahası, onun buluğ çağından yavaş yavaş erkekliğe geçen bir çocuğun izlediği aşamalarını gözlemlemek dünyevi, hatta ilahi zevklerin en mükemmelidir. Bilim, çevremizi sarmalayan her şeye bir tür büyü etkisi yapar. Üzerinde yazı yazdığım bu yıpranmış masa, üzerini kaplayan kahverengi meşin örtü, piyanom, yatağım, garip görünüşlü duvar kâğıtlarım, mobilyalarım ve çevremdeki her şey canlanarak, defalarca yüreğimden geçenleri açtığım mütevazı dostlarım, geleceğimin gizli suç ortakları haline geldiler. Gözlerimi eğri büğrü silmelerde gezdirdiğimde, sıklıkla ufkumu geliştiren yeni gelişmelere, açıklaması mümkün olmayan düşünceleri ifade etmemi sağlayacak sözcüklere rastlıyordum. Etrafımdaki nesneleri gözlemleyerek her birine bir anlam yüklüyordum; çoğu zaman benimle konuşuyorlardı: Çatıların üzerinde batmakta olan güneş daracık pencereme kaçamak bir ışık gönderdiğinde, renkleniyor, soluyor, parlıyor, beni her zaman farklı duygularla şaşırtarak kâh hüzünleniyor, kâh neşeleniyorlardı. Bu ufak tefek oyunlar, dünyevi uğraşlardan uzak yaşayan yalnız tutsakların tesellisiydi. Başarılı bir hayatın hayaliyle desteklenen bir düşüncenin tutsağı değil miydim? Aşılan her güçlükte, bir gün saçlarımı okşarken bana hüzünle, – 'Zavallı meleğim, çok acı çektin,' diyecek olan güzel gözlü, zarif ve zengin kadının yumuşacık ellerini öpüyordum! İki büyük esere başlamıştım. Biri bana kısa sürede isim ve servet kazandıracak, bu dünyaya bir dehanın krallara özgü meziyetleriyle yeniden dönmemi sağlayacak bir komediydi. Hepiniz bu başyapıtta kolejden çıkan bir

delikanlının ilk hatasını, çocuksu bir saçmalığı gördünüz. Alaylarınız o günden beri hayal gücümün yaratıcı kanatlarını kırdı. Bir tek sen, sevgili Émile, başkalarının yüreğimde açtığı derin yaraları sardın! Bir tek sen uğrunda Doğu dillerini, anatomiyi, fizyolojiyi öğrenip, neredeyse tüm zamanımı harcadığım İrade Teorisi isimli o uzun eseri takdir ettin. Sezgilerimde yanılmıyorsam, bu eser bilimde yeni bir yol açarak Mesmer'in, Lavater'nin, Gall'in, Bichat'nın çalışmalarını tamamlayacak. Umut dolu yaşamım, yıllar süren bu fedakârlığım, kimse tarafından bilinmeyen ipekböceği titizliğindeki bu çalışmalarım orada sona erdi; belki de bana kalan tek ödül bu yapıtı hazırlayışımdı. Erinlik yaşımdan teorimi tamamladığım güne kadar hiç durmadan araştırdım, öğrendim, yazdım, okudum ve hayatım uzun bir mahpusluk dönemi gibi sürdü. Doğulu tembelliğinin kadınsı âşığı, şehvetli hayaller kuran bir sevgili olarak, Paris'in eğlence âlemlerinden uzak durarak hep çalıştım. İştahım yerinde olduğu halde hep diyet uyguladım; gezmeyi, dünyanın değişik ülkelerine gitmeyi, tıpkı bir çocuk gibi suyun üzerinde taş kaydırmayı sevdiğim halde, elimde kalemle her zaman yerimde oturdum; konuşmaktan, gevezelik etmekten hoşlandığım halde, kütüphanelerin ve müzelerin seminerlerinde profesörleri sessizce dinledim; Saint-Benoît tarikatı müminleri gibi saman yatakların üzerinde uyudum ve yine de kadınlar tek hayalimdi, ama okşadıkça benden kaçıyorlardı! Hayatım acımasız bir antitez, sonu gelmez bir yalanlar manzumesi gibiydi. Bazen doğal gereksinimlerim alevleniyor, arzuladığım tüm kadınlardan yoksun bir halde, bir sanatçının çatı katında yaşayan ben, etrafımı çekici hanımların sardığı seraplar görüyordum! Paris'in caddelerinde koşuyor, gösterişli bir arabanın yumuşak yastıklarında uyuyordum! Sefahat âlemlerinde kendimi kaybettiğimi, her şeyi arzulayıp, her şeye sahip olduğumu düşlüyor, tıpkı Saint-Antoine'ın iç kışkırtıları gibi içmeden sarhoş oluyordum. Ne mutlu ki rüya bu yürek parçalayan görüntülerin silinmesiyle sonlanıyordu;

ertesi gün beni gülümseyerek davet eden bilime sadakatimi gösteriyordum. Sözde erdemli kadınların, istemesek de içimizde yaşadığımız bu çılgınlık, arzu ve tutku kasırgalarına sıklıkla maruz kaldıklarını düşünüyordum. Bu çekici rüyalar, kış gecelerinde şöminenin başındaki sohbetlerden kalkıp Çin'e gitmeye benzemezler mi? Ama düşüncenin tüm engelleri aştığı bu haz dolu yolculuklarda erdemin yeri var mı? Kendimi çatı katındaki odama hapsettiğim ilk on ay boyunca, sana tasvir ettiğim yoksunluklarla dolu yalnız bir yaşam sürdürdüm. Sabahları kimse görmeden günlük ihtiyaçlarımı almaya gidiyor, odamı temizliyordum, hem efendi hem uşak olarak Diyojen'inkini andıran bu yaşam tarzından büyük bir gurur duyuyordum. Ama bu süre zarfında, alışkanlıklarımı ve kişiliğimi gözlemleyen otel sahibi ve kızı belki de kendi durumlarıyla karşılaştırarak yoksulluğumu anlamış, benimle dostluk bağları kurmuşlardı. Saf ve gizemli şirinlikleriyle buraya yerleşmemde payı olan o sevimli Pauline bana reddedilmesi imkânsız birçok hizmette bulundu. Tüm bahtsız kadınlar birbirlerine benzer, aynı dili konuşur, aynı vericiliği gösterirler, bu vericilik hiçbir şeyleri olmayanların duygularını ve zamanlarını paylaşmalarıyla ilintilidir. Pauline zamanla sık sık odamı ziyaret ederek her işime koşmaya başladığında annesi buna karşı çıkmadı. Hatta bir kez onu çarşafımı düzeltirken gördüğümde bu yardımsever davranışından dolayı yüzü kızardı. İstemeyişime rağmen beni himayeleri altına aldıklarında hizmetlerini kabul etmek zorunda kaldım. Bu ilginç yakınlığı kavramak için, çalışmanın taşkınlığını, fikirlerin zorbalığını ve düşünerek yaşayan bir adamın maddi dünyanın ayrıntılarına karşı duyduğu içgüdüsel tiksintiyi anlamak gerekir. Yedi sekiz saatten beri hiçbir şey yemediğimi fark eden Pauline'in sessiz adımlarla yavan yemeğimi getirirken gösterdiği titizliğe katlanabilir miydim? Kadınlığın anaçlığı, çocukluğun saflığı ile gülümseyerek onu görmemiş gibi yapmam gerektiğini işaret ediyordu. O, çatımın üzerinde bir hava perisi gibi süzülen ve ihtiyaçlarımı öngören bir Ariel'di.

Bir akşam, Pauline dokunaklı bir saflıkla bana geçmişini anlattı. Babası İmparatorluk muhafız birliğinde süvari bölüğü komutanıydı. Beresina geçidinde Kazaklara esir düşmüştü, sonraları Napolyon onu kendi esirleriyle takas etmek istediğinde, Rus yetkililer onu Sibirya'da boşuna aramışlardı, diğer mahkûmların söylediğine göre, Hindistan'a gitmek üzere kaçmıştı. Otelimin sahibi Madam Gaudin o zamandan beri eşinden haber alamamıştı, 1814 ve 1815 felaketlerinden sonra, çaresiz ve desteksiz kalınca, kızını büyütebilmek için bir otel işletmeye karar vermişti. Her zaman için kocasına yeniden kavuşacağına inanıyordu. En büyük kederi, vaat ettiği güzel geleceği yerine getiremeyecek olan prenses Borghèse'in[42] vaftiz evladı olan Pauline'in eğitimini tamamlayamayacak olmasıydı. Madam Gaudin kendisini kahreden bu acıyı benimle paylaşıp, yürek parçalayıcı bir ses tonuyla, – 'Pauline'in Saint-Denis'de eğitim alması için, Gaudin'i baron yapan fermanı yırtmaya ve Wistchnau'daki gelirlerimizi reddetmeye hazırım,' dediğinde aniden içim ürperdi ve bu iki kadının bana gösterdikleri özene karşı minnet borcumu ödemek için Pauline'in eğitimini tamamlamasını sağlayacağımı söyledim. Önerimi kabul eden iki kadının saflığı bu teklifi getireninkinden aşağı kalmazdı. Böylece bazen çalışmalarıma ara vermeye başladım. Küçük kız yeteneği sayesinde kısa sürede piyanoda benimle aynı seviyeye geldi. Yanımda yüksek sesle düşünmeye başladığında, güneşin ışınlarıyla hayata yavaşça açılan bir çiçek gibi yüreğindeki binlerce güzelliği sergilemeye başladı. Gülümser gibi gözüken siyah ve parlak gözlerini gözlerime dikerek, kendinden geçercesine beni dinliyor, yumuşak ve okşayan bir ses tonuyla söylediklerimi tekrarladığında, memnun kaldığımı görünce çocuksu bir coşkuyla seviniyordu. Çocukluğundaki zarafeti serpildikçe daha da artan alımlı bir genç kızı karşılaşacağı tehlikelerden koruma kaygısı giderek artan annesi, kızının bütün gün

odasına kapanarak çalıştığını görünce çok mutlu oluyordu. Pauline yokluğumda piyanomun başına geçiyordu. Odama döndüğümde, onu mütevazı giysilerinin içinde buluyordum, ama vücudunun en ufak bir kıpırtısında, ince beli ve beden hatları kaba kumaşın altından tüm çekiciliğiyle beliriyor, 'Eşek Derisi'nin kahramanı[43] gibi yırtık pırtık ayakkabılarının arasından zarif ayakları görülüyordu. Ama bu güzel hazinelerin, genç kızın güzelliğinin ihtişamının benim için bir anlamı yoktu. Kendi kendime Pauline'i bir kız kardeş gibi görmeye söz vermiştim, annesinin güvenini boşa çıkartırsam kendime hiç saygım kalmayacaktı, bu çekici kızı bir tablo gibi, ölmüş bir metresin portresi gibi hayranlıkla izliyordum. En nihayetinde, o benim çocuğum, minik heykelimdi. Yeni bir Pygmalion gibi onu canlı, kanlı, duygulu ve konuşkan bir bakireye dönüştürmek istiyordum; ona çok sert davranıyordum, ama ona bir öğretmenin katılığıyla yaklaştıkça, o daha tatlı ve itaatkâr oluyordu. Ağırbaşlılığıma, cinsel dürtülerimi soylu duygularla bastırmama rağmen, bazen yüreğimdeki kıpırtılara engel olamıyordum. İnsanın düşüncelerinde dürüst olmadan, işini dürüst bir şekilde yürütebileceğine inanmıyorum. Bir kadını aldatmak ya da iflas etmek benim için hep aynı anlama gelmiştir. Bir genç kızı sevmek ya da onun sevgisini kabullenmek, koşulları iyice belirlenmiş bir sözleşmeye benzer. Kendini satan bir kadını terk edebiliriz, ama sevgisini sunan ve bu fedakârlığının ciddiyetinin bilincinde olmayan bir genç kıza bunu yapamayız. Pauline ile evlenmeye kalksam bu bir çılgınlıktan farksız olacaktı. Böyle bir girişim, tatlı ve masum bir ruhu korkunç felaketlerin ortasına atmak anlamına gelmeyecek miydi? Yoksulluğum bencilce konuşuyor ve demirden elini bu güzel yaratıkla benim arama sokmaktan hiç geri kalmıyordu. Ayrıca sana yoksulluk koşullarında yaşanacak bir aşkı kabullenmemin mümkün olmadığını itiraf etmeliyim. Belki de içimde uygarlık adını verdiğimiz bu insani hastalıktan kaynaklanan bazı

sapkınlıklar var; bir kadın ister Troyalı Helene, ister Homeros'un Galatea'sı kadar güzel olsun, ufacık bir kusuru varsa duygularımı harekete geçiremez. Ah! Aşkı belki de kendisi kadar ihtişamlı olan ipeklerin, kaşmirlerin, mücevherlerin arasında yaşamak. Şık tuvaletleri dileğimce kırıştırmayı, çiçekleri koparıp ezmeyi, yıkıcı ellerimle güzel kokular yayan özenle yapılmış saçları bozmayı severim. Yakıcı bakışları gizleyen dantel tüllerin ardındaki gözlerin alevi bende fantastik duygular uyandırır. Aşkım bir kış gecesi ipekten merdivenleri sessizce çıkmayı arzular. Üzerim karlarla kaplanmış bir halde, parfümlerle aydınlanmış, desenli ipeklerle döşenmiş bir odaya girip, orada üzerindeki kar beyazı seksi muslini silkelermişçesine salınan ve içinden çıkacağı bulutun arasından belli belirsiz görünen bir melekle karşılaşmaktan büyük bir zevk olabilir mi? Ayrıca bana kaygılı bir mutluluk, gözü pek bir güvenlik duygusu gerekiyor. O gizemli kadını bu sefer, parıltılı elmaslar ve danteller içinde, etrafındakilerin saygı dolu bakışları arasında, erdemli bir ifadeyle herkese talimatlar veren ve kimsenin tek bir kelime bile söylemeye cesaret edemediği yüksek bir konumda görmek istiyorum. Maiyetindekilerin arasından, bana tüm bu şatafatın aşkının yanında sönük kalacağını ve insanları ve dünyayı benim için feda edeceğini belli eden kaçamak bir bakış gönderiyor! Kuşkusuz yüzlerce kez, ipekten bir danteli, kadifeleri, ince patiskaları, bir kuaförün yarattığı güzellikleri, şamdanları, gösterişli arabaları, bir unvanı, vitray ustalarınca işlenmiş ya da kuyumcuların elinden çıkmış, kısacası kadına yapay bir görünüm kazandıran nesneleri hayranlıkla izleyişimle alay ettim, makul bir şekilde düşündüğümde her şeyin boş olduğuna karar verdim. Aristokrat bir hanımefendinin kibar gülümsemesi, davranışlarının farklılığı, kendine olan saygısı beni büyüler, dış dünyayla arasına set çekişi gururumu okşardı; bunlar aşkı belirleyen niteliklerin yarısını oluştururdu. Herkes tarafından imrenilmesi mutluluğumu taçlandırırdı. Diğer kadınlardan farklı olması, onların

yaptıkları işlere el sürmemesi, asla sahip olamayacakları bir mantoya bürünmesi, kendine özgü parfümler yayması, ideal bir metresim olduğunun kanıtlarıydı; aşk yeryüzüne ait olsa da, yeryüzünden uzaklaştıkça gözlerimde büyürdü. İyi ki, Fransa'da yirmi yıldan beri bir kraliçe yok, yoksa ona âşık olurdum! Bir kadının prenseslerinkini andıran tavırlar sergilemesi için zengin olması gerekir. Romanlara özgü fantezilerim arasında Pau-

line'in nasıl bir yeri olabilirdi ki? Bana bir yaşama değen geceleri, tüm insani özelliklerimi riske atmamı gerektiren yok edici bir aşkı vaat edebilir miydi? Bize kendilerini veren zavallı kızların aşkları için ölümü göze almayız! Bu duyguları, bu şiirsel düşleri zihnimden asla çıkaramadım. İmkânsız aşk için doğmuştum ve kader karşıma dileklerimin ötesinde bir kız çıkardı. Kim bilir kaç kez o zarif ayaklarına saten ayakkabılar giydirip, o narin belini tıpkı körpe bir kavak ağacı gibi tül giysilerle sardım, göğsüne ince bir eşarp atıp otelinin halıları üzerinde yürüterek gösterişli bir arabaya bindirdim; ona ancak bu şekilde hayran olabilirdim; onu sahip olmadığı bir kibirle donatıyor, tüm erdemlerinden, saflıklarından, doğal güzelliğinden ve naif gülümsemesinden yoksun bırakıp, kötülük eğilimlerimizin cehennemi nehrine daldırıyordum, ardından suçlarımızla süsleyip, salonlarımızın sabah yatıp akşam şamdanların şafağında uyanan duyarsız taşbebeklerine dönüştürüyordum. Pauline duygu dolu, temiz yürekli bir kızdı, onun soğuk ve duyarsız olmasını istiyordum. Çılgınlığımın son günlerinde, anılar bana tıpkı çocukluğumuzdan sahneler gibi Pauline'i gösterdi. Birçok kez, o güzel anların hayaliyle hüzünlendim. O sevimli kızı sakin, sessiz ve düşüncelere dalmış, siyah saçlarında çatı penceremden inen ışığın etkisiyle gümüş rengi yansımalar oluşmuş bir halde dikiş dikerken hayal ediyor, genç gülüşlerini ya da zengin tınılı sesiyle, fazla çaba harcamadan bestelediği dokunaklı şarkıları söylerken duyuyorum. Pauline'im müzik yaparken sıklıkla kendinden geçer, o zamanlar yüzü Carlo Dolci'nin İtalya'yı resmetmek istediğinde olduğu gibi soylu bir ifadeye bürünürdü. Acımasız hafızam, hayatımın aşırılıklarında bu genç kızı bir vicdan azabı, erdemin bir temsilcisi gibi aklıma getiriyordu! Her neyse, zavallı kızı kaderiyle baş başa bırakalım! Ne kadar bahtsız olursa olsun, onu cehennemimin korkunç fırtınasına sürüklemedim. Geçen kışa kadar hayatım sana

kısaca anlattığım gibi sakin bir şekilde çalışarak geçti. 1829'un Aralık ayının ilk günlerinde Rastignac'a rastladım, üzerimdeki giysilerin partallığına aldırmadan koluma girip gerçekten dostane bir ifadeyle ne durumda olduğumu sordu. Israrlı soruları karşısında, yaşamım ve ümitlerim hakkında kısa açıklamalarda bulundum; gülmeye başlayarak hem bir dâhi, hem de bir ahmak olduğumu söyledi, kendinden emin ses tonu, hayat tecrübesi, becerikliliğine borçlu olduğu refah dolu yaşamı üzerimde karşı konulmaz bir etki yarattı. Rastignac, bir ahmak gibi hastane köşelerinde öleceğimi, cenazeme kimsenin katılmayacağını, cesedimin yoksullara ayrılan bölüme gömüleceğini söyledi. Bana şarlatanlıktan söz etti. Onu çok şirin kılan o sevimli ifadesiyle, bana tüm dâhilerin şarlatan olduğunu anlattı. Böyle devam edersem Cordiers caddesinde tek başıma öleceğimi söyledi. Ona göre insan içine karışmam, insanları ismime alıştırmam ve mütevazı yaşamımdan kurtulup yeteneklerimi göstermem gerekiyordu. – 'Ahmaklar,' diye haykırdı, 'bu işe entrika diyorlar, ahlaklı geçinenler ise bu durumu sefih bir yaşam olarak adlandırıyorlar, onların ne söylediklerini bir kenara bırakıp, neticeye bakalım. Sen çalışıyorsun değil mi? Tamam ama hiçbir şey yapamayacaksın. Bense her işin altından kalkabileceğim halde, bir ıstakoz kadar tembelim, yine de her işi başarabilirim. İnsanların içine giriyorum, ilerliyorum, bana yer veriyorlar, kendimi övüyorum, bana inanıyorlar; borçlanıyorum, benim yerime borçlarımı ödüyorlar! Sefahat, sevgili dostum, politik bir sistemdir. Parasını yemekle meşgul bir adam sıklıkla bir spekülatöre dönüşür; sermayesini dostlarına, tanıdıklarına, iş bilenlere teslim eder. Yirmi yıl boyunca, uyumayan, eğlenmeyen bir tüccar, bir milyonunu riske atar mı? Adeta üzerine kuluçkaya yatar, parasını tüm Avrupa'nın bankalarında gezdirir, sıkılır, insanın yarattığı en büyük şeytanlıklara kapılır, sonunda tasfiye ile beş kuruşsuz, isimsiz, dostsuz kalır. Oysa parasını yiyen adam eğlenerek, gamsız bir yaşam sürdürür. Sermayesini tüketse de, şansı varsa genel tahsildar olarak anılabilir, soylu bir ailenin

kızıyla evlenebilir, bir bakanlıkta ya da elçilikte görev alabilir. Dostları, ismi, parası her zaman vardır. Dünyada dönen tüm dolapları bildiği için onları kendi yararına kullanır. Bu sistem sana mantıklı geliyor mu yoksa ben bir çılgın mıyım? Dünyada her gün komedinin ahlaki kılıflara uydurulmuş sahneleri oynanmıyor mu? Eserini bitirmişsin,' dedi biraz ara verdikten sonra, 'büyük bir yeteneksin. Artık seni başarıya götürecek yolu kendin açmalısın. Edebiyat çevreleriyle, seni övecek eleştirmenlerle bağlantı kurman lazım. Ben bu yolda senin önünü açmakla yetinip, tacının elmaslarını yerleştiren kuyumcu olacağım. Yarın akşam burada buluşalım. Seni Paris'in yakışıklılarının, milyonerlerinin, ünlü kişilerinin, Khrysostomos gibi güzel konuşan adamların müdavimi olduğu bir yere götüreceğim. Bu adamların benimsediği kitap tutulur, Kitap gerçekten iyiyse, anlamasalar da, yazara dâhi unvanı yakıştırırlar. Sevgili dostum, kafan çalışıyorsa, servetin teorisini daha iyi anlayıp teorinin servetini kendin hazırlayacaksın. Yarın akşam, dönemin en gözde kadını olan kontes Foedora'yı da göreceksin.' – 'İsmini hiç duymadım.' – 'İnsan içine çıkmaya çıkmaya tam bir yabaniye dönüşmüşsün,' dedi Rastignac gülerek. 'Demek Foedora'yı tanımıyorsun! Seksen bin franklık bir geliri olan, kimseyi beğenmeyen, kimsenin de yanına yaklaşamadığı sorunlu bir kadın. Yarı Rus bir Parisli ya da yarı Parisli bir Rus! Yayımlanmayan tüm romantik yapıtların hazırlandığı salonun sahibi, Paris'in en çekici, en güzel kadını! Sen bir yabaniden de öte, yabaniyle hayvan arasında bir geçiş türüsün. Hoşça kal, yarın görüşürüz!' Topuğunun üzerinde bir dönüş yaparak, aklı başında bir erkeğin Foedora ile tanışmayı reddedeceğini aklına bile getirmeyip, cevabımı beklemeden uzaklaştı. Bir ismin büyüsü nasıl açıklanabilirdi? FOEDORA beni uzlaşılması gereken kötü bir düşünce gibi izledi. İçimden bir ses, 'Foedora'ya gideceksin,' diyordu. Boşuna bir çabayla bu sese karşı koymaya ve yalan söylediğini haykırmaya çalıştım, Foedora, ismiyle tüm akıl yürütmelerimi ezip geçiyordu. Ama

bu isim, bu kadın tüm arzularımın sembolü, yaşamımın ana teması değil miydi? Adı dünyanın tüm yapmacık şiirlerini çağrıştırıyor, Paris'in yüksek sosyetesinin şölenlerini parıldatıyordu. Bu kadın, beni çılgına çeviren tutkularımı gözlerimin önüne sergiliyordu. Belki de bu kadının, bu ismin kimliğinde, tüm kötülük eğilimlerim yeniden harekete geçmek üzere ayağa kalkıyordu. Zengin ve âşığı olmayan, Paris'in tüm baştan çıkarmalarına karşı koyan kontes Foedora umutlarımın, hayallerimin cisimleşmesi değil miydi? Bir kadın yaratıyor, zihnimde hatlarını çiziyor, onu düşlüyordum. Gece boyunca uyuyamadım, onun âşığı olduğumu düşünüyor, birkaç saat içinde tüm bir yaşamın, aşkımın yakıcı hayallerini kuruyordum. Sabaha doğru, bitmek bilmeyen gecenin sonunu beklemeden bir roman kiralamaya gittim ve gün boyunca zamanın nasıl akıp gittiğini fark etmeden okudum. Romanı okurken, Foedora'nın uzaklardan gelen, sizi rahatsız etmese de, hiç durmadan kulaklarınızda yankılanan ismini duydum. Çok şükür, hâlâ oldukça şık görünen siyah bir elbisem ve beyaz bir yeleğim vardı, ayrıca tüm servetimden geriye otuz frank kalmıştı, bu parayı, araştırma sırasında fantezilerim ve tutumlu olma gereksinimi arasına dikenli bir çit çekmek için eski püskü giysilerimin cebine, çekmecelere dağıtmıştım. Giyinirken, bir kâğıt deryası arasında hazinemi bir araya getirmeye çalıştım. Eldivenlere ve arabacıya verdiğim paranın bir aylık ekmek parama bedel olması size tayınımın miktarı hakkında bilgi verebilirdi. Ne yazık ki, zevklerimiz için her zaman bir kenara para ayırırken ihtiyaç maddelerimizin öncelik sırasını tartışırdık. Dansözlere gamsızca altınları fırlatırken, aç ailesi yiyecek bekleyen bir işçinin yevmiyesi için pazarlık yapardık. Yirmi beş meteliğe karnını doyursa da, yüz franklık bir elbise giyen, topuzunda elmas bulunan bir baston taşıyan ne çok insan vardı! Sanırım gösteriş yapmak için saçtıklarımız bize hiçbir zaman pahalıya gelmiyor. Randevuya zamanında gelen Rastignac, dönüşümüme gülerek şakalar yaptı; ama kontesin salonuna giderken bana

nasıl davranmam gerektiği konusunda yararlı öğütler verdi. Foedora'nın cimri, kibirli ve güvensiz bir kadın olduğunu, cimriliğini gösterişle, kibirliliğini sade davranışlarıyla, güvensizliğini de saf tavırlarla örtmeye çalıştığını anlattı. – 'Benim ilişkime ne kadar bağlı olduğumu ve bir başkasına âşık olursam neler kaybedeceğimi biliyorsun. Gözlemlerimin doğru olması için Foedora'yı kayıtsızca, soğukkanlılıkla izledim. Geleceğini düşünerek seni onunla tanıştırmaya karar verdim; bu yüzden konuşmalarına dikkat et, korkunç bir hafızası vardır, bir diplomatı umutsuzluğa düşürecek kadar keskin zekâlıdır, kimin doğruyu söylediğini hemen anlar, aramızda kalsın, sanırım evliliği çar tarafından onaylanmadı, çünkü bundan Rus elçisine söz ettiğimde adam kahkahalarla gülmeye başladı. Elçi artık onu davetlerine kabul etmiyor ve ormanda karşılaştıklarında soğuk bir selam veriyor. Yine de Madam de Sérisy, Madam de Nucingen ve Madam de Restaud ile yakın ilişkileri var. Fransa'da büyük itibar sahibi, Bonapartistlerin en burnu havada mareşalinin karısı Carigliano düşesi yaz aylarında onu malikânesine davet eder. Kurumlu birçok genç, hatta bir Yüksek Meclis üyesinin oğlu ona serveti karşısında bir unvan sunmayı önerdiler, ama hepsini kibarca reddetti. Belki de duyguları ancak kont sözcüğüyle harekete geçiyor! Sen marki değil misin? Hoşuna giderse hiç durma! İşte sana verebileceğim bilgiler bunlar.' Rastignac'ın bir fıkrayı andıran bu hikâyeyi merakımı uyandırmak için anlattığını düşünmeye başlamıştım ki, çiçeklerle süslenmiş bir girişin önünde durduğumuzda tutkularım doruk noktasına ulaştı. İngiliz konforunun tüm özelliklerini yansıtan halı serili geniş bir merdiveni çıkarken yüreğim çarptı; kızarıyordum, kökenimi, duygularımı inkâr ediyordum, gururuma ters düşen bir ruh hali içinde tıpkı ahmak bir burjuva gibiydim. Ne yazık ki, çatı katında geçirdiğim üç yıllık yoksulluk döneminin ardından, bilim tarafından önceden politik mücadelelere hazırlanmam sayesinde beni ezip geçemeyen bir gücü ellerimin arasına aldığımda, beni zenginleştiren

kazanılmış hazinelerimi, entelektüel birikimimi nasıl kullanacağımı bilemiyordum. Elinde yelpazesiyle rahatça bir sedire uzanmış yirmi iki yaşlarında, orta boylu, siyah giysili bir kadının etrafının erkeklerle çevrilmiş olduğunu fark ettim. Rastignac'ın içeri girdiğini görünce, ayağa kalkarak kibar bir gülümsemeyle bize doğru geldi ve bana melodik bir sesle önceden hazırlandığı şüphe götürmeyen bir iltifatta bulundu; dostumuz beni dâhi olarak tanıtmış, ikna gücü ve tumturaklı sözleri sayesinde hoş bir şekilde karşılanmamı sağlamıştı. Özel bir ilginin odağı haline gelmekten sıkılmaya başladığım sırada, Rastignac onlara mütevazı kişiliğimden söz etti. Orada bilim adamlarıyla, edebiyatçılarla, eski bakanlarla, Yüksek Meclis üyeleriyle karşılaştım. Biraz sonra, sohbet tekrar başladığında, bana özel bir ilgi atfedildiğinin farkına vararak kendimden emin bir tavır takındım, söz bana geldiğinde lafı uzatmıyor, tartışmayı etkileyici, derin anlamlar yüklü kısa sözcüklerle özetliyordum. Konuşmalarımla ilgi uyandırdığımı hissettim. Rastignac her zaman olduğu gibi olacakları önceden kestirmişti. Yeterince kalabalık olup gruplar oluşmaya başladığında, dostumun koluma girmesiyle odaları dolaşmaya başladık. – 'Prensese hayranlık duyduğunu belli etme, yoksa ziyaretinin nedenini anlayacaktır,' dedi bana. İnce bir zevkle döşenmiş salonlarda seçkin tablolar dikkatimi çekti. Her odanın, tıpkı varlıklı İngilizlerinkiler gibi kendine özgü bir karakteri vardı, ipek kaplamalar, süslemeler, mobilyaların tarzı önceden düşünülmüş uyumlu bir görünüm arz ediyordu. Kapısı kanaviçeli perdelerle gizlenmiş tuvalet odası, kumaştan pervazları, duvar saati ve desenli halılarıyla gotik tarzda döşenmişti; oymalı kahverengi kirişlerden oluşan tavan göze zarif ve orijinal görünen tavan tekneleri sergiliyordu, ağaç kaplamalar özenle işlenmişti, vitrayları renkli ve süslü pencereler bile bu muhteşem dekorasyonun bütünlüğünü bozamıyordu. Modern, küçük bir salonun görüntüsü beni şaşırttı, kim bilir hangi sanatçı yeteneğini göstererek fazla şatafata yer vermeden bize özgü böyle ince, hoş, tatlı bir

dekor hazırlamıştı. Tıpkı bir Alman baladı gibi aşk dolu ve sade bir görünüm sergileyen bu salon, nadir bulunan çiçeklerin hoş kokular yaydığı, 1827 stiline uygun şekilde hazırlanmış sakin bir köşeyi andırıyordu. Bu salonun ardından, XIV. Louis dönemini yansıtan ve günümüzün tarzıyla garip ama hoş bir karşıtlık oluşturan yaldızlarla kaplı bir odaya girdik. – 'Buraya yerleştiğinde keyfin yerine gelecek,' dedi Rastignac hafif alaycı bir gülümsemeyle, 'ne kadar çekici değil mi?' diye ekledi koltuklardan birine oturarak. Sonra aniden ayağa kalkarak elimden tuttu, beni yatak odasına götürüp, muslin bir gölgeliğin ve beyaz hareli bir kumaşın altındaki hafifçe aydınlanmış yatağı gösterdi, şehvet duyguları uyandıran bu aşk yuvası peri kızlarına yaraşır cinstendi. – 'Bu aşk tahtını hayranlıkla izlememize izin vermesi, aşırıya kaçan bir arsızlığın, küstahlığın, gösteriş merakının emareleri değil mi?' dedi alçak sesle. 'Kimsenin aşkına karşılık vermemek ama yatağına herkesin kartını bırakmasına göz yummak! Nişanlı olmasaydım, bu kadını yelkenlerini suya indirmiş bir halde kapımda ağlarken görmeyi isterdim.' – 'Erdemli bir kadın olduğundan bu kadar emin misin?' – 'Üstatlarımızın en yüreklileri, hatta en çapkınları girişimlerinde başarılı olamadılar, ama onu hâlâ sadık bir dostları gibi seviyorlar. Bu kadın tam bir muamma!' Beni sarhoşa döndüren bu sözler karşısında, kıskançlığım şimdiden geçmişten endişeleniyordu. İçim keyifle ürpererek, hızla kontesi bıraktığım salona geri dönmek üzereyken, gotik tuvalet odasında ona rastladım. Bir gülümsemeyle beni yanına oturtup çalışmalarımla ilgili sorular sordu; düşüncelerimi ona ders veren bir öğretmen edasıyla değil, şakalarla süsleyerek anlattığımda, oldukça ilgilenirmiş gibi göründü. İnsan iradesinin buhara benzeyen maddi bir güç olduğunu ve onu yoğunlaştırmayı, bu akışkan kitlenin yansımasını ruhlara sürekli olarak göndermesini bilen bir kişinin, insanlığa dair her şeyi, hatta doğanın mutlak yasalarını bile değiştirebileceğini anlattığımda çok keyiflendi. Foedora'nın bazı eleştirileri ondaki zekâ

pırıltılarının ipuçlarını veriyordu, bir süre ona hak veriyormuş gibi davranarak gururunun okşanmasına izin verdikten sonra, bu kadınsı akıl yürütmelerini bir sözcükle yarıda keserek, görüntüde sıradan bir olay olarak kabul edilen ama bilim adamlarını çözülmesi mümkün olmayan sorularla karşı karşıya bırakan güncel bir konuya, lafı uykuya getirip merakını uyandırdım. Hatta düşüncelerimizin görünmeyen bir âlemde eksiksiz ve organize bir şekilde varlıklarını sürdürdüklerini ve kaderimizi etkilediklerini, çağımızın düşünce akımlarını etkileyen Descartes, Diderot ve Napolyon'dan alıntılar yaparak izah ettiğimde bir an sessiz kaldı. Bu kadının ilgisini çekmeyi başarmıştım, saray adabına göre müdavimlere verilen bir ayrıcalıkla, onu yeniden görmeye gelmem için beni davet ederek yanımdan ayrıldı. Kâh övülmeye değer alışkanlığımla yürekleri etkileyen kibar sözcükleri kullanabilme yeteneğimden, kâh geleceğimin parlak olduğunu fark ederek, bilim adamları koleksiyonuna bir yenisini katmak istemesinden dolayı sanırım onun hoşuna gitmiştim. Bütün duyularımı harekete geçirerek ve kadınlar hakkındaki önceki bilgilerime dayanarak gece boyunca bu kadını ve davranışlarını incelemeye, tavırlarından düşüncelerini okumaya çalıştım. Bir pencerenin aralığına gizlenip, gidip geldiğini, oturup sohbet ettiğini ve yanına çağırdığı erkeğe sorular sorup, bir kapı pervazına yaslanarak dinlerken yüzündeki tatlı ifade ve elbisesinin narin dalgalanışlarıyla arzuları tahrik ettiğini gözlemlediğimde, onun gerçekten erdemli bir kadın olup olmadığı konusunda içimde şüpheler uyandı. Bugün aşktan uzak duruyormuş gibi görünse de, geçmişte fırtınalı maceralar yaşamış olduğu anlaşılıyordu: Deneyimli bir şuhluk tüm davranışlarına yansıyor, konuştuğu kişinin karşısında düşmek üzereymiş gibi bir duvara yaslanıyor, ama çok anlamlı bir bakış onu ürküttüğünde hemen uzaklaşmaya hazırmış gibi görünüyordu. Kollarını hafifçe kavuşturup, bakışlarıyla dinlermiş gibi göründüğü sözcükleri adeta soluyor ve duygularını teveccühle dışa vuruyordu.

Körpe ve kırmızı dudakları bembeyaz bir tenin üzerinde göz alıyordu. Kumral saçları, ifadesi sözlerine ince anlamlar katan ve turuncuya çalan rengi Floransa taşının ince damarlarıyla bezenmiş gibi görünen gözlerini daha çekici kılıyordu. Nihayet elbisesinin altından beliren korsesinin en çekici hatları seçilebiliyordu. Bir rakibesi birleşmiş gibi görünen kaşlarının kalınlığında kusur bulabilir ve yüzünü çevreleyen minik tüyleri kınayabilirdi. Yine de bedeninin her yanında tutkunun izlerine rastlanıyordu. Bu kadının İtalyanları andıran gözkapaklarında, Milo'nun Venüs'üne yaraşır güzel omuzlarında, yüz hatlarında, biraz kalın ve hafifçe gölgeli üst dudağında aşk sözcükleri yazılıydı. Bir kadından çok romana benziyordu. Evet, bu kadınsı zenginlikler, yüz hatlarının uyumlu bütünlüğü, bu zarif endamın uyandırdığı tutkular, sürekli bir tedbirlilik ve olağanüstü bir alçakgönüllülük ile tezat oluşturuyordu. Bu benlikte şehvetin izlerini görebilmek için benimki kadar derin bir gözlem yeteneğine sahip olmak gerekiyordu. Düşüncelerimi daha açık bir şekilde ifade etmem için Foedora'nın vücudunun iki bölümünün iki farklı kimliği yansıttığını söylemem gerekiyor; başı dışındaki bölümler soğuk bir kadın olduğuna kanaat getirmenizi sağlıyordu, başı ise aşk duygularını uyandırıyordu, gözlerini bir erkeğe yöneltmeden önce, içinden geçen gizemli düşüncelere bir düzen verirmiş gibi hazırlanıyor, ardından ona parlak gözlerindeki canlılıkla bakıyordu. Belki de benim gözlem gücüm yetersizdi ve insanların dış görünüşlerine bakarak kişiliklerini tahlil etmek için öğrenmem gereken çok şey vardı. Kontes belki de, duyguları ve içinde yaşadıkları yüzüne bizi etkisi altına alan bir büyü gibi yansıyan ve iyi niyetli olmasına rağmen sempatikliğiyle bizde arzu duygularının kabarmasına neden olan temiz yürekli bir kadındı. Bu kadından etkilenmiş, ihtişamlı yaşamından büyülenmiş, zihnimde soylu, kötülüğe eğilimli, iyi, kötü ne varsa harekete geçmiş bir halde oradan ayrıldım. Böylesine canlanmış, coşku dolu ve heyecanlı olduğumu fark

ettiğimde, bu sanatçıları, diplomatları, iktidar sahibi adamları, kasaları gibi bedenleri de çift katlı sacla kaplı borsa spekülatörlerini buraya neyin çektiğini anlar gibi oldum. Hiç kuşku yok ki, tıpkı benim gibi varlıklarının tüm güçlerini titreştiren o baş döndürücü duyguyu yaşamak, kanlarını kılcal damarlarına kadar ateşleyen, en küçük sinirlerin uçlarını bile uyararak beyinlerin altüst olmasına neden olan o coşkuyu tatmak istiyorlardı! Hepsini bir arada tutmak için hiçbirine yanaşmıyordu. Bir kadın sizi sevmedikçe gözünüzde çekiciliğini koruyacaktır. – 'Belki de,' dedim Rastignac'a, 'kötü bir evlilik geçirdi veya yaşlı bir adama pazarlandı ve bu ilk ilişkinin endişesiyle âşık olmaktan korkuyor.' Foedora'nın oturduğu Saint-Honoré semtinden eve kadar yaya döndüm. Konağından Cordiers caddesine varmak için tüm Paris'i arşınlamak gerekiyordu, hava soğuk olmasına rağmen yolu nasıl kat ettiğimin farkına bile varmadım. Cebimde otuz frank, aramızda bizi ayıran bunca mesafe varken Foedora'nın kalbini kazanmaya çalışmak! Bir tutkunun arabalara, eldivenlere, giysilere mal olduğunu yalnızca yoksul bir genç anlayabilirdi. Aşk uzun süre platonik kalırsa pahalıya patlayabilirdi. Bu solgun, bitkin ve bitirdiği eseri henüz tanınmayan yalnız genç, kravatları Hırvatları kıskandıran, altlarında süslü arabalar olan yakışıklı, zarif, kıvırcık saçlı, küstah gençlerle nasıl boy ölçüşebilirdi? – 'Umurumda değil! Foedora ya da ölüm!' diye bağırdım bir köprünün dönemecinde. 'Foedora bir hazine!' Gotik tuvalet odası ve XIV. Louis üslubunda döşenmiş salon gözlerimin önünden geçti, kontes beyaz elbisesi, geniş ve şık kol yenleri, büyüleyici tavırları ve baştan çıkartıcı korsesiyle gözlerimin önünde canlandı. Çıplak, soğuk, bir doğa bilimcinin peruğu kadar özensiz çatı katına döndüğümde, hayalimde hâlâ Foedora'nın ihtişamlı dünyası canlanıyordu. Suçlar bu uçurumlardan kaynaklanıyor olmalıydı. O zaman öfkeyle titreyerek, onlarca düşünceyi üretmemi sağlayan bu dürüst ve onurlu çatı katıma lanet okudum. Tanrı'dan, şeytandan, sosyal devletten, babamdan,

tüm evrenden, kaderimden, bahtsızlığımdan hesap sordum; bu gülünç lanetleri okuyarak aç karnına yattım, ama Foedora'yı baştan çıkarmaya kararlıydım. Bu kadın talihimi değiştirecek son piyango biletiydi. Sana merhamet edip, ilk ziyaretlerimi anlatmadan dram bölümüne geçeceğim. Bu kadının yüreğine hitap etmek için, zihnini etkilemeye çalıştım; beni sevmesinden emin olmak amacıyla, ona önce kendisini sevmesi için binlerce gerekçe gösterdim, onun kayıtsız kalmasına hiç izin vermedim; kadınlar ne pahasına olursa olsun duygularının harekete geçirilmesini isterler, bunun için elimden geleni yaptım; bana ilgisiz kalmasını engellemek için onu öfkelendirmeyi göze aldım. Önceleri kendimi sevdirme kararlılığı ve arzusuyla, onu etkilemeye çalıştıysam da, kısa süre sonra tutkularım depreşti, kendime hâkim olamamaya başladım, delice âşık olmuştum. Şiirde ve konuşmalarımızda aşkı nasıl tarif ettiğimizi bilemiyorum, ama çifte kişiliğimde aniden gelişen duygunun ifadesini, ne belki de odasında kaldığım Rousseau'nun parlak ve özentili cümlelerinde, ne iki asırdan beri hâkim olan edebiyat anlayışının yapıtlarında, ne de İtalyan tablolarında bulabildim. Yalnızca, Brienne gölünün görüntüsü, Rossini'nin birkaç bestesi, mareşal Soult'un konağındaki Murillo'nun Madonna'sı, Lescombat'nın mektupları, bazı öykülerden alıntılar ve özellikle esriklerin yakarışları ilk aşkımın ilahi duygularını ifade edebiliyordu. Renkler, mermerler, sözcükler ya da seslerin yardımıyla şekillenmiş düşüncelerin insani dillere yapılan hiçbir çevirisi ruhumdaki duyguların canlılığını, gerçekliğini, apansızlığını dile getiremezdi. Evet! Sanattan söz eden yalan söyler. Aşk, yaşamımızın kalıcı bir parçası olana ve onu sonsuza dek alev rengiyle boyayana kadar sonsuz dönüşümlere uğrar. Bu algılanamaz demlenme süreci sanatçının gözünden kaçar. Duygusuz bir adam gerçek tutkuyu haykırışlarla, can sıkıcı iç çekişlerle dışa vurur. Clarisse Harlowe'u okurken, Lovelace'ın kükremelerini biraz hissetmek için içtenlikle sevmek gerekir. Tereler, çiçekler, çakıllı kumlar arasındaki yatağından çıkıp her

dalgada ırmaklara, nehirlere dönüşerek doğasını, görünümünü değiştiren aşk, emek harcamayı sevmeyen maymun iştahlılarca tekdüze akıp giden bir çay olarak görülürken, sürekli yeni düşünceler üreten soylu yürekliler tarafından uçsuz bucaksız okyanuslara dökülen, içinde kayboldukları çağlayanlara benzetilir. İnsan, duyguların bu geçici renklerini, onca değeri olan bu hiçlikleri, dilin zenginliğini tüketen sözcüklerin vurgularını, en gösterişli şiirlerden daha yaratıcı bakışları tasvir etmeye nasıl cesaret edebilir? Bir kadına yavaş yavaş vurulduğumuz o mistik sahneler, yazılan tüm şiirleri yutacak bir uçuruma açılır. Peki ya güzelliğin o fark edilebilir gizemlerini tasvir etmek için sözcükler yetmediğinde, ruhun o canlı ve esrarengiz çalkantılarını nasıl betimleyeceğiz? Ne büyülü anlar! Kim bilir kaç saat boyunca onu hayranlıkla izleyerek izah edilmez esrimelere daldım! Bu neyin mutluluğuydu, bilemiyorum. O anlarda yüzü ışıkla parlıyorsa, bu ışıltının hangi duygunun etkisiyle ortaya çıktığını bilemiyorum; hassas ve ince cildini kaplayan minik tüyler, ufkun batan güneşin içinde kaybolurken hayranlıkla izlediğimiz uzak çizgileri gibi yüz hatlarını belirliyordu. Sanki gün ışığı yüzünü okşayarak onunla bütünleşiyor ya da çehresinden gün ışığından daha parlak bir ışıltı yayılıyordu, ardından bu sevimli yüze yavaşça bir gölge çöküyor ve nüansları değiştikçe farklı ifadeleri yansıtıyordu. Mermerden alnında sıklıkla bir düşüncenin izleri beliriyor, gözleri kızarıyor, gözkapakları titreşiyor, yüz hatları bir gülümsemeyle hareketleniyordu; mercan kırmızısı dudakları canlanıyor, anlamlı bir kıpırtıyla açılıp kapanıyordu; saçlarının hangi yansımasının körpe şakaklarını kahverengi tonlarla kapladığını bilemiyordum. Güzelliğinin her ayrıntısı gözlerime yeni şölenler sunuyor, yüreğimde daha önce yaşamadığım kıpırtıları açığa çıkarıyordu. Yüzünün her mimiğinde bir duygunun, bir umudun izlerini okumak istiyordum. Yürekten yüreğe bir yankının sesi olarak nüfuz eden bu sessiz sohbetlerin geçici hazları içimde derin izler

bırakıyordu. Sesini duymak, bastırmakta zorlandığım coşkulara neden oluyordu. İçimi gıcıklayan parmaklarını saçlarımda gezdirse, ismini bilmediğim bir Lorraine prensi gibi avcuma yerleştirdiğim kızgın kömürün acısını hissetmezdim. Bu, hayranlık ya da arzu değil, büyü ve kaderdi. Çatı katıma döndüğümde, sıklıkla Foedora'nın hayalimde belli belirsiz canlanan hayatına eşlik eder, o acı çekiyorsa ben de çekerdim ve ertesi gün ona; – 'Dün çok sıkıntılıydınız!' derdim. Gecenin sessizliğinin ortasında, kim bilir kaç kez kendimden geçişimin çağrısıyla odamda belirmişti! Bazen göz alıcı bir ışık kümesi gibi ortaya çıkıp, kalemimi elimden alır, Bilim'i ve Araştırmaları'mı ürküterek kaçırdıktan sonra, az önce evinde bıraktığım haliyle kendisini hayranlıkla izlemeye zorlardı. Bazen de hayaller âleminde ben onun yanına giderdim; onu umut içinde selamlar ve bana berrak sesini dinletmesini isterdim; ardından ağlayarak kendime gelirdim. Bir gün birlikte bir gösteriye gitmemizi rica ettikten sonra, aniden kaprisli bir ifadeyle gelemeyeceğini söylemiş ve kendisini yalnız bırakmamı istemişti. Bir günlük çalışmama mal olan bu tavır karşısında umutsuzluğa kapıldım, ama ona bunu söyleyebilir miydim ki? Son ekümü harcayarak görmek istediği oyuna kendi başıma gittim. Koltuğuma oturur oturmaz yüreğimde bir elektriklenme hissettim. İçimden bir ses bana, – 'O burada!' diyordu. Arkamı döndüğümde, alt kattaki locasında gölgede gizlenmiş kontesi gördüm. Bakışlarım hiç duraksamadan inanılmaz bir kavrayışla onu buldu, ruhum çiçeğine ulaşmaya çalışan bir böcek gibi ona doğru uçmuştu. Duyularımı uyaran neydi? Sıradan insanlar içlerinde bir ürperti hissettiklerinde hayrete düşebilirler, ama içimizdeki bu kıpırtılar, dış dünyadan aldığımız uyarılar karşısında gösterdiğimiz tepkiler kadar doğaldır; bu yüzden hiç şaşırmasam da öfkemi bastıramadım. Manevi gücümüzle ilgili çalışmalarım, kimse tarafından pek bilinmese de, en azından teorimi kanıtlayan canlı örnekler gibi karşıma çıkıyordu. Bilim adamıyla âşığın, taparcasına sevme ile

bilimsel bir aşkın bu birlikteliği, adını koyamadığım bir garabetin izlerini taşıyordu. Bilim, âşığı umutsuzluğa düşüren durumlar karşısında mutlu olurdu, ama âşık hedefine ulaştığına inandığı anda Bilim'i neşe içinde yanından kovardı. Beni fark eden Foedora birden ciddileşti, onun canını sıkmıştım. İlk arada yanına gittim, yalnızdı, orada kaldım. Aşktan şimdiye dek hiç söz etmesek de, bir açıklamada bulunacağını seziyordum. Ona henüz içimdekileri açmamıştım, yine de aramızda bir tür gizli anlaşma vardı; bana eğlence programını açıklar ve dostane bir endişeyle ertesi gün ona eşlik edip etmeyeceğimi sorardı; nükteli sözler söylediğinde, beni neşelendirip neşelendirmediğini anlamak için gözlerimin içine bakar, suratımı asarsam, beni okşayıcı sözlerle avutmak isterdi; öfkelendiğinde bunun nedenini sormaya hakkım vardı; bir hata yaptıysam, beni bağışlamadan önce uzun uzun af dilememi isterdi. Keyifle yaşadığımız bu çatışmalar aşk doluydu. O incelik, zarafet dolu tavırlar sergiliyor, ben de mutluluğumu gizleyemiyordum! Locada yanında kaldığım süre boyunca, bu samimiyetten eser yoktu, adeta iki yabancı gibiydik. Kontesin buz gibi tavırları karşısında bir tatsızlık yaşanacağını hissediyordum. – 'Bana eşlik edeceksiniz,' dedi oyun sona erdiğinde. Dışarı çıktığımızda, hava aniden değişmiş, karla karışık yağmur yağmaya başlamıştı. Foedora'nın arabası tiyatronun kapısına kadar gelemiyordu. Şık giyimli bir bayanın karşıya geçmesi gerektiğini gören bir kapı görevlisi şemsiyesiyle bize eşlik ederek arabaya bineceğimiz sırada bahşişini bekledi. Üzerimde hiç para yoktu, yanımda iki metelik olması için hayatımın on yılını verebilirdim. Bir erkeği erkek yapan, kendine güvenini kazandıran tüm nitelikler içimde derin bir sızıyla kaybolmuştu. – 'Bozuğum yok, dostum!' dedim, tıpkı benim gibi yoksulluğun ne olduğunu bilen bu adama, içimdeki çatışmaları dışa vuran sert bir ses tonuyla. Oysa bir zamanlar yedi yüz bin franklık bir ödemeyi yapmak benim için hiçbir şeydi! Uşağın kapı görevlisini itmesiyle atlar

havayı yararcasına yol almaya başladılar. Konağına geldiğimizde, dalgın görünen ya da öyleymiş gibi davranan Foedora sorularıma küçümseyici bir edayla kısa yanıtlar veriyordu. Sükûnetimi korudum. Korkunç bir andı. Şöminenin önüne oturduğumuzda uşak ateşi körükledikten sonra çekildi. Kontes tasvir edilemez bir ifadeyle bana dönerek alaycı bir tavırla söze başladı: – 'Fransa'ya dönüşümden beri, servetimden etkilenen pek çok genç bana gururumu okşayan aşk önerilerinde bulundular. Bana içten ve derin bir aşkla bağlanan ve gözlerine bir zamanların yoksul kızı gibi görünsem de evlenme tekliflerinden vazgeçmeyecek erkeklerle karşılaştım. Nihayet Mösyö de Valentin, bana büyük servetler ve yeni unvanlar sunuldu, ama şunu iyi bilin ki, aşkının yüceliğine inanmadığım bir erkekle bir daha hiç görüşmedim. Size karşı gerçek bir sevgi beslemeseydim, size gururdan çok dostluğun ağır bastığı bu uyarıda bulunmayacaktım. Bir kadın, sevildiğini zannederek gurur okşayıcı bir duyguyu önceden reddetmeye kalkışırsa, aşağılanabileceği bir duruma düşmeyi göze alır. Arsinoé ve Araminte'in yaşadıklarını iyi bilirim; bu yüzden böyle durumlarda alacağım yanıtlara alışkınımdır; ama bugün, yüreğimi içtenlikle açtığım üstün yetenekli bir insan tarafından kötü bir şekilde yargılanmayacağımı umuyorum.' Bu sözleri müşterilerine bir davanın gidişatını açıklayan bir avukatın ya da bir sözleşmenin maddelerini izah eden bir noterin soğukkanlılığıyla söylüyordu. Sesinin berrak ve çekici tınısında duygudan eser yoktu; yalnızca her zamanki gibi soylu ve nazik olan yüzünde diplomatlara özgü bir soğukluk vardı. Şüphe yok ki konuşmasını önceden hazırlamış ve bu sahnenin provasını yapmıştı. Ah! Sevgili dostum, yüreğimizi parçalamaktan zevk alan ve soktuğu hançeri yaranın içinde çeviren bazı kadınlara hayranlık duymamak elde değildir, çünkü bu durum seviyor ya da sevilmeyi istiyorlar anlamına gelir! Bir gün, dediklerine inanılırsa, tıpkı Tanrı'nın bizi bu dünyada yaptığımız iyiliklerden dolayı mükâfatlandıracağı gibi, çektiğimiz acılar

nedeniyle bizi ödüllendirecek, şiddeti kendileri tarafından takdir edilecek bir kötülüğün yüz katı karşılığıyla bizi mutluluğa boğacaklardır, bu kadınların yaptığı kötülükler tutkularından kaynaklanmıyor mu? Ama kayıtsızlığıyla yüreğimizi parçalayan bir kadının yaptığının acımasız bir işkenceden farkı var mı? O anda Foedora bilmeden umutlarımı yıkıyor, hayatımı altüst ediyor, merakını gidermek için bir kelebeğin kanatlarını masum bir acımasızlık ve kayıtsızlıkla koparan bir çocuk gibi geleceğimi mahvediyordu. – 'Umarım, daha sonraları dostlarıma nasıl bağlı olduğumu anlayacaksınız,' diye ekledi Foedora. "Onlara karşı her zaman sadık olacağımı, hayatımı bile verebileceğimi göreceksiniz, ama karşılığı olmayan bir aşkı kabullenirsem beni onaylamayacaksınız. Bu son sözcükleri söylediğim tek kişi sizsiniz.' İlkönce söylediklerini tam olarak anlamlandıramadım ve içimde kopan fırtınayı güçlükle bastırdım, ardından gülmeye başladım: – 'Sizi sevdiğimi söylesem, beni hayatınızdan çıkaracaksınız,' diye yanıtladım, 'aksini söylesem beni kayıtsızlıkla suçlayacaksınız. Rahipler, hâkimler ve kadınlar giysilerinin tamamını asla çıkarmazlar. Sessizlik hiçbir peşin yargıyı ifade etmez, bu yüzden, madam, susmamı anlayışla karşılayın. Bana böylesine dostça uyarılarda bulunmanız, beni kaybetmekten korktuğunuzu gösterir, gururumu okşayabilirdi. Ama şimdi kendimizden söz etmeyi bir kenara bırakalım. Siz, belki de bir filozof olarak doğanın yasalarına aykırı bir çözümleme yapabileceğim tek kadınsınız. Cinsinizin diğer üyeleriyle kıyaslandığınızda bir fenomensiniz. O zaman, iyi niyetle bu psikolojik anomalinin nedenlerini araştıralım. İçinizde, kendisine hayranlık duyan birçok kadın gibi, bir erkeğe ait olmaktan, kendi iradeniz doğrultusunda davranamamaktan ve sizi inciten bir üstünlüğe boyun eğmekten korkmanıza neden olan bir bencilik duygusu var mı? Durum böyleyse, bana bin kez daha güzel görünürsünüz. İlk aşkınızda bir erkeğin kötü davranışlarına mı maruz kaldınız? Belki de endamınızın

zarafetine, güzel göğüslerinize çok önem veriyorsunuz, anneliğin bedeninizde yaratacağı tahribat, sevilmeyi reddetmenizin bilinçaltında saklanan en gizli nedenlerinden biri olabilir mi? Elinizde olmadan sizi aşktan uzak tutan bazı bedensel kusurlarınız mı var? Kızmayın, yalnızca nesnel gözlemler yapıyorum, tutkularımın bin fersah ötesindeyim. İnsanların kör olarak doğmasına neden olan doğa, aşk konusunda dilsiz, sağır, kör kadınlar yaratmış olabilir. Gerçekten de, tıp açısından çok değerli bir araştırma konususunuz! Değerinizin farkında değilsiniz. Erkeklere karşı oldukça meşru sayılabilecek bir tiksinti duygusu yaşıyorsanız, size hak verebilirim, bana da çok çirkin ve iğrenç görünüyorlar. Evet, bizden nefret etmekte haksız sayılmazsınız,' diye ekledim yüreğimin kabardığını hissederek, 'size layık bir erkeğin var olduğuna inanmıyorum!' Gülerek sıraladığım iğneleyici sözlerden bahsetmeyeceğim. En dokunaklı sözcüklerim, en keskin alaylarım karşısında en ufak bir tepki göstermedi. Dudaklarında, gözlerinde, dostlarına, tanıdıklarına, yabancılara karşı her zaman giydiği bir elbise gibi sergilediği o aynı gülümseme vardı. – 'Kendimi bu halimle tıp öğrencilerinin anatomi masaları üzerine bırakacak kadar güzel değil miyim?' dedi gözlerimi gözlerine diktiğim bir sessizlik anını fırsat bilerek. 'Gördüğünüz gibi, dostluklarımda ahmakça alınganlıklara yer yok! Kadınların birçoğu bu densizliğiniz karşısında sizi kapı dışarı edebilirdi.' – 'Bana katı davranışlarınızı açıklamaya gerek duymadan kapıyı gösterebilirsiniz.' Bunları söylerken, bana yolu gösterse, kendimi onu öldürmeye hazır hissediyordum. – 'Siz çılgınsınız,' diye haykırdı gülümseyerek. – 'Tutkulu bir aşkın sonuçlarını hiç düşündünüz mü? Umutsuz bir adam sıklıkla metresini öldürür.' – 'Bahtsız yaşamaktansa, ölmek daha iyidir,' diye yanıtladı soğuk bir ifadeyle. 'Tutkulu bir erkek karısının servetini yedikten sonra onu bir samanlığın üzerinde terk edip gitmelidir.' Bu düşünce tarzı beni allak bullak etti. Bu kadınla aramdaki uçurumu çok açık bir

şekilde görebiliyordum. Onunla asla anlaşamazdık. – 'Hoşça kalın,' dedim soğukça. – 'Hoşça kalın,' diye karşılık verdi başını dostça öne eğerek. 'Yarın görüşmek üzere.' Ona bir süre, reddettiğim aşkımın mızraklarını fırlatarak baktım. Ayakta mermer bir heykel gibi durmuş, bana soğuk aşkını ifade etmek üzere o her zamanki iğrenç gülümsemesiyle bakıyordu. Sevgili dostum, her şeyimi kaybetmiş bir halde eve dönerken, yağmurun ve karın altında, buz tutmuş rıhtımların üzerinde yürümenin verdiği acıyı hissedebiliyor musun? Ah! Yoksulluğumdan haberdar değildi ve beni kendi gibi zengin, lüks bir arabanın içinde sanıyordu! Ne büyük yıkımlar ve hayal kırıklıkları yaşadım! Söz konusu olan para değil, ruhumun zenginliklerindeki yıkıntıydı. Bu garip sohbetin sözcüklerini zihnimde tartarak rasgele yürüyor, yorumda artık sözlerin ve düşüncelerin de bir nominal değeri olduğu sonucuna varıyordum! Ve hâlâ yüreği her an için fethedilmeyi bekleyen, dünün sözlerini unutarak, yeni bir metresmiş gibi yarını yaşamak isteyen bu katı yürekli kadını seviyordum. Enstitünün gişelerini dönerken midemde garip bir eziklik hissettiğimde karnımın aç olduğunu ve cebimde tek metelik bulunmadığını fark ettim. Dahası yağmur şapkamın şeklini bozuyordu. Böyle bir şapkayla kibar bir salonda zarif bir hanımefendinin yanına nasıl yaklaşabilirdim? O güne kadar, bizi sürekli elimizde tutarak şapkamızın kenarını sergilemeye mecbur eden ahmakça modaya lanetler okuyarak, olağanüstü çabalar sayesinde şapkamı göze batmayacak halde korumayı başarmıştım. Oldukça yeni ya da dikkati çekecek kadar eski değildi, ipek gibi parlamıyorsa da, iplikleri sarkmıyordu ve o haliyle özenli birinin şapkası olarak kabul edilebilirdi. Ama artık son demlerini yaşıyormuş gibi görünen yıpranmış, tükenmiş ve bir paçavrayı andıran haliyle sahibini hakkıyla yansıtıyordu. Otuz meteliğim olmadığından göstermelik şıklığım son buluyordu. Ah! Üç aydan beri, Foedora farkına varmadan, onun için ne fedakârlıklar yapıyordum! Sıklıkla bir haftalık ekmek paramı onu bir anlığına görebilmek için harcıyordum.

Çalışmalarımı yarıda bırakmak ve aç kalmak hiç önemli değildi! Ama Paris caddelerini üzerime çamur sıçratmadan aşmak, yağmura yakalanmamak, konağına etrafını çevreleyen şık beyefendiler gibi ulaşmak, benim gibi âşık ve dalgın bir şair için ne büyük güçlükler barındırıyordu. Aşkım, mutluluğum, tek beyaz yeleğimin üzerindeki çamur lekesine bağlıydı! Üzerimin biraz lekelenmesi ya da ıslanmam halinde onu görmekten vazgeçmek, çizmemdeki ufak bir çamur lekesini temizlemesi için bir kunduracıya verecek meteliğe sahip olmamak ne acıydı! Tutkum, kolayca öfkelenen bir adam için yabancı olan bu küçük işkencelerle daha da artıyordu. Bahtsızların lüks ve ihtişam içinde yaşayan, dünyayı, insanları ve nesneleri altın renginde gösteren bir prizmanın ardından izleyen kadınlarla konuşmaya hakları yoktu. İyimserliklerinin arkasında bencillikleri, kibar davranışlarının arkasında acımasızlıkları gizlenen bu kadınlar keyiflerinin kaçmaması için, düşünmeyi, başkalarının sıkıntılarıyla ilgilenmeyi sevmezler. Onlar için bir metelik asla bir milyon değildir, tam tersine milyon onlara metelik gibi görünür. Aşk kendini kanıtlamak için büyük fedakârlıklar göstermişse, onların üzerlerini ince bir tülle örtmeli, sessizliğe gömmelidir; ancak servetlerini ve konumlarını kullanan zengin erkekler sosyetenin değerlerinden yararlanarak tutkulu çılgınlıklarına her zaman bir nebze parlaklık katabilirler; onlar için sessizlik söz, yüze örtülen tül lütuf anlamına gelir; oysa içinde bulunduğum cendere, 'Seviyorum!' ya da 'Ölüyorum!' dememe izin vermeden beni korkunç bunalımlara mahkûm eder. Ne de olsa bu bağlılık değil midir? Onun için her şeyi feda etmenin zevkiyle ödül almış sayılmıyor muyum? Kontes hayatımın sıradan olaylarına büyük değerler atfetmişti. Bir zamanlar umurumda olmayan giysiler artık benim diğer yarımdı. Yaralanmakla, frakımın yırtılması arasında tercih yapmam gerekse hiç tereddüt etmezdim! O andaki durumumu, yürürken köpüren düşüncelerimi, yürüdükçe artan öfkemi sanırım anlıyorsundur! Bahtsızlığımın doruklarında

dolaşmaktan, anlayamadığım, azap veren bir zevk duyuyordum. Bu son buhranda talihimin döndüğünün belirtilerini görmek istedim; ama kötülüğün dibi görünmez hazineleri varmış. Otelimin kapısı yarı açıktı. Pencere kanadının kalp şeklindeki oymalarından caddeye süzülen ışığı fark ettim. Pauline ve annesi beni beklerken sohbet ediyorlardı. İsmimin geçtiğini işitip dinlemeye başladım. – 'Raphaël yedi numarada kalan öğrenciden daha hoş!' diyordu Pauline. 'Sarı saçlarının tonu çok güzel! Sesinde insanın yüreğini kıpırdatan bir şeyler hissetmiyor musun? Biraz havalı görünse de, tavırları çok farklı! Ah! Gerçekten çok yakışıklı! Kadınların onun için deli olduklarından eminim.' – 'Ondan hoşlanıyormuş gibi konuşuyorsun,' diye karşılık verdi Madam Gaudin. – 'Onu bir ağabey gibi seviyorum,' diye yanıtladı gülerek. 'Onu dostum olarak görmeseydim, nankörlük etmiş olmaz mıydım? Bana müziği, resmi, dilbilgisini, kısacası bildiğim her şeyi o öğretmedi mi? Anneciğim, bendeki gelişmeleri hafife alıyorsun; ama bir süre sonra ders verebilecek kadar birikimliyim, o zaman kendimize bir hizmetçi tutabileceğiz.' Yavaşça geri çekildim ve biraz gürültü çıkardıktan sonra Pauline'in yakmaya çalıştığı lambamı almak üzere salona girdim. Zavallı kız yarama merhem sürmüştü. Bu içten övgüler bana biraz cesaret verdi. Kendime güvenmem, avantajlarımın gerçek değeri hakkında nesnel bir değerlendirme yapmam gerekiyordu. Yeniden canlanan umutlarım çevremdeki nesnelere yansıyordu. Belki de henüz bu salonun ortasında, gözlerimin önüne fazlasıyla sergilenen bu sahneyi yeterince ciddi bir şekilde izlememiştim; ama o anda, Flaman ressamlarının doğayı mütevazı bir şekilde betimlediği o güzel tabloyu tüm gerçekliğiyle hayranlıkla izledim. Yarı sönmüş ocağın bir kenarına ilişmiş olan annesi, dudaklarında hoş bir gülümsemeyle çorap örüyordu. Resimleri canlı renklerle bezeyen Pauline'in küçük bir masanın üzerindeki boyaları, fırçaları göze çok hoş görünüyordu; ama lambamı yakmak için ayağa kalkıp

masasının başından ayrıldığında, ışık beyaz yüzüne vurdu; insanın şeffaf ve pembe ellerini, güzel yüzünü, kadınlığa özenen davranışlarını fark edip hayran kalmaması için, gözünün başka bir şeyi görmediği tutkulu bir aşkın esiri olması gerekiyordu! Gece ve sessizlik, huzurlu bir ortamda yapılan bu gece mesaisine büyülü bir hava katıyordu. Neşeyle katlanılan bu bitmek bilmez çalışmalar soylu duygularla beslenen dini bir tevekkülü belirtiyordu. Orada nesneler ve insanlar arasında tasvir etmesi güç bir uyum yaşanıyordu. Foedora'nın bende kötü anılar bırakan ihtişamlı ortamı kuru ve cansızdı; oysa bu doğal, mütevazı yoksunluk içime huzur veriyordu. Belki de o ihtişamın ortasında kendimi aşağılanmış hissetmiştim. Bu iki kadının yanında, sade yaşamın yürekteki duygularla yetinirmiş gibi göründüğü bu loş salonda, bir erkeğin açığa vurmaktan hoşlanmadığı himaye edilme hissiyle teselli buluyordum. Yanına yaklaştığımda, Pauline beni anaç bir bakışla süzdükten sonra, elleri titreyerek lambayı bir kenara bıraktı: – 'Tanrım! Yüzünüz ne kadar solmuş! Ah! Sırılsıklam olmuşsunuz! Annem şimdi bir havlu getirir!' diye haykırdı. 'Mösyö Raphaël,' diye devam etti, kısa bir aradan sonra, 'sütü çok seversiniz, bu akşam krema aldık, bakın, tatmak ister misiniz?' diye devam etti. Süt dolu porselen kâseye bir kedi gibi atılarak, bana kibar bir şekilde ikram ettiğinde duraksadım. – 'Yoksa geri mi çevireceksiniz?' diye sordu bozulmuş bir ifadeyle. Gururlu kanaatkârlıklarımız birbirini iyi anlıyordu. Pauline yoksulluğundan bunalmış gibi görünüyor ve kendimi kanaatkâr göstermeme alınıyordu. Hüzünlendim. Bu kremanın yarınki öğünü olduğunu tahmin etmeme rağmen kabullendim. Zavallı kız mutluluğunu saklamaya çalışsa da, gözlerinden sevinç kıvılcımları saçılıyordu. – 'Buna ihtiyacım vardı,' dedim otururken. (Alnı endişeli bir ifadeyle kırıştı.) 'Bos-

suet'nin Tanrı'nın bir bardak su vereni, bir zafer kazanandan daha fazla ödüllendirdiği ile ilgili sözlerini hatırlıyor musunuz, Pauline?' diye sorduğumda, yanıtı evet oldu. Göğüsleri bir çocuğun elindeki çalıbülbülü gibi inip kalkıyordu. – 'Pekâlâ, yakında ayrılacağımıza göre, bana gösterdiğiniz yakınlığa karşı minnet borcumu ödememe izin vermenizi isteyeceğim,' dedim, kendinden pek de emin olmayan bir ifadeyle. – 'Ah! Bundan hiç söz etmeyelim,' dedi gülerek. Gülümsemesi içimi sızlatan bir duyguyu gizliyordu. – 'Piyanom,' dedim, sözlerini duymamış gibi görünerek, 'Erard'ın en mükemmel enstrümanlarından biridir, lütfen onu kabul edin. Bu olayı hiç büyütmeyin, zaten onu çıkmayı düşündüğüm yolculukta yanımda götüremeyeceğim.' Bu sözleri melankolik bir ses tonuyla söylemem karşısında durumumu anlamış gibi görünseler de, iki kadın da bana şaşkınlıkla karışık bir kaygı ile baktılar. Yüksek sosyetenin soğuk dünyasında aradığım şefkat duygusu tüm içtenliği, sağlamlığı ve sadeliğiyle oradaydı. – 'Kendinizi bu kadar zorlamanıza gerek yok,' dedi anne. 'Burada kalın. Kocam şimdi dönüş yolunda olmalı. Bu akşam Saint-Jean'ın İncil'ini okurken, Pauline parmaklarının arasında İncil'i bağladığımız anahtarı tutuyordu ve anahtar döndü. Bu işaret Gaudin'in iyi ve sağlığının yerinde olduğunu gösteriyordu. Pauline, siz ve yedi numaradaki delikanlı için yeniden denedi; ama anahtar yalnızca sizin için döndü. Hepimiz zengin olacağız, Gaudin milyoner olarak geri dönecek. Rüyamda onu yılanlarla dolu bir gemide gördüm; ne mutlu ki su berrak değildi, bu, denizaşırı ülkelerden altın ve değerli taşlarla döneceği anlamına geliyor.' Bir annenin çocuğunun acılarını dindirmek için söylediği belli belirsiz şarkılara benzeyen bu dostane ve boş sözler içimi huzurla doldurdu. Bu iyi yürekli kadının ses tonu ve bakışları, içimdeki acıyı dindirmese de yatıştıran tatlı bir içtenliği barındırıyordu. Annesinden daha iyi bir gözlemci olan Pauline beni endişeyle izliyor, zeki gözleri yaşamım ve geleceğim hakkındaki tahminlerini

yansıtıyordu. Başımı öne eğerek anne ve kızını selamladıktan sonra, hüzünlü duygularımı daha fazla açığa vurmanın kaygısıyla kendimi odama attım. Çatı katımda, bahtsızlıklarımla birlikte yatağıma uzandığımda, beni rahat bırakmayan hayal gücüm hiçbir temele dayanmayan projeler ve gerçekleştirilmesi imkânsız çözümler üretmeye başladı. İnsan, kaderinin enkazları arasında dolaştığında, sağda solda tutunacak bir dal bulabilir, ama ben boşluğun içindeydim. Ah, sevgili dostum, sefaleti kolayca suçluyoruz. Toplumsal çürümenin en belirgin sonucuna karşı biraz hoşgörülü davranalım. Yoksulluğun hüküm sürdüğü yerde ne utanma, ne suç, ne erdem, ne de mantıklı düşünce kalır. O zamanlar bir kaplanın önünde dizleri üzerine çökmüş bir genç kız gibi bıkkın ve güçsüzdüm. Tutkuları ve parası olmayan bir adam kendine hâkim olmayı başarabilir; ama âşık bir bahtsız ne yapacağına, hatta kendini öldürüp öldüremeyeceğine bile karar veremez. Aşk bize dini andıran yeni bir inanç sistemi, yeni bir yaşam tarzı sunduğunda, felaketlerin en korkuncu haline geliyor, felaket umutları, umutlar acıları getiriyor. Ertesi gün Rastignac'a gidip Foedora'nın garip tavırlarını anlatmaya karar vererek uyudum. – 'Ah! Ah!' dedi sabahın dokuzunda kendisini ziyarete geldiğimi gören Rastignac, 'Seni buraya getiren nedeni biliyorum, Foedora seni hayatından çıkarmaya karar vermiş olmalı. Senin kontesi etkilediğini fark eden birkaç kıskanç evleneceğiniz haberini yaymışlar. Rakiplerinin sana attığı iftiraları bir bilsen!' – 'Ah! Şimdi neler olup bittiğini anlıyorum!' diye haykırdım. Yaptığım küstahlıkları hatırlayıp, kontesin nasıl hoşgörülü davrandığını düşündüm. Kendimi henüz yeterince acı çekmemiş bir alçak gibi görerek Foedora'nın hoşgörüsünü aşkın sabırlı merhametine bağladım. – 'Acele etmeyelim,' dedi Rastignac, bir Gaskonyalının tedbirliliğiyle. 'Foedora aşırı derecede egoist kadınların mantığıyla akıl yürütüyor, belki de tüm iyi niyetine rağmen, seni yalnızca serveti ve etrafını çevreleyen lüksten etkilenen bir adam sandı. Kendisi fazlasıyla içten

pazarlıklı olduğundan, karşısındakinin içinden geçenleri de aynı şekilde değerlendirir. Sanırım, sana iyi bir taktik veremedim. Zekâsındaki ve davranışlarındaki inceliğe rağmen, o da tüm kadınlar gibi yalnızca gururunun okşanmasından zevk alan buyurgan bir yaratık. Onun için mutluluk yaşam standartlarının yüksekliğinden, sosyetenin eğlencelerinden ibaret; o duygusuz kadın seni mutsuz edecek, uşağı gibi kullanacaktı!' Rastignac adeta bir sağıra hitap ediyordu. Araya girip, sıkıntımı belli etmemeye çalışarak mali durumumdan söz ettim. – 'Dün akşam, oyunda şansım hiç yaver gitmedi, cebimdeki tüm parayı kaybettim,' diye karşılık verdi. 'Yoksa paramı seninle seve seve paylaşırdım. Ama önce gidip bir kahvaltı yapalım, belki istiridyelerin bize verecekleri güzel nasihatler vardır.' Giyinip arabasını hazırlattı ve hayali sermayeleriyle gösteriş yapan iki spekülatörün küstahlığıyla Café de Paris'ye gittik. Bu Gaskonyalı umursamaz davranışları ve kendine olan sarsılmaz güveniyle beni şaşırtıyordu. Enfes bir yemek yiyip kahvelerimizi içerken, kibarlıkları kadar giysilerinin şıklığıyla da dikkati çeken bir yığın genci başıyla selamlayan Rastignac, bu züppelerden birinin içeri girdiğini gördüğünde, – 'İşte seninki geldi!' dedi. Ve kendine uygun bir masa ararmış gibi görünen şık kravatlı bir beyefendiye yanına gelmesi için işaret etti. – 'Bu gördüğün adam,' diye fısıldadı Rastignac kulağıma, 'kimya, tarih, roman, siyaset gibi anlamadığı konularda yayımladığı eserlerle tanınır; birçok tiyatro oyununun telif haklarının yarısı, üçte biri, dörtte biri onundur, yine de don Miguel'in katırı kadar cahildir. O bir insan değil, kamuoyuna mal olmuş bir etikettir. Bu yüzden, "burada kendinizle ilgili olarak dilediğinizi yazabilirsiniz" levhası bulunan yazı odalarına girmekten sakınır. Bilgin geçinen bir topluluğu parmağında oynatmasını bilir. Kısacası, ne tamamen dürüst ne de tamamen dalavereci olan bir melezdir. Ama şimdi susalım! Yaklaşıyor, insanlar ondan daha fazlasını istemiyor ve onun saygıdeğer biri olduğunu düşünüyorlar.' – 'Evet, sevgili

dostum, bu aralar keyfiniz nasıl?' diye sordu Rastignac yabancı masaya oturduğunda. – 'Ne iyi ne de kötü. Çalışmaktan bezdim. Elimde çok ilginç anılar yayımlamak için gerekli tüm malzemeler var ama onları kimin adına basacağımı bilemiyorum. Bu da canımı sıkıyor, acele etmek gerek, anıların modası geçiyor.' – 'Anılar yeni mi, eski mi, sarayla ilgili mi?' – 'Collier davasıyla ilgili.' – 'Bu bir mucize, öyle değil mi?' dedi bana Rastignac gülerek. Sonra yayıncıya dönüp, 'Mösyö de Valentin,' diye devam etti beni işaret ederek, 'size kendisini geleceğin en ünlü edebiyatçılarından biri olarak takdim edebilirim. Bir zamanlar markiz olan halasının sarayda oldukça nüfuzu vardı ve iki yıldan beri kraliyetçilerin bakış açısından devrimin tarihi üzerine çalışıyor.' Sonra, bu ilginç tüccarın kulağına eğilerek, 'O bir bilim adamı ama halasının anılarını cildi yüz eküden yazacak kadar ahmaktır.' dedi. – 'Benim için uygun,' diye karşılık verdi yayıncı kravatını düzelterek. 'Garson, istiridyelerim nerede kaldı?' – 'Evet ama, bana yirmi beş altın komisyon vereceksiniz ve ona da bir cildin parasını avans olarak ödeyeceksiniz,' dedi Rastignac. – 'Hayır, hayır, daha çabuk yazılması için yalnızca elli ekü vereceğim.' – Bu pazarlığı bana alçak sesle tekrarlayan Rastignac ne düşündüğümü sormadan, – 'Anlaştık,' diye karşılık verdi. 'Sözleşmeyi ne zaman yapacağız?' – 'Yarın akşam yemeği için yedide burada olun.' Masadan kalktık, Rastignac garsona bozuk para verip adisyon kâğıdını cebine attı ve dışarı çıktık. Saygıdeğer halam Montbauron markizinin anılarını böyle bir kayıtsızlıkla satması beni afallatmıştı. – 'Ailemin ismini lekelemektense, gemiyle Brezilya'ya gidip, yerlilere cebir öğretmeyi tercih ederim!' Rastignac bir kahkahayla sözümü yarıda kesti. – 'Budalalık etme! Önce elli ekünü alıp anıları yaz. İşin bittiğinde, halanın ismini kullanmayı reddedeceksin. İdam sehpasında can veren Madam de Montbauron, jüponu, görüşleri, güzelliği, fondöteni, katırlarıyla altı yüz franktan fazla eder. Yayıncı halan için hak ettiği ücreti vermeye yanaşmazsa, anıları uyduruk bir

şövalye ya da unvanını kaybetmiş bir kontes adına basar.' – 'Ah!' diye haykırdım, 'Neden erdemli çatı katımı bırakıp, bu iğrenç dünyanın pisliklerine bulaştım?' – 'İşte yine şiir dizeleri, ortada ciddi bir iş var. Çocuk gibisin. Dinle. Anılar için kararı kamuoyu verecek, benim komisyonuma gelince, hayatımın sekiz yılını yayıncılık alanındaki acımasız deneyimlerle geçirmedim mi? Kitap için harcadığın emeğin karşılığını onunla eşit bir şekilde paylaşmasan da, alacağın para yeterli değil mi? Bin frank onun için iyi bir kazanç olsa da, yirmi beş altın da senin için büyük bir meblağ değil mi? Haydi kabul et, hatıraları yazabilirsin, Diderot yüz eküye altı vaaz yazmadı mı?' – 'Kabul, sevgili dostum,' dedim heyecanla, 'buna mecburum, sana teşekkür borçluyum. Yirmi beş altın beni fazlasıyla zengin edecek.' – 'Düşündüğünden daha da zengin olacaksın,' dedi gülerek. 'Finot komisyonumu verirse, onun da sana kalacağını anlamıyor musun? Hadi, Boulogne ormanına gidip kontesini görelim, hem sana evleneceğim, şirin, güzel dulu da göstereceğim. Etine dolgun bir Alsace'lı. Kant, Schiller, Jean-Paul ve gözlerini yaşlara boğan bir sürü roman okuyor. Bana her zaman fikrimi soruyor, anlayacağın, Alman duygusallığını, bir sürü baladı ve doktorun bana yasakladığı tüm ilaçları biliyormuş gibi görünmek zorundayım. Onu hâlâ edebiyat tutkusundan vazgeçirmeyi başaramadım, Goethe'yi okuduğunda sel gibi gözyaşı döküyor ve benim de ona eşlik etmek için biraz ağlamam gerekiyor, çünkü ne de olsa ucunda elli bin franklık bir gelir ve dünyanın en güzel, en küçük elleri ve ayakları var! Ah! Bir de meleğim, bozuşmak gibi sözcükleri Alman aksanıyla söylemese mükemmel bir kadın olacak.' Kontesin seçkin kişilerden oluşan maiyetinin ortasında tüm dikkatleri üzerine çektiğini gördük. Bizi coşkuyla selamlarken bana aşkla parıldarmış gibi görünen bir gülümsemeyle baktı. Ah! Çok mutluydum, sevildiğimi sanıyordum, param ve tutku hazinelerim vardı, artık yoksulluğa yer yoktu. Rahatlamış, sevinçli, pembe gözlüklerini takmış bir halde dostumun metresini çok hoş

buldum. Gökyüzü, ağaçlar, tüm doğa bana Foedora'nın gülümseyişini tekrarlıyordu. Champs-Elysées'den geri dönerken, Rastignac'ın şapkacısına ve terzisine uğradık. Collier davası beni çekinik barışçı tavırlarımdan uzaklaştırmış, mücadeleci bir ruh hali kazandırmıştı. Artık Foedora'nın etrafında dolanan delikanlılardan şıklık ve zarafet açısından bir eksiğim kalmamıştı. Otele dönüp odama kapandım. Çatı penceremden dışarıyı izlerken sakin gibi görünsem de, çatılara elveda diyor, zihnimde gelecekteki aşk ve mutluluk dolu yaşamımı canlandırıyordum. Ah! İnsan bir çatı katının dört duvarı arasında nasıl da fırtınalı bir yaşam sürdürebiliyormuş! Samanı elmasa dönüştürebilen, elindeki değnekle güneşin sıcak esinleriyle açan tarla çiçekleri gibi büyülü saraylar yaratan insan ruhunun ne gizemli yanları varmış. Ertesi gün öğleye doğru kapımı yavaşça çalan Pauline bil bakalım bana ne getirdi? Foedora'dan bir mektup. Kontes, Müze'yi ve Bitki Bahçesi'ni gezmek için onu Luxembourg'dan almamı istiyordu. – 'Bir haberci yanıtınızı bekliyor,' dedi Pauline bir sessizlik anından sonra. Bir kâğıda olumlu yanıtımı bildiren bir şeyler karalayıp Pau-

line'e verdim. Giyindim. Kendimden memnun bir halde çıkmaya hazırlanırken, bir düşünceyle buz kesildim: Foedora arabayla mı, yoksa yaya mıydı? Hava açık mıydı, yoksa yağmur mu yağacaktı? Ama, dedim kendi kendime, yaya ya da arabayla gelmiş olsa da, bir kadının kaprislerine güvenilebilir mi? Yanında para olmadığı halde, üzerindeki giysilerin partallığından etkilenip küçük bir Savoie'lıya sadaka vermek isteyebilirdi. Cebimde metelik yoktu ve ancak akşam para alabilecektim. Ah! Gençliğimizin bunalımlarında şair ruhlu bir insan, yaşam ve çalışma tarzıyla kazandığı entelektüel birikiminin karşılığını ne kadar pahalıya ödüyor! Bir anda acılı ve ateşli binlerce düşüncenin mızrağının zihnime saplandığını hissettim. Çatı penceremden gökyüzüne baktım, havanın bozup bozmayacağı belli değildi. En kötü ihtimalle, arabayı gün boyunca kiralayabilirdim; yine de, o tutkulu anların ortasında Finot'nun akşamki randevuya gelip gelmeyeceği endişesiyle titremeyecek miydim? Kendimi mutluluğumun bağrında bunca kaygıya katlanabilecek kadar güçlü hissetmedim. Hiçbir şey bulamayacağımdan emin olduğum halde, odamda büyük bir araştırmaya giriştim, her şeyi altüst ediyor, hayali eküleri bulabilmek için yatağımın altına bakıyor, çizmelerimi silkeliyordum. Öfkeden çılgına dönmüş bir halde, hepsini yerle bir ettiğim mobilyalarıma dik dik bakıyordum. Umutsuzluğun verdiği kayıtsızlıkla, çalışma masamın çekmecesini yedinci kez açıp, yan tahtaya sinsice gizlenmiş, ama doğmaya başlayan bir yıldız gibi temiz, parlak ve aydınlık görünen, güzel ve soylu bir yüz metelik bulduğumda coşkuyla kendimden nasıl geçtiğimi anlayabiliyor musun? Böyle sessiz kalmasının, acımasızca saklanmasının hesabını sormadan, onu zor bir durumda imdada yetişen sadık bir dost gibi öperken, yankılanan bir haykırışla selamladım. Aniden arkamı döndüğümde yüzü solmuş bir halde bekleyen Pauline'i gördüm. – 'Başınıza kötü bir şey geldiğini sandım,' dedi heyecanlı bir sesle.

'Haberci...' Sözleri nefesi kesiliyormuşçasına yarıda kaldı. 'Annem ona bahşişini verdi,' diye ekledi. Sonra çocuksu ve kaprisli bir ifadeyle hızla odamdan çıktı. Zavallı çocuk! Onun da benim gibi mutlu olmasını diledim. Dünyanın tüm sevinçlerinin yüreğimde toplandığını hissettiğim o anda, bahtsızlara kendilerinden çalmış olabileceğimi düşündüğüm mutluluk kırıntılarını geri vermek istedim. Talihimizin yaver gitmeyeceği konusundaki önsezilerimizde neredeyse her zaman haklı çıkmışızdır. Arabayı geri gönderen kontes, güzel kadınların kendilerine bile açıklayamadığı kaprislerden biriyle, Bitki Bahçesi'ne bulvardan yürüyerek gitmek istiyordu. – 'Ama yağmur yağacak,' dedim. Önsezilerimin doğru olmadığını söylemek hoşuna gitti. Tesadüf eseri, Luxembourg'da yürüdüğümüz süre boyunca hava hep açıktı. Bahçeden çıktığımızda kaygılarımı artıran iri bir bulutun bıraktığı birkaç damla yağmurla birlikte bir arabaya bindik. Bulvarlar boyunca ilerlerken yağmur durup, hava yeniden dinginleşti. Müze'ye vardığımızda, arabayı göndermek istedim, Foedora ise beklemesini rica etti. İşkence yeniden başlamıştı! Ama yüzüme hiç kuşku yok ki aptalca bir gülümsemeyle yansıyan gizli arzularımı bastırarak onunla sohbet etmek, Bitki Bahçesi'nin koruluklarında gezinmek, kolunu bana yasladığını hissetmek gündüz gözüyle bir düş görmek gibiydi. Yine de, yürürken ya da durduğumuz sırada davranışları her ne kadar şehvet hislerini uyandırıyorsa da, içlerinde aşkı ya da sevecenliği çağrıştıran hiçbir şey barındırmıyordu. Yaşamıyla ilgili sorular sorup ona yakınlaşmaya çalıştığımda, içindekileri dışa vurmak isteyip istemediği konusundaki kararsızlığını belirten garip, gizemli bir dirençle karşılık veriyordu. Duygusuz kadınların hareketlerinde içtenliğin, yumuşaklığın zerresine rastlanmıyordu. Bu yüzden, ne bir düşünce, ne de bir adım bizi bütünleştiriyordu. Henüz eyleme dönüştüreceğimiz ortak bir düşünce üretemediğimizden, iki insan arasındaki bu fiziki uyumsuzluğu anlatabilecek kelime yoktu. Doğanın

içgüdüsel olarak hissettirdiği bu olguyu ifade etmek mümkün değildi."

Bir anlık sessizlikten sonra kendisine yöneltilen bir itiraza karşılık veriyormuş gibi, "Tutkularımın doruklarına ulaştığı bu anlarda," diye devam etti Raphaël, "altınlarını gözden geçiren bir cimrinin aksine, duygularımı ölçüp biçmeden, coşkularımın nedenini çözümlemeden, kalbimin atışlarına kulak vermedim. Ah! Tecrübeler geçmişte yaşananların üzerine bugün hüzünlü bir ışık yansıtıyor ve anılar bu eski görüntüleri tıpkı güzel bir havada kaza geçirmiş bir geminin enkazını yavaş yavaş kumsala taşıyan dalgalar gibi gözümün önüne getiriyor. – 'Bana önemli bir hizmette bulunabilirsiniz,' dedi kontes bana belirsiz bir ifadeyle bakarak. 'Size aşkla ilgili çekincelerimi anlattıktan sonra, bir dost olarak böyle bir destek isterken kendimi daha rahat hissediyorum. Bugün dostluğumu daha fazla kazanmak için bir şeyler yapmak ister misiniz?' Ona içim sızlayarak bakıyordum. Yanımda içtenlikten ve sevgiden yoksun bir halde, rolünü hiçbir şey hissetmese de ustalıkla yerine getiren bir aktris gibi yürüyordu; sonra aniden sesinin tonundaki, bakışlarındaki, sözlerindeki bir değişiklik umutlarımı yeniden canlandırıyor, ancak kaplanınkileri andıran ve metal bir yaprakla kaplanmış gibi görünen gözleriyle bakışlarımdaki parıltıyı söndürüyordu. O anlarda ondan nefret ediyordum. – 'Bana Navarreins dükünün himayesi gerekiyor,' dedi okşayıcı bir ses tonuyla, 'Rusya'da sözü geçen bir kişiyi tanıması servetimle ilgili bir davanın çözümlenmesini ve evliliğimin çar tarafından onaylanmasını sağlayabilir. Navarreins dükü kuzeniniz değil mi? Bir mektup her şeyi halledebilir.' – 'Emrinizdeyim,' dedim. – 'Çok naziksiniz,' diye karşılık verdi, elimi sıkarak. 'Akşam yemeğine bana gelin, size her şeyi açıklayacağım.' Kimseye özel işleri hakkında tek bir söz bile etmeyen bu şüpheci, ağzı sıkı kadın demek bana itiraflarda bulunacaktı. – 'Ah! Şu an için sessiz kalmamı istemeniz beni çok mutlu etti!' diye

haykırdım. 'Ama daha sıkı bir denemeden geçmeyi isterdim.' O anda, baygın bakışlarımdaki hayranlık ifadesini geri çevirmedi, demek beni seviyordu! Evine vardık. Çok şükür cebimdeki para arabacının ücretini ödemeye yetiyordu. Bütün günü onun evinde, onunla baş başa geçirme bahtiyarlığını yaşadım; onu ilk kez böyle görüyordum. O güne kadar, etrafındaki kalabalık, can sıkıcı kibarlığı ve soğuk davranışları en görkemli akşam yemeklerinde bile bizi birbirimizden ayırmıştı. Ama şu an onun evinde adeta onunla birlikte yaşıyormuşum gibi hissediyordum. Uçarı hayal gücüm aradaki engelleri yıkıyor, yaşadığımız bu yeni gelişmeyi kendince yorumluyor ve beni mutlu bir aşkın coşkunluklarında gezdiriyordu. Kendimi kocası varsayarak, en küçük ayrıntıları hayranlıkla izliyor, hatta şalını ve şapkasını çıkarmasıyla kendimden geçiyordum. Beni kısa bir süre yalnız bıraktıktan sonra, saçlarını çekici bir şekilde düzenlemiş olarak geri geldi. Bu güzel tuvaleti benim için giymişti! Yemek sırasında tüm ilgisini bana yöneltip, küçük şeyler gibi görünse de, hayatımızda önemli bir yer tutan bir sürü konuda sonsuz iltifatlar etti. Çıtırdayan bir şöminenin karşısında, etrafı Doğu lüksünün en gösterişli eşyalarıyla çevrili ipek koltuklara yerleşip, onca yüreğin yerinden fırlarcasına çarpmasına neden olan ve kalbi çok zor kazanılan, güzelliğiyle ünlü bu kadının yanımda oturduğunu, tüm cazibesini kullanarak benimle konuştuğunu gördüğümde şehvet dolu duygularım ıstıraba dönüşmeye başladı. Ne yazık ki, o sırada bu akşam halletmem gereken iş için gideceğim randevu aklıma geldi. Şapkamı elime aldığımda, – 'Nasıl, hemen gidiyor musunuz?' dedi. Beni seviyordu! Ya da bu sözcükleri okşayıcı bir ses tonuyla söylediği için ben öyle sanıyordum. Bana ayırmak istediği sarhoş edici saatleri uzatmak için hayatımın iki yılını verebilirdim. Kaybettiğim para mutluluğumu artırıyordu! Beni yolcu ettiğinde saat gece yarısını vuruyordu. Ertesi gün bu kahramanlığım pişmanlıklarla uyanmama neden oldu, benim için büyük önem taşıyan işi kaybetmenin endişesiyle

hemen Rastignac'a gittim. Uyanır uyanmaz gelecekteki çalışmalarımın telif haklarının sahibiyle görüştük. Finot, halamın isminin geçmediği küçük bir sözleşme metnini okuyup imzalattıktan sonra bana elli ekü verdi. Birlikte kahvaltı ettik. Yeni şapkamı alıp, altmış günlük yemek pusulalarımı ve borçlarımı ödedikten sonra, geriye otuz frank kaldı, yine de tüm mali sıkıntılarım birkaç günlüğüne ertelenmişti. Rastignac'ın sözünü dinleyip İngiliz sistemini kabullenseydim, hazinelere sahip olabilecektim. Kredi alarak borçlanmamı öneriyordu. Ona göre, gelecek, dünyanın en saygın ve sağlam sermayeleriyle doluydu. Böylece gelecekteki alacaklarımı güvence göstererek, terzisine bir elbise dikmesini ve evliliğime kadar bana ilişmemesini söyledi. O günden sonra, üç yıldan beri sürdürdüğüm manastır yaşamımı ve çalışmalarımı boşladım. Sık sık Foedora'ya gidip küstahlara ve topluluğun önde gelenlerine hadlerini bildirmeye çalışıyordum. Yoksulluktan tamamen kurtulduğumu sanarak, zihnimi özgür bırakıyor, rakiplerimi eziyor ve çekici, itibarlı, tartışmaların galibi bir kişi olarak kabul görüyordum. Yine de, deneyimli kişiler benden söz ederlerken, 'Böyle zeki bir adamın tutkuları yalnızca yüreğinde kalmamalı!' diyorlardı. Gönül alıcı bir ifadeyle zekâmı överken duygularımı bir kenara atıyorlardı. 'Kimseyi sevmediği için mutlu mu?' diye haykırıyorlardı. 'Sevseydi bu kadar canlı ve neşeli olabilir miydi?' Yine de Foedora'nın karşısında aptal bir âşık gibi davranıyordum! Onun karşısında ne söyleyeceğimi bilemiyor, konuşsam bile aşkın aleyhinde sözler ediyordum; acımasız küskünlüğünü gizlemek isterken neşeli görünmek isteyen soylu bir beyefendi gibiydim. Nihayet onun yaşamı, mutluluğu ve gururu için önemli olduğumu hissettirmeye çalışıyor, her gün emirlerinin oyuncağı olmuş bir köle gibi yanından ayrılmıyordum. Günümü böyle geçirdikten sonra odama dönüyor, sabahın ikisine, üçüne kadar çalışıyordum. Ama Rastignac gibi İngiliz sistemine ayak uyduramadığım için bir süre sonra beş parasız kaldım. Sevgili dostum, o günden

itibaren, serveti olmayan bir ukala, parasız bir centilmen, isimsiz bir âşık olarak, ihtişamın yanıltıcı görüntüleri arkasında gizlenen o soğuk ve derin bahtsızlığıma geri döndüm. Eski acılarımla yeniden yüz yüzeydim, ama bu kez korkunç buhranlarına alışık olduğumdan, onları daha önceleri olduğu kadar şiddetli yaşamıyordum. Sıklıkla salonlarda azar azar sunulan pasta ve çayla yetinmek zorunda kalıyordum. Bazen kontesin görkemli ziyafetleri iki günlük yemek ihtiyacımı karşılıyordu. Tüm zamanımı, tüm çabalarımı, tüm gözlem gücümü Foedora'nın nüfuz edilmez kişiliğini çözümlemek için harcıyordum. O zamana kadar, ümit ve ümitsizlik düşüncelerimi etkilemişti, onda bazen kendi cinsinin en cana yakın, bazen de en duygusuz üyesini görüyordum, ama bu hüzün ve sevinç gelgitleri katlanılmaz hale gelmişti: Aşkımı öldürerek bu korkunç savaşıma bir son vermenin yollarını arıyordum. Bazen yüreğimde parıldayan sinsi ışıltılar aramızdaki uçurumları görmemi sağlıyordu. Kontes kaygılarımı haklı çıkarıyordu, henüz gözlerinde bir damla yaş görmemiştim. Tiyatroda hüzünlü bir sahneyi soğuk bir ifadeyle gülerek izliyordu, tüm yeteneklerini kendisi için saklıyor, başkalarının bahtsızlığını ya da mutluluğunu umursamıyordu. Benimle oynamıştı! Onun için bir fedakârlık yapmanın mutluluğuyla, kendimi küçük duruma düşürerek, akrabam Navarreins dükünü görmeye gittim. Yoksulluğumdan yüzü kızaran bu egoist adam bana karşı benden nefret edemeyecek kadar büyük haksızlıklarda bulunmuştu. Beni sözlerine ve davranışlarına yansıyan soğuk bir nezaketle karşıladı, endişeli bakışları içimde acıma duyguları uyandırdı. Bunca azametin içinde küçülmesinden, bunca ihtişam içinde bir zavallı gibi yaşamasından onun adına utandım. Faizlerdeki yüzde üçlük değişimin servetinde büyük kayıplara yol açtığından söz etti. Ona ziyaretimin nedenini açıkladığımda, davranışlarında meydana gelen değişiklikler, midemi bulandırdı. Evet, dostum, dük beni çiğneyip onun ziyaretine gitti. Kontes kendine has baştan çıkarıcı davranışlarla dükü büyüledikten sonra, bu gizli

meseleyi bana tek kelimesini bile duyurmadan onunla halletti: Onun için bir aracıdan farksızdım. Kuzenimin yanındayken benimle ilgilenmiyormuş gibi görünüyor, hatta bana kendisiyle tanıştırıldığım günkünden daha soğuk yaklaşıyordu. Bir akşam, dükün yanında beni hiçbir sözcüğün tasvir edemeyeceği jestler ve bakışlarla aşağıladı. Ağlayarak dışarı çıktığımda, zihnimde binlerce acımasız intikam projesi canlandı. İtalyan komedilerine gittiğinde sıklıkla ona eşlik ediyordum. Orada, kendimi müziğin büyüsüne kaptırıp, sevmenin ve yüreğimin yansımalarının müzisyenin cümlelerinde anlam bulmasının çifte mutluluğunu yaşayarak, tüm benliğimle onu hayranlıkla izliyordum. Tutkularım havaya, sahneye, metresim dışında her yana yayılıyordu. O zaman, Foedora'nın elini tutup, yüz hatlarını ve gözlerini incelerken, duygularımızın bütünleşmesini istiyor, notaların uyaracağı ani bir ahenkle yüreklerimizin uyum içinde titreşmesini diliyordum; ama elleri hareketsiz kalıyor, gözleri hiçbir şey söylemiyordu. Yüreğimdeki ateşin tüm bedenime yayıldığını hissettiğinde, dudaklarına sergi salonlarını süsleyen tüm portrelerdeki klasik gülümseme yayılıyordu. Müziği dinlemiyordu. Rossini, Cimarosa ve Zingarelli'nin ilahi besteleri onu hiç duygulandırmıyor, hayatının hiçbir şiirini anımsatmıyordu; ruhu çorak bir tarla gibiydi. Adeta oyun içinde oyuna benziyordu. Dürbününü bir locadan diğerine gezdiriyor, rahat olması gerekirken endişeli görünüyordu. Modanın kurbanıydı, locası, başlığı, arabası, onun için her şeydi. Sık sık bedenleri devasa bronz bir heykeli andıran ama hassas ve temiz yürekli insanlarla karşılaşırsınız, o ise narin ve zarif bir kaplamanın içinde bronzdan bir kalp taşıyordu. Bilim adamının derin gözlem gücü örtüleri bir bir yırtıyordu. Kibar davranışlarına, sesine ve jestlerine kattığı inceliğe, başkalarını mutlu eden iltifatlarına, nezaketine rağmen halkın içinden geldiğini yansıtan kalıntıları silememişti. Özveride bulunurmuş gibi davranması yapmacıktı, tavırları ailesinden aldığı eğitimle değil, çevresindekileri taklit

etmekteki ustalığıyla şekillenmişti, kısacası kibarlığı bir hizmetçininkini andırıyordu. Çevresinde pervane olanlar için tatlı sözleri iyilikseverliğinin, iddialı abartıları soyluluğun coşkusunun ifadesiydi. Yalnızca ben yüzünün mimiklerini incelemiş, onun içyüzünün görülmesini engelleyen ince kabuğu sıyırmış, ikiyüzlülüklerinin oyununa gelmemiştim. Ruhunun derinliklerindeki dişi kediyi çok iyi tanıyordum. Bir ahmak onu övüp, iltifat ettiğinde onun adına utanıyordum. Ve yine de onu seviyordum! Bir şairin aşkının kanatları arasında buzlarını eritmek istiyordum. Yüreğini bir kez kadınsı şefkatlere açabilsem, onu özverinin yüceliğine inandırabilsem, o zaman benim için bir melekten farksız, mükemmel bir kadın olabilirdi. Onu bir erkek, bir âşık, bir sanatçı olarak seviyordum, oysa onu elde etmek için sevmeye gerek yoktu. Kendini pazarlamayı bilen bir züppe, içten pazarlıklı soğuk bir adam onun için yeterli olabilirdi. Kibirli ve yapmacık tavırlarıyla, ihtişamın diliyle konuşacak, bir entrikanın tuzaklarına yem olacak, duygusuz bir adamın egemenliğine boyun eğecekti. En doğal ifadesiyle bencilliğini ortaya koyduğunda, acının keskin okları yüreğimin derinliklerine saplanıyordu. Onun, tek başına kederler içinde kıvranırken, elini uzatacağı, bakışlarında bir dostun huzurunu bulamayacağı günlerini düşünüyordum. Bir gün cesaretimi toplayarak, ona hüzünlü ve yalnız geçecek yaşlılık günlerini en canlı renkleriyle betimledim. Doğanın, umutlarını boşa çıkaran bir yaşam tarzından aldığı bu korkunç intikam tablosunun karşısında bana tüyler ürpertici sözlerle cevap verdi. – 'Hiç önemli değil! Cebimizdeki altın sayesinde, çevremizde her zaman için kendimizi huzurlu hissetmemizi sağlayacak duyguları yaratabiliriz.' Bu ihtişama, bu kadına, onu çevreleyen dünyaya lanetler okuyarak ve bu ahmakça bağımlılığımdan dolayı kendimi suçlayarak dışarı çıktım. Yoksul Pauline'i sevmiyordum, peki ya Foedora'nın zengin olduğu için beni aşağılamaya hakkı var mıydı? Vicdanımız, onu hâlâ yok etmediysek, yanılmaz bir yargıçtır. 'Foe-dora,' diye

bağırıyordu yanıltıcı bir ses, 'kimseyi ne sever, ne de aşağılar; o özgürdür, ama bir zamanlar altına satılmıştır. İster âşık, ister koca, Rus kontu onu elde etti. Tutkuları onu yeniden ele geçirecektir! Onu bekle.' Ne erdemli, ne de suçlu olan bu kadın, insanlığın uzağında cennetle cehennem arasında bir mekânda yaşıyordu. Kaşmirler ve işlemeli örtülerin içindeki bu gizemli dişi, yüreğimdeki tüm duyguları, kibri, ihtirası, aşkı, merakı açığa çıkarıyordu. Hepimizi etkisi altına alan modaya uyma tutkusu ya da ilginç görünme isteği, o ara bulvar tiyatrolarına gitmeyi popüler kılmıştı. Kontes, çevresinde akıllı geçinen birkaç züppeyi çok güldüren bir aktörün una bulanmış yüzünü görmeyi çok istedi, böylece ben de ona adını bile bilmediğim bu kaba güldürüde eşlik etme onuruna eriştim. Locanın fiyatı bir franktı, benimse cebimde bir metelik bile yoktu. Hâlâ yazmam gereken yarım cilt olduğu için, Finot'dan para istemeye cesaret edemiyordum, koruyucum Rastignac ise ortalarda yoktu. Bu parasızlık illeti hayatımı cehenneme çeviriyordu. Bir keresinde, korkunç bir sağanak altında tiyatrodan çıktığımızda, yağmurda yürümekten hoşlandığım, oyun salonuna kadar yürümek istediğim gibi bahanelerime aldırmadan, bir kibarlık gösterisi yaparak benim için bir araba çağırttı. Sıkıntılı halime, yaptığım hüzünlü şakalara rağmen beş parasız olduğumu tahmin edemedi. Gözlerim kızarmıştı, ama bakışlara anlam verecek kadar duyarlı mıydı? Gençlik günlerimiz garip çılgınlıklarla geçip gider! Yolculuk sırasında, tekerleğin her dönüşü yüreğimi tutuşturan düşüncelere yol açıyordu; arabanın tabanındaki tahtalardan birini koparıp kaldırıma yuvarlanmayı denedim; ama karşı konulmaz engellerle karşılaştığımda, deliler gibi gülmeye başladım, ardından zincirle direğe bağlanmış bir mahkûm gibi şaşkın bir halde, kasvetli bir sessizliğe gömüldüm. Otele varıp kekeleyerek konuşurken, Pauline araya girerek, – "Bozuğunuz yoksa..." dedi. Ah! Rossini'nin besteleri bu sözcüklerin yanında hiç kalırdı. Ama yeniden para bulabilmek için yaptığım ip cambazlıklarına geri

dönelim! Kontesi oyuna götürebilmek için annemin portresinin çerçevesini rehin vermeyi düşündüm. Mont-de-Piété'yi hayalimde her zaman için bir zindan kapısı olarak canlandırmış olsam da, en iyisi sadaka dilenmek yerine yatağımı satmak üzere oraya gitmekti. Para istediğiniz bir adamın bakışları içinizi sızlatabilirdi! Bazı borçlar insanın mutluluğuna mal olabilir, bir dostun sizi geri çevirmesi son hayallerinizi yıkabilir. Pauline çalışıyor, annesi uyuyordu. Perdeleri hafifçe açık kalmış yatağına kaçamak bir bakış atıp, yastığına gömülmüş dingin ve sarı yüzünü yandan gördüğümde derin bir uykuya dalmış olduğunu fark ettim. – 'Kederli görünüyorsunuz,' dedi Pauline fırçasını boyadığı resmin üzerine bırakarak. – 'Bana önemli bir yardımda bulunabilirsiniz,' diye karşılık verdim. Beni içimi titreten mutluluk dolu bir bakışla süzdüğünde, 'Beni seviyor mu?' diye düşündüm ve – 'Pauline?' diye devam ettim ve onu daha yakından inceleyebilmek için yanına oturdum. Sorgulayıcı ifademden ne söyleyeceğimi anlarmış gibi görünerek başını öne eğdiğinde, yüreğini okumuşçasına yüz ifadesindeki saflığı ve temizliği gözlemledim. – 'Beni seviyor musunuz?' dedim. – 'Biraz... Tutkuyla... Hayır, hayır!' diye haykırdı. Beni sevmiyordu. Alaycı ses tonu, gizleyemediği mimiklerindeki kibarlık yalnızca bir genç kızın delişmen minnettarlığını belli ediyordu. O zaman içinde bulunduğum sıkıntılı durumu anlatıp bana yardımcı olmasını istedim. – 'Nasıl yani Mösyö Raphaël,' dedi, 'demek Mont-de-Piété'ye gitmek istemiyor, bunun yerine oraya beni göndermek istiyorsunuz!' Çocuk yaşta bir kızın bu muhakemesi karşısında kızardım. Sonra, gerçekliği yansıtan karşı çıkışını telafi etmek istermişçesine elimi tuttu. – 'Ah! Elbette oraya gidebilirim, ama buna gerek yok. Bu sabah, siz farkında olmadan piyanonuz ile duvarın arasına sıkışmış iki tane yüz metelik buldum ve masanızın üzerine koydum.' – 'Kısa süre sonra paraya kavuşacaksınız, Mösyö Raphaël,' dedi iyi yürekli anne başını perdenin arasından uzatarak, 'o zamana kadar size birkaç ekü borç verebilirim.' – 'Ah! Pau-line,' diye

haykırdım, elini ellerimin arasına alarak, 'zengin olmak isterdim' – 'Bakın hele, nedenmiş o?' dedi bilmiş bir edayla. Ellerimin arasında titreyen eli yüreğimin tüm çarpıntılarını yanıtlıyordu; aniden parmaklarını çekip benimkileri incelemeye başladı: – 'Zengin bir kadınla evleneceksiniz,' dedi, 'ama size yalnızca acı verecek. Ah! Tanrım! Sizi öldürecek. Bundan eminim!' Haykırışında annesinin saçma batıl inançlarını yansıtan bir kararlılık vardı. – 'Çok safsınız, Pau-line!' – 'Evet, buna hiç şüphe yok!' dedi bana endişeyle bakarak, 'Sevdiğiniz kadın sizi öldürecek.' Fırçasını alıp büyük bir heyecanın etkisiyle yeniden boyaya daldırdı ve bir daha bana hiç bakmadı. O anda boş hayallere inanmak istedim. Batıl inançları olan bir adam hep bir umudun peşinde olacağından kendini asla yoksul hissetmezdi. Odama çekildiğimde, gerçekten de varlıklarını açıklamakta zorlandığım iki soylu ekünün orada olduğunu gördüm. Bu beklenmedik definenin nereden çıktığını anlamak için karmaşık düşüncelerimin ortasında harcamalarımı hesaplamaya çalıştım, ama hiçbir yararı olmayan hesaplamaların arasında uyuyakaldım. Ertesi sabah, bir loca kiralamak için çıkmak üzereyken, Pauline yanıma geldi. – 'Belki on frank sizin için yeterli olmaz,' dedi bu iyi yürekli ve sevimli kız kızararak, 'annem bu parayı size vermemi söyledi. Alın, alın!' Masamın üzerine üç ekü bırakıp uzaklaşmaya çalışırken kolundan tuttum. Hayranlık gözlerimden damlayan yaşları kuruttu: – 'Pauline, siz bir meleksiniz' dedim. 'Beni bu borçtan çok, onu sunarken duyduğunuz mahcubiyet etkiledi. Zengin, kibar ve soylu bir kadını arzuluyordum; ne yazık ki artık milyonlara sahip olmak ve sizin gibi zengin yürekli bir kızla karşılaşmak istiyorum, böylece beni ölüme sürükleyen bir tutkudan vazgeçmiş olacağım. Öngörülerinizde belki de haklısınız.' – 'Yeter!' dedi. Uzaklaşırken bülbülü andıran sesi ve merdivenlerdeki adımları yankılandı. – 'Henüz kimseyi sevmediği için çok mutlu!' dedim içimden aylardan beri çektiğim acıları düşünerek. Pauline'in verdiği on beş frank

benim için çok değerliydi. Birkaç saat boyunca kalacağımız salonda halktan yayılacak kokulardan endişe duyan Foedora yanında bir buket getirmediğinden yakınıyordu, hayatımı ve servetimi ortaya koyarak ona çiçek almaya gittim. Moda olan bu yüzeysel kibarlık gösterilerinin pahalıya patladığını anlayarak ona buketi sunduğumda hem pişman hem de keyifliydim. Biraz sonra, Meksika yasemininin biraz ağır kokusundan şikâyet etmeye başladı, salonun görüntüsü karşısında tiksintisini dile getirip, sert sıralara oturduğunda kendisini böyle bir yere getirdiğim için bana sitem etti. Yanımdan ayrılmak istediğini söyledikten sonra çekip gitti. Geçirdiğim uykusuz gecelere, hayatımın iki ayını harcamama rağmen onu memnun edememiştim! Bu şeytan ne bu kadar sevimli, ne de bu kadar duyarsız olmuştu. Dar bir arabanın içinde geri dönerken, soluğunu hissediyor, parfümlü eldivenine dokunuyor, güzelliğinin zenginliklerini net bir şekilde görebiliyordum, gökkuşağını andıran hoş bir buğu ile çevrelenmiş gibiydim, bir yanı tüm dişiliğini açığa vuruyor, diğer yanı buz gibi duygusuz bir kadının görünümünü sergiliyordu. O sırada, bir ışık huzmesi bu gizemli yaşamın derinliklerini görmemi sağladı. Aniden, bir şairin kısa süre önce yayımlanan ve Polykleitos'un ustalıkla yontulmuş Hermafrodit'inin karakterini betimlediği kitabı düşündüm. Zihnimde bu canavarı, bazen şaha kalkmış bir atı zapt eden bir subay, bazen âşıklarının hayallerini yıkmak için tuvaletini giyen bir genç kız, bazen de şirin ve kendi halinde bir bakireyi baştan çıkaran bir delikanlı olarak canlandırıyordum. Foedora'yı başka türlü çözümleyemediğim için bu fantastik hikâyeyi ona anlattım; ama imkânsızın şiirindeki bu benzerlik onda hiçbir duygu uyandırmadı, yalnızca Binbir Gece Masalları'nı dinleyen bir çocuk gibi eğlenirmişçesine güldü. Eve döndüğümde, benim yaşımda bir gencin aşkına, yürekten yüreğe akan bu sıcak iletişime karşı koyabilmesi için, Foedora'nın bir şeyleri gizlediğini düşündüm. Belki de Lady Delacour gibi kanser içini kemirirken dışarıya yapmacık bir görünüm sunuyordu.

Bu düşünceyle içim ürperdi. Ardından bir âşığın aklından geçmeyecek şekilde hem aşırıya kaçan hem de makul görünen bir plan yaptım. Kişilik olarak gözlemlediğim bu kadının bedenini de inceleyip tam olarak tanımak için, onun haberi olmadan bir geceyi evinde geçirmeye karar verdim. Yüreğimi tıpkı Korsikalı bir keşişin ruhunu kemiren bir intikam arzusu gibi paralayan bu girişimi şöyle gerçekleştirecektim: Foe-dora kabul günlerinde büyük bir kalabalığı kapıcısının giriş ve çıkışlar arasında denge sağlayabileceği bir düzenle kabul ediyordu. Bir skandala neden olmadan geceyi evinde geçireceğimden emin olmak için bir sonraki daveti sabırsızlıkla bekledim. Giyinirken, yeleğimin cebine hançer yerine, küçük bir İngiliz çakısı yerleştirdim. Bu esrarengiz girişimin beni nereye sürükleyeceğini bilmediğim için üzerimde bulunsa hiçbir şüphe uyandırmayacak bu edebi aracı yanımda taşıyarak kendimi güvence altına almak istiyordum. Salonlar boşalmaya başlayınca etrafa bir göz atmak için yatak odasına geçtim ve panjurlarla, pencere kanatlarının kapalı olduğunu görüp sevindim. Odacı kadının pencerelerin kenarındaki perdeleri serbest bırakmak için gelebileceğini düşünerek kordonlarını serbest bıraktım; bu kadar erken davranarak tehlikeyi göze alıyordum ama içinde bulunduğum durumun risklerini kabullenmiş ve her şeyi soğukkanlılıkla hesaplamıştım. Gece yarısına doğru, bir pencerenin aralığına saklandım. Ayaklarımın görünmemesi için, süpürgeliğe basarak, sırtımı duvara yasladım ve ispanyolete tutundum. Dengemi, destek noktalarımı, perdelerle aramdaki mesafeyi gözden geçirdikten sonra, duruşumun güçlüklerine alışmaya başladım. Kramplar, öksürükler, aksırıklar beni rahat bırakırsa orada fark edilmeden gizlenebilecektim. Gereksiz yere yorulmamak için, ağındaki bir örümcek gibi asılı kalacağım kritik ana kadar ayakta bekledim. Perdelerin beyaz hareli ve muslin kumaşları önümde org borularını andıran geniş kıvrımlar oluşturuyordu. Çakımla, bu kıvrımlarda bir mazgal deliği gibi

her şeyi görebileceğim delikler açtım. O belli belirsiz uğultu ve hareketlilik giderek azaldı. Birkaç kişi, kontesin hemen yanımda bulunan konsolunun üzerinde bıraktıkları şapkalarını almaya geldiler. Perdelere değdiklerinde, acelesi olanlar gibi her yeri ararken perdeyi aralayacakları düşüncesiyle içim ürperdi. Böyle bir aksilikle karşılaşmadığım için girişimimde her şeyin yolunda gideceğini düşünmeye başladım. Son şapkayı almaya gelen Foedora'nın yaşlı bir âşığı, yalnız olduğunu sanarak yatağa bakarken derin derin iç çekti ve ardından anlayamadığım bir şeyler söyleyerek odadan çıktı. Odasının bitişiğindeki tuvalet odasında etrafında en yakın dostlarından beş altı kişi kalan kontes onlara çay ikram etmeyi önerdi. O zaman, günümüz toplumunun pek de kulak asmadığı iftiralar, iğneleyici sözler, alaycı yargılamalar, fincan ve kaşık seslerine karıştı. Rakiplerime acımasızca saldıran Rastignac, iğneleyici nüktelere eşlik eden çılgınca kahkahalar atıyordu. – 'Mösyö de Rastignac aranızın bozuk olmaması gereken kişilerdendir,' dedi kontes gülerek. – 'Ben de öyle düşünüyorum,' dedi Rastignac naif bir ifadeyle. 'Birilerine kin güttüysem ya da dostlarıma yakınlık gösterdiysem her zaman haklı çıkmışımdır,' diye ekledi. 'Düşmanlarımdan da dostlarımdan olduğu kadar yararlanmayı bilirim. Saldırmak ya da kendini savunmak için çağdaş dilimizce kullanılan tüm kalıplar üzerinde kapsamlı bir araştırma yaptım. Siyasetçilere özgü hitabet sanatı toplumsal gelişmenin bir kanıtı. Dostlarınızdan birinin zekâsı yeterince gelişkin değil mi, onun dürüstlüğünden, içtenliğinden söz edeceksiniz. Bir diğerinin yapıtı ağır mı, onu bilinçli bir çalışmanın ürünü olarak göstereceksiniz. Yazarın üslubu kötüyse, düşüncelerini ön plana çıkaracaksınız. Biraz hoppa ve sadık değilse, onun çapkın, çekici ve uçarı olduğunu söyleyeceksiniz. Söz konusu olan düşmanlarınız mı? Olur olmaz her kusuru onlardan bulacaksınız; dilinizdeki sözcükleri onlar için olumsuz, imalı anlamlarda kullanacaksınız. Dostlarınızın erdemlerini ortaya koymak için

ne kadar dikkatliyseniz, onların açıklarını bulmak için o kadar uyanık olacaksınız. Dürbünü böyle ince ayrıntılara yöneltmek, sohbetlerimizdeki imaların ve dalkavukluk sanatının temelini oluşturur. Dilin inceliklerinden yararlanmamak, çelik zırhlı derebeyi şövalyelerinin karşısına silahsız çıkmak anlamına gelir. Ben bu imaları kullanırım, hatta bazen abartırım. Bu yüzden bana ve dostlarıma saygıda kusur edilmez, zaten kılıcım da dilim kadar güçlüdür.' Foe-dora'nın, kendini kabul ettirmenin en önemli araçlarından biri olarak gördüğü küstahlığıyla ünlü, en ateşli hayranlarından biri Rastignac'ın küçümsercesine fırlattığı eldiveni yerden aldı. Benim hakkımda konuşurken, yeteneklerimi ve kişiliğimi fazlasıyla abarttı. Alaycı gibi görünen bu aşırı övgülerin içtenliğini kavrayamayan kontes, dostlarını eğlendirmek için sırlarımı, iddialarımı, umutlarımı dalga geçercesine anlattı. – 'Geleceği parlak,' dedi Rastignac, 'Bir gün belki de intikamı çok acımasız olacak, cesareti de en az yeteneği kadar ünlüdür; ona adil davranmayanların yürekli insanlar olması gerekir, çünkü hafızası...' – 'Evet, hafızası çok güçlü olduğundan anılar yazıyor,' dedi ortama hâkim olan derin sessizlikten rahatsız olan kontes. – 'Sahte bir kontesin anıları, madam,' diye karşılık verdi Rastignac. 'Onları yazabilmek için çok yürekli olmak gerekir.' – 'Onun yürekli olduğuna inanıyorum, bana çok sadık.' Aniden içimi Macbeth'teki Banquo gibi bu alaycıların karşısına dikilmek arzusu kapladı. Bir metresi kaybetsem de, orada gerçek bir dostum olduğunu anlamıştım! Yine de aşk, kulağıma tüm acılarımızı yatıştırmayı bilen o en kurnaz ve alçak paradokslarından birini fısıldadı. Foedora beni seviyor ve bu duyguyu muzipçe bir şakanın ardına gizliyor olamaz mıydı? Yürek, ağızdan çıkan sözleri çoğu zaman yalancı çıkarmaz mıydı? Nihayet kontesle baş başa kalan küstah rakibim artık gitmesi gerektiğini söyledi. – 'Nasıl, şimdiden mi?' diye karşılık verdi kontes içimi titreten okşayıcı bir ses tonuyla. 'Bana biraz daha zaman ayırmayacak mısınız? Demek bana söyleyecek

hiçbir şeyiniz, beni keyiflendirecek birkaç şakanız yok, öyle mi?' Ama adam çıkıp gitti. – 'Ah!' diye söylendi kontes, 'Bunların hepsi çok can sıkıcı!' Ve bir ipi sertçe çektiğinde bir çan sesi tüm salonlarda yankılandı. Kontes, Cimarosa'nın Pria che spunti'sini mırıldanarak odasına girdi. Şimdiye kadar kimse onun şarkı söylediğini duymamıştı ve bu suskunluğu garip yorumlara neden oluyordu. Söylendiğine göre, yetenekleriyle büyülenmiş ve mezarında bile onu kıskanan ilk âşığına tek başına tatmak istediği bu mutluluğu kimseyle paylaşmama sözü vermişti. Sesleri yakalamak için ruhumun tüm güçlerini harekete geçirdim. Notadan notaya sesi yükseliyordu, Foedora canlanırken, gırtlağının zenginliklerini sergiliyor ve melodi ilahi bir nitelik kazanıyordu. Kontesin insanın yüreğine nüfuz eden, içini titreten, ruhunu okşayan canlı bir ses tonu vardı. Müzisyenler neredeyse her zaman aşk dolu insanlardı. Böylesine şarkı söyleyebilen biri sevmesini de bilmeliydi. Bu sesin güzelliği, onca gizemi barındıran bu kadını daha da esrarengiz hale getirmişti. O an onu tıpkı seni gördüğüm gibi görüyordum, kendi kendini dinlermiş, kendine özgü bir hazzı tadarmış gibi görünüyor, adeta aşkın coşkusunu yaşıyordu. Rondonun temel motifini bitirip şöminenin önüne geldiğinde, yüz hatlarındaki değişim yorgunluğunu belli ediyordu. Maskesini çıkarmış, aktrisin rolü sona ermişti. Yine de, sanatçı kimliğinin ya da gecenin yorgunluğunun güzelliğine kattıkları büyüleyici bir etki yaratıyordu. İşte gerçek yüzü buydu. Bir ayağını, ısınmak istermişçesine şöminenin kül çekmecesinin bronz çubuğuna koyarak eldivenlerini, bileziklerini ve nihayet başının üzerinden ucunda değerli taşlarla süslü bir buhurdan bulunan altın zincirini çıkardı. Dişi kedilerin güneşte yalandıkları zamanki zarafeti yansıtan bu ince davranışlar karşısında aldığım zevki kelimelerle tarif edemem. Aynaya bakıp keyifsizliğini belli eden yüksek bir sesle şöyle dedi: – 'Bu gece hiç güzel değildim, tenim korkunç bir hızla solgunlaşıyor. Belki de bu düzensiz hayattan vazgeçip daha erken yatmalıyım. Ama bu

Justine benimle dalga mı geçiyor?' Çanı yeniden çalmasıyla oda hizmetçisi koşarak geldi. Gizli bir merdivenden geldiği için nerede olduğunu fark edemedim. Şairin hayal gücüyle, bu görünmez, uzun boylu, esmer, yapılı hizmetçiyi hep merak etmiştim. – 'Madam çanı mı çaldı?' diye sordu. – 'Hem de iki kere, artık kulakların da mı işitmez oldu?' – 'Madamın bademli sütünü hazırlıyordum.' Justine diz çöküp, ateşin kenarındaki yaylı koltuğa yayılmış, başını kaşırken esneyen hanımının ayakkabılarını çıkardı. Bu hareketlerde bana gizli acılarımı, kabaran tutkularımı çağrıştıran hiçbir yapmacıklık yoktu. – 'Georges âşık galiba, ona yol vereceğim, Bu akşam perdeleri toplamamış mı?' Bu sözler üzerine tüm kanım çekildi, ancak bir daha perdelerden söz etmedi. – 'Hayatın bir anlamı yok,' diye devam etti kontes. 'Ah! Dün geceki gibi beni tırmalamamaya dikkat et. Bak, görüyor musun?' dedi ona kadife gibi yumuşak dizini göstererek, 'tırnaklarının izi hâlâ orada.' Kuğu tüyünden kadife pantuflalarını çıplak ayaklarına geçirip elbisesini çözerken, Justine saçlarını taramak için eline bir tarak aldı. – 'Evlenmeniz gerek, madam, çocuklarınız olmalı.' – 'Çocuklar! Bir bu eksikti,' diye haykırdı kontes. 'Bir koca! Hangi erkek benimle... Bu akşam saçlarım güzel miydi?' – 'Çok iyi sayılmazdı.' – 'Ahmak, sen ne anlarsın?' – 'Saçlarınızı kıvırcık yapmak size hiç yakışmıyor,' diye devam etti Justine. 'Düz ve iri bukleler sizi daha güzel gösteriyor.' – 'Gerçekten mi?' – 'Evet, madam, çok ince kıvrımlı saçlar yalnızca sarışınlara yakışıyor.' – 'Evlenmek, öyle mi? Hayır, hayır, evlenmek bana uygun olmayan bir çıkar alışverişi.' Bir âşık için ne ürkütücü bir sahneydi! Aşka, hiçbir duyguya inancı olmayan, bu dostsuz, akrabasız, yalnız kadın, her insan için doğal bir ihtiyaç olan içini dökme arzusunu, içi boş ve kuru sözcüklerle oda hizmetçisiyle gideriyordu! Bu durum içimde acıma duyguları uyandırdı! Justine üzerindeki giysilerin iliklerini çözüyordu. Son örtüyü de çıkardığında onu merakla izledim. Göz kamaştırıcı göğüsleri bir bakireninki kadar diriydi; beyaz ve pembe vücudu mum ışığında, kombinezonunun altında

gümüş bir heykel gibi ışıldıyordu. Hayır, bir âşığın kaçamak bakışlarını ürkütecek hiçbir kusuru yoktu. Ne yazık! Bu güzel vücut her zaman en katı kararların utku sahibi olacaktı. Kontes sessiz ve düşünceli bir halde ateşin önünde otururken, oda hizmetçisi yatağın önünde asılı duran kaymaktaşı lambanın mumunu yakıyordu. Justine yatak ısıtıcısını getirip yatağı hazırladı, hanımının yatağına uzanmasına yardım ettikten sonra, Foedora'nın bedenine gösterdiği büyük özenin gerektirdiği hafif masajlarla geçen uzun bir sürenin ardından odasına çekildi. Yatağında birçok kez dönen kontes huzursuz görünüyor, iç geçiriyor, dudaklarından sabırsızlığını belli eden hafif mırıltılar yayılıyordu; elini masaya uzatıp küçük bir şişe aldı ve sütünün içine kestane rengi sıvıdan birkaç damla damlattı, nihayet acı dolu birkaç iç çekişten sonra haykırdı: – 'Tanrım!' Bu haykırış ve özellikle iç sızlatan vurgusu yüreğimi parçaladı. Yavaş yavaş hareketleri durgunlaşmaya başladı. Korktum, ama birazdan uykuya daldığını belirten düzenli ve güçlü soluk alışverişlerini duyduğumda, perdelerin cırlak ipeklerini ayırıp, tarif edilemez bakışlarla yatağının ayakucuna iliştim. Bu haliyle büyüleyiciydi. Kolunu bir çocuk gibi başının üzerine koymuştu; dantellerle kaplı güzel ve huzurlu yüzünden yayılan incelik içimi alev alev yakıyordu. Kendime olan güvenim yüzünden, ona bu kadar yakın ama bu kadar uzak olmanın yaşatacağı azabı kestirememiştim. Göze aldığım tüm işkencelere katlanmak zorundaydım. Tanrım! Alışık olmadığım bir düşüncenin kırıntıları, Foedora hakkındaki tüm izlenimlerimi aniden değiştirmişti. Bu anlamsız ya da gerçekliği yansıtan derin anlamlarla yüklü sözcük bir mutluluğun ya da sıkıntıların, bedensel acıların kaynağı olarak yorumlanabilirdi. Bir lanet ya da dua olabilir, geçmişin izlerini ya da geleceği, pişmanlığı ya da kaygıyı yansıtabilirdi! Bu sözcükte yoksulluğun, zenginliğin, hatta belki de işlenmiş bir suçun izlerini taşıyan tüm bir yaşam vardı. Bu güzel kadında saklı olan bilmece yeniden çözülmeyi bekliyordu. Foedora hakkında tahmin

yürütülebilecek onca davranış bir araya geldiğinde açıklanması mümkün olmayan bir muammaya dönüşüyordu. Dudaklarının arasından yayılan soluğunun kâh zayıf kâh belirgin, kâh kalın kâh ince esintileri adeta duygularını ve düşüncelerini okumama yarayan bir dil oluşturuyordu. Onunla rüya görüyor, uykusuna dalarak sırlarına vâkıf olmayı umarken, binlerce karşıt düşünce arasında yüzüyordum. Bu güzel, dingin ve temiz yüze baktığımda, bu kadının bir yüreği olduğuna inanmamak imkânsız görünüyordu. Bir girişimde bulunmaya karar verdim. Hayatımı, aşkımı, fedakârlıklarımı anlatarak, onda acıma duygusu uyandırmak, hiç ağlamayan bu kadının gözlerinden yaşlar döküldüğünü görmek istiyordum. Tüm umutlarımı bu son girişime bağladığımda, caddeden gelen gürültü bana sabahı haber veriyordu. Bir an için Foedora'nın kollarımda uyandığını düşündüm. Yavaşça yanına süzülebilir, ona sarılabilirdim. Zihnime giderek hâkim olmaya başlayan bu düşüncenin etkisinden kurtulabilmek için çıkaracağım gürültüye aldırmadan kendimi salona attım ve küçük bir merdivene açılan gizli bir kapıya ulaştım. Tahmin ettiğim gibi, anahtar kilidin üzerindeydi; kapıyı var gücümle açıp, hiçbir şeyi umursamadan avluya indim ve kimsenin beni görüp görmediğine dikkat etmeden üç adımda caddeye vardım. İki gün sonra, yazarın biri kontesin evinde bir komediye tanık olacaktı. Ondan ilginç bir ricada bulunmak için en son çıkmak üzere evine gittim; ondan ertesi geceyi hiçbir konuk kabul etmeden bana ayırmasını isteyecektim. Onunla yalnız kaldığımızda yüreğim yerinden çıkacakmış gibi atmaya başladı. Saatin her vuruşu beni ürkütüyordu. Gece yarısına çeyrek vardı. Kendi kendime, – 'Onunla konuşamazsam, kafamı şöminenin köşesine vurup parçalayacağım,' diyordum. Bunun için kendime üç dakikalık bir süre verdim, üç dakika geçtiğinde kafamı mermere vuramadım, yüreğim suya bırakılmış sünger gibi ağırlaşmıştı. – 'Çok hoş görünüyorsunuz,' dedi bana. – 'Ah madam,' diye karşılık verdim, 'beni anlayabilseydiniz!' –

'Neyiniz var, renginiz soluyor?' – 'Sizden bir ricada bulunmak istiyordum.' Bana cesaret veren bir el hareketinin ardından, ondan randevu istedim. – 'Seve seve,' dedi. 'Ama neden şimdi anlatmıyorsunuz?' – 'Sizi yanıltmamak için konuşacağımız çok şey olduğunu bildirmek istedim. O geceyi sizin yanınızda kardeşinizmiş gibi geçirmek istiyorum. Endişelenmenize gerek yok, sizin nelerden hoşlanmadığınızı biliyorum; bana güvenerek nelerin canınızı sıktığını yeterince anlattınız; zaten gözü dönmüş kötü niyetli kişiler böyle bir talepte bulunmazlar. Bana dostluğunuzu, ne kadar hoşgörülü olduğunuzu kanıtladınız. Tamam, o zaman, size yarın veda etmem gerektiğini söyleyeceğimi bilin, sözünüzü unutmayın.' Geçen mayıs ayında, akşam sekize doğru, gotik tarzda döşenmiş tuvalet odasında Foedora ile baş başaydım. Artık titremelerim kesilmişti, mutlu olduğumdan emindim. Ya metresim benim olacak, ya da kendimi ölümün kollarına bırakacaktım. Lanetli aşkımı mahkûm etmiştim. Bir erkek zaaflarını açıkladığında çok daha güçlüydü. Mavi kaşmir bir elbise giymiş olan kontes bir divana uzanmış, ayaklarını bir yastığa dayamıştı. Ressamların ilk İbranilere atfettikleri Doğu tarzı bir başlık çekiciliğine farklı bir anlam katıyordu. Yüzündeki kaçamak sevimli ifade, her an için gelecekteki ve geçmişteki biz ile hiçbir alakası olmayan tekil bireylere dönüşebileceğimizi gösteriyordu. Onu daha önce hiç bu kadar çekici bulmamıştım. – 'Biliyor musunuz?' dedi gülerek, 'Beni çok meraklandırdınız.' Ona soğuk bir şekilde, içimden geçenleri olduğu gibi ifade edeceğimi söyleyerek yanına oturdum ve serbest bıraktığı elini ellerimin arasına aldım. – 'Sesiniz çok güzel,' dedim. – 'Beni hiç dinlemediniz ki,' dedi şaşkınlığını belirten bir jestle. – 'Gerekirse bunu size kanıtlayacağım. İnsanın içine işleyen şarkınız hâlâ bir sır olarak mı kalacak? İçiniz rahat olsun, bu konuyu daha fazla kurcalamayacağım.' Yaklaşık bir saat boyunca dostça sohbet ettik. Davranışlarım ve jestlerim Foedora'nın geri çeviremeyeceği dostane bir ifadenin izlerini taşısa da, bir âşığın saygı dolu tavırlarını

sergiliyordum. Bu oyunu oynayarak, elini öpme ayrıcalığını elde ettim, eldivenini zarifçe çıkarttığında, zihnimde ruhumun bu öpücükte eriyip dağıldığını canlandırdığım şehvetli bir hayale daldım. Foedora inanılmaz bir kabullenişle okşayışlarıma izin verdi. Ama beni ahmaklıkla suçlama; bir adım daha ileri gitmeye kalksam, bu kardeşçe yakınlaşma, dişi bir kedinin tırmalamalarıyla sona erecekti. Yaklaşık on dakika boyunca derin bir sessizlik içinde öylece kalakaldık. Onun aslında yapmacıklıktan ibaret olan ince davranışlarını hayranlıkla izliyordum. O anda yalnızca bana aitti. Hayalimde bu büyüleyici yaratığı sanki bana aitmiş gibi arzularımla sarmalıyor, kucaklıyordum. O zaman kontesi manyetik bir büyünün gücüyle alt ettiğimi düşündüm. Bu yüzden, o anda bu kadını neden sonsuza dek etkim altına almadığımı düşünerek hep pişmanlık duymuşumdur; ama o sırada onun vücuduna sahip olmak istemiyor, ruhu ve yaşamıyla bütünleşerek uzun zamandır inanmadığımız o ideal mutluluk rüyasının hayallerini kuruyordum. – 'Madam,' dedim nihayet, esrimenin doruklarına ulaştığımı hissettiğim bir anda, 'beni dinleyin. Bildiğiniz gibi sizi seviyorum, bunu size binlerce kez söyledim, beni anlamalıydınız. Aşkınızın züppelerin yapmacık iltifatlarına ya da ahmakların dalkavukluklarına layık olmadığını göstermeye çalışsam da bunu başaramadım. Sizden kaynaklanmasa da, sizin için ne acılar çektim! Ama birazdan buna kendiniz karar vereceksiniz. Madam, iki çeşit yoksulluk vardır: Kimileri kimseye aldırmadan caddelerde paçavralar içinde gezer ve yeterince beslenmeyerek, hayatı hafife alarak, yoksulluk içinde zenginlerden daha mutlu yaşayarak, dünyayı güçlülerden daha farklı yorumlayarak, farkında olmadan yeni Diyojenler yaratırlar. Kimileri ise dilenciliği bir unvanın arkasına gizleyerek gururlu, soylu, ihtişama özenen bir yoksulluk yaşarlar, beyaz yelekli, sarı eldivenli, arabalı bu sefalet içinde bir metelikleri olmadığından bir serveti yitirirler. Biri halkın, diğeri ise dolandırıcıların, kralların, yetenekli insanların yoksulluğudur. Ben ne halktan biriyim,

ne kralım, ne de dolandırıcı, belki yetenekli de sayılmam ama ben bir istisnayım. Dilenmektense ölmeyi tercih ederim. İçiniz rahat olsun madam, şu an zenginim, bana yetecek kadar toprağın sahibiyim,' dedim, yüzünde kendisinden kibarca para isteyeceğim izlenimine kapıldığını gösteren soğuk bir ifade belirdiğini fark edince. 'Benim gelmeyeceğimi düşünerek Gymnase'a gittiğiniz günü hatırlıyor musunuz?' diye sordum. Başını onaylarcasına salladı. – 'Son ekümü oraya gelip sizi görmek için harcadım. Bitki Bahçesi'ndeki gezintimizi anımsıyor musunuz? Arabanız tüm servetime mal oldu.' Ona yaptığım fedakârlıkları, hayatımı anlattım, ama şu an sana anlatırken olduğu gibi şarabın sarhoşluğuyla değil, yüreğin soylu sarhoşluğuyla. Tutkularımı alev alev yanan sözcüklerle, sanatın ve anıların artık tasvir edemeyeceği duygu dolu ifadelerle aktardım. Bunları nefret edilen bir aşkın soğuk tavırlarıyla değil, aşkımın tüm gücünün ve umudunun tüm güzelliğinin esinlediği sözcüklerle, yaralanmış bir yüreğin çırpınışlarını yansıtan haykırışlarla anlattım. Ses tonum savaş alanında can çekişirken son dualarını yapan askerlerinkine benziyordu. Ağladı. Anlatmaya ara verdim. Ulu Tanrım! Bu gözyaşları, bir tiyatronun kapısında yüz meteliğe satın alınan yapay duyguların meyvesiydi, rolümü usta bir aktör gibi oynamıştım. – 'Bilseydim,' dedi. – 'Sözümü kesmeyin,' diye haykırdım, 'sizi şu an hâlâ öldürebilecek kadar seviyorum...' Elini çanın ipine doğru uzattığında kahkahalarla güldüm. – 'Kimseyi çağırmayın,' dedim. 'Hayatınızı huzur içinde tamamlamanıza izin vereceğim. Sizi öldürmekle kinimi hafife almış olurum! Şiddete başvuracağım diye endişeye kapılmayın, bütün bir geceyi yatağınızın ayakucunda geçirdim...' – 'Mösyö,' dedi, bu ilk hamleden sonra, en duygusuz kadınların bile sahip olması gereken utanç duygusuyla kızarıp aşağılayıcı bir bakışla beni süzerek: 'Ne kadar üşümüşsünüzdür! – 'Madam,' dedim içinden geçen düşünceleri sezinleyerek, 'güzelliğinizin benim için çok önemli olduğunu mu sanıyorsunuz? Yüzünüz

bana sizden çok daha güzel bir ruhu çağrıştırıyordu. Madam, bir kadını yalnızca kadın olarak görenler, haremlere yaraşır tüm oda hizmetçilerini bir geceliğine satın alıp ucuza tatmin olabilirler! Ama benim tutkularım vardı, sizinle yürek yüreğe yaşamak istiyordum. Şimdi anlıyorum ki, sizde yürek yokmuş. Bir erkeğe ait olsaydınız onu öldürebilirdim. Ama hayır, onu sevdiğiniz için acı çekebilirdiniz. Ne kadar acı çekiyorum!' diye haykırdım. – 'Eğer bu vaat sizi teselli edecekse, size kimseye ait olmayacağımı söyleyebilirim,' dedi gülerek. – 'Tanrı'ya bile hakaret ediyorsunuz ve bu yüzden cezalandırılacaksınız,' diye araya girdim. 'Bir gün, bir mezarı andıran yatağınızda ne gürültüye, ne de ışığa tahammül edebilecek bir halde büyük acılara maruz kalacaksınız. Kendinize bu yavaş ve intikamcı ağrıların nedenini sorduğunuzda, etrafınıza saçtığınız felaketleri hatırlayın! Her yana ektiğiniz kötülük tohumlarının cezasını çekiyor olacaksınız. Bizler bu dünyada insanların üzerinde, Tanrı'nın altında hüküm süren Adalet'in gerçek yargıçları ve cellatlarıyız.' – 'Ah!' dedi gülerek, 'Demek sizi sevmediğim için suçluyum, öyle mi? Bu benim hatam mı? Hayır, sizi sevmiyorum, bir erkek olmanız bunun için yeterli. Yalnız olmaktan mutluyum, neden hayatımı değiştireyim ki? Belki de size göre, bir kocanın kaprislerine boyun eğmeyen bir bencilim. Evlilik birbirimize vereceğimiz acıların erdemlilik adına kutsanmasından başka bir şey değil. Zaten çocuklardan hoşlanmam. Size karakterim hakkında dürüstçe ipuçları vermedim mi? Neden dostluğumla yetinmediniz? Harcadığınız birkaç ekü yüzünden size yaşattığım acıları teselli etmek isterdim, fedakârlıklarınızın ölçüsünü takdir ediyorum; ama bunların karşılığını yalnızca aşk ödeyebilir, bense sizi o kadar az seviyorum ki bu sahne bile beni hiç hoşlanmadığım bir şekilde etkiliyor.' – 'Ne kadar gülünç duruma düştüğümün farkındayım, beni bağışlayın,' dedim tatlı bir ses tonuyla, gözyaşlarımı tutamayarak. 'Sizi bu acımasız sözlerinizi dinleyecek kadar çok seviyorum,' diye devam ettim. 'Ah! Aşkımı kanımla imzalamak isterdim.' –

'Tüm erkekler üç aşağı beş yukarı hep bu aynı klasik cümleleri tekrarlıyorlar,' diye karşılık verdi gülerek. 'Ama öyle görünüyor ki ayaklarımızın dibinde ölmek kolay bir şey değil, çünkü bu sözde ölülere her yerde rastlıyorum. Gece yarısı oldu, izin verirseniz yatacağım.' – 'Ve sonra, Tanrım! diye haykıracaksınız.' – 'Önceki gün, para işleriyle uğraşan adamımı beşlik hisselerimi satıp üçlükleri alması konusunda uyarmayı unutmuşum, o gün de üçlükler değer kaybetti.' Onu öfkeyle parlayan gözlerle izliyordum. Ah! Bazen bir cinayetin şiirle ifade edilebileceğini şimdi anlıyordum. En tutkulu aşk ilanlarına alışık olduğundan, gözyaşlarımı ve sözlerimi unuttuğuna şüphe yoktu. – 'Bir meclis üyesi ile mi evleneceksiniz?' diye sordum soğuk bir ifadeyle. – 'Belki, ama dük olması koşuluyla.' – Şapkamı alıp onu selamladım. – 'Size kapıya kadar eşlik etmeme izin verin,' dedi jestleri, başının duruşu ve ses tonundaki alaycı ifadeyle. – 'Madam.' – 'Mösyö.' – 'Sizi bir daha görmeyeceğim.' – 'Umarım,' dedi başını küstah bir edayla öne doğru eğerek. – 'Demek düşes olmak istiyorsunuz?' dedim bu küstahlığının verdiği öfkeyle. 'Unvan sahibi olmak için çıldırıyorsunuz, öyle değil mi? Tamam, o zaman, kendinizi sadece benim aşkıma bırakın, kalemime yalnızca sizin için yazmasını, sesime yalnızca sizin için yankılanmasını söyleyin, yaşamımın gizli gücü, yıldızı olun! Sonra, bakan, meclis üyesi ya da dük olduğumda benimle evlenin. Ne olmamı istiyorsanız, onun için çalışacağım!' – 'Avukatın yanında geçirdiğiniz zamanı boşa harcamamışsınız,' dedi gülümseyerek, 'savunmalarınız çok etkileyici.' – 'Sen şu anı temsil ediyorsun, bense geleceği,' diye haykırdım. 'Ben yalnızca bir kadını kaybediyorum, sense bir unvanı ve bir aileyi. Zaman intikamımı alacak, sana çirkinliği ve yalnız bir ölümü, bana ise zaferi getirecek!' – 'Vargılarınız için teşekkürler!' dedi beni bir daha görmek istemediğini belirten bir ifadeyle esnemesini bastırırken. Bu sözler karşısında susmak zorunda kaldım. Onu kin dolu bakışlarla süzerek uzaklaştım. Foedora'yı unutup, aklımı başıma toplamam, kendimi yalıtıp çalışmalarıma devam

etmem ya da ölmem gerekiyordu. Bunun üzerine çalışmalarımı tamamlamak için kendimi delicesine işime verdim. On beş gün boyunca çatı katımdan hiç çıkmadım ve geceler boyunca eski verimliliğini kaybeden çalışmalarıma gömüldüm. Azmime ve umutsuzluğun verdiği ilhama rağmen kendimi çalışmaya tam olarak veremiyordum. Esin perisi kaçmıştı. Foedora'nın parıltılı ve alaycı hayalini zihnimden silemiyordum. Her düşüncem daha hastalıklı bir düşüncenin, anlayamadığım bir vicdan azabının doğmasına neden oluyordu. Tebai'nin keşişlerine benziyordum. Issızlığın ortasında onlar gibi dua etmeden kayalıklar yerine ruhumu kazıyordum. Fiziki acının, ruhumun acısını bastırması için gerekirse belime çivilerle kaplı bir kemer takacaktım. Bir akşam Pauline odama süzüldü. – 'Kendinizi öldürüyorsunuz,' dedi yakaran bir ses tonuyla; 'buradan çıkıp dostlarınızla görüşmelisiniz.' – 'Ah! Pauline, tahmininiz doğru çıktı. Foe-

dora beni öldürüyor, ölmek istiyorum. Hayat artık katlanılmaz geliyor.' – 'Dünyada başka kadın kalmadı mı?' dedi gülümseyerek. 'Hayat bu kadar kısayken kendinizi neden sonsuz kederlerle üzüyorsunuz?' Pauline'e şaşkınlıkla bakıyordum. Yanımdan ayrıldığını fark etmedim. Sesini duymuş ama söylediklerini anlayamamıştım. Kısa süre sonra, anıları yayıncıma götürmek zorunda kaldım. Tutkumun esiri olmuş bir halde, parasız nasıl geçineceğimi bilemiyordum. Alacağım dört yüz elli frank yalnızca borçlarımı ödemeye yetecekti. Paramı almaya giderken, beni çökmüş, zayıflamış bulan Rastignac ile karşılaştım. – 'Hangi hastaneden çıktın?' diye sordu bana. – 'Bu kadın beni öldürüyor,' diye karşılık verdim. 'Ondan nefret edemiyor, onu unutamıyorum.' – 'En iyisi onu öldürmek, böylece onu kafandan silmiş olursun,' diye haykırdı gülerek. – 'Bunu ben de düşündüm,' diye karşılık verdim. 'Ama bazen ona tecavüz etmeyi veya öldürmeyi ya da her ikisini birden yapmayı düşünüp ruhumu ferahlatsam da, bunu gerçekleştirecek gücü kendimde bulamıyorum. Kontes aman dilemesini bilen hayran olunası bir canavar ve karşısında da Othello olmayacak!' – 'Elde edemediğimiz tüm kadınlardan farkı yok,' dedi Rastignac araya girerek. – 'Ben deliriyorum,' diye haykırdım, 'zaman zaman beynimden hayaletler gibi dans eden ve kavrayamadığım çılgınca düşünceler geçiyor. Böyle yaşamaktansa ölmeyi yeğlerim. Bu yüzden bu sıkıntıdan kurtulmak için bilinçli bir şekilde, en iyi yolu arıyorum. Söz konusu olan Saint-Honoré'de oturan Foedora değil, buradaki Foedora,' dedim alnıma vurarak. – 'Afyona ne dersin?' – 'Tüyler ürpertici sıkıntılar.' – 'Zehirlenerek ölmek?' – 'Rezillik.' – 'Seine?' – 'Ağlar ve morg çok pis.' – 'Mermi?' – 'İsabet ettiremezsen, yüzün tanınmaz hale gelir. Beni dinle, tüm gençler gibi intihar üzerine çok kafa yordum. Hangimiz otuzlu yaşlara yaklaşırken iki üç kez kendini öldürmeye kalkışmamıştır ki? Bulduğum en iyi çözüm varlığımızı zevke dalarak yok etmek. Kendini ve tutkunu derin bir yıkımın

içine göm, birlikte ölürsünüz. Aşırılık, sevgili dostum, tüm ölümlerin kraliçesidir. Ölümcül beyin kanamaları onun sonucu değil mi? Beyin kanaması hedefini şaşmayan bir mermidir. Tüm zevkleri tattığımız içki âlemlerinin minik dozlarda verilmiş afyondan farkı var mı? Sefahat bizi aşırı içmeye zorlamıyor mu? Clarence dükünün tatlı şarap fıçıları Seine'in balçığından daha güzel değil mi? Başımız soylu bir şekilde masanın üzerine yığıldığında, geçici bir zehirlenme yaşamıyor muyuz? Devriye bizi topladığında, nezarethanenin soğuk yataklarında morgun tadını çıkarmıyor muyuz? Ah!' diye devam etti, 'bu uzun intihar süreci, iflas etmiş bir bakkalın ölümüne benzemez. Alacaklılarını yumuşatmak için suya atlayan tüccarlar nehri kirletmediler mi? Yerinde olsam, zarif bir ölümü seçerdim. Hayatla böyle cebelleşerek yeni bir ölüm tarzı yaratmak istiyorsan arkandayım. Canım çok sıkkın, hayal kırıklığına uğradım. Evleneceğim Alsace'lının sol ayağında altı parmağı varmış, altı parmağı olan biriyle yaşayamam! Duyulursa gülünç duruma düşerim. On sekiz bin frank geliri var, serveti azaldıkça parmakları artıyor. Lanet olsun! Öfkeli bir yaşam sürerken belki de tesadüfen mutluluğu buluruz!' Rastignac beni beraberinde götürdü. Çok çekici görünen bu proje çok umut yüklüydü ve bir şairin hoşuna gitmeyecek şiirsel tonlar barındırıyordu. – 'Ya para?' dedim. – 'Dört yüz elli frankın yok mu?' – 'Evet, ama terziye ve otele borcumu ödeyeceğim.' – 'Terziye borcunu mu ödeyeceksin, senden adam olmaz, hatta bakan bile.' – 'Ama yirmi altınla ne yapabiliriz ki?' – 'Kumara gidebiliriz.' İçim titredi. – 'Ah!' dedi bu konudaki hassasiyetimi fark ederek, 'Hayatını altüst etmek istiyorsun ve yeşil bir çuhadan korkuyorsun!' – 'Dinle,' diye yanıtladım, 'babama bir kumar salonuna ayak basmama sözü vermiştim. Söz konusu olan yalnızca verdiğim söz değil, bir kumarhanenin önünden geçerken, içimde karşı konulmaz bir ürperti hissediyorum. Yüz eküyü al ve tek başına git. Sen servetimizi riske atarken, ben işlerimi halledip dönüşünü senin evinde bekleyeceğim.' İşte, sevgili dostum, yolumu

böyle şaşırdım. Bir gencin yoldan çıkması için onu sevmeyen ya da çok seven bir kadınla karşılaşması yeter. Mutluluk tıpkı erdemlerimizi yok eden bahtsızlık gibi gücümüzü alıp gider. Saint-Quentin'deki otelime geri döndüğümde, uzun süre bilim adamının dürüst yaşamını sürdürdüğüm ve beni uçuruma sürükleyen ihtiras dolu maceralara kapılmasam, belki de saygıdeğer ve uzun bir yaşam geçireceğim çatı katımı seyrettim. Pauline melankolik bir ifadeyle içeri girdi. – 'Evet, neyiniz var?' dedi. Soğuk bir şekilde ayağa kalkıp, annesine olan borcumu ve önümüzdeki altı aylık kiramı ödedim. Beni kaygıyla izliyordu. – 'Sevgili Pauline, sizden ayrılıyorum,' dedim. – 'Tahmin etmiştim,' diye karşılık verdi. – 'Dinleyin, çocuğum, buraya dönmeyeceğimi söylemedim. Odamı altı ay boyunca kimseye vermeyin. Kasımın on beşine kadar dönmezsem, eşyalarım senin olacak. Bu mühürlü kâğıtlar, İrade üzerine yaptığım çalışmaların kopyasını içeriyor, onu Milli Kütüphane'ye teslim edeceksiniz. Burada bırakacaklarıma gelince, onları dilediğince kullanabilirsiniz.' Bana yüreğime işleyen bakışlar yöneltiyordu. Pauline adeta vicdanın canlı görüntüsüydü. – 'Artık sizden ders alamayacağım,' dedi piyanoyu işaret ederek. Yanıt vermedim. – 'Bana yazacak mısınız?' – 'Elveda, Pauline.' Onu yavaşça kendime doğru çektim ve toprağa değmemiş kadar temiz alnını bir ağabey, yaşlı bir baba gibi öptüm. Hemen uzaklaştı. Madam Gaudin'i görmek istemedim. Anahtarımı her zamanki yerine bırakıp oradan ayrıldım. Cluny caddesinden çıkarken, arkamda bir kadının hafif ayak seslerini duydum. – 'Size bu keseyi ördüm, yoksa bunu da reddedecek misiniz?' dedi Pauline. Sokak fenerinin ışığında gözlerindeki yaşı gördüğümde içimi çektim. Belki de aynı düşüncenin etkisiyle her ikimiz de vebadan kaçan insanların acelesiyle birbirimizden uzaklaştık. Girmeye hazırlandığım sefih yaşamın izleri, Rastignac'ı soylu bir endişeyle beklediğim odaya yansımıştı. Şöminenin üstünde yükselen duvar saatinin üzerinde, kaplumbağasının sırtında çömelmiş, elinde tuttuğu yarı yarıya içilmiş sigarasıyla

beliren Venüs vardı. Âşığının hediyesi olan zarif mobilyalar etrafa dağılmıştı. Eski püskü çoraplar, şehveti çağrıştıran bir divanın üzerinde sağa sola saçılmış halde duruyordu. İçine gömüldüğüm yaylı rahat koltuk adeta eski bir askerin yara izlerini taşıyor, yırtılmış kollarını, dostların kafalarındaki jölelerin ve saç kremlerinin arkalığında bıraktığı lekeleri sergiliyordu. Yatakta, duvarlarda, her yanda refah ve yoksulluk iç içe geçmiş gibi görünüyordu. Sanki Napoli sarayları krallık tarafından cumhuriyetçilere karşı örgütlenen it kopuk takımı ile çevrelenmişti. Burası, duygularıyla ve kendine özgü bir lüks anlayışıyla, tutarsızlıklara aldırmadan yaşayan bir kumarbazın ya da serkeş bir adamın odasıydı. Zaten bu tabloda şiir de eksik değildi. Hayat, orada sırça pullu elbiseleri ve paçavralarıyla gerçekte olduğu gibi eksikli, ama çuvalına istediği her şeyi dolduran hırsızın mola verdiği andaki gibi canlı ve ilginçti. Sayfaları eksilmiş bir Byron, elinde tek bir odunu yokken kumarda bin frankı ortaya süren, sırtına giyecek sağlam bir gömleği olmadan faytonla gezen genç adamın odun demetini tutuşturuyordu. Ertesi gün, bir kontes, bir aktris ya da kumardaki kazanç durumu değiştirebilir, ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılayabilirdi. Bir yanda, mumlar fosforlu bir çakmağın yeşil kılıfına saplanmışken, diğer yanda oymalı altın çerçevesi çıkmış bir kadın portresi duruyordu. Coşkudan gözü dönmüş genç bir adamın, kendisine barış zamanında savaşın keyfini tattıran zıtlıklarla dolu bir yaşamı reddetmesi mümkün müydü? Uyuklamak üzereydim ki, odasının kapısını bir tekmeyle açan Rastignac'ın haykırışını duydum: – 'Başardık, artık dilediğimiz gibi ölebiliriz!' Altın dolu şapkasını masanın üzerine bırakmasıyla, avlarını bulmuş iki yamyam gibi dans etmeye, çığlıklar atmaya, tepinmeye, birbirimize bir gergedanı öldürecek yumruklar indirmeye ve bize dünyanın tüm zevklerini sunan altınların görüntüsüyle şarkılar söylemeye başladık. – 'Yirmi yedi bin frank,' diye tekrarlıyordu Rastignac birkaç kâğıt parayı altın yığınının üzerine eklerken. – 'Başkalarını yaşamları boyunca idare

edecek olan bu servet ölmemize yetecek mi?' – 'Ah! Evet, son nefesimizi altın banyosu yaparken vereceğiz. Hurra!' Ve yeniden sıçramaya devam ettik. Ardından duble Napolyonlardan başlayıp daha küçük madeni paralara kadar mirası bölüşürken sürekli olarak coşkuyla, – 'Bir sana, bir bana,' diyorduk. – 'Bu gece uyumayacağız!' diye haykırdı Rastignac. 'Joseph, punç getir!' dedi sadık hizmetkârına. – 'İşte senin hissen, istersen artık köşene çekilebilirsin.' Ertesi gün Lesage'dan mobilya alıp, seninle tanıştığımız Taitbout caddesindeki daireyi tuttum ve dekorasyon için en iyi döşemeciyi ayarladım. Atlar satın aldım. Derin ama gerçek bir zevk kasırgasına kapılmıştım. Oynuyor, bazen büyük miktarlar kazanıyor, bazen de kaybediyordum, ama bu işi dost toplantılarında yapıyor, kumar salonlarına karşı duyduğum kutsal ve ilkel korkuyu hâlâ muhafaza ediyordum. Zamanla dostlarım oldu. Bağlılıklarını aramızdaki çatışmalarla ya da kendimizi alçaltarak birbirimize açtığımız sırlarla kazandığımı söyleyebilirim; zaten belki de kötülük eğilimlerimizin benzeşmesi bizi birbirimize yakınlaştırmıyor mu? İltifatlar aldığım birkaç edebi öykü yazdım. Edebiyat camiasının ileri gelenleri korkulacak bir rakip olarak görmediklerinden, beni hak ettiğim için olmasa da, hak edenleri kızdırmak için övdüler. Sefahat âleminin sözlüğünde bulunan bir kelime ile ifade edersem bir ehlikeyif olmuştum. Kendimi hızla öldürebilmeyi, en neşeli dostlarımı hitabetteki ustalığım ve gücümle ezmeyi izzetinefis meselesi haline getirmiştim. Her zaman sevimli, zarif ve nüktedan bir kişilik sergiliyordum. Kimse beni bir şarap fıçısından, bir sindirim organından, gösterişli bir attan farksız kılan içimdeki o korkunç yaratığın farkında değildi. Kısa süre sonra sefahat tüm korkunçluğuyla karşıma çıktığında durumu anladım. Kuşku yok ki mirasçılarına bırakacakları şarap şişelerini etiketleyen aklı başında insanlar ne bu savurgan yaşamın teorisini ne de onun doğallıkla yaşanan halini kavrayabilirlerdi; zevklerin kaynağı olan afyon ve çayı hâlâ ilaç olarak kullanan

taşralılara şiirden söz edebilir miydiniz? Fikirlerin üretim merkezi olan Paris'te bile hovarda geçinenlere rastlanmıyor mu? Zevkin aşırlıklarına katlanamadıkları için, bir içki âleminden sonra, tıpkı Rossini'nin yeni bir operasını dinledikten sonra müziği mahkûm eden burjuvalar gibi perişan bir halde çekip gitmiyorlar mı? İlk kez yediğinde hazımsızlık çektiği için Ruffec böreğini yemek istemeyen kanaatkâr bir adam gibi bu yaşam tarzını reddetmiyorlar mı? Şiiri andıran bir sanat olan sefahat kendisine güçlü yürekler ister. Gizemlerini kavramak, güzelliklerinin tadını çıkarmak için, insanın bilinçli çabalar göstermesi, üzerinde akıl yürütmesi gerekir. Tüm bilim dalları gibi o da ilk başlarda insana itici gelebilir. İnsanların yaşayacağı büyük hazlar devasa engellerle kuşatılmıştır, önemsiz zevklerini ketleyen değil, nadiren yaşadığı hazları düzenleyen, arıtan, yaratıcılığını artıran sistemlerinin önüne set çekerken, güçlerinin ölçüsüz ve çabucak dağılmasına neden olan bir yaşam tarzına sürükleyen engellerden söz ediyorum. Savaş, İktidar, Sanat, insana sefahat kadar uzak, erişilmesi bir o kadar zor ahlaki yozlaşmalardır. Ama insan bir kez bu büyük sırlara vâkıf olduğunda yeni bir dünyanın içinde yol almaya başlamaz mı? Generaller, bakanlar, sanatçılar, varlıklarını sıradan bir yaşamda olduğundan çok daha güçlü bir şekilde etkileyen ihtiraslara karşı koymak için az ya da çok erdemlerinden taviz vermek zorunda kalmıyorlar mı? Ne de olsa savaş kanın, politika çıkarların sefahati değil mi? Tüm aşırılıklar kardeştir. Uçurumların çekiciliğine sahip olan bu toplumsal çürümeler, tıpkı Napolyon'u çağıran Sainte-Hélène gibi başımızı döndürüp, büyüleyerek bizi nedenini bilmeden diplerini görebilmek arzusuna sürüklemezler mi? Belki de bu uçurumların derinliklerinde var olan sonsuzluk düşüncesi insana bazı çekicilikler sunmuyor mu? Çalışma saatlerinin mutluluğu, yeni kavrayışların hazzı ile yorgun düşen sanatçı duyularını yetileriyle zenginleştirmek için Tanrı'dan pazar istirahatını ya da şeytandan cehennemin zevklerini ister. Lord Byron dinlenme saatlerini bir rantiyeyi

cezbeden kâğıt oyunlarıyla değil, Yunanistan'ın bağımsızlığı için Sultan Mahmut'a karşı geliştireceği stratejileriyle değerlendirir. Savaş sırasında, insan yok edici bir meleğe, cellatların en acımasızına dönüşmez mi? İnce derimizin düşmanı olan bu derin acılara karşı koyabilmek için duyguları dikenli bir çit gibi çevreleyen olağanüstü bir büyüye sahip olmamız gerekmez mi? Tütünü çok fazla kaçıran ve çırpınarak adeta can çekişen tiryaki daha önce haz veren nice âlemlere katılmamış mıdır? Avrupa, ayak bileklerine kadar battığı kanı kurulamadan yeni savaşlara girişmedi mi? Tıpkı doğanın aşka olan eğilimi gibi, insanın da kitleler halinde kendinden geçmeye meyli mi vardır? Huzurlu bir ortamda yetişen ve fırtınalı bir yaşamı düşleyen marjinal adamın temsilcisi Mirabeau için sefahat tüm yaşamı sürekli olarak sarmalayan her şeyin, ya da daha doğrusu bilinmeyen bir güçle, bir canavarla çatışmanın ifadesiydi: Önceleri canavar ürkütürdü, onu boynuzlarından yakalamak gerekirdi, bu da büyük yorgunluklara yol açardı; doğa size küçük ve tembel bir mide mi verdi? Onu genişletip, şaraba dayanıklı hale getirirsiniz, sarhoşluğa alışırsınız, geceleri uykusuz geçirirsiniz ve nihayet bir zırhlı süvari albayının kişiliğine bürünüp Tanrı'ya meydan okurcasına kendinizi ikinci kez yaratırsınız! İnsan bu şekilde başkalaşıma uğradığında, eski asker, yeni sefih, ruhunu bir topçunun kimliğinde yeniden şekillendirdiğinde, henüz canavara teslim olmadan kimin kazanacağı belli olmadığında, her şeyin harika olduğu, ruhun acılarının sükûn bulduğu, düşüncelerin yalnızca hayaletlerinin yeniden canlandığı bir ortamda, bazen galip, bazen mağlup bir halde, canavarla alt alta üst üste yuvarlanıp durur. Bu acımasız mücadele artık kaçınılmazdır. Efsanelerde, kötülüğün gücünü elde etmek için ruhunu şeytana satan o ünlü kişiliklere benzeyen sefih, ölümünü dünya nimetleriyle takas etmiştir! Varlık, bir tezgâhın dibinde veya bilimsel çalışmaların ortasında bir kıyıdan diğerine tekdüze bir şekilde akmak yerine, doğal mecrasından kurtularak köpüren bir sel gibi çağlamaya

başlamıştır. Artık mistik zevkler ruh için neyse, sefahat de beden için odur. Sarhoşluk sizi fantezileri kendinden geçiş kadar ilginç düşlere sürükler. Şimdi sizi bir genç kızın kaprislerini andıran büyüleyici saatler, dostlarla keyifli sohbetler, tüm bir yaşamı tasvir eden sözcükler, içten ve art düşüncesiz sevinçler, yorulmayacağınız yolculuklar, birkaç cümleyle ifade edilen şiirler beklemektedir. Bilim adamlarının altında bir ruh aradıkları bu kaba, içgüdüsel doyum sürecini, canı sıkkın insanların bilinçli hallerinden yakındıkları büyüleyici bir uyuşukluk dönemi izler. Hepsi de kesintisiz bir dinlenme ihtiyacı duymazlar mı, sefahat dâhinin pahalıya ödediği bir vergi değil midir? Tüm güç sahibi insanlara bak, çoğunun şehvet duyguları yetersizdir ve zayıf yaratılmışlardır. Alaycı ya da kıskanç bir güç yeteneklerinin etki alanını sınırlandırmak için ruhlarını ya da bedenlerini kirletmiştir. Bu sarhoşluk anlarında insanlar ve nesneler önünüzde onları görmek istediğiniz gibi belirir. Yaratıcıların kralı olarak onları istediğiniz şekle sokabilirsiniz. Süregiden bu taşkınlık halinde, kumar erimiş kurşununu damarlarınıza keyfinizce döker. Bir gün canavar sizi eline geçirir, o zaman benim de başıma geldiği gibi öfkeden gözü dönmüş bir halde uyanırsınız. Güçsüzlük yatağınızın başucuna oturmuştur. Eski bir askerseniz, verem ciğerlerinizi tüketiyor demektir, diplomatsanız kalbinizin üzerindeki anevrizmayla hayata pamuk ipliğiyle bağlısınızdır, bana gelince ölüm bir gün tıpkı aşk acısına dayanamayan Raphaël d'Urbin'e yaptığı gibi akciğer yetmezliğinden dolayı, 'Hadi gidelim!' diyecektir. İşte hayatım böyle geçti. Bu yaşam tarzına ya çok erken ya da çok geç girdim; hiç kuşku yok ki dizginlemeseydim gücüm tehlikeli bir hal alacaktı; dünya İskender'den bir âlemde, Herkül'ün kupasıyla içtiği içki sayesinde kurtulmadı mı? Yolunu şaşıranların cennete ya da cehenneme, sefih bir yaşama ya da Saint-Bernard düşkünlerevine gitmeleri gerekmez mi? Az önce şu iki yaratığa ahlak dersi verecek cesareti kendimde bulamadım," dedi Euphrasie ve Aquilina'yı göstererek. "Benim kişisel

tarihimi, hayatımı yansıtmadılar mı? Onları suçlayacak durumda değilim, tam tersine onlar beni yargılayabilirler. Bu yaşayan şiirin ortasında, bu bunaltıcı hastalığın bağrında, bir de acılarımı depreştiren iki bunalım yaşadım. Önce, kendimi Sardanapal gibi yanan odun yığınlarının içine atmamdan birkaç gün sonra, İtalyan tiyatrosunun girişinde Foedora ile karşılaştım. Arabalarımızı bekliyorduk. – 'Ah! Demek hâlâ yaşıyorsunuz.' Bu sözler gülümsemesinin dışavurumuydu. Hiç kuşku yok ki yanındaki kavalyesine hikâyemi ve aşkımın sıradanlığını anlatıyordu. Yanlış kavrayışını övünerek dile getiriyordu. Ah! Onun için ölmek, ona hâlâ hayran olmak, aşırılıklarımda, sarhoşluklarımda, kibar beyefendilerin yatağında onu görmek ve onun alaylarının kurbanı olduğumu hissetmek! Göğsümü yırtıp aşkımı orada aradıktan sonra ayaklarına kapanamamak. Sonunda servetimi kısa zamanda tükettim; ama sıkı bir rejimle geçen üç yılım beni sıkıntılara alıştırmış, beni sağlıklı bir yapıya kavuşturmuştu; meteliksiz kaldığım gün kendimi çok iyi hissediyordum. Ölüme daha da yaklaşmak için kısa vadeli senetler imzaladım ve sonunda ödeme günü geldi. Acımasız duygular! Genç yüreklere nasıl da canlılık veriyorlar! Henüz kendimi yaşlanmış hissetmiyordum; ruhum hâlâ genç ve canlıydı. İlk borcum bana doğru ağır adımlarla gelen ve üzgün görünen tüm erdemlerimi ayağa kaldırdı. Onlarla, bizi önce azarlayan ama ardından gözyaşları dökerek para veren yaşlı teyzeler gibi anlaşmayı başardım. Daha katı olan hayal gücüm bana ismimin tüm Avrupa'yı şehir şehir dolaştığını gösteriyordu. Eusèbe Salverte, ismimiz kişiliğimizi temsil eder demişti. Bu başıboş gezintilerden sonra hiç çıkmamış olduğum evime dönüyor, sıçrayarak uyanıyordum. Bir zamanlar, üzerlerindeki gri giysilerinde patronlarının ismi yazılı olan o banka memurlarını, o ticari vicdan azaplarını Paris caddelerinde gördüğümde hiç aldırmazdım; ama şimdi onlardan nefret ediyordum. Bir sabah, onlardan biri, altına imza attığım on bir senedin hesabını sormak için kapımı çalmayacak mıydı? Ben üç metelik etmesem de, imzam üç

bin frank değerindeydi! Tüm umutsuzlukların, hatta ölümün karşısında bile yüzlerindeki duygusuz ifade kaybolmayan icra memurları gözümün önünden gitmiyor, bana cellatlar gibi, – 'Saat üç buçuk oldu!' diyorlardı. Yardımcılarının beni tutuklatmaya, ismimi lekeleyip, beni küçük düşürmeye hakları vardı. BORÇLUYDUM! Borçlu olmak başına buyruk olmak mı demek? Birileri benden hesap soramaz mıydı? Paralarını ödemeden, leziz pudingler yememe, buzlu içkiler içmeme, uyumama, yürümeme, düşünmeme, eğlenmeme müdahale edemez miydi? Bir şiir yazarken, düşünürken, arkadaşlarımla şakalar yaparak, neşe içinde yemek yerken, elinde yıpranmış bir şapka tutan kahverengi ceketli birinin içeri girdiğini görebilirdim. Borcumun canlı timsali olan bu adam, bir hayalet gibi keyfimi kaçırabilirdi, kendisiyle konuşmam için beni masadan kalkmaya zorlayabilir, neşemi, metresimi, hatta yatağımı elimden alabilirdi. Pişmanlık acısı daha hoşgörülüydü; bizi Sainte-Pélagie caddesine ya da iğrenç batakhanelere sürüklemez, yalnızca darağacına bizi soylulaştıran celladın huzuruna gönderirdi: İnfaz anında herkes bizim suçsuzluğumuza inanırken, toplum meteliksiz sefihe hiçbir erdem atfetmezdi. Gülümserken, aniden bir köşede yeşil giysili, mavi gözlüklü, rengârenk şemsiyeli ete kemiğe bürünmüş borçlarla karşılaşırdım, bu iki ayaklı borçlar bana, – Mösyö de Valentin'in bana borcu var ama ödemiyor,' ya da – 'İşte o, bu sefer beni kandıramaz!' gibi korkunç sözler söyleme ayrıcalığına sahiptiler. Alacaklılarımı saygıyla selamlamam gerekirdi. – 'Borcunuzu ne zaman ödeyeceksiniz?' derlerdi. Yalan söylemek, bir adama para için yalvarmak, kasasının yanına oturmuş bir ahmağın önünde eğilip, bir tokattan daha iğrenç sülük gibi soğuk bakışına, kara cahilliğine katlanmak zorunda kalırdım. Borç hayal gücünün anlayamadıkları bir eseriydi. Ruhun atılımları borçluyu sıklıkla etkisi altına alarak, kendini suçlu gibi hissettiririrken, para içinde yüzenler hiçbir şeyden etkilenmez, biraz cömert davranmak yalnızca paraya tapanların akıllarından bile geçmezdi. Nihayet senet,

ailesine bakmakla yükümlü dürüst bir ihtiyara dönüşebilirdi. Belki de Greuze'ün tablolarındaki gibi etrafı çocuklarla çevrili bir felçliye, bir askerin dul eşine, bana yakaran ellerini uzatmış zavallı insanlara borçlu olabilirdim. Bu muhtaç alacaklılarla birlikte ağlayabilirdik, hatta borcumu ödediğimde bile onlara yardım etme ihtiyacı duyabilirdim. Ödeme gününden önceki gece, infazı ya da düelloyu beklerken yalancı bir umudun sahte huzuruyla uyurdum. Ama sabah uyanıp, kendime geldiğimde, ruhumun bir bankacının cüzdanında hapsolduğunu, kırmızı mürekkeple yazılmış hesaplar ve bilançolar üzerinde uyuduğumu, borçlarımın duvar saatinin, zevkle kullandığım koltukların ve mobilyaların üzerinde çekirgeler gibi her yanda sıçradığını hissederdim. Demek icra memurlarının ve yardımcılarının eline düşen bu zarif köleler kabaca bir yere atılıp satılmayı bekleyeceklerdi. Ah! Eşyalarım hâlâ bana aitti. Dairemin zili yüreğimde yankılanıyor, kralların vurulan başlarında olduğu gibi beynimde çınlıyordu. Bu, ödülü cennet olmayan bir infazdı. Evet, dürüst bir insan için borç, icra memurlarının ve işadamlarının zebaniler gibi beklediği bir cehennemdi. Ödenmemiş bir borç alçaklığın, dolandırıcılığın ve daha da kötüsü yalancılığın başlangıcıydı! Suçları tetikler, idam sehpasının kalaslarını döşerdi. Senetlerim protesto olmuştu. Üç gün sonra hepsini ödedim; bak bu nasıl oldu: Bir arsa tüccarı bana Loire'da, annemin mezarının bulunduğu adayı satmamı önerdi. Kabul ettim. Noterde sözleşmeyi imzalarken, loş kalem odasının derinliklerinden gelen bir mağara serinliği hissetim. Babamın yattığı çukurun kenarında da aynı nemli soğuğun içime işlediğini fark ettiğimde ürperdim. Bu tesadüfün bir uğursuzluk alameti olabileceğini düşündüm. Annemin sesini duyar, gölgesini görür gibi oluyordum. Garip bir gücün etkisiyle, kulağımda çan seslerinin ortasında belli belirsiz ismim yankılanıyordu! Adamın parasıyla borçlarımı ödediğimde bana iki bin frank kaldı. Yaşam konusunda edindiğim deneyimler, yaptığım derin gözlemler ve adımın hoşuma giden bir şekilde

duyulmaya başlamasının keyfiyle çatı katıma dönebilir, bilim adamının dingin yaşamını sürdürebilirdim. Ama Foedora avının peşini bırakmıyordu. Sık sık karşılaşıyorduk. Baştan çıkardığı âşıkları dedikodularında ona benim zekamdan, atlarımdan, başarılarımdan, çevremden söz ediyorlardı. Benimle ilgili her şeye, hatta Rastignac'ın şu korkunç cümlesine bile duyarsız kalıyordu: 'Sizin için kendini öldürüyor!' Öcümü almak için her aracı kullansam da mutlu değildim! Hayatın çirkefine gitgide daha fazla bulaşırken, paylaşılan bir aşkın hazlarını daha fazla hissediyor, sefahat âlemlerinin aşırılıklarında onun hayalini izliyordum. Ama ne yazık ki, inançlarım kaybolmaya başlamış, yaptığım iyilikler nankörlükle karşılanmış, yaptığım hatalar binlerce hazla mükâfatlandırılmıştı. Yaşamın bu akışı biraz garip görünse de, bir sefih için olağandı. Foedora gösteriş meraklısı yaşamının cüzamını bana da bulaştırmış, şeytan mahmuzunu alnıma basmıştı. Ruhumun derinliklerini incelediğimde birçok değerin benim için anlamsızlaşmış olduğunu fark ettim. Artık, her anı risklerle dolu bir yaşamın ürpertilerinden, zenginliğin yapmacık inceliklerinden vazgeçmem imkânsızdı. Milyonlarım olsa, kumar oynayacak, âlemlere dalacak, maceralar peşinde koşacaktım. Kendimle baş başa kalmak istemiyordum. Kendimi avutmak için, soylu züppelere, sahte dostlara, şaraba ve leziz yemeklere ihtiyacım vardı. Bir erkeği ailesine bağlayan bağlar benim için sonsuza dek kopmuştu. Zevklerin kürek mahkûmu olarak, kaderimin intihara giden yolunda emin adımlarla yürüyordum. Servetimin tükenmesine az bir süre kaldığında, her akşam kendimden geçercesine içsem de, ölüm her sabah beni yaşama doğru yeniden fırlatıyordu. Hayatını sigortalamış zengin bir rantiye gibi felaketlerin üzerine gidebilirdim. Cebimdeki son yirmi frankla baş başa kalınca, Rastignac'ın gamsız mutluluğunu hatırladım..." Aniden aklına gelen Tılsımlı Deri'yi cebinden çıkarırken, "Hah, ha!" diye haykırdı.

Kâh zorlu geçen bir günün yorgunluklarının ardından, şarap ve punç şişeleri arasında kafasını toplayamadığından, kâh gözlerinin önünden yaşamının akışına öfkelendiğinden, sözcük seliyle yavaş yavaş kendinden geçmeye başlayan Raphaël aniden aklını tamamıyla kaybetmiş biri gibi coşarak ayağa fırladı. "Ölüme lanet olsun!" diye haykırdı Deri'yi havada sallayarak. "Şimdi yaşamak istiyorum! Zenginim, tüm erdemlere sahibim. Hiçbir şey önüme çıkamayacak. Güç elindeyse, senden iyisi yoktur. Hey! Baksanıza! İki yüz bin franklık bir gelir diledim ve buna sahip olacağım. Halıların üzerine gübrelere batmış gibi yatan domuzcuklar! Beni saygıyla selamlayın! Meşhur mal mülk düşkünleri, artık bana aitsiniz! Hepinizi, hatta şurada horlayan Yüksek Meclis üyesini bile satın alacak kadar zenginim. Haydi, yüksek sosyetenin soytarıları, benim için dua edin! Ben papayım."

Raphaël'in o ana kadar horultuların tekdüze uğultusunun ortasında kaybolan haykırışları aniden duyulmaya başlandı. Uyuyanların birçoğu bağırarak uyandıklarında ayaklarının üzerinde güçlükle duran bu yaygaracı sarhoşa toplu bir lanet konseriyle karşılık verdiler.

"Susun!" diye devam etti Raphaël. "Köpekler, kulübelerinize dönün! Émile, artık hazinelere sahibim, sana Havana puroları getirteceğim."

"Seni dinliyorum," diye karşılık verdi şair. "Foedora ya da ölüm! Sen kendi yoluna git! O içten pazarlıklı Foedora seni aldatmış. Kadınların tamamı Havva'dan farksızdır. Hikâyen sandığın kadar acıklı değil."

"Ah! Alçak, demek uyuyordun!"

"Hayır, Foedora ya da ölüm, seni dinliyorum."

"Uyan," diye haykırdı Raphaël, Émile'e Tılsımlı Deri ile vururken sanki üzerindeki elektriği almak istiyordu.

"Kahrolası!" dedi ayağa kalkıp Raphaël'i belinden kavrayan Émile, "Dostum, hayatın karşına kötü bir kadını çıkardığını düşün."

"Ben milyonerim."

"Milyoner olmasan da, sarhoş olduğun kesin."

"Gücün sarhoşluğu. Seni öldürebilirim. Sesini kes, ben Neron'um, Nabukadnezar'ım!"

"Ama Raphaël, hiç de iyi bir izlenim bırakmıyoruz, itibarını koruman için biraz sessiz olmalısın."

"Hayatım uzun bir sessizlik içinde geçti. Şimdi tüm dünyadan öcümü alacağım. Ekülerimi saçıp savurarak zaman harcamayacağım. Çağımıza öykünerek insanların, yaşamlarını, zekâlarını, ruhlarını kullanacağım. İşte veba gibi eli açık bir ihtişam! Ordular ve darağaçları ile sarı, yeşil, mavi hummayla mücadele edeceğim. Foedora benim olabilir. Ama hayır, Foedora'yı istemiyorum, o benim ölümüme neden olan bir hastalık! Onu unutmak istiyorum."

"Bağırmaya devam edersen, seni yemek salonuna götüreceğim."

"Süleyman'ın mirası olan şu Deri'yi görüyor musun? O benim, o küçük bilgiç kral da artık bana ait! Arabistan, Ürdün, tüm evren benim. İstersem sen de bana ait olabilirsin. Ah! Dikkat et, istersem gazeteni satın alabilirim, sen de benim uşağım olursun. Bana şiirler yazar, evraklarımı düzenlersin. Uşak! Uşağın sağlığı yerindedir, çünkü hiçbir şey düşünmez."

Bu sözlerin ardından Émile, Raphaël'i yemek salonuna götürdü.

"Kabul, dostum, senin uşağınım," dedi. "Ama bir gazetenin yazı işleri müdürü olacaksın, bu yüzden sesini kes! Benim

hatırım için biraz saygılı ol. Beni seviyor musun?"

"Elbette, bu Deri ile sana Havana puroları alacağım. Her zaman için bu Deri, dostum, o her şeye kadirdir! Harika bir merhemdir, nasırlarını iyi edebilirim. Nasırların var mı? Seni hemen bu dertten kurtarayım."

"Seni böyle saçmalarken hiç görmemiştim."

"Saçmalamak mı, dostum? Hayır. Dileğimin yerine getirilmesinin karşılığı olarak bu Deri küçülüyor. İşin içinde bir Brahman var! Brahman biraz muzip biri olmalı, çünkü dilek diledikçe genişlemesi gerekirdi...

"Tamam, öyle olsun."

"Sana söylemek istediğim..."

"Evet, bu doğru. Ben de senin gibi düşünüyorum. Dilekler genişletiyor..."

"Sana söylediğim gibi Deri..."

"Evet."

"Bana inanmıyorsun, dostum. Seni tanırım, yalan söylediğin hemen belli oluyor."

"Sarhoşluğunun zırvalarına inanmamı nasıl beklersin?"

"Bahse girelim, sana kanıtlayabilirim. Deri'nin ölçüsünü alalım."

"Anlaşıldı, uyumayacak," diye haykırdı Raphaël'in yemek salonunda bir şeyler aradığını gören Émile.

Bir maymunun çevikliğiyle canlanan Valentin, bazen bakış açıları daralsa da, kendilerini zorladıklarında her şeyi daha net bir şekilde görebilen sarhoşlara özgü bir uyanıklıkla, sürekli olarak tekrarladığı, "Ölçü alalım, ölçü alalım!"

sözlerinin eşliğinde bir yazı takımı ve peçete bulmayı başardı.

"Tamam, o zaman ölçü alalım," dedi Émile

İki arkadaş peçeteyi yayıp Deri'yi üzerine yerleştirdiler. Elini daha ustaca kullanabilecek gibi görünen Émile kalemi eline alarak Deri'nin hatlarını peçeteye çizmeye başladı. "İki yüz bin frank dilemiştim, öyle değil mi?" dedi arkadaşı, "Arzum gerçekleştiğinde tüm kederlerimin dindiğini ve Deri'nin küçüldüğünü göreceksin."

"Tamam, şimdi uyu. Sana şu kanepeyi hazırlayayım mı? Söyle iyi misin?"

"Evet, gazeteci çırağım. Beni eğlendirip, sinekleri kovalayacaksın. Kötü gündeki dostum, iyi günümde de yanımda olmalı. Sana Ha...va...na pu...ro..."

"Hadi, rüyanda altınlarını gör, milyoner."

"Sen de makalelerini gör. İyi geceler. Nabukadnezar'a iyi geceler dilemeyecek misin? Aşk! Şerefe! Fransa... Zafer ve zenginlik..."

Kısa süre sonra iki dostun horultuları salonda gereksiz yere çalan müziğe karıştı. Mumlar şamdanların kristal çanaklarını parıldatarak teker teker söndü. Gece, tül perdesiyle, Raphaël'in sözcükler ve ifadelerin eksik kaldığı düşünceler şöleni ile sonlanan bu içki âleminin üzerini örttü.

Ertesi gün öğlene doğru esneyerek yorgun bir halde uyanan güzel Aquilina'nın yanaklarında başını koyduğu kadife taburenin alacalı izleri vardı. Arkadaşının hareketlenmesiyle uyanan Euphrasie aniden boğuk bir çığlık atarak ayağa kalktı. Dün akşam beyaz ve taptaze görünen yüzü şimdi hastaneye giden bir kız gibi sarı ve soluktu. Yavaş yavaş, garip iniltilerle kımıldamaya başlayan konuklar kollarının ve bacaklarının tutulmuş olduğunu ve gecenin

yorgunluğunu üzerlerinden atamadıklarını hissettiler. İçeri giren uşak panjurları ve pencereleri açtı. Güneşin hâlâ uyuyanların başlarının üzerinde parlayan sıcak ışınları ayağa kalkanları hayata davet ediyordu. Uykuları sırasındaki dönüşleriyle, akşam yaptırdıkları zarif saçları bozulmuş, kırışmış tuvaletlerinin parlaklığı sönmüş olan hanımlar ürkütücü bir görünüm sergiliyorlardı: saçları zarafetten yoksun bir şekilde sarkıyordu, yüzlerindeki ifade değişmiş, parlayan gözleri yorgunlukla donuklaşmıştı. Işıkta parlayan safra renkli tenleri korkunç görünüyordu, dinlenmiş hallerinde beyaz ve yumuşak olan yüzleri yeşil bir renge bürünmüştü, zarif ve kırmızı dudakları, sarhoşluğun utanç verici izleriyle kuru ve beyaz bir hale dönüşmüştü. Erkekler, üzerinden ayin alayı geçmiş bir caddedeki ezilmiş çiçekler gibi solgun ve ölgün görünen metreslerini tanımazlıktan geliyorlardı. Onları küçümseyen bakışlarla süzseler de, kendilerini aynada görseler korkudan tüyleri ürperirdi. Şaraptan kaymış, dinlendireceği yerde yorgunluk veren bir uykunun etkisiyle serseme dönmüş, gözleri çukurlaşmış bu yüzleri görmek insanı titretirdi. Ruhumuzun süslediği şiirsi duygular olmaksızın, çıplak gözle fiziki doyum arzusundan başka bir şeyi yansıtmayan bu solgun yüzlerde tasvir edemediğim vahşi ve soğuk bir hayvanilik vardı. Kötülük eğiliminin giysisiz ve fondötensiz bu uyanışı, kötülüğün zihnin yanıltmacasından ya da lüksün büyülerinden yoksun bu boş ve soğuk iskeleti, içki âlemlerinin müdavimleri olan bu yürekli sefihleri bile ürkütmüştü. Sanatçılar ve züppeler, taşkınlığın ateşiyle her şeyin altüst olduğu salonun karmaşasını afallamış bakışlarla incelerken sessizliklerini koruyorlardı. Konuklarının boğuk hırıltılarını işitip, onları gizlemeye çalıştığı asık bir suratla selamlamaya çalışan Taillefer içeri girdiğinde şeytani bir kahkaha yükseldi; terli ve kan kırmızısı yüzüyle, vicdan azabı çekilmeden işlenen suçun simgesi olan bu cehennem sahnesini izledi. Tablo eksiksizdi. Bu görüntü, çirkefin lüksün bağrındaki yaşamını, ihtişamın ve sefilliğin korkunç bir karışımını, güçlü elleriyle

hayatın tüm meyvelerini sıktıktan sonra, etrafında iğrenç kalıntılardan ve kendisinin de inanmadığı yalanlardan başka bir şey bırakmayan sefahatin uyanışını temsil ediyordu. Ölüm adeta vebaya yakalanmış bir ailenin ortasında gülümsüyordu: Parfümlerden, göz kamaştırıcı ışıklardan, sevinçlerden, arzulardan eser yoktu, onların yerini mide bulandırıcı kokuların yayılmasına neden olan, yürek sızlatan bir yaşam felsefesi almıştı, yine de gerçeği yansıtan ışıltılı güneş ve erdemi yansıtan temiz hava, mikropları barındıran bu sıcak, pis kokulu ortamla çelişiyordu. Bu genç kızlardan birçoğu içlerindeki kötülük eğilimine rağmen, bir zamanlar saf ve temiz olarak uyandıkları kır evlerinin, güller ve hanımelleriyle kaplanmış pencerelerinden çayırkuşlarının neşeli ötüşlerini dinledikleri, şafağın ışıklarıyla buğulu bir şekilde aydınlanmış ve çiyin fantezileriyle süslenmiş o hoş manzarayı izledikleri günleri düşünüyorlardı. Diğerleri ise akıllarından, çocukların ve babanın masumca güldükleri masayı kuşatan o tarif edilmez büyüyü ve sofradaki yürekler kadar sade yemekleri geçiriyorlardı. Bir sanatçı, atölyesinin huzurunu, iffetli heykelini, kendisini bekleyen sevimli modelini düşlüyordu. Genç bir adam, bir ailenin kaderinin bağlı olduğu davayı ve imzalaması gereken uzlaşma sözleşmesini hatırlıyordu. Bir bilim adamı, çalışma odasında kendini çağıran soylu yapıtının başında olmadığına hayıflanıyordu. Neredeyse herkes içinde bulunduğu ortamdan şikâyetçiydi. O sırada, revaçtaki bir butiğin en yakışıklı tezgâhtarı gibi dinç ve canlı görünen Émile gülümseyerek belirdi.

"Çirkinliğiniz dudakları uçuklatıyor," diye haykırdı. "Bu saatten sonra artık hiçbir şey yapamazsınız, bana kalırsa en iyisi güzel bir öğle yemeği yemek."

Bu sözler üzerine, Taillefer sofranın hazırlanması için talimat vermek üzere dışarı çıktı. Kadınlar giysilerini düzeltmek ve makyajlarını tazelemek üzere tembel tembel

aynaların önüne gittiler. Herkes silkinerek kendine gelmeye çalıştı. En günahkârlar en sağduyululara öğütler verdiler. Züppeler bu sıkı şölene devam edemeyecek gibi görünenlerle dalga geçtiler. Bir anda, bu hayaletler canlanarak, gruplar oluşturmaya, birbirlerine sorular sormaya ve gülüşmeye başladılar. Becerikli ve eli çabuk birkaç uşak mobilyaları ve eşyaları eski yerlerine yerleştirdiler. Muhteşem bir ziyafet sofrasının hazırlanmasıyla konuklar yemek salonuna geçtiler. Orada da her şey dün gecenin aşırılıklarının izini taşıyorsa bile, en azından varoluşun ve düşüncenin can çekişen birinin son çırpınışlarını yansıtan kalıntıları vardı. Akşamdan kalmaların Kutsal Salı konvoyuna benzeyen bu geçişlerinde yüzler, kendilerine güçsüzlüklerini itiraf etmelerini önleyen dansların yorgunluğunun ve içkinin aşırılığının maskeleriyle kaplıydı. Bu gözü pek topluluk kapitalistin masasına yaklaştığı sırada, dün akşam yemeğinden sonra, şöleni kendi yatağında karısıyla tamamlamak üzere tedbirlice ortadan kaybolan Cardot, yarı resmi bir ifade taşıyan yüzündeki tatlı gülümsemeyle ortaya çıktı. Tadı çıkarılacak, paylaşılacak, dökümü yapılacak, sözleşmeler imzalanacak bir mirasın kokusunu almışa benziyordu, bu işlemler ev sahibinin bıçağını daldırdığı fileto kadar lezzetliydi.

"Oh! Oh! Öğle yemeğini noterin huzurunda yiyeceğiz," diye haykırdı de Cursy.

"Her şeyi fiyatlandırmak ve parafe etmek üzere tam zamanında geldiniz," dedi bankacı şölen masasını göstererek.

"Yazılacak vasiyetname yok, ama belki de kıyılacak nikâhlar vardır!" dedi bir yıl önce ilk kez evlenmiş olan bilim adamı.

"Oh! Oh!"

"Ah! Ah!"

"Bir dakika," diye karşılık verdi, bu berbat şaka korosu karşısında afallamış olan Cardot. "Buraya ciddi bir iş için geldim. İçinizden birine altı milyon getirdim." (Derin bir sessizlik) "Mösyö," dedi o sırada hiçbir şeye aldırmadan peçetesinin kenarıyla gözlerini silen Raphaël'e. "Anneniz madam, O'Flaharty ailesine mi mensuptu?"

"Evet," diye yanıtladı Raphaël tekdüze bir ifadeyle, "adı Barbe-Marie'dir."

"Yanınızda sizin ve Madam de Valentin'in doğum belgeleri var mı?"

"Sanırım."

"Tamam, o zaman mösyö, 1828 Ağustos'unda Kalküta'da ölen Binbaşı O'Flaharty'nin tek mirasçısısınız."

"Bu saymakla bitmeyecek bir servet," diye haykırdı yargıç.

"Vasiyetinde servetinin büyük kısmını bazı kamu kuruluşlarının hisselerine yatırdığı için, Fransa hükümeti Hindistan kumpanyasından bu mirasın karşılığını istedi. Şu anda nakde çevrilmiş halde yanımda bulunuyor. On beş günden beri boşuna bir çabayla Barbe-Marie O'Flaharty'nin mirasında hak sahibi olan kişiyi arıyorum. Ama dün akşam, masada..."

O anda, Raphaël yara almış bir adam gibi aniden ayağa fırladı. Her yanı sessiz bir alkış kaplamıştı. İlk tepkilerini boğuk bir kıskançlık homurtusuyla veren konuklar alev alev yanan bakışlarını ona yönelttiler. Ardından etrafa öfkeli parter seyircilerinin isyankâr uğultuları yayıldı, herkes kendince noter tarafından açıklanan bu muhteşem serveti yorumluyordu. Aniden kendini toplayan Raphaël, daha önce Deri'nin ölçüsünü aldığı peçeteyi masanın üzerine yaydı. Hiç kimseye aldırmadan, üzerine Deri'yi yerleştirdi ve çizili

hatlarla arasındaki küçük farkı gördüğünde içi şiddetle titredi.

"Hey, nesi var böyle?" diye haykırdı Taillefer, "Büyük bir servete kavuştu."

"Koluna gir," dedi Bixiou, Émile'e, "sevinçten ayakta duramayacak hale geldi."

Beti benzi atan mirasçının yüzünün tüm kasları gerilmiş, tüm çıkıntıları bembeyaz olmuştu, çukurlarında karaltılar beliren gözlerini bir noktaya dikmişti. ÖLÜMÜ görüyordu. Etrafı yüzleri solmuş dalkavuklarla çevrilmiş bu görkemli şölen masası, sevincin bu can çekişmesi, hayatının canlı bir görüntüsünü oluşturuyordu. Raphaël peçetenin Deri'ye bol gelen acımasız hatlarına üç kez baktı, yanıldığına inanmak istiyordu; ama aradaki farkın net görüntüsü hiçbir yanılgıya yer bırakmıyordu. Dünya ona aitti, her şeyi yapabilirdi ama hiçbir şey istemiyordu. Çölün ortasında azıcık suyu kalmış bir yolcu gibi her yudumu ölçmesi lazımdı. Her arzusunun hayatını kısaltacağını biliyordu. Artık Tılsımlı Deri'ye inanıyor, onun soluk alıp verdiğini duyuyordu, kendini şimdiden hasta gibi hissedip kendi kendisine sordu:

"Akciğerlerim rahatsız değil mi? Annem veremden ölmedi mi?"

"Ah! Raphaël, artık sizi eğlenceli bir hayat bekliyor! Bana ne hediye edeceksiniz?" diyordu Aquilina.

"Dayısı Binbaşı Martin O'Flaharty'nin ölümüne içelim!" dedi biri.

"Yüksek Meclis üyesi olacak."

"Hadi canım, temmuz devriminden sonra Yüksek Meclis üyesi olmanın ne önemi kaldı?"

"İtalyan tiyatrosunda locan olacak mı?"

"Umarım, hepimize güzel bir ziyafet çekeceksiniz?" dedi Bixiou.

"Onun gibi bir adam her şeyi layıkıyla yapar," dedi Émile.

Topluluğun kahkahalara karışan hurra sesleri Valentin'in kulaklarında yankılansa da, söylenen tek bir sözü bile anlamıyordu. Aklından belli belirsiz, tarlasını süren, karabuğdayını yiyen, elma şarabını testisinden içen, Meryem'e ve krala inanan, paskalyada ayine giden, pazar günleri yeşil çimenlerin üzerinde dans eden, rahibin vaazından hiçbir şey anlamayan, çocuklarına bakmakla yükümlü bir Brötanya köylüsünün tekdüze ve kanaatkâr yaşamı geçiyordu. Şu an gözlerinin önündeki bu yaldızlı lambriler, dalkavuklar, yemekler ve ihtişamlı görüntüler midesini bulandırıyordu.

"Kuşkonmaz ister misiniz?" diye bağırdı bankacı.

"Hiçbir şey istemiyorum," diye karşılık verdi Raphaël gürleyen bir ses tonuyla.

"Bravo!" diye haykırdı Taillefer. "Servetin küstahlığın bir belgesi olduğunu şimdiden anlamaya başladınız. Artık siz de bizdensiniz! Beyler, altının gücüne içelim. Altı kere milyoner olan Mösyö de Valentin artık gücü elinde tutuyor. O bir kral, tüm zenginler gibi her şeyi yapabilir, her şeyin üstündedir. Artık onun için, 'TÜM FRANSIZLAR YASALAR ÖNÜNDE EŞİTTİR' diyen anayasanın ilk maddesi bir yalandan ibarettir. O yasalara değil, yasalar ona uyacak. Milyonerler için darağacı ve cellatlar yoktur!"

"Evet," diye karşılık verdi Raphaël, "onlar kendi kendilerinin cellatlarıdır."

"İşte bir önyargı daha!" diye bağırdı bankacı.

"İçelim," dedi Raphaël, Deri'yi cebine koyarken.

"Ne yapıyorsun?" dedi Émile elini tutarak. "Beyler," diye ekledi Raphaël'in davranışları karşısında şaşırmış gibi görünen topluluğa, "dostumuz de Valentin'in, ne diyorum ben? MÖSYÖ MARKİ DE VALENTIN'in kaderi değiştirecek bir sırrı var. Dilekleri istediği anda yerine geliyor. Aşağılık ve kalpsiz bir kişi gibi davranmazsa, hepimizi zengin edecektir."

"Ah! Sevgili Raphaël, inci bir takı isterim," diye haykırdı Euphrasie.

"İyilikbilir biriyse, bana dörtnala gidebilen güzel atlar koşulmuş iki araba hediye edecektir!" dedi Aquilina.

"Benim için yüz bin franklık bir gelir dileyin."

"Kaşmirler!"

"Borçlarımı ödeyin!"

"Yaşlı amcamın beyin kanamasından ölmesini sağlayın!"

"Raphaël, ancak on bin franklık bir gelirle elimden kurtulabilirsin."

"İşte peş peşe gelen bağış senetleri!" diye haykırdı noter.

"Benim gut hastalığımı iyileştirmeli."

"Faizleri düşürün," diye haykırdı bankacı.

Tüm bu cümleler havai fişeğin kolları gibi yayılmıştı. Bu talepler kıskançlığın öfkesiyle şakadan çok gerçek olarak dile getirilmişti.

"Sevgili dostum," dedi Émile ciddi bir ifadeyle, "iki yüz bin franklık bir gelir benim için yeterli olacaktır, hadi, iyi niyetini göster!"

"Émile," dedi Raphaël, "bu dileklerin ne pahasına gerçekleştiğini biliyor musun?"

"Güzel bir bahane!" diye haykırdı şair. "Dostlarımız için fedakârlıklar yapmamız gerekmiyor mu?"

"Benimse içimden hepinizin ölümünü dilemek geliyor," dedi Valentin davetlileri derin ve karanlık bakışlarla süzerek.

"Can çekişenler çok acımasız olurlar," dedi Émile gülerek. "İşte zengin oldun," diye ekledi ardından ciddi bir ifadeyle, "iki aya kalmaz kendinden başkasını düşünmeyen bir bencil olup çıkarsın. Şimdiden saçmalamaya başladın, şakadan bile anlamıyorsun. Tılsımlı Deri'nden başka hiçbir şeye inancın kalmayacak."

Topluluğun alaylı bakışlarından huzursuz olan Raphaël sessizliğini korudu ve bir süre için olsa da lanetli gücünü unutmak için kadehleri peş peşe devirmeye başladı.

Can Çekişme

Aralık ayının ilk günlerinde, yağan yağmura aldırmadan yürüyen yetmişlik bir ihtiyar, bir çocuğun saflığı ve bir filozofun dalgınlığı ile Varennes caddesindeki her konağın önünde duruyor, Mösyö Marki Raphaël de Valentin'in adresini arıyordu. Kırlaşmış, ateşte bükülen parşömen kâğıdı gibi kurumuş dağınık saçları, derin bir hüznün despotik bir kişiliğin yansımalarıyla çatıştığı bir yüzü çevreliyordu. Bu siyah giysili, zayıf, kemikli garip kişiyle karşılaşan bir ressam hiç kuşku yok ki atölyesine döndüğünde onun portresini çizip altına "Kafiye arayışındaki klasik bir şair" yazacaktı. Elindeki kâğıtta yazan numarayı kontrol eden Rollin'in yeniden dirilişinin bu canlı örneği görkemli bir konağın kapısını çaldı.

"Mösyö Raphaël burada mı?" diye sordu yaşlı adam İsviçreli uşağa.

"Mösyö marki kimseyi kabul etmiyor," diye karşılık verdi uşak geniş bir kahve fincanından çıkardığı ekmek dilimini yutarken.

"Arabası orada," dedi ihtiyar yabancı, ağaçların gölgeliğinde duran ve basamakları çadır beziyle kaplı gösterişli bir arabayı işaret ederek, "çıkana kadar bekleyeceğim."

"Ah! Dostum, burada sabaha kadar bekleyebilirsiniz," diye karşılık verdi uşak. Mösyö için her zaman hazır bir araba bekler. Ama rica ederim dışarıda bekleyin, bu konağa izinsiz olarak bir yabancıyı alırsam, aylık altı yüz franklık maaşımdan olabilirim."

O sırada, uzun boylu bir ihtiyar bakanlık hademesine benzeyen giysisiyle holden çıkıp, birkaç basamağı hızla inerken kapıdaki şaşkın yabancıyı inceledi.

"Ayrıca, işte Mösyö Jonathas," dedi uşak, "onunla konuşabilirsiniz."

Birbirlerini garip bir sempati ve merakla inceleyen iki ihtiyar, avlunun ortasında kaldırım taşlarının arasından birkaç tutam otun çıkmış olduğu göbekte bir araya geldiler. Konağa ürkütücü bir sessizlik hâkimdi. Jonathas'ı görenler, bu kasvetli evde olup biten olayları ve yüzüne sinmiş olan gizemin anlamını öğrenmek isteyeceklerdi. Dayısından kalan mirası aldıktan sonra Raphaël'in ilk işi, güvenebileceği yaşlı, sadık hizmetkârın nerede yaşadığını araştırmak olmuştu. Sonsuza dek vedalaştığını sandığı genç efendisini yeniden görünce sevincinden ağlayan Jonathas, markinin kendisini baş kâhya görevine getirdiğini duyunca mutluğundan havalara uçtu. İhtiyar Jonathas, Raphaël ve dış dünya arasında aracılık yapan bir güç haline gelmişti. Efendisinin servetinin yegâne emanetçisi, bilinmeyen bir düşüncenin gözü kapalı uygulayıcısı olarak, Raphaël'in arzularını tercüme eden altıncı hissi olmuştu.

"Bayım, Mösyö Raphaël ile görüşmek istiyordum," dedi ihtiyar, yağmurdan korunmak için birkaç basamak çıktıktan sonra Jonathas'a.

"Mösyö marki ile görüşmek mi?" diye haykırdı kâhya. "Sütbabası olmama rağmen benimle bile birkaç kelimeden fazla konuşmaz."

"Ama ben de onun sütbabasıyım," diye haykırdı yaşlı adam. "Karınız bir zamanlar onu emzirdiyse, ben de onu bilgi perilerinin sütüyle besledim. O benim sütoğlum, sevgili öğrencim, carus alumnus! Onun zekâsını geliştirdim, düşüncelerini şekillendirdim. Bunu büyük bir gururla söylemekte tereddüt etmem. Çağımızın en seçkin insanlarından biri değil mi? Altıncı ve üçüncü sınıflarda onun retorik hocasıydım."

"Ah! Mösyö Porriquet."

"Ta kendisi. Ama mösyö..."

"Şişt, şişt!" diye seslendi Jonathas, evdeki manastır sessizliğini bozan iki aşçı yamağına.

"Ama mösyö," diye devam etti profesör, "yoksa mösyö marki hasta mı?"

"Sevgili bayım," diye karşılık verdi Jonathas. "Efendimin neyi olduğunu yalnızca Tanrı bilir. Şu evi görüyor musunuz, Paris'te buna benzer iki tanesini daha bulamazsınız. Anlıyor musunuz? İki tane bile. Mösyö marki burayı, daha önce Yüksek Meclis üyesi olan bir dükten satın aldı. İçini döşemek için üç yüz bin frank harcadı. Üç yüz bin frank, bu bir servet öyle değil mi? Ama evimizin her bölmesi gerçek bir mucizeyi yansıtır. Bu muhteşem konağı gördüğümde, kendi kedime, 'Tamam! Tıpkı müteveffa büyükbabası gibi kent halkını ve saray erkânını burada ağırlayacak!' dedim. Ama hiç de öyle olmadı. Mösyö kimseyle görüşmek istemiyordu. Garip, yalıtılmış bir yaşam sürdürüyor, Mösyö Porriquet, anlıyor musunuz? Mösyö her sabah aynı saatte kalkar, onun odasına yalnızca ben girebilirim. Garip bir şekilde kararlaştırdığımız üzere, yazın olduğu gibi kışın da saat yedide kapısını açıp içeri girerim ve ona, 'Mösyö marki kalkmanız ve giyinmeniz gerekiyor,' derim. Kalkar ve giyinir. Ona hep aynı tarzda ve aynı kumaştan dikilmiş robdöşambrını veririm. Kullanılmayacak hale geldiğinde yenisini istemesine fırsat vermeden aynısını yaptırırım. Akla hayale sığmayacak bir yaşam tarzı. Her istediğini yapan bu sevgili çocuk, günde bin frank harcar. Zaten onu sağ yanağıma bir tokat atsa, sol yanağımı çevirecek kadar seviyorum! Benden isteyeceği en zor işleri bile yerine getirmekte tereddüt etmem, anlıyor musunuz? Beni uğraşmam gereken onlarca lüzumsuz işle görevlendirdi. Gazete mi okuyor, onları aynı masanın üstüne, aynı yere bırakmam gerek. Sakalını tıraş etmek için hep aynı saatte gelirim, elim bile titremez. Sabah kahvaltısı saat tam onda, akşam yemeği saat tam beşte sofrada

olmazsa, aşçıbaşı mösyönün ölümünden sonra kendisini bekleyen ömür boyu bin ekülük gelirden mahrum kalır. Yılın her günü için hazırlanacak mönü önceden belirlenmiştir. Mösyö markinin hiçbir şey dilemesi gerekmez. Çilek mevsimi geldiğinde çilek yer ve Paris'e gelen ilk uskumru onun sofrasında yer alır. Her şey tüm ayrıntılarıyla önceden belirlenmiştir, program halinde basılmıştır, sabahtan akşam ne yiyeceğini bilir. Aynı koltuğun üzerine yerleştirdiğim aynı giysileri, aynı çamaşırları, giyer. Ayrıca çarşaflarının her zaman aynı ve temiz olmasına dikkat etmem, redingotu eskidiyse, ona hiçbir şey söylemeden yenilemem gerekir. Hava iyiyse, efendimin odasına girip, 'Dışarı çıkacak mısınız?' derim, bana evet ya da hayır diye karşılık verir. Dolaşmak istiyorsa, atların hazırlanmasını beklemez, orada gördüğünüz gibi, arabacı elindeki kamçısıyla atlar koşulmuş halde hazır bekler. Akşam yemeğinden sonra, mösyö bir gece Opera'ya, bir gece İtal... Ama hayır, henüz İtalyan tiyatrosuna gitmedi, locasını ancak dün ayarlayabildim. Sonra, saat tam on birde yatmak için geri döner. Günün diğer saatlerinde yalnızca okur. Yeni çıkan kitapları piyasaya çıktıkları gün şöminesinin üzerinde bulması için önceden kitap kataloğunu okurum. Saat başı şöminenin ateşini ve bir şeye ihtiyacı olup olmadığını kontrol etmek için odasına girerim. Mösyö bana içinde ezbere bilmem gereken her şeyin bulunduğu dua kitabını andıran bir defter verdi. Yazın buz yığınlarıyla evin serinliğini sabit tutmak ve her an için dört bir yanı yeni çiçeklerle süslemekle yükümlüyüm. Günde bin frank harcayabildiği için hayallerini gerçekleştirecek durumda. Zavallı, uzun süre en asgari ihtiyaçlarını bile güçlükle karşılamış! Çok temiz yüreklidir, kimseyi incitmez, tek bir söz bile etmez, ne var ki konakta ve bahçede tam bir sessizliğin hâkim olmasını ister! Nihayet, efendim hiçbir sözlü talepte bulunmaz, her şeyi parmak ve göz işaretleriyle halleder. Haksız da sayılmaz, uşakları kendi hallerine bırakırsanız, düzen bozulur. Yapması gereken her şeyi ben söylerim. İşi nereye kadar vardırdığını tahmin edemezsiniz.

Odaları sıralar halinde peş peşe sıralanır. Diyelim ki, odasının ya da çalışma salonunun kapısını açmak istedi, tüm kapılar özel bir düzenek sayesinde hep birlikte açılırlar. Böylece, evin bir ucundan diğerine gittiğinde tüm kapıları açık bulur. Bu bizim de işimize gelen hoş bir uygulamadır! Ama çok pahalıya mal olduğunu da söylemeliyim! Bay Porriquet nihayet günün birinde bana, 'Jonathas, bana kundaktaki bebek gibi özen göstereceksin, benim adıma tüm ihtiyaçlarımı düşüneceksin,' dedi. Evet, mösyö, yanlış duymadınız kundaktaki bebek gibi. Burada efendi benim, anlıyor musunuz, o ise isteklerimi yerine getiren bir uşak gibi. Nedenine gelince, bunu ondan ve ulu Tanrı'dan başka kimse bilemez."

"Şiir yazıyor olmalı," diye haykırdı yaşlı profesör.

"Şiir yazdığını mı düşünüyorsunuz, mösyö? Makul görünüyor, ama ben buna inanmıyorum. Bana sık sık, özen gösterilmesi ama bunun dışında hiç ilişilmemesi gereken bir bitki gibi yaşamak istediğini tekrarlıyor. Daha dün, Mösyö Porriquet, giyinirken bana bir laleyi göstererek, 'İşte sevgili Jonathas, benim hayatım bu,' dedi. Bazıları onun bir monoman olduğunu söylüyorlar. İnanılacak gibi değil!"

"Her şey efendinizin büyük bir eseri tamamlamaya çalıştığını gösteriyor," dedi profesör, ihtiyar kâhyada derin bir saygı uyandıran bir bilim adamı ciddiyetiyle. "Derin düşüncelere dalmış olduğu için günlük yaşamın sıradan uğraşlarıyla vakit kaybetmek istemiyor. Bir dâhi bilimsel çalışmaları sırasında her şeyi unutur. Bir gün, ünlü Newton..."

"Ah! Newton," dedi Jonathas. "Adını hiç duymadım."

"Newton büyük bir geometri üstadıdır," diye devam etti Porriquet, "yirmi dört saatini dirseklerini bir masaya dayamış halde düşünerek geçirir; düşüncelerinden sıyrıldığında, uykudan uyanmış gibi ertesi günün olduğunu zanneder. Bu

sevgili öğrencimi görmeye gideceğim, ona yararım dokunabilir."

"Bir dakika," diye haykırdı Jonathas. "Fransa kralı olsanız bile, kapıları zorlamadan, bedenimin üzerinden geçmeden içeri giremezsiniz. Mösyö Porriquet, şimdi hemen onun yanına gidiyorum, sizi kabul edip etmeyeceğini soracağım ve o da bana evet ya da hayır diye karşılık verecek. Ona asla, "İster misiniz? Diler misiniz? Arzu eder misiniz?" gibi sorular sormam. Bu kelimeler sözlükten çıkarılmıştır. Bir kez onlardan birini ağzımdan kaçırmıştım, bana öfkeyle, 'Beni öldürmek mi istiyorsun?' diye bağırdı."

Yaşlı profesörü bir adım bile adım atmaması kaydıyla girişte bırakan Jonathas kısa süre içinde olumlu bir yanıtla geri döndü ve emektar ihtiyara kapıları açık olan muhteşem odaların arasından yol gösterdi. Porriquet uzaktan bir şöminenin kenarında oturan öğrencisini gördü. İri desenli robdöşambrıyla koltuğuna gömülmüş, gazetesini okuyordu. Bitkin vücudunun hastalıklı görünümüne eşlik eden melankolik ruh hali ölgün yüzüne solgun bir çiçek gibi yansımıştı. Kadınsı bir incelik ve zengin hastalara özgü tuhaf davranışlar iç âlemini dışa vuruyordu. Güzel bir kadınınkilere benzeyen beyaz elleri zarif ve yumuşacıktı. Seyrekleşmiş sarı saçları şakaklarının iki yanından bukleler halinde özenli bir şekilde sarkıyordu. Başındaki Yunan beresi, yapılmış olduğu hafif kaşmire göre oldukça ağır olan püskülüyle kafasının bir yanına doğru sarkıyordu. Kitabın sayfalarını açmak için kullandığı altın suyuna batırılmış bakırtaşından bıçağını ayaklarının dibine bırakmıştı. Sırlanmış sarmalları odasını yılan gibi kaplayan muhteşem Hint nargilesinin amber ağızlığı dizlerinin üzerinde dursa da nefis kokusunu içine çekmek nadiren aklına geliyordu. Yine de, tüm yaşamının yoğunlaşmış gibi göründüğü, olağanüstü bir duyguyla parıldayan mavi gözleri genç bedeninin zafiyetiyle çelişiyordu. Bakılması katlanılmaz bu gözlerde,

bazıları derin bir umutsuzluğu, bazıları da vicdan azabından daha ürkütücü bir iç çatışmayı okuyabilirdi. Bu bakışlar, arzularını yüreğine gömen bir çaresizin, parasıyla yaşayabileceği hazları hazinesini eritmek korkusuyla reddeden bir cimrinin, zincirlenmiş Prometheus'un ya da 1815'te, Elysée'de düşmanlarının stratejik hatasını öğrenerek bir gün daha iktidarda kalma yetkisi isteyen ama bunu elde edemeyen Napolyon'un duygularını yansıtıyordu. Zaferin ya da mağlubiyetin izlerinin okunduğu bu gözlerde Raphaël'in birkaç ay önce Seine'e ya da son parasını yatırdığı yeşil çuhaya nasıl baktığını görmek mümkündü. İradesini ve zekâsını, elli yıllık bir uşaklık sürecinin ardından biraz olsun ehlileşmiş yaşlı bir köylünün pek de gelişkin olmayan sağduyusunun ellerine bırakmıştı. Bir robota dönüşmekten keyif alırmış gibi, yaşamak için yaşamdan elini çekmiş, ruhunu arzunun şiirlerinde yoksun bırakmıştı. Meydan okuyuşunu kabul ettiği acımasız güçle daha iyi savaşabilmek için, hayal gücünü iğdiş ederek Origenes gibi erdemli bir yaşam sürmeye razı olmuştu. Vasiyetle aniden zengin olduğunun ertesi günü Tılsımlı Deri'nin küçüldüğünü görmüştü. Noterin evinde karşılaştığı dönemin önde gelen doktorlarından biri, yemekten sonra ciddi bir ifadeyle akciğerleri rahatsız olan bir İsviçrelinin nasıl iyileştiğini anlatmıştı. Bu adam on yıl boyunca on çiftten fazla laf etmemiş, bir inek ahırının yoğun kokulu havasını dakikada yalnızca altı kere içine çekmiş ve hafif yiyeceklerle beslenmişti. Ne pahasına olursa olsun yaşamak isteyen Raphaël kendi kendine, "İşte bu adam gibi olacağım!" demiş, lüksün bağrında makineyi andıran bir yaşam sürdürmüştü. İhtiyar profesör bu genç kadavra ile karşı karşıya geldiğinde, bu cılız ve narin bedenin hayali bir görüntü olduğu düşüncesiyle titredi. Gözleri yiyecekmiş gibi bakan, yüzünde bin bir düşüncenin izleri bulunan markiye iyice baktığında, anılarındaki pembe, taze tenli, hareketli genç öğrencisinden eser kalmadığını fark etti. Sağduyulu bir eleştirmen, soylu edebi zevklerin savunucusu olan bu klasik ihtiyar, Lord

Byron'ı okumuş olsaydı, Childe Harold ile tanışmak isterken karşısında Manfred'ı bulmuş olacaktı.

"İyi günler, Porriquet baba," dedi Raphaël yaşlı profesörün buz gibi parmaklarını alev alev yanan nemli elleriyle sıkarken. "Nasılsınız?"

"Fena sayılmam," diye karşılık verdi ihtiyar, bu ateşli ele dokunmanın verdiği endişeyle. "Ya siz?"

"Ah! Sanırım iyiyim."

"Kuşku yok ki değerli bir eserle meşgulsünüz?"

"Hayır," diye yanıtladı Raphaël. "Exegi monumentum[44], üstat Porriquet, büyük bir yapıta son noktayı koyup, bilime sonsuza dek elveda dedim. Elyazmalarımın nerede olduğunu bile bilmiyorum."

"Kuşkusuz arı bir üslup kullandınız?" diye sordu profesör. "Umarım, Ronsard'ı keşfederek harikalar yarattığını sanan o yeni akımın barbar dilini benimsememişsinizdir."

"Eserim tamamıyla fizyolojik."

"Ah! Her şey çok net," diye karşılık verdi profesör. "Bilimde dilbilgisi keşiflerinin gerekliliklerine uyulmalıdır. Yine de evlat, açık, ahenkli bir üslup, Massillon'un, Mösyö de Buffon'un, büyük Racine'in dilleri, klasik üslupları asla eskimez. Ama dostum," diye sözünü yarıda kesti profesör, "ilginç ziyaretimin nedenini anlatmayı unutuyordum."

Hocasının uzun eğitim hayatı boyunca alıştığı ağdalı dilini, olguları zengin sözcüklerle süsleyerek dolaylı yollarla anlatma alışkanlığını yeni hatırlayan Raphaël onu kabul ettiğine neredeyse pişman olmuştu; ama onun odasından bir an evvel ayrılmasını dilemek üzereyken, önündeki beyaz kumaşın üzerinde asılı duran ve kenarları kırmızı bir çizgiyle özenle belirlenmiş olan Tılsımlı Deri'ye kaçamak bir bakış

atarak gizli arzusunu hemen bastırmak zorunda kaldı. Kaderini belirleyen içki âleminden beri, en küçük isteklerini bile içine gömüyor, bu uğursuz Deri'nin küçülmesine meydan vermeyecek bir yaşam sürdürüyordu. Tılsımlı Deri vahşi duygularını uyandırmadan birlikte yaşamak zorunda olduğu bir kaplana benziyordu. Bu yüzden, yaşlı profesörün abartılı hikâyelerini sabırla dinlemeye karar verdi. Mösyö Porriquet bir saat boyunca temmuz devriminden beri çektiği sıkıntıları anlattı. Güçlü bir yönetim isteyen profesör, bakkalların tezgâhlarının başında kalmasını, devlet adamlarının kamu görevlerini yerine getirmesini, avukatların adliye sarayında, meclis üyelerinin de Luxembourg'da kalmalarını dileyen yurtsever bir bildirge yayımlamıştı; ama yurttaş kralın gözde bakanlarından biri onu Charles yandaşı olmakla suçlayarak kürsüsündeki görevinden alınca yersiz yurtsuz, maaşsız kalmıştı. Profesör, Saint-Sulpice papaz okulunda okuyan yoksul yeğeninin hamisi olarak onun masraflarını karşılıyordu, bu yüzden eski öğrencisinden, kendisi için değilse de yeğeni adına, yeni bakandan eski görevine iade edilmesini olmasa da, bir taşra lisesine müdür olarak tayinini rica etmesini istiyordu. Yaşlı adamın tekdüze sesinin yankılanması sona erdiğinde Raphaël karşı konulmaz bir uyuşukluk halindeydi. Nezaket gereği ihtiyarın beyaz ve neredeyse hareketsiz gözlerine bakmak zorunda kaldığında, kendini afallamış, açıklaması mümkün olmayan bir durgunluğun etkisi altında kalmış gibi hissetti.

"Evet, sevgili üstat Porriquet," diye karşılık verdi kesin olarak hangi isteğe yanıt verdiğinin farkında olmadan. "Yapabileceğim bir şey yok, elimden bir şey gelmez. İşlerinizin düzelmesini yürekten dilerim..."

O sırada, Raphaël bu bencil ve ilgisiz sözlerinin ihtiyarın sarı ve kırışık alnında yarattığı etkiyi fark etmeden ürkmüş genç bir karaca gibi ayağa fırladı. Siyah Deri ile kırmızı çizgi

arasındaki minik boşluğu gördüğünde, profesörün içini titreten korkunç bir çığlık attı.

"Hemen çıkıp gidin buradan, ihtiyar bunak!" diye haykırdı. "Müdür olacaksınız! Ölümcül bir istekte bulunmak yerine, benden ömür boyu bin ekülük bir aylık talep edemez miydiniz? O zaman ziyaretinizin bana hiçbir zararı dokunmayacaktı. Fransa'da on binlerce iş var, benimse tek bir hayatım! Bir insanın hayatı dünyanın bütün görevlerinden daha değerlidir. Jonathas!"

Jonathas içeri girdi.

"Ahmak! Yaptığını görüyor musun, bana neden bu mösyöyü kabul etmemi önerdin?" dedi taş kesilen ihtiyarı göstererek. "Ruhumu ellerine paramparça edesin diye mi teslim ettim? Şu an hayatımdan on yılı çalmış bulunuyorsun! Böyle bir hata daha yaparsan, beni babamın yanına gönderirsin. Bu ihtiyar kadavranın, insan müsveddesinin isteğini yerine getireceğime, güzel Foedora'nın aşkına sahip olmayı talep edemez miydim? Ona altın verebilirdim. Zaten dünyanın tüm Porriquet'leri açlıktan ölse umurumda bile değil!"

Yüzü öfkeden bembeyaz olan, dudakları köpüklerle kaplanan Raphaël'in bakışlarına zalim bir ifade hâkim olmuştu. Bu görüntü karşısında, iki ihtiyar yılan görmüş çocuklar gibi titremeye başladılar. Koltuğuna yığılan genç adamın, ruhundaki altüst oluş, alev alev yanan gözlerinden sel gibi yaşlar boşalmasına neden oldu.

"Ah! Yaşamım! Güzel yaşamım!" dedi. "Artık yardımseverliğe, aşka, hiçbir şeye yer yok!" Ardından profesöre döndü. "Yaşlı dostum, size kötü davrandım!" dedi yumuşak bir ses tonuyla. "Eğitimim için gösterdiğiniz özenin karşılığını fazlasıyla ödemek isterdim. Bahtsızlığım en azından iyi yürekli ve saygıdeğer bir insanı mutlu edecekti."

Neredeyse anlaşılmayan bu sözler, bir ruh halinin iniş çıkışlarını öyle dokunaklı bir şekilde yansıtıyordu ki, iki ihtiyar yabancı bir dilde söylenen hüzünlü bir şarkıyı dinlermiş gibi ağlamaya başladılar.

"Sarası olmalı," dedi Porriquet alçak sesle.

"Ne kadar iyi yürekli olduğunuzu biliyorum, dostum," diye devam etti Raphaël tatlı bir ses tonuyla, "beni mazur görmeye çalışıyorsunuz. Hastalığın tepkilerine engel olmak insanın elinde değildir, ama insanlıkdışı davranışlar sergilemenin günah işlemekten farkı yoktur. Şimdi beni yalnız bırakın. Tayin işleminiz yarın ya da öbür gün, hatta belki de bu akşam yerine getirilmiş olacak, çünkü direniş hareketi ılımlıları yendi. Elveda."

Korkudan afallamış haldeki ihtiyar Valentin'in ruh sağlığı konusunda derin endişelere kapılarak odadan çıktı. Bu sahne ona doğaüstü bir olaylar dizisi gibi görünmüştü. Kendinden şüpheleniyor, kâbusu andıran bir rüyadan uyanıp uyanmadığını sorguluyordu.

"Dinle, Jonathas," dedi genç adam yaşlı hizmetkâra. "Görevinin önemini anlamanı istiyorum!"

"Evet, mösyö marki.

"Yaşamımı doğanın genel kurallarına aykırı olarak sürdürüyorum."

"Evet, mösyö marki."

"Yaşamın tüm hazları ölüm yatağımın etrafında geziniyor, güzel kadınlar önümde dans ediyor, ama onları davet edersem ölürüm. Sen dünya ile aramdaki engel olmalısın."

"Evet, mösyö marki," dedi yaşlı hizmetkâr, kırışık alnında biriken ter damlalarını silerken. "Ama güzel kadınlarla karşılaşmak istemiyorsanız, bu akşam İtalyan tiyatrosunda

ne yapacaksınız? Londra'ya geri dönen bir İngiliz ailesi ellerindeki kombine biletleri bana bıraktı, yani artık birinci katta muhteşem bir locanız var."

Derin düşüncelere dalan Raphaël onu dinlemiyordu.

Dış görünümü sade olsa da, panolarında eski ve soylu bir ailenin arması parıldayan kahverengi şu şatafatlı arabayı görüyor musunuz? Paris caddelerinden dörtnala geçtiğinde, sarı satenini, Savonnerie yapımı halıdan iç kaplamasını, pirinç bir çubuk gibi hoş görünen şeritlerini, yumuşak yastıklarını ve ışıldayan camlarını, arkasında ayakta bekleyen iki uşağı gören genç kızlar bu aristokrat kupayı hayranlıkla izliyorlar. Ama içinde ipek koltuklar üzerinde oturan, gözleri mor halkalarla çevrili Raphaël'in zihninde onlarca hüzünlü düşünce var. Zenginliğin ölümcül görüntüsü! Bir füze gibi ilerleyen arabası Favart tiyatrosunun girişinde durduğunda, basamaklar açılıyor, uşaklarının yardımıyla aşağı inerken herkes kıskançlıkla ona bakıyor. "Bu kadar zengin olmak için ne yapmış?" diyor cebinde bir ekküsü olmadığı için Rossini'nin büyüleyici bestelerini dinleme imkânı bulamayan bir hukuk öğrencisi. Salonun koridorlarında ağır ağır yürüyen Ra-

phaël'in bir zamanlar onca imrendiği bu şatafatlı yaşamın hazlarını umursadığı yoktu. Semiramide'in ikinci perdesinin başlamasını beklerken, fuayede dolaşıyor, henüz girmediği locasını merak bile etmiyordu. Artık yüreğinin derinliklerinde sahip olma duygusuna yer yoktu. Tüm hastalar gibi yalnızca hastalığını düşünüyordu. Genç ve yaşlı beyefendilerin, eski ve yeni bakanların, temmuz devriminden sonra meclis dışında kalan meclis üyelerinin, sermayedarların ve gazetecilerin etrafında toplanmış oldukları fuayenin ortasındaki şöminenin davlumbazına yaslanmış bekleyen Raphaël, birkaç adım ötesinde garip ve bu dünyaya ait değilmiş gibi görünen bir yüzü fark etti. Bu ilginç görüntüyü daha yakından izlemek için biraz küstahça bir izlenim bırakırcasına gözlerini kırpıştırarak ilerledi. "Ne muhteşem bir tablo!" dedi içinden. Yabancının gösterişli bir ifadeyle sergilediği kaşları, saçları ve Mazarin usulü virgül şeklindeki bıyığı siyaha boyanmıştı, ancak boya bembeyaz bir saça uygulandığı için yer yer sırıtıyor, morumsu bir renk alıyor ve ışığın yansımalarına göre tonu değişiyordu. Kırışıklıkları kırmızı ve beyaz makyaj malzemeleriyle kapatılmış bu dar ve yassı yüzde hem kurnazlığı, hem de endişeyi yansıtan bir ifade vardı. Makyaj malzemesinin özenli bir şekilde sürülmemesi, yüzünün bazı noktalarında kırışıklıkları ve teninin kurşuni rengini dışa vuruyordu. Alman çobanlarının boş zamanlarında odundan yonttukları sivri çeneli, çıkıntılı alınlı kaba figürleri andıran bu yüze gülmemek elde değildi. Bu yaşlı Adonis ve Raphaël'i inceleyen bir gözlemci, markide ihtiyar bir adamın maskesini takmış bir gencin gözlerini, yabancıda ise genç bir adamın maskesini takmış bir ihtiyarın donuk gözlerini görecekti. Valentin, modaya uygun çizmelerini şakırdatarak yürürken, taşkın bir gençliğin tüm güçlerine sahipmişçesine kollarını kavuşturan bu şık kravatlı, ufak tefek adamı nerede gördüğünü hatırlamaya çalışıyordu. Tavırlarında sıkıntılı ya da yapmacık bir ifade yoktu. Özenle iliklediği şık ceketi yaşlı ve güçlü bir bedeni

içinde gizlerken, sahibini hâlâ modayı izleyen ihtiyar bir ahmak konumuna düşürüyordu. Yaşam dolu küçük bir kuklayı andıran bu görüntü Raphaël'i tüm büyüsüyle etkisi altına alıyor, onu Rembrandt'ın yakın zamanda restore edilmiş, cilalanmış ve yeni bir çerçeveye alınmış eski bir tablosu gibi izliyordu. Bu mukayese, karmaşık anılarının içinde gerçeğin ipucunu yakalamasını sağlamış, onun batsızlığının sorumlusu olan antikacı olduğunu anlamıştı. O sırada, bu garip adamın takma dişlerinin gerdiği soğuk dudaklarında sessiz bir gülümseme belirdi. Raphaël'in bu gülüşle canlanan hayal gücü, ona bu yüzün ressamların çizdiği Goe-the'nin Mephistopheles'i ile çarpıcı benzerlikler taşıdığını gösterdi. Binlerce batıl inanç Raphaël'in güçlü yüreğini sardı, o zaman şeytanın gücüne, ortaçağ efsanelerinde anlatılan ve şairlerin eserlerinde yer verdikleri büyülere inandı.

Faust'un kaderini korkuyla reddederek tıpkı ölmek üzere olanlar gibi Tanrı'ya ve Meryem'e olan kesin inancını belirtmek üzere başını göğe doğru kaldırdı. Parlak ve serin bir aydınlık Michelangelo'nun ve Sanzio d'Urbin'in gökyüzünü, bulutları, beyaz sakallı bir ihtiyarı, kanatlı başları, bir halenin içinde oturmuş güzel bir kadını görmesini sağladı. Şimdi, düşsel görünümleri insanınkileri andıran bu hayran olunası varlıkların, ona yaşamını anlattıklarını ve son bir umut daha verdiklerini anlıyordu. Ama gözlerini yukarıdan İtalyan tiyatrosunun fuayesine indirdiğinde, büyüleyici olduğu kadar tiksinti verici Euphrasie'yi gördü. Bu ince ve kıvrak vücutlu dansöz üzerindeki Doğu incileriyle kaplı parlak giysisiyle sabırsızca, sabırsız ihtiyarının yanından geliyor, parıldayan gözleri, küstah yüz ifadesiyle, bu kıskanç ve paragöz topluluğa ihtiyar antikacının kendisi için saçtığı hazineleri göstermek istiyordu. O an, ihtiyarın kendisine sunduğu ölümcül hediyeyi kabul ettiği sıradaki alaycı dileğini hatırlayan Raphaël, bir zamanlar sarsılmaz gibi görünen o ulvi sağduyunun böyle aşağılanacak bir hale düşmesini izleyerek intikam duygusunun tüm hazlarını yaşadı. Yüzlük ihtiyar Euphrasie'ye gönderdiği lanetli gülümsemesinin karşılığını bir aşk sözcüğüyle aldıktan sonra, ona kurumuş kolunu uzattı ve kalabalığın metresine yağdırdığı iltifatları ve hayranlık dolu bakışları keyifle karşılayarak fuayede iki üç tur attı, bu arada alaycı gülüşmelere, iğneleyici sözlere hiç aldırmazmış gibi görünüyordu.

"Bu genç vampir, bu kadavrayı hangi mezarlıktan çıkarmış?" diye haykırdı fuayenin en kibar romantiği.

Euphrasie gülmekten kendini alamadı. Alaycı kişi, sarı saçlı, mavi, parlak gözlü, narin, bıyıklı, her tür ortamda hazır cevaplığıyla tanınan bir gençti, üzerinde kısaltılmış bir frak, başında ise kulaklarına kadar indirdiği bir şapka vardı.

"Dürüst, çalışkan ve erdemli bir yaşamın ardından, yaşamlarının sonunda bir çılgınlığın kurbanı olan ihtiyarları anlayamıyorum," dedi Raphaël içinden. "Şuraya bak, bir ayağı çukurda, hâlâ aşk peşinde koşuyor."

"Hey, mösyö," diye haykırdı, antikacıyı durdurup, Eu-

phrasie'ye bir göz işareti yapan Valentin. "Sanırım yaşam felsefenizin katı prensiplerini unuttunuz?"

"Ah!" diye karşılık verdi antikacı, şimdiden titremeye başlamış bir sesle, "Şimdi genç bir delikanlı kadar mutluyum. Yaşamı tersinden algılamışım. Bir saatlik aşk bir ömre değer."

O sırada, izleyiciler oyunun başlayacağını bildiren zille yerlerini almak üzere fuayeden ayrıldılar. Locasına giren marki, salonun diğer tarafında tam karşısındaki locada oturan Foedora'yı fark etti. Kısa süre önce geldiği anlaşılan kontes boynundaki eşarbı arkasına atarak, tüm bakışların üzerinde toplandığının bilinciyle zarif pozlar veriyordu. Kendisine eşlik eden genç bir Yüksek Meclis üyesinden, emanet ettiği dürbününü istedi. Raphaël kontesin mimik ve davranışlarından, halefinin boyun eğmek zorunda kaldığı zorbalıkları tahmin etti. Bir zamanlar kendisinin de olduğu gibi onun büyüsüne kapılan, gerçek aşkın tüm gücüyle bu kadının soğuk hesaplarına karşı koymaya çalışan bu genç adam Valentin'in çok şükür reddettiği işkencelere maruz kalıyor olmalıydı. Dürbününü tüm localara yöneltip, tuvaletleri hızla inceledikten ve giysileri ve güzelliğiyle Paris'in en güzel, en zarif kadınlarını gölgesinde bıraktığını anladıktan sonra, yüzünde tarif edilemez bir sevincin ifadesi belirdi. Hayranlık uyandırmak için beyaz dişlerini gösterip, çiçeklerle süslü başını işveyle sağa sola çevirirken, bakışları locadan locaya dolaşıyor, bir Rus prensesinin başına beceriksizce yerleştirilmiş başlıkla ya da bankacının kızını gülünç duruma düşüren şapkasıyla dalga geçiyordu. Aniden Raphaël'in kendisine sabitlenmiş gözlerini fark ederek rengi soldu, bir zamanlar hor gördüğü âşığının küçümseyen, katlanılmaz bakışlarıyla çılgına döndü. Ortada bıraktığı âşıklarından hiçbiri onun büyüleyici etkisinden kurtulamamışken, yalnızca Valentin onun cazibesini

umursamıyordu. Yiğitçe karşı konulabilen bir gücün sonu gelmek üzeredir. Bu deyiş, krallardan çok kadınların beynine kazınmıştır. Bu yüzden Foedora, Valentin'in gözündeki itibarını ve çekiciliğini kaybettiğini anlamaya başlıyordu. Raphaël'in daha dün akşam Opera'da söylediği bir söz şimdiden Paris'in salonlarında dilden dile dolaşıyordu. Bu korkunç iğnelemenin keskin yüzü kontesin yüreğinde onarılmaz bir yara açmıştı. Fransa'da bir yaranın nasıl dağlanacağı bilinse de, bir cümlenin yaratacağı yıkımların tedavisi henüz bulunamamıştı. Tüm bakışların bir markiye, bir kendisine yöneldiğini anladığı anda, Foedora onu Bastille'in zindanlarından birine gömmeyi arzuluyordu, çünkü duygularını belli etmeme konusundaki ustalığına rağmen rakibeleri içindeki sıkıntıyı fark edebiliyorlardı. Birazdan son tesellisini de kaybetti. Tatminsizliğinin tüm kederlerini yatıştıran o zarif sözcüklerle bezeli, "Ben en güzelim!" cümlesi de artık gerçekliğini yitiriyordu. İkinci perdenin başında, Raphaël'in şimdiye dek boş duran yan locasına bir kadın oturdu. Parterin tamamından hayranlık belirten bir mırıltı yayıldı. İnsan yüzlerinden oluşan bu okyanusun dalgalarının kabarmasıyla tüm gözler bu meçhul kadına çevrildi. Perdenin kalktığı sırada yaşlısından gencine her ağızdan yayılan uğultunun devam etmesi üzerine, orkestra üyeleri sessizliğin sağlanması için gözlerini salonda gezdirmek zorunda kaldılar; ama biraz sonra kendileri de alkışlara eşlik ederek gürültünün daha da artmasına katkıda bulundular. Localarda hararetli sohbetler başladı. Tüm kadınlar dürbünlerini gözlerine götürürken, bir anda gençleşen ihtiyarlar eldivenlerinin derisiyle cep dürbünlerini temizliyorlardı. Coşkunun yavaş yavaş dinip, şarkıların salonda yankılanmasının ardından her şey normale döndü. Böyle doğal bir tepkiye eşlik etmelerinden utanç duyan seçkinler topluluğu, her zamanki yapmacık kibarlıklarına dönerek aristokratik soğukluklarını sergilemeye devam ettiler. Hiçbir şeye şaşırmadıklarını kanıtlamak isteyen soyluların ilk işleri, güzel bir yapıtta hemen bir kusur

arayarak, hayranlık denen sıradan duygudan muaf kalmaya çalışmaktı. Yine de, bazıları müziğe aldırmadan, naif bir büyünün etkisiyle Raphaël'in komşusunu hayranlıkla izlemeyi sürdürdüler. Valentin bir parter locasında Aquilina'yı fark etti, yanında iğrenç ve kanlı yüzüyle kendini yapmacık bir mimikle selamlayan Taillefer vardı. Ardından, orkestranın ortasında ayakta duran ve kendisine, "Yanındaki güzel hanıma baksana," dermiş gibi görünen Émile'i gördü. Nihayet, gözüne, Madam de Nucingen ve kızının yanında, bu ilahi güzelliğin yanına ulaşamamanın umutsuzluğuyla zincire bağlanmış gibi beklerken eldivenlerini büken Rastignac ilişti. Raphaël'in hayatı kendiyle yaptığı ve henüz kurallarını bozmadığı sözleşmeye bağlıydı. Kendi kendine hiçbir kadına dikkatlice bakmamaya söz vermiş, herhangi bir yürek kıpırtısına yer vermemek için mikroskobik camı özenle hazırlanmış ve en güzel kadınların yüz hatlarına iğrenç bir görüntü kazandıran bir kelebek gözlük takmaya başlamıştı. Hâlâ bu sabahki basit nezaket dileğinin sonucunda tılsımının hızla küçülmesinin şokunu üzerinden atamadığı için, dönüp komşu locadaki kadına bakmamaya karar vermişti. Arkasındaki kadına değer vermezmiş, hatta onun varlığından habersizmiş gibi, bir dükü andırırcasına sırtını locasının köşesine yaslamış olarak oturuyor, hatta komşusunun sahneyi görmesini kısmen engelliyordu. Komşusu da Raphaël'in davranışlarını taklit ediyor, dirseğini locasının kenarına yaslayarak, sanki ressamlara poz verirmiş gibi kafasını yana eğmiş, hiç kımıldamadan sahneyi izliyordu. İkisi de küstükleri için somurtarak sırtlarını dönen ama ilk aşk sözcüğünde hemen birbirlerine sarılacakmış gibi görünen âşıklara benziyorlardı. Kadının zaman zaman, başına hafifçe değen kurdelesi ve saçları içinde şehvetli kıpırtılara yol açıyor, ama bunlara cesaretle karşı koymaya çalışıyordu; biraz sonra, giysileri süsleyen sarı kırma saçakların tatlı temasını hissedip, elbisesinin kıvrımlarının büyülü, kadınsı hışırtılarını duydu; nihayet bu güzel kadının soluk alışverişi sırasında göğsüne, sırtına, giysilerine yayılan

dalgalanmaların belli belirsiz etkisiyle tüm bedeni adeta bir elektrik akımının yayılımıyla ürperdi. Tül ve dantel, bu beyaz ve çıplak sırtın iç gıcıklayıcı ısısını hafif hafif omzuna iletiyordu. Ölümün uçurumları arasında, birbirlerinden vedalaşarak ayrılan bu iki genç, o an kaderin garip bir cilvesiyle aynı havayı soluyor, belki de birbirlerini düşünüyorlardı. Sarısabırın insanın içine işleyen parfümüyle kendinden geçen Raphaël engellemelerin daha da öfkelendirdiği hayal gücünde bir kadının ateşten hatlarını çizdi ve aniden arkasına döndü. Bir yabancıyla temas halinde bulunmanın şokunu yaşayan genç kadın da aynı tepkiyi vererek ona döndü; aynı düşünceyle canlanan yüzleri bir anda karşı karşıya geldi.

"Pauline!"

"Mösyö Raphaël!"

Bir an için ikisi de taş kesilmiş bir halde sessizce birbirlerine baktılar. Raphaël, Pauline'in üzerindeki sade ve zevkli tuvalete baktı. Usta gözler, göğüslerini örten tülün arasından zambak beyazlığındaki bir teni ve hayran olunacak vücut hatlarını gözlemleyebilirlerdi. Pauline her zamanki mütevazı ve ince tavırları, temiz yüreğiyle oradaydı. Giysisinin kolundaki titreme, kalbini olduğu gibi bedenini de harekete geçen duyguları yansıtıyordu.

"Ah! Yarın kağıtlarınızı almak için Saint-Quentin oteline gelin. Öğle vakti orada olacağım. Gecikmeyin."

Hemen ayağa kalkıp gözden kayboldu. Pauline'in ardından gitmek isteyen Raphaël onu zor durumda bırakmamak için yerinde kaldı. Foedora'ya baktığında onu çok çirkin buldu. Ardından karmaşık duygular içinde, müziğin tek notasını bile takip edemediği bu boğucu salondan ayrılıp evine döndü.

"Jonathas," dedi yaşlı uşağına yatağına girdiği sırada, "bir şeker parçasının üzerine yarım damla afyon damlat ve beni yarın on ikiye yirmi kala uyandır."

"Pauline'in beni sevmesini istiyorum," diye haykırdı ertesi sabah, Deri'ye tasvir edilemez bir endişeyle bakarak.

Hareket kabiliyetini kaybetmiş gibi görünen Deri'de en ufak bir hareketlenme bile göremedi. Hiç kuşku yok ki, daha önceden bulunulmuş bir talep onu küçültmüyordu.

"Ah!" diye haykırdı, Deri'yi aldığı günden beri sırtında taşımak zorunda olduğu kurşun mantodan kurtulduğunu hisseden Raphaël. "Yalan söylüyorsun, bana itaat etmiyorsun, anlaşma bozuldu! Artık özgürce yaşayacağım. Demek bu korkunç bir şakaydı."

Bunları söylerken düşündüklerine inanmaya cesaret edemiyordu. Eskiden olduğu gibi sade bir şekilde giyinip, zihninde henüz çılgınca arzularının dalgalarına kendini tehlikesizce kaptırdığı, insani hazlardan uzak durmaya karar vermediği o mutlu günleri canlandırmayı düşünürken, eski evine yürüyerek gitmek istedi. Yolda, Saint-Quentin'deki Pau-line'i değil, kıvrak zekâlı, sevecen, sanatçı, şiirden anlayan ve lüksün bağrında yaşayan, Foedora'dan iki kere daha zengin Kontes Pauline'i düşünüyordu. Tek cümleyle özetlemek gerekirse, o temiz ruhlu bir Foedora'ydı. Kim bilir kaç kez umutsuzlukla geçtiği yıpranmış eşiğin, kırık döşeme taşının önüne geldiğinde, salondan çıkan yaşlı bir kadın ona, "Siz Mösyö de Valentin'siniz, öyle değil mi?" diye sordu.

"Evet, madam."

"Eski odanızda bekleniyorsunuz."

"Bu oteli hâlâ Madam Gaudin mi işletiyor?"

"Hayır, mösyö. Madam Gaudin artık bir barones. Nehrin diğer yakasında kendine ait güzel bir evde oturuyor. Kocası

büyük bir servetle geri döndü. İsterse, Saint-Jacques mahallesinin tamamını satın alabileceği söyleniyor. Bana burayı işletme sözleşmesi sona erene kadar bedava devretti. Ah, bilseniz ne iyi yürekli bir kadın! Hâlâ eski günlerdeki kadar mütevazı."

Raphaël hızla çatı katına çıktı, merdivenin son basamaklarına ulaştığında, piyanonun sesini duydu. Pauline pamuklu kumaştan mütevazı elbisesiyle oradaydı; ama elbisesinin dikim tarzı, yatağın üzerine özensizce bırakılmış eldivenler, şapka ve şal zengin bir yaşamın izlerini yansıtıyordu.

"Ah! İşte buradasınız!" diye haykırdı Pauline başını çevirip, çocuksu bir sevinçle ayağa kalkarak.

Kızarmış, utanmış, mutlu bir halde yanına oturan Ra-

phaël hiçbir şey söylemeden ona baktı.

"Bizi neden terk ettiniz?" diye sordu başını öne eğerken yüzü pembeleşerek. "Başınıza neler geldi?"

"Ah! Pauline, hâlâ çok mutsuzum!"

"Dün akşam, sizi şık giysiler içinde gördüğümde, dışarıdan her şeyin yolunda gittiğini ama Mösyö Raphaël'in eskisi gibi mutsuz olduğunu tahmin etmiştim!" diye haykırdı Pauline hüzünlü bir ses tonuyla.

Gözlerinden süzülen yaşlara engel olamayan Valentin haykırdı: "Pauline!.. Sizi..." Yüreğinden taşan aşkı gözlerindeki parıltıya yansırken sözlerini tamamlayamadı.

"Ah! Beni seviyor, beni seviyor," diye haykırdı Pauline.

Tek bir söz dahi edecek durumda olmayan Raphaël başını onaylarcasına salladı. Bunun üzerine ellerini elleri arasına alan Pauline kâh gülerek, kâh hıçkırıklara boğularak devam etti: "Zengin, mutlu, Pauline'in artık zengin. Ama bugün çok yoksul olmalıydım. Kendi kendime binlerce kez, beni seviyor sözlerine dünyanın tüm hazinelerini feda edeceğimi söylemiştim. Ah, Raphaël'im, artık milyonlarım var. Lüksü seversin, mutlu olacaksın; ama senin için onca aşk besleyen bu kalbi de sevmelisin! Biliyor musun, babam geri döndü. Şimdi zengin bir varisim. Annemle birlikte kendi yolumu çizmeme karar verdiler; özgürüm, anlıyor musun?"

Raphaël kendinden geçmiş bir halde Pauline'in ellerini hararetle, çırpınırcasına öpüyordu. Pauline geri çektiği elleriyle Raphaël'i omuzlarından kavradı. Gözleriyle anlaşarak, sevginin tüm art düşüncelerden arınmış saflığıyla ateşli bir şekilde birbirlerine sarılıp öpüştüler. Bu ilk öpücük iki yüreğin birbirlerine ait oluşunun tam bir ifadesiydi.

"Ah!" diye haykırdı Pauline, iskemlenin üzerine yığılarak, "Artık senden hiç ayrılmak istemiyorum. Bu cesaretin nerden kaynaklandığını bilemiyorum," diye ekledi kızararak.

"Pauline'im cesaret mi? Ah! Hiçbir şeyden endişelenme, bu aşk, tıpkı benim gibi gerçek, derin, sonsuz bir aşk, öyle değil mi?"

"Ah! Konuş, konuş, devam et. Ağzından uzun süre benim için tek söz çıkmamıştı."

"Beni seviyor muydun?"

"Ah! Tanrım, elbette seni seviyordum! Burada, odanı temizlerken, kaç kez yoksulluğumuz için ağladım. Senin kederlenmeni önlemek için ruhumu şeytana satabilirdim! Bugün bu güzel yüzün, yüreğin bana ait, Raphaël! Ah! Evet, özellikle de yüreğin, sonsuz zenginlik! Evet, neredeydim?" dedi biraz durduktan sonra. "Ah! evet, işte, sanırım üç, dört, beş milyonumuz var. Yoksul olsaydım, belki ismini taşımayı, karın olmayı yine isteyecektim; ama şu anda senin için tüm dünyayı feda edebilirim, hâlâ ve her zaman için senin hizmetkârın olarak kalabilirim. Raphaël, sana kalbimi, benliğimi, servetimi sunsam da, sana oraya yüz metelik koyduğum günkünden fazla bir şey veremem," dedi eliyle masanın çekmecesini göstererek. "Ah! O zamanki sevincin içimi nasıl burkmuştu."

"Neden zenginsin ki," diye haykırdı Raphaël, "neden gösteriş meraklısı bir kız değilsin? Senin için hiçbir şey yapamam ki."

Mutluluktan, umutsuzluktan, aşktan ellerini buruyordu.

"Madam Markiz de Valentin olduğunda, senin ilahi ruhunu tanıyorum, bu unvan ve servetim..."

"Saçının bir tek teli bile etmez," diye haykırdı Pauline.

"Benim de milyonlarım var; ama şimdi zenginliklerin bizim için ne anlamı var? Ah! Sana hayatımı sunuyorum, onu kabul et."

"Ah! Aşkın, Raphaël, aşkın dünyaya değer. Demek gözlerin benden başkasını görmüyor? Dünyanın en mutlu insanı benim."

"Bizi duyacaklar," dedi Raphaël.

"Hey! Etrafta kimse yok," diye karşılık verdi Pauline muzipçe.

"O zaman yanıma gel," dedi Valentin kollarını uzatarak.

Pauline, dizlerinin üzerine zıplayıp ellerini Raphaël'in boynuna doladı.

"Bana yaşattığınız bütün acıları, unutturmak, sevinçlerinizin verdiği kederi silmek, resimleri boyamakla uykusuz geçirdiğim geceleri unutturmak için beni öpün," dedi.

"Uykusuz geçirdiğin geceler mi?"

"Artık zengin olduğumuza göre sana her şeyi anlatabilirim. Zavallı çocuk, dâhi insanları kandırmak ne kadar da kolay! Ayda çamaşırcıya üç frank vererek, beyaz yeleklerini ve gömleklerini haftada iki kez yıkatabilir miydin? Ödediğin paranın iki katı kadar süt içiyordun. Odun, yağ ve para için de aynı şey geçerli. Ah! Raphaël beni eşin olarak kabul etme, ben çok düzenbaz bir kızım."

"Ama bunu nasıl başarıyordun?"

"Sabahın ikisine kadar çalışıyordum," diye karşılık verdi, "aldığım paranın yarısını anneme veriyor, yarısını da senin için ayırıyordum."

Bir an sevinçten ve aşktan afallamış bir halde birbirlerine baktılar.

"Ah!" diye haykırdı Raphaël, "Bir gün bu mutluluğu korkunç bir acıyla ödeyeceğiz."

"Yoksa evli misin?" diye bağırdı Pauline. "Ah! Seni hiçbir kadınla paylaşamam."

"Özgürüm, sevgilim."

"Özgür," diye tekrarladı Pauline. "Özgür ve bana aitsin."

Dizlerinin üzerinde kayarak ellerini birleştirdikten sonra Raphaël'i büyük bir hayranlıkla izledi.

"Çıldırmaktan korktum. Ne kadar hoşsun!" diye devam etti bir elini sevgilisinin sarı saçlarının arasında gezdirerek. "Kontesin Foedora beş para etmez bir kadın! Dün akşam tüm erkeklerin beni selamlaması sırasında büyük bir mutluluk hissettim. O ise kimse tarafından alkışlanmadı. Baksana, sevgilim, sırtım koluna dokunduğunda, içimden bir ses bana, 'O burada,' diye bağırdı. Arkamı dönüp seni gördüğümde, herkesin önünde boynuna atılmak istedim."

"Böyle rahatça konuşabildiğin için çok şanslısın," diye haykırdı Raphaël. "Benimse yüreğim sıkışıyor. Ağlamak istesem de bunu yapamıyorum. Elini geri çekme. Hayatım boyunca böyle mutlu ve memnun bir şekilde sana bakabilirim."

"Ah! Bunu bana tekrarla, aşkım!"

"Sözler nedir ki," diye ekledi Valentine, gözlerinden sıcak bir damla Pauline'in eline düşerken. "Daha sonra, sana aşkımı söylemeyi deneyeceğim, şimdilik bunu yalnızca hissediyorum..."

"Ah!" diye haykırdı Pauline, "Çok yakından tanıdığım bu güzel yürek, bu güzel insan yalnızca benim, tıpkı benim de

senin olduğum gibi."

"Tatlı sevgilim, her zaman için benim karım, esin perim olacaksın," dedi Raphaël. "Varlığınla her zaman kederlerimi dağıttın, ruhumu ferahlattın; şu an meleksi gülüşün adeta içimi arındırıyor. Yeni bir yaşama başladığıma inanıyorum. Acımasız geçmişim ve hüzünlü çılgınlıklarım bana geride kalan kâbuslar gibi görünüyor. Senin yanında kendimi arınmış hissediyor, mutluluğun havasını soluyorum. Ah! Hep benimle kal," diye ekledi Pauline'i çarpan yüreğinin üzerine bastırarak.

"Bu anı yaşadım ya, ölüm istediği zaman gelsin," diye haykırdı Pauline.

Ancak gerçek bir aşkı yaşamış kişiler onların mutluğunu hissedebilirlerdi!

"Ah! Raphaël'im," dedi Pauline birkaç saatlik bir sessizlikten sonra, "bundan sonra bu şirin çatı katımıza kimsenin girmesini istemiyorum."

"Kapıyı duvarla örer, çatı penceresine bir parmaklık koyar ve bu evi satın alırız," diye karşılık verdi marki.

"Tam da düşündüğüm gibi," dedi Pauline; bir sessizlik anından sonra, "Elyazmalarını unutmadık mı dersin?" dedi.

Tatlı bir masumiyetle gülmeye başladılar.

"Umurumda değil, artık tüm bilim dallarıyla dalga geçiyorum," diye haykırdı Raphaël.

"Ah! Mösyö, ya ün, şan, şöhret?"

"Onların hepsi benim için sensin."

"Bu okunmaz yazıları yazarken çok mutsuz görünüyordun," dedi kâğıtları karıştırırken.

"Pauline'im..."

"Ah! Evet, Pauline'in. Şimdi ne istiyorsun?"

"Nerede yaşıyorsun?"

"Saint-Lazare caddesinde. Ya sen?"

"Varennes caddesinde."

"Birbirimizden ne kadar uzak olacağız..." Sevgilisine cilveli ve muzip bir ifadeyle bakarak sözlerini yarıda kesti.

"Ama," diye karşılık verdi Raphaël, "topu topu on beş gün ayrı kalacağız."

"Doğru! On beş gün içinde evlenmiş olacağız!" Bir çocuk gibi zıpladı. "Ah! Ben ne annesini, ne babasını, ne de bir başkasını düşünen hayırsız bir evladım! Sevgilim, babamın çok hasta olduğunu biliyor musun? Hindistan'dan döndüğünde sağlık durumu çok kötüydü. Onu almak için Le Havre'a gittiğimizde ölmek üzereydi. Ah! Tanrım," diye haykırdı saatine bakarak, "saat üç olmuş. Dörtte uyandığında, yanında olmalıyım. Evi ben idare ediyorum. Annem sözümden çıkmıyor, babam bana hayran, ama onların iyi niyetini kötüye kullanmak istemiyorum! Zavallı babam, dün beni İtalyan tiyatrosuna o gönderdi, yarın onu görmeye geleceksin değil mi?"

"Madam Markiz de Valentin koluma girme onurunu bana bahşedecek mi?"

"Odanın anahtarını yanımda götüreceğim. Burası bizim sarayımız, hazinemiz, öyle değil mi?"

"Pauline, bir öpücük daha?"

"Bir değil, bin tane! Tanrım," dedi Raphaël'e bakarak, "bu hep böyle olacak, kendimi hep rüyada zannedeceğim."

Kol kola girip, uyumlu adımlarla merdivenleri ağır ağır inmeye başladılar. Aynı mutluluğu paylaşmanın ürpertisi ile

titreyip, iki güvercin gibi birbirlerine sokularak Pauline'in arabasının beklediği Sorbonne meydanına geldiler.

"Sana gelmek istiyorum," diye haykırdı Pauline. "Odanı, çalışma salonunu görmek, çalıştığın masaya oturmak istiyorum. Tıpkı eskisi gibi olacak," diye ekledi kızararak. "Joseph," dedi uşağına, "ben eve dönmeden önce Varennes caddesine gidiyorum. Saat üçü çeyrek geçiyor, dörtte evde olmalıyım. Georges atları sıkı koşturacak."

Ve iki âşık kısa süre sonra Valentin'in konağına vardılar.

"Ah! Tüm bunları görebilmek benim için ne büyük bir mutluluk," diye haykırdı Pauline Raphaël'in yatağının ipek perdelerini yoklayarak. "Uyuduğumda rüyamda burada yattığımı göreceğim. Güzel başını bu yastığın üzerinde seyredeceğim. Söylesene Raphaël, konağını döşerken hiç kimseye danıştın mı?"

"Kimseye."

"Bu doğru mu? Bunda bir kadının parmağı olmasın..."

"Pauline!"

"Ah! Bu kadar ince zevklere sahip olman beni çok kıskandırdı. Yarın senin yatağının aynısını almak istiyorum." Mutluluk sarhoşu olan Raphaël, Pauline'i belinden kavradı.

"Ah! Babam, babam!" dedi Pauline.

"Seni evine ben bırakacağım, çünkü senden mümkün olduğunca geç ayrılmak istiyorum," diye haykırdı Valentin.

"Ne kadar incesin! Bunu sana teklif etmekten çekiniyordum."

"Sen benim hayatımın anlamı değil misin?"

Aşkın bu tapınılası iltifatlarını, tasvir edilmesi mümkün olmayan ses tonlarının, bakışların, mimiklerin desteği

olmadan tam anlamıyla ifade edebilmek biraz yavan kaçacak.

Pauline'i evine bırakıp geri dönen Valentin'in yüreğinden bu dünyanın en mutlu insanının duyguları taşıyordu. Tüm umutlarının aniden gerçekleşmesinin verdiği keyifle şöminenin yanındaki koltuğuna oturduğunda, buz gibi bir düşünce çelik bir hançer gibi göğsüne saplandı. Tılsımlı Deri'ye bakıp hafifçe küçüldüğünü görünce Fransızların en okkalı küfürlerini savurdu. Koltuğunun üzerinde başını öne eğip hareketsiz bir halde gözlerini boş boş baktığı bir perde topuzuna dikti.

"Ulu Tanrım!" diye haykırdı. "Nasıl olur! Tüm arzularım! Zavallı Pauline!"

Eline bir pergel alıp bu sabahın hayatından neler götürdüğünü anlamaya çalıştı. "Yalnızca iki ayım var," dedi.

Teninden buz gibi ter damlaları boşandı, aniden tarifi mümkün olmayan bir öfke hamlesiyle Tılsımlı Deri'yi eline alarak haykırdı: "Çok aptalım!" Dışarı çıkıp, koşarak bahçeleri aştı ve Deri'yi bir kuyunun dibine fırlattı: "Canın cehenneme," dedi. "Senin saçmalıklarını şeytana havale ediyorum!"

Bundan sonra, kendini aşkın kollarına bırakan Raphaël, Pauline'le yürek yüreğe yaşamaya başladı. Anlatmaya gerek duyulmayacak kadar önemsiz nedenlerden dolayı evlilikleri mart ayının ilk günlerine kalmıştı. Birbirlerini daha da iyi tanımış, duygularından hiç şüpheleri kalmamıştı, mutluluk birbirlerine olan sevgilerinin gücünü tüm incelikleriyle ortaya koymuştu. İki yürek, iki benlik hiç böylesine güçlü bir tutkuyla bağlanmamıştı. Kişiliklerinin gizli yanlarını daha net bir şekilde sezinledikçe birbirlerini daha çok seviyorlardı. İncelikleri, ahlaki değerleri, meleklerinki kadar temiz cinsel yakınlaşmalarıyla aşklarının gökyüzünde tek bir bulut görünmüyor, birinin isteği diğeri için bir yasa buyruğu kadar önem taşıyordu. Her ikisi de zengin olduğundan, her

isteklerini yerine getirebiliyorlar, ama bu avantajlarını görmemişler gibi aşırıya kaçarak kullanmıyorlardı. Seçkin bir zevk, ince bir güzellik anlayışı, şiirsel bir yaşam Pauline'in ruhunu canlandırıyordu. Parasına para katmaya yarayacak küçük oyunlardan tiksiniyor, bir dostunun içten bir gülüşünü Ormus'un tüm incilerinden daha değerli buluyordu. En gösterişli giysilerini çiçeklerle süslenmiş muslinden diktiriyordu. Zaten

Pauline ve Raphaël kalabalıklardan uzak duruyor, baş başa kalarak daha üretken bir aşkın tadını çıkarıyorlardı. Aylaklar bu kaçak çifti ancak her akşam İtalyan tiyatrosunda ya da Opera'da görebiliyorlardı. İlk başlarda salonlarda bazı dedikodular dolaşsa da, o yılın şubat ayında Paris'te yaşanan ayaklanmalar kendi halindeki bu çiftin unutulmasını sağlamıştı; nihayet namusluluk taslayanlara bir yanıt olarak evlilik tarihlerinin açıklanmasıyla o kritik günler mutluluklarına gölge düşürecek bir sıkıntı yaşanmadan atlatıldı.

Şubat ayının, ilkbaharın gelişini müjdeleyen güzel günlerinden birinde, Pauline ve Raphaël bahçeyle aynı seviyede olan ve çiçeklerle süsleyerek küçük bir sera haline getirdikleri salonlarında kahvaltı ediyorlardı. Işınları seyrek ağaççıkların arasında dağılan tatlı ve soluk güneş havayı ılıtıyordu. Gözler, çeşit çeşit yaprakların oluşturduğu karşıtlığın, çiçeklenen demetlerin renklerinin, ışığın ve gölgenin cilvelerinin etkisiyle şenleniyordu. Tüm Paris hâlâ hüzünlü sobalarının başında ısınmaya çalışırken, genç çift kamelyalardan, leylaklardan, fundalardan oluşan bir çardağın altında gülüşüyor, mutlu yüzleri nergislerin, mügelerin, Bengal güllerinin üzerinde yükseliyordu. Zevkle döşenmiş bu görkemli serada ayakları, halı gibi boyanmış bir Afrika hasırının üzerine basıyordu. Yeşil çadır bezinin gerilmiş olduğu yan yüzeylerde nemden eser yoktu. Ahşap mobilyalar kaba gibi görünse de, cilalı dış yüzleri özenle parıldıyordu. Pauline süt kokusunun çekiciliğiyle masanın üzerine çıkmış yavru bir kedinin yüzüne kahveden lekeler bulaştırıyor, sabrını ölçmek ve oyunu sürdürmek için koklamak üzere olduğu kremayı geri çekiyordu. Kedinin huysuzluğu karşısında kahkahalarla gülüyor, Raphaël'in şimdiden elinden on kere bıraktığı gazetesini okumasını engellemek için elinden gelen her muzipliği yapıyordu. Bu kahvaltı masasına anlatılamayacak kadar gerçek ve doğal

bir mutluluk hâkimdi. Gazetesini okurmuş gibi yapan Raphaël, vücudunun tüm hatlarını tam olarak örtemeyen sabahlığı, dağınık saçları ve mavi damarlı küçük, beyaz ayaklarını kaplayan siyah kadifeden terlikleri ile kediyle oynayan Pauline'ini izliyordu. Bu ev kıyafeti içindeki çekiciliği ve Westhall'in fantastik figürlerindeki sevimliliğiyle Pauline, hem genç bir kızı hem de kadını andırıyordu, ama aşkta yalnızca ilk günlerin sevgi tufanını gördüğü için daha çok bir genç kızın özelliklerini taşıdığı söylenebilirdi. Pauline, Ra-

phaël'in tatlı düşlere dalarak unuttuğu gazetesini buruşturup bir top haline getirerek bahçeye fırlattığında kedicik her zaman kısır bir döngü içinde kendi etrafında dönüp duran bu politika topağının peşinden koştu. Bu çocuksu sahneye dalıp gitmiş olan Raphaël yeniden okumak için elini gazetesinin yerinde yeller esen boşluğa uzattığında, her ikisi de kuşların şarkılarını andıran içten, neşeli kahkahalar attılar.

"Gazeteyi kıskandım," dedi Pauline, çocuksu sevincinden kaynaklanan gözyaşlarını silerken. "Ben buradayken Rusların beyannamelerini okuyup, Çar Nikolay'ın bildirgelerini aşk sözlerine ve sevgi dolu bakışlara tercih etmek biraz nankörlük olmuyor mu?"

"Meleğim, gazeteyi okumuyordum ki, fark ettirmeden seni izliyordum."

O sırada, kumun üzerinde yankılanan çivili ayakkabılarıyla seraya yaklaşan bahçıvanın ağır ayak sesleri duyuldu.

"Mösyö marki, madam, sohbetinizi böldüğüm için beni bağışlayın, ama size daha önce hiç görmediğim garip bir şey getirdim. Az önce, kuyudan çektiğim kovanın içinden bu ilginç su bitkisi çıktı! İşte burada! Islak veya nemli olmadığı için sanırım suya alışkın. Tahta gibi kuruydu ve üzerinde hiç yağda yoktu. Mösyö marki bu konuda benden daha derin bilgilere sahip olduğu için, ilgisini çekeceğini düşünerek ona göstermem gerektiğine karar verdim."

Ve bahçıvan Raphaël'e alanı altı parmak kareyi bulmayan lanet olası Tılsımlı Deri'yi gösterdi.

"Teşekkürler, Vanière," dedi Raphaël. "Gerçekten çok ilginçmiş."

"Neyin var meleğim? Rengin soldu!" diye haykırdı Pauline.

"Vanière, bizi yalnız bırakın."

"Sesin beni ürkütüyor," dedi genç kız, "adeta boğuk boğuk çıkıyor. Neyin var? Kendini nasıl hissediyorsun? İyi görünmüyorsun! Doktor çağıralım! Jonathas buraya koş!"

"Sakin ol, Pauline'im," diye karşılık verdi soğukkanlılığını kaybetmeyen Raphaël. "Buradan çıkalım. Sanırım yakınımda kokusu rahatsızlık veren bir çiçek var. Şu mineçiçeği olabilir mi?"

Masum çiçeğin üzerine atılan Pauline sapından kavrayıp bahçeye fırlattı.

"Ah! Meleğim," diye haykırdı Raphaël'i aşkı kadar güçlü bir şekilde saran ve biraz hüzünlü bir şuhlukla kırmızı dudaklarını öpmesi için uzatan Pauline. "Renginin solduğunu gördüğümde, sensiz yaşayamayacağımı anladım, sen benim yaşam nedenimsin. Raphaël'im, elimi sırtıma koyar mısın? Hâlâ titrediğimi hissediyor, üşüyorum. Dudakların yanıyor, ama ellerin buz gibi."

"Çılgın!" diye haykırdı Raphaël.

"Bu gözyaşları da neyin nesi?" dedi Pauline. "İzin ver onları içeyim."

"Ah! Pauline, Pauline, beni çok seviyorsun."

"İçinde fırtınalar kopuyor, Raphaël. Doğruyu söyle, nasılsa kısa süre sonra sırrını öğreneceğim. Şunu bana ver," dedi, Tılsımlı Deri'yi eline alarak.

"Sen benim celladımsın," diye bağırdı Deri'ye korku dolu bakışlarını yönelten genç adam.

"Sesin ne kadar değişti!" diye karşılık verdi Pauline, kaderin ölümcül simgesini elinden düşürürken.

"Beni seviyor musun?" diye sordu Raphaël.

"Elbette, bu nasıl bir soru!"

"O zaman, beni yalnız bırak."

Zavallı genç kız dışarı çıktı.

"Hadi canım!" diye haykırdı Raphaël yalnız kaldığında. "Elmasların karbon kristallerinden başka bir şey olmadığını anladığımız, her şeyin bilimsel olarak açıklandığı, polisin yeni bir Mesih'i mahkemeye çıkarıp mucizelerini Bilimler Akademisi'ne sunduğu ve noterlerin paraflarından başka bir şeye inanmadığımız aydınlanma çağında Mane, Tekel, Fares'i[45] andıran bir zırvaya mı inanacağım? Bu Tanrı'nın buyruğu olamaz! O yüce varlığın dürüst bir kuluna acı çektirmekten zevk alacağına inanamam. Gidip bilim adamlarına danışmalı."

Kısa süre içinde, fıçıların depolandığı uçsuz bucaksız Şarap Hali ile ayyaşların devasa tapınağı Salpêtrière arasında yer alan küçük bir göle ulaştı. Burada hareli renkleriyle katedrallerin vitraylarını andıran ender ördek türleri güneşin altında parıldayan kanatlarını keyifle çırpıyorlardı. Dünyanın tüm ördekleri vakvaklayarak, çamurlu sulara batıp çıkarak kendilerine sorulmadan kurulan ama çok şükür ne anayasası, ne de siyasi ilkeleri bulunan bir perdeayaklılar meclisinde avcıların tehditleriyle karşı karşıya kalmadan, doğa bilimcilerin gözlerinin önünde yaşayıp gidiyorlardı.

"İşte Mösyö Lavrille," dedi görevli, zoolojinin bu büyük üstadını arayan Raphaël'e.

Markinin karşısında iki ördeği izlerken derin düşüncelere dalmış ufak tefek bir adam duruyordu. Orta yaşı geride bırakmış bu bilim adamının yüzünde nezaketin daha da anlamlandırdığı bir sevimlilik olsa bile, bilimsel uğraşlara gömülmüş zihninin meşguliyeti tüm benliğine yansıyordu. Durmadan kaşıması nedeniyle garip şekiller alarak yukarı doğru kalkan ve altında bir tutam beyaz saç beliren peruğu,

bizi bu dünyadan uzaklaştırırken, benlik bilincimizi kaybetmemize yol açan tutkulardan biri olan keşif coşkusunu anıştırıyordu. Kendisi de bir bilim adamı olan Raphaël, gözlemleriyle insanların bilgilerini geliştiren, hatalarıyla da olsa Fransa'ya ün kazandıran bu doğa bilimciyi hayranlıkla inceliyordu. Yine de kısa pantolonu ile çizgili hırkası arasındaki boşluğun, hayvanların üremesine adanmış gözlemlerde bulunmak üzere sürekli olarak eğilip kalkmasıyla kırışan bir gömlekle doldurulduğunu gören bir genç kız onun bu haline kahkahalarla gülebilirdi.

Raphaël birkaç nezaket sözcüğünden sonra, Mösyö

Lavrille'e ördeklerle ilgili bazı yüzeysel iltifatlarda bulundu.

"Ah! Burada neredeyse her türden ördek mevcuttur," diye karşılık verdi doğa bilimci. "Zaten sizin de bildiğiniz gibi bunlar perdeayaklılar takımının en doğurgan türlerindendir. Burada kuğudan zinzin ördeğine kadar geniş bir yelpazede yer alan ve isimleri, alışkanlıkları, kökenleri, görünüşleri itibariyle aralarında bir zenci ile beyaz kadar farklılıklar bulunan yüz otuz yedi tür yaşar. Aslında, mösyö, çoğunlukla yediğimiz ördeğinin soyunu..." Gölün toprak eğiminden yukarı çıkmaya çalışan küçük, sevimli bir ördeğin görüntüsüyle sözlerine ara verdi. "İşte kravatlı kuğu, zavallı çocuk, bize kahverengi, gri tüylerini, küçük siyah kravatını gösterebilmek için uzaklardan, ta Kanada'dan gelmiş! Bakın nasıl da kaşınıyor. Şu da tüylerinden, küçük hanımefendilerimizin başlarını koydukları yastıkların yapıldığı pufla kazı ya da Eider ördeği, ne kadar hoş değil mi? Şu kırmızımtırak beyaz küçük karına, yeşil gagaya kim hayran olmaz ki? Mösyö, birkaç gün önce, umudumu kaybetmeye başladığım bir çiftleşmeye tanık oldum. Bu mutlu birleşmenin sonucunu büyük bir sabırsızlıkla bekliyorum. Belki de ismimin verileceği bu yüz otuz sekizinci türden gurur duyuyorum! İşte yeni evliler," diye devam etti iki ördeği işaret ederek. "Biri sakarca kazı, diğeri ise ıslıkçı ördek. Beyaz kaşlı ıslıkçı ördek ile bakın işte şurada duran boğazı yeşilimtırak, kahverengi siyah, alacalı kaşıkgaga arasında uzun süre tereddüt ettim. Ama mösyö ıslıkçı ördeğin sorgucu olduğunu dikkate alarak kararımı verdim. Burada tek eksiğimiz siyah başlı ördek. Bazı beyefendiler onun kıvrık gagalı bağırtlak ördeğinden farksız olduğunu iddia ediyorlar, bana gelince..." Bilim adamlarına özgü inatçı bir kibri ve kanaatkâr bir alçakgönüllülüğü yansıtan hayran olunası bir jestle, "Ben böyle düşünmüyorum," dedi. "Sevgili dostum, gördüğünüz gibi burada vaktimizi oyalanmakla geçirmiyoruz. Şu an için

ördek türünün monografisini hazırlıyorum. Bu arada, size nasıl yardımcı olabilirim?"

Buffon caddesindeki şirin eve giderlerken, Raphaël, Tılsımlı Deri'yi Mösyö Lavrille'e verdi.

"Bunu tanıyorum," diye karşılık verdi büyütecini Deri'ye yönelten bilgin. "Oldukça eski bir deri! Günümüzde, kıncılar galuchat kullanmayı tercih ediyorlar. Galuchat, bildiğiniz gibi, Kızıldeniz'de yaşayan raja sephen balığının derisidir..."

"Ama mösyö, bu kadar birikimli olduğunuza göre, bunun ne olduğunu..."

"Bu daha değişik bir şey," dedi bilgin araya girerek, "galuchat ile deri arasında okyanuslarla karalar, balıklarla dörtayaklılar kadar farklılıklar bulunur. Yine de, bu balığın derisi kara hayvanlarından daha serttir." Deri'yi göstererek, "Bu elimizdeki, bildiğiniz gibi, zoolojinin en değerli ürünlerinden biridir," dedi.

"Yani!" diye haykırdı Raphaël.

"Mösyö," dedi koltuğuna gömülen bilim adamı, "bu bir eşek derisi."

"Bunu biliyorum," dedi genç adam.

"İran'da, eskilerin equus asinus, yani Asya yabaneşeği, Tatarların ise kulan olarak adlandırdıkları ve Pallas'ın bilim dünyasına kazandırdığı oldukça nadir bulunan bir eşek türü vardır. Aslında, bu hayvan uzun süre düşsel bir yaratık olarak kabul edilmiştir. Bildiğiniz gibi Kutsal Kitap'ta da adı geçer; Musa türdeşleriyle çiftleşmesini yasaklamıştır. Ama Asya yabaneşeği asıl ününü Kutsal Kitap'ta peygamberlerin sıkça sözünü ettiği garip davranışlarına borçludur. Bildiğiniz gibi, Pallas, Act. Petrop.'unun ikinci cildinde, Acemlerin ve Nogailerin bu hayvandan elde edilen ürünlerin böbrek, gut ve siyatik hastalıklarına çok iyi geldiğine inandıklarını yazar.

Biz zavallı Parislilerin bundan haberi bile yok. Müzede bir Asya yabaneşeğinin kalıntılarına rastlayamazsınız. Bu muhteşem hayvanın vücudu birçok gizemli özelliği barındırır: Gözleri, Doğuluların büyüleyici gücü olduğuna inandıkları yansıtıcı bir tabakayla kaplıdır, en güzel atlarımızdan daha zarif ve parlak olan donunda zebralarınkini andıran hafifçe kızıla çalan şeritler vardır. Tüyleri yumuşak, dalgalı ve yağlıdır; görüş gücü ve keskinliği insanınkine denktir; bizim evcil eşeklerimizden biraz daha iri ve olağanüstü cesaretlidir. Bir saldırıya uğradığında, en yırtıcı hayvanlarla bile başa çıkacak güçtedir; hızına gelince ancak kuşların uçuşuyla mukayese edilebilir; bir yabaneşeği, mösyö, yarışta en güçlü Acem ve Arap atlarını geride bırakır. Ünlü doktor Niebuhr'un kısa süre önce kaybettiğimiz babası, bu muhteşem yaratıkların saatteki ortalama hızlarının yedi mili bulduğunu hesaplamıştı. Bizim yozlaşmış eşeklerimize bakarak, bu özgürlüğüne düşkün ve gururlu hayvan hakkında doğru bir fikir edinemeyiz. Davranışları soylu, görünüşü çekici, çevik, hareketli, zeki bir hayvandır! Doğu'nun hayvanlar kralıdır. Türk ve Acem inanışında bu hayvanın gizemli bir yeri vardır, Tibet ve Tatar anlatılarında yiğitliği nedeniyle kral Süleyman'ın adıyla anılır. Kısacası, dağlarda bir karaca gibi sıçrayan, bir kuş gibi uçan bu hayvanı yakalamak neredeyse imkânsız olduğundan evcilleşmiş bir yabaneşeğinin paha biçilmez bir değeri vardır. Kanatlı at Pegasus efsanesi, hiç kuşku yok ki, bu ülkeerde yabaneşeklerini bir kayalıktan bir kayalığa sıçrarken gören çobanların hikâyelerinden yola çıkılarak üretilmiştir. İran'da evcil bir yabaneşeği ile çiftleştirilen dişi bir eşekten elde edilen semer eşeği çok eski bir geleneğe dayanılarak kırmızıya boyanır. Belki de, "Kırmızı kadar aşağılık," deyişimizin kökeni buna dayanıyordur. Sanırım, bir yolcu, Fransa'da doğa tarihine önem verilmediği bir dönemde, bağımlılığa şiddetle karşı koyan bu hayvanı buraya getirmiş olmalı. Bana gösterdiğiniz deri bir Asya yabaneşeğine ait. Kelimenin kökeniyle ilgili farklı görüşler

var. Kimileri isminin Türkçeden geldiğini söylerken, kimileri ise Pallas'ın oldukça iyi betimlediği kimyasal bir dönüşüme tabi tutulan bu hayvan derisinden özel bir tohumun elde edildiği şehrin adından kaynaklandığını iddia ediyorlar; Mösyö Martellens bana bu ismin dere anlamına geldiğini yazmıştı."

"Mösyö, bana, Benediktenler hâlâ var olsaydı, herhangi bir Dom Calmet'nin çok işine yarayacak bilgiler verdiğiniz için teşekkürler; ama size bu derinin ilk başlarda... şu harita büyüklüğünde olduğunu belirtmek isterim," dedi Raphaël, Mösyö Lavrille'e açık atlası işaret ederek. "Oysa üç ay içinde gözle görülür bir şekilde küçüldü..."

"Tamam, anladım, mösyö," diye karşılık verdi bilgin. "Tüm canlı varlıkların kalıntıları havanın etkisiyle doğal bir çürüme süreci yaşarlar. Metaller bile belirgin bir şekilde genleşebilir ya da küçülebilir, mühendisler bir zamanlar demir çubuklarla tutturulmuş kayalar arasında geniş boşluklar saptamıştır. Bilim uçsuz bucaksız, insan ömrü kısacıktır. Bu yüzden doğadaki tüm olaylara vâkıf olabileceğimizi iddia etmiyoruz."

"Mösyö," diye devam etti Raphaël, kafası biraz karışmış bir halde, "size soracağım şey için beni bağışlayın. Zoolojinin doğal yasaları çerçevesinde bu derinin genişleyebileceğinden emin misiniz?"

"Ah! Kuşkusuz. Ah! Lanet olsun," dedi Deri'yi çekiştiren Mösyö Lavrille. "Ama mösyö," diye ekledi, "ünlü mekanik profesörü Planchette'i görmeye giderseniz, hiç şüphe yok ki, bu deriyi yumuşatmanın ya da germenin bir yolunu bulacaktır."

"Ah! Mösyö, hayatımı kurtarıyorsunuz."

Doğa bilimciyi selamlayarak onu kavanozlar ve kurumuş bitkilerle dolu çalışma odasında bırakan Raphaël, bu ziyaret

sırasında farkında olmadan zoolojinin tüm bilgilerini hafızasının bir yerine kazımış oluyordu! Don Kişot'a keçilerin tarihini anlatan Sancho Panza'ya benzeyen bu saf yürekli adam hayvanları saymaktan ve onları numaralandırmaktan keyif alıyordu. Yaşamının son yıllarına yaklaştığı halde, Tanrı tarafından ne amaçla olduğu bilinmeden dünyalar okyanusuna atılmış sonsuz sayıda yaratığın ancak küçük bir kısmını tanıyordu. Raphaël memnundu.

"Eşeğimi yularından tutacağım," diye haykırıyordu. Sterne ondan önce söylemişti: "Yaşlanmak istiyorsak, eşeğimize iyi davranalım." Ama bu hayvan çok garipti!

Uzun, ince bir adam olan Planchette, HAREKET'in dipsiz uçurumunu sürekli olarak hayranlıkla izleyen bir şairdi. Sıradan insanlar, dünyadan ve lüksten uzak duran, günler boyunca ağzındaki sönmüş sigarasını körükleyen ya da bir salona ceketlerini düzenli bir şekilde iliklemeden giren, bu dehaları anlaşılmamış ulvi kişiliklere hemen deli sıfatını yakıştırırlardı. Bir gün uzun uzadıya boşluğu ölçtükten ya da X'leri Aa-Gg'lerin altına yığdıktan sonra, birkaç doğa yasasını çözümleyip, ilkelerin en basitini ayrıştırdılar ama aniden basit yapısıyla halkı şaşırtan, kafasını karıştıran yeni bir makine ya da fıçı arabası icat ettiler! Mütevazı bilgin hayranlarına gülerek şunları söyledi: "Ben ne yaptım ki? Hiçbir şey. İnsan gücü yaratmaz, yalnızca yönlendirir, bilimse doğayı taklit etmekten ibarettir."

Raphaël mekanik profesörünü darağacından sarkan bir ölü gibi iki ayağı üzerine dikilmiş bir halde gördü. Planchette, güneş kadranı üzerinde dönen akik bilyenin ne zaman duracağını inceliyordu. Zavallı adam araştırmalarını pazarlayamadığı için ne bir ödül alabilmiş, ne de bir emekli maaşı bağlatabilmişti. Bir buluş yapabilme umuduyla yaşarken, ne ünü, ne dünyayı, ne de kendini umursuyor, gözü bilimsel araştırmalardan başka bir şey görmüyordu.

"Bunu tanımlamak mümkün değil," diye haykırdı. "Ah! Mösyö, hizmetinizdeyim," diye ekledi Raphaël'i fark edince. "Anneniz nasıl? Eşimi görmeye gidin."

"Ben de böyle yaşayabilirdim!" dedi içinden Raphaël, elindeki Deri'yi bilgine uzatıp onu daldığı düşüncelerden uzaklaştırarak. "Beni saf bulup halime gülebilirsiniz, mösyö," dedi marki sözlerini tamamlarken. "Sizden hiçbir şeyi saklamayacağım. Bu Deri'nin hiçbir şeyin etkileyemeyeceği bir direnme gücüne sahip olduğuna inanıyorum."

"Mösyö, insanlar bilime her zaman küstahça yaklaşıyor, bize neredeyse güneş tutulmasından sonra yanlarındaki hanımlarla gelip, Lalande'a, 'Lütfen yeniden başlatır mısınız?' diyen inançsızlar gibi davranıyorlar. Nasıl bir beklenti içindesiniz? Mekaniğin amacı hareketin yasalarını uygulamak ya da onları nötralize etmektir. Hareketin kendisine gelince, alçakgönüllülükle söyleyebilirim ki, onu tanımlayacak durumda değiliz. Katıların ve sıvıların eylemlerini yönlendiren bazı sabit fenomenleri saptayabildik. Bu fenomenlerin kaynağını yeniden üreterek cisimleri taşıyabiliyor, belirli hız düzeyleri dahilinde devinme gücü kazandırabiliyor, onları fırlatıp, basitçe ya da sonsuza kadar bölebiliyoruz; bunların yanı sıra, onları bükebiliyor, döndürebiliyor, dönüştürebiliyor, sıkıştırıyor, genleştiriyor, genişletebiliyoruz. Bu bilim, mösyö, tek bir olguya dayanıyor. Bu bilyeyi görüyor musunuz? Şu an bu taşın üzerinde. İşte bakın şimdi orada. Maddi olarak doğal, manevi anlamda olağanüstü olan bu eyleme nasıl bir isim vereceğiz? Hareket, gidiş geliş, yer değiştirme? İsimlerin altında gizlenen, geçici heveslerin verdiği tanımlamalardan başka bir şey değil! İsim bulmak çözüm mü? İşte, bilim yine de bunlar üzerine kuruluyor. Makinelerimiz bu eylemi kullanıyor ya da ayrıştırıyor. Bu minicik itici güç büyük kütlelere uygulansa Paris'i havaya uçurur. Güç harcayarak hızı artırabilir, hızı azaltarak gücü artırabiliriz. Güç ve hız

nedir? Bilimimiz tıpkı bir hareket yaratamadığı gibi, bu kavramları da açıklayabilecek durumda değil. Hareket, niceliği ne olursa olsun, insanoğlunun keşfedemeyeceği bir güçtür. Güç birdir, tıpkı hareket gibi, hareket gücün özüdür. Her şey hareketten ibaret. Düşünce hareket değil mi? Doğa hareket üzerine kurulu değil mi? Ölüm, hareketin sonunu pek bilemediğimiz bir ifadesi değil mi? Tanrı sonsuzluksa, her zaman hareket halinde olması gerekmez mi? Tanrı belki de hareketin ta kendisidir. Bu yüzden, hareket de tıpkı onun gibi derin, sınırsız, anlaşılamaz, ulaşılamaz olduğu için açıklanamamaktadır. Şimdiye dek harekete dokunan, onu anlayan ya da ölçebilen kimse var mıdır? Etkilerini göremeden hissedebiliyoruz. Hatta tıpkı Tanrı gibi onu da inkâr edebiliriz. Neredebilir? Nerede değildir? Nereden kaynaklanmaktadır? Prensipleri nedir? Nerede başlayıp nerede son bulmaktadır? Bizi kavrar, baskı uygular ve ortadan kaybolur. Hem neden hem sonuç olan bir soyutlama gibi anlaşılmaz bir olgu olduğu kesindir. Bize mekân kadar gereklidir, peki mekân nedir? Bunu bize yalnızca hareket açıklayabilir, hareketi anlamadıkça, mekân içi boş bir kavram olarak kalmaya devam edecektir. Boşluk, yaratılış, sonsuzluk gibi çözümsüz kalan bir sorun olan hareketin anlaşılır tek yanı asla anlaşılamayacağıdır. Bu bilyenin hareket ederken peş peşe doldurduğu alanlar insan aklı için Pascal'ın içine yuvarlandığı uçurumları temsil eder. Bilinmeyen bir maddeye bir güç uygulamak için önce onu incelemek gerekir, bu şok karşısında yapısal özelliklerine göre kırılabilir ya da direnebilir; onun bölünmesini istemediğiniz halde parçalara ayrılırsa, hedefimize ulaşamamış oluruz. Onu sıkıştırmak istiyorsanız, maddenin tüm parçacıklarına aralarındaki mesafeyi eşit bir şekilde azaltacak bir hareket uygulamak gerekecektir. Niyetiniz onu genişletmekse, her moleküle eşit oranlı bir merkezkaç kuvveti uygulamak zorundayız, çünkü bu yasayı tam anlamıyla hayata geçiremezsek, süreklilik sorunları oluşacaktır. Harekette, mösyö, sonsuz durumlar, sınırsız

kombinezonlar vardır. Bu maddenin nasıl bir değişime uğramasını istiyorsunuz?"

"Mösyö," dedi Raphaël sabırsızlığını belli ederek, "bu Deri'ye sonsuza dek genişlemesi için gerekli basıncın uygulanmasını istiyorum..."

"Deri fazlasıyla küçülmüş olduğu için istediğiniz ölçülerde genişlemeyecektir; ama basınç, kalınlığını azaltarak, Deri iyice incelip yok olmaya yüz tutana kadar yüzeyini genişletecektir."

"Bunu gerçekleştirirseniz, mösyö," diye haykırdı Ra-

phaël, "milyonlar kazanacaksınız."

"Paranızı çalmak istemem," diye karşılık verdi profesör, bir Hollandalının ağırkanlılığıyla. "Size küçük bir deneyle Tanrı'yı, çizmeli, mahmuzlu, kravatlı bir adamı, ya da mücevherleri sinek gibi ezecek bir mekanizmanın varlığını kanıtlayacağım."

"Bu korkunç bir güç olmalı!"

"Çinliler çocuklarını suya atacaklarına bu yolu denemeliydiler," diye devam etti Planchette, insanların çocuklarına duyduğu bağlılığı umursamadan.

Profesör düzeneği hazırlamak için, dibi delinmiş boş bir çiçek saksısını güneş kadranının üzerine bıraktı, sonra bahçenin bir köşesinden biraz killi toprak aldı. Raphaël onu, sütannesi peri masalları anlatan bir çocuk gibi büyülenmiş bir halde izliyordu. Killi toprağı kadran taşının üzerine bırakan Planchette, cebinden çıkardığı küçük bağ bıçağıyla iki mürver dalını keserek, Raphaël orada değilmiş gibi üfleyip içlerini boşalttı.

"İşte makinenin parçaları," dedi.

Mürver dalından oluşturduğu borulardan birini killi topraktan bir dirsekle delik kısmı, saksının deliğine denk gelecek şekilde bağladı. Görseniz bu oluşumu devasa bir pipoya benzetebilirdiniz. Kararak kürek şekli verdiği killi topraktan bir yatağı kadran taşının üzerine yaydı ve saksıyı toprak küreğin en geniş kısmına oturtup, mürver boruyu küreğin sapına sabitledi. Nihayet killi topraktan bir topağı mürver borunun ucuna dirsek şeklinde sıvayarak içi oyuk diğer mürver boruyu bu uca dik olarak sabitledi, böylece düşey mürver borunun ağzından verilen hava ya da herhangi bir sıvı bu düzeneğin içinde ilerleyerek ara

kanaldan, yani yatay mürver borudan geçecek ve saksıya ulaşacaktı.

"Mösyö," dedi Raphaël'e, sunumunun açılış konuşmasını yapan bir akademisyenin ciddiyetiyle, "bu gördüğünüz aygıt, Pascal'a duyduğumuz hayranlığın en önemli nedenlerinden biridir."

"Anlayamıyorum," dedi Raphaël.

Profesör gülümsedi. Bir meyve ağacından, içinde eczacısının karıncaları yakalamak için gönderdiği sıvının bulunduğu şişeyi alarak dibini kırdı ve huni haline getirip, killi toprağın üzerine düşey olarak sabitlediği ve karşısında büyük bir rezervuarı andıran saksının bulunduğu mürver borunun ağzına özenle yerleştirdi. Gerekli miktarda suyu bir süzgeçli kovayla, saksıda ve mürver borunun yuvarlak ağzında aynı seviyeye gelecek şekilde boşalttı. Raphaël Tılsımlı Deri'sini düşünüyordu.

"Mösyö," dedi mekanik profesörü, "su günümüzde hâlâ basınçla sıkıştırılamaz bir madde olarak kabul ediliyor, bu temel ilkeyi aklınızdan çıkarmayın, yine de sıkışma özelliğini sıfıra yakın bir değer olarak ele alabiliriz. Saksının yüzeyine yükselen suyu görüyorsunuz."

"Evet, mösyö."

"Tamam, şimdi bu yüzeyin suyu döktüğüm mürver borunun ağzından bin kere daha geniş olduğunu varsayalım. Bakın huniyi kaldırıyorum."

"Tamam."

"Peki, mösyö, küçük mürver borunun ağzından daha fazla su ekleyerek bu kütlenin hacmini artırırsam, aşağı inmek zorunda kalacak olan sıvı, bu saksının temsil ettiği rezervuarda karşısındaki mürver borudakiyle aynı seviyeye gelene kadar yükselecek..."

"Bu çok doğal," diye haykırdı Raphaël.

"Evet, ama bir farkla," diye karşılık verdi mekanikçi. "Küçük düşey boruya eklenen su sütunu, örneğin yarım kilo ağırlığa denk gelen bir kuvvet oluştururursa, bu kuvvet aynı şekilde sıvı kütlesine basınç uygulayarak saksı yüzeyinin her noktasını etkileyecektir. Böylece düşey mürver borudaki sıvıyı alçalmaya zorlayan bu kuvvetle itilmişçesine yükselme eğilimi gösteren bin su sütunu saksıda, mürver borudakinin bin katına eşit bir güç oluşturacaktır."

Planchette markiye parmağıyla dikey mürver boruyu işaret ediyordu.

"Bu çok basit," dedi Raphaël.

Planchette gülümsedi.

"Başka bir şekilde ifade edersek," diye devam etti, mantığın fizikçilere özgü inatçılığıyla, "suyun taşmasını önlemek için, saksı yüzeyinin her noktasına, düşey boruya etki edene eşit miktarda bir kuvvet uygulamamız gerekecekti; ancak borudaki su sütununun yüksekliğini bir ayak olarak alırsak, saksıdaki bin küçük sütun çok hafif bir yükselme gösterecekti. Şimdi," diye devam etti mürver borularına bir fiske atarak, "bu biçimsiz aletin yerine uygun boyutlarda güçlü metal tüpler kullandığımızı düşünelim, büyük rezervuarın sıvı yüzeyini güçlü, hareket kabiliyeti olan bir levhayla kaplarsanız ve bu levhanın karşısına güçlü ve dayanıklı bir başka levha koyarsanız, dahası düşey tüpe sürekli olarak eklediğiniz suyun gücünü de ilave ederseniz, iki katı düzlem arasında kalan madde kendisine hiç durmadan basınç uygulayan bir kuvvetin etkisine maruz kalacaktır. Mekanikte, küçük tüpe sürekli olarak su yüklemek ve sıvı kütlenin basıncını levhaya uygulamak çok sıradan bir iştir. İki piston ve birkaç supap yeterlidir. Anladığınız gibi, sevgili mösyö," dedi Raphaël'in koluna girerek, "bu iki

sınırsız direncin arasına yerleştirilen herhangi bir maddenin genişlemesi kaçınılmazdır."

"Nasıl! Bu, Taşra Mektupları'nın yazarının icadı mı?" diye haykırdı Raphaël.,

"Elbette onun mösyö. Mekanikte bundan daha basit ve daha güzel bir buluş yoktur. Bunun karşıt ilkesi olarak suyun genleşme gücünün kullanılmasıyla buhar makinesi icat edilmiştir. Suyun genleşmesi ancak belirli bir düzeye ulaşabilse de, sıkıştırılamama özelliği sınırsız bir negatif güç oluşmasını sağlar."

"Bu Deri genişlerse, Blaise Pascal'ın devasa bir heykelini dikeceğimi, mekanik alanındaki buluşlar için on yılda bir yüz bin franklık bir ödül vereceğimi, kuzenlerinizin, onların torunlarının ömür boyu giderlerini karşılayacağımı ve nihayet aklını yitirmiş ya da yoksul fizikçiler için bir düşkünlerevi kuracağımı size taahhüt ediyorum."

"Bunlar çok yararlı öneriler," dedi Planchette. "Mösyö," diye devam etti tamamıyla düşüncelerinin dünyasında yaşayan bir bilim adamının sükûnetiyle, "yarın Spieghalter'e gideceğiz. Bu seçkin mekanikçi benim projelerimden yola çıkarak, bir çocuğun şapkasının içine binlerce ot demetini yerleştirebileceği mükemmel bir pres makinesi üretti."

"Yarın görüşürüz, mösyö."

"Yarın görüşürüz."

"Bana mekanikten söz edin!" diye haykırdı Raphaël. "Mekanik tüm bilim dallarının en muhteşemi değil mi? Asya yabaneşekleriyle, sınıflandırmalarla, ördeklerle, türlerle ve yaratıklarla dolu kavanozlarla uğraşmanın bilardo oyununda sayıları yazmaktan farkı var mı?"

Ertesi gün, büyük bir coşku yaşayan Raphaël, Planchette ile birlikte ismi umudu çağrıştıran Santé caddesine gitti.

Spieghalter'in büyük imalathanesinde genç adamın bakışları kıpkızıl görünümleriyle gürüldeyen bir yığın demir ocağının üzerinde yoğunlaştı. Görüntüler bir ateş yağmurunu, çivi tufanını, piston, vida, kaldıraç, travers, eğe okyanusunu, dökme demir, kalas, supap, çelik çubuk denizini andırıyordu. Demir talaşı insanın boğazını yakıyordu. Her yana kokusu yayılan demirin ısısı ortalığı cehenneme çevirmişti, çalışanların üstü başı demirle kaplıydı. Burada adeta yaşam bulan demir, akışkan hale geliyor, yürüyor, istenilen tüm şekillere girerken düşünüyordu. Körüklerin uğultuları, demiri işleyen tornaların vızıltıları arasında büyük, temiz ve iyi havalandırılmış bir bölmeye ulaşan Raphaël, Planchette'in sözünü ettiği devasa pres makinesini, dökme demir çubukları, birbirlerine parçalanması imkânsız bir yuva ile bağlanmış ikili demir parçalarını hayranlıkla izledi.

"Bu manivelayı hızlı bir şekilde yedi kere döndürürseniz," dedi Spieghalter, "bir çelik levha fışkırarak, bacaklarınıza iğne gibi saplanacak binlerce küçük parçaya bölünebilir."

"Vay canına!" diye haykırdı Raphaël.

Tılsımlı Deri'yi pres makinesinin iki levhası arasına yerleştiren Planchette, bilimsel deneyimlerinin verdiği güvenle kolu hızla çevirdi.

"Herkes yere yatsın, paramparça olacağız," diye gürleyen bir sesle haykıran Spieghalter kendisini yere attı.

Atölyelerde korkunç bir ıslık sesi yankılandı. Makinenin içindeki suyun presin dökme demirini parçalamasıyla korkunç bir hızla fışkıran bir su fıskıyesi çok şükür, insanlar yerine eski bir demir ocağına yönelerek onu yerle bir etti ve tıpkı bir hortum gibi kendisiyle birlikte sürükledi.

"Ah," dedi Planchette sakin bir ifadeyle, "Deri sapasağlam duruyor! Üstat Spieghalter makinenize bir saman karışmış

ya da büyük bir tüpte bir aralık kalmış olabilir mi?"

"Hayır, hayır, makinemi ezbere bilirim. Mösyö şeytani Deri'sini götürebilir."

Bir demirci çekicini kapan Alman, örsün üzerine yerleştirdiği Deri'ye büyük bir öfkeyle darbesini indirdiğinde, atölyelerde o güne dek duyulmamış bir gümbürtü yankılandı. "Olduğu gibi duruyor," diye haykırdı Planchette, eline aldığı inatçı deriyi okşayarak.

İşçiler sağa sola koşuştular. Ustabaşı Deri'yi bir ocağa daldırdı. Ortalarında Raphaël, Spieghalter ve Planchette'in bulunduğu kapkara ve dikkatli bir kalabalık ateşin etrafına yarım daire şeklinde toplanmış, devasa körüğün yaratacağı mucizeyi bekliyordu. Bu beyaz gözleri, demir talaşlarıyla kaplanmış bu başları, siyah ve parlak giysileri, kıllı göğüsleri gören Raphaël kendini Alman baladlarının karanlık ve düşsel âleminde hissetti. On dakika bekledikten sonra, ustabaşı Deri'yi maşayla ocaktan çıkardı.

"Onu bana verin," dedi Raphaël. Ustabaşı, Raphaël'in şaka yaptığını zannederek Deri'yi ona uzattı. Markinin soğuk ve esnek Deri'yi parmaklarının arasında rahatça gezdirmesiyle işçiler korku dolu çığlıklar atarak dört bir yana kaçıştılar.

Planchette ile yalnız kalan Raphaël, "Bunun içinde kesinlikle şeytani bir güç var," diye haykırdı umutsuzlukla. "Demek insanoğlunun elindeki hiçbir olanak yaşamıma bir gün daha katamayacak!"

"Mösyö," dedi mekanikçi pişmanlık dolu bir ifadeyle, "hata yaptım, bu garip Deri'yi haddeden geçirmeliydik."

"Preslenmesini ben istedim," diye karşılık verdi Raphaël.

Profesör bir jüri karşısında aklanan sanık gibi derin bir soluk aldı. Yine de, çözümleyemediği bu ilginç sorun karşısında biraz düşünüp, "Bu ilginç maddeyi reaktiflerle

işleme sokmalıyız," dedi. "Gidip Japhet'yi görelim. Belki de mekaniğin beceremediğini kimya çözümler."

Valentin, ünlü kimyacı Japhet'yi laboratuvarında bulabilmek umuduyla arabasını dörtnala sürdürdü.

"Hey! Eski dostum," dedi koltuğuna gömülmüş halde bir çökeltiyi dikkatle izleyen Japhet'yi fark eden Planchette. "Kimyada işler nasıl gidiyor?"

"Derin bir uykuda. Hiçbir yenilik yok. Yine de Akademi salisinin varlığını kabul etti. Ama salisin, asparajin, striknin, dijitalin keşif olarak kabul edilemez."

"Sanırım, yeni keşifler yapamadığınız için, yeni isimler icat ediyorsunuz," dedi Raphaël.

"Ne yazık ki, bunda haklısınız delikanlı!"

"Baksana," dedi Planchette kimyacıya. "Bu maddeyi ayrıştırabilirsen, ona şeytanin adını koyacağım, çünkü biraz önce onu sıkıştırmak isterken, bir hidrolik presi paramparça ettik."

"Şuna bir bakalım hele," diye haykırdı kimyacı sevinçle, "belki de keşfedilmeyi bekleyen yeni bir maddedir."

"Mösyö," dedi Raphaël bu yalnızca bir yabaneşeği derisi."

"Öyle mi?" diye karşılık verdi ünlü kimyacı ciddi bir ifadeyle.

"Şaka yapmıyorum," diye yanıtladı marki Tılsımlı Deri'yi uzatırken.

Baron Japhet Deri'yi dilinin, tuzlar, asitler, bazlar ve gazlar konusunda deneyimli tat tomurcuklarının duyu hücreleriyle yokladıktan sonra, "Hiçbir tadı yok," dedi. "Bakalım, ona biraz fluorhidrik asit içirelim."

Hayvansal dokuları kolayca ayrıştıran bu asidin içine bırakılan Deri hiçbir değişime uğramadı.

"Bu deri değil," diye haykırdı kimyacı. "Bu gizemli maddeyi, tıpkı bir mineral gibi, ergimez bir kabın içinde bulunan kırmızı potasla tepkimeye sokalım."

Japhet çıktı ve bir süre sonra geri geldi.

"Mösyö," dedi, "bu olağanüstü maddeden bir parça almama izin verin..."

"Bir parça!" diye haykırdı Raphaël, "Saçımın bir teli kadar değersiz. Yine de deneyin, " dedi üzgün ve alaycı bir ifadeyle.

Kimyacı Deri'yi kesmek isterken bir usturayı kırdı, onu güçlü bir elektrik deşarjı ile parçalamaya çalıştı, volta pilinin akımına tabi tuttu. Nihayet bilimin tüm kozlarının bu korkunç Deri karşısında etkisiz kaldığını anladı. Saat akşamın yedisi olmuştu. Zamanın nasıl akıp gittiğini anlamayan Planchette, Japhet ve Raphaël son bir deneyin sonucunu beklediler. Azot-klor bileşiminin korkunç şokuna maruz kalan Deri bana mısın dememişti.

"İşim bitti!" diye haykırdı Raphaël. "Tanrı şahit. Öleceğim."

İki bilim adamını şaşkın bir halde baş başa bırakıp çıktı.

"Bu hikâyeden Akademi'deki meslektaşlarımıza söz etmeyelim, bizimle alay edeceklerdir," dedi Planchette kimyacıya, birbirlerine fikirlerini açıklamakta tereddüt ettikleri uzun bir suskunluk döneminden sonra.

İki bilgin gökyüzünde Tanrı'yı bulamadan mezarlarından çıkmış ölülere benziyorlardı. Bilim? Yetersizlik! Asitler? Saf su! Kırmızı potas? Hepsi yerin dibine geçmişlerdi! Deri, volta pili ve elektrik şokunu umursamamıştı bile!

"Hidrolik bir pres ekmek dilimi gibi yarıldı!" diye ekledi Planchette.

"Şeytana olan inancım arttı," dedi Baron Japhet bir anlık sessizlikten sonra.

"Benim de Tanrı'ya," diye karşılık verdi Planchette.

Her ikisi de bu olayı kendi bakış açılarıyla değerlendiriyorlardı. Bir mekanikçi için evren, kendisini harekete geçirecek birilerini bekleyen bir makineydi; kimyacı içinse dünya, her şeyi ayrıştırabilen şeytanın hareket kabiliyetiyle donattığı bir gaz deposuydu.

"Bu olayı inkâr edemeyiz," dedi kimyacı.

"Olsun! Doktrinci beyefendiler bizi teselli etmek için, 'Bir olgu kadar saçma,' denen o belirsiz aksiyomu ortaya atmamışlar mıydı?"

"Bana öyle geliyor ki, senin aksiyomun bir olgudan daha saçma."

İkisi de kahkahayı bastıktan sonra, bir mucizeyi çözümlenmesi olanaksız bir bilimsel olgu olarak kabul eden bilim adamlarının rahatlığıyla yemek masasına oturdular.

Konağına dönen Valentin öfkeden çıldırmış gibiydi; artık hiçbir şeye inanmıyor, zihnindeki karmakarışık düşünceler, olanaksızlığın karşısında bocalıyor, kıvranıyordu. Spieghalter'in makinesinde gizli bir arıza olduğuna inanmıştı, bilimin ve ateşin güçsüzlüğü onu şaşırtmıyordu; ama Deri'nin, eline aldığındaki esnekliğini, onu genişletme çabalarındaki direnciyle karşılaştırdığında içi ürperiyor, bu karşı konulmaz gerçek onu altüst ediyordu.

"Sanırım çıldırıyorum," dedi içinden. "Sabahtan beri ağzıma hiçbir şey koymama rağmen, ne açlık ne susuzluk hissediyorum, göğsüm adeta kor gibi yanıyor."

Tılsımlı Deri'yi eski çerçevesine yerleştirip, şu anki dış hatlarını kırmızı mürekkeple çizdikten sonra koltuğuna oturdu.

"Saat şimdiden sekiz olmuş," diye haykırdı, "bütün gün bir düş gibi geçmiş."

Dirseklerini koltuğun kollarına, başını da sol eline yasladı ve sırrını yalnızca ölüme mahkûm edilenlerin bildiği o zihni yiyip bitiren, karanlık düşüncelere daldı.

"Ah! Pauline," diye haykırdı, "zavallı çocuk! Kanatlarının gücüne rağmen, aşkın bile aşamayacağı uçurumlar var." O sırada bastırılmaya çalışılan derin bir iç çekiş duydu ve tutkunun en dokunaklı ayrıcalıklarından birinin sayesinde Pauline'inin soluğunu tanıdı. "Ah!" dedi içinden, "İşte benim yazgım. Oradaysa, kollarında ölmek isterim."

İçten gelen, neşeli bir kahkaha duyup yatağına doğru baktığında, yarı saydam perdelerin arasından muzip bir çocuk gibi gülümseyen Pauline'in yüzünü gördü. Güzel saçları binlerce bukle halinde omuzlarına düşüyor, bir demet beyaz gül üzerindeki Bengal gülünü andırıyordu.

"Jonathas'ı kandırdım," dedi. "Karın olduğum için bu yatak aynı zamanda bana ait sayılmaz mı? Bana kızma, sevgilim, yalnızca şeni şaşırtmak, senin yanında uyumak istedim. Bu çılgınlığımı bağışla." Dişi bir kedi gibi yataktan dışarı sıçrarken muslinlerinin içinde harika görünüyordu. Raphaël'in dizlerine oturduğunda alnını endişeyle kırıştırarak, "Aşkım, hangi uçurumdan söz ediyordun?" diye sordu.

"Ölümden."

"Beni üzüyorsun," diye karşılık verdi Pauline. "Ciddiye alıp zihnimizden silemediğimiz bazı düşünceler, bizim gibi zavallı kadınlar için ölümden beterdir. Bunun aşkın

gücünden mi, yoksa cesaretsizlikten mi kaynaklandığını bilemiyorum. Ölüm beni korkutmuyor," diye ekledi gülerek. "Son bir öpücükten sonra, seninle birlikte bu yatakta ölmek beni yüz yıl yaşamışım gibi mutlu edecek. Bir gecede, bir saatte aşkımızın doruklarına ulaşacaksak, günlerin sayısının ne önemi var?"

"Haklısın, Tanrı sanki senin ağzından konuşuyor. Uzat dudaklarını öpeyim ve birlikte ölelim."

"Ölelim," diye karşılık verdi Pauline gülerek.

Sabah dokuza doğru, perdelerin muslinleriyle yumuşayarak panjurların arasından sızan gün ışığı, iki âşığın yattığı odadaki halının zengin renklerini ve ipeksi mobilyaları görünür kılıyor, bazı yaldızlı kaplamalar parıldıyordu. Bir ışık huzmesi, aşk oyunlarının yere yuvarladığı pufla tüyünden, yumuşacık yastığın üzerinde düşüyordu. Pauline'in büyük bir aynaya asılı duran elbisesi buğulu bir görünüm sergiliyordu. Zarif ayakkabılar yatağın biraz uzağında kalmıştı. Raphaël, pencerenin kenarına konan bir bülbülün tekrarladığı şakımaları ve uçmak için aniden açtığı kanatlarının sesiyle uyandı.

"Ölmek için," diye düşündü rüyasındaki bir çatışmanın devamını getirirken, "iredemle harekete geçen ve beni ben yapan bu et ve kemik yığınında belirgin bazı hasarlar olmalı. Doktorlar yaşamsal fonksiyonlarımı olumsuz etkileyen belirtileri saptayıp hasta mı yoksa sağlıklı mı olduğumu söylemeli."

Aşkın şefkat dolu ifadesi uykusunda bile yüzüne yansıyan karısını izledi. Yüzü kendisine dönük olarak sevimli bir çocuk gibi uzanmış olan Pauline, düzenli aralıklarla soluk alıp verdiği yarı açık ağzını ona doğru uzatmış, hâlâ ona bakarmış gibi görünüyordu. İnci gibi beyaz, küçük dişleri, üzerine hafif bir gülümsemenin yayıldığı körpe dudaklarının güzelliğini açığa çıkarıyordu. Daha canlı görünen teninin

rengi günün aşk dolu saatlerindekilere oranla daha beyazdı. Kendini güvenle kollarına teslim etmesinin zarafeti, aşkın büyüsünü çocuksu bir uyuyuşun hayran olunası saflğıyla harmanlıyordu. Gündüzün toplumsal baskıları, en rahat tabiatlı kadınların bile ruhlarının naif enginliklerini dışa vurmalarını engellerken, uyku adeta çocukluk çağlarındaki delişmenliklerinin açığa çıkmasını sağlıyordu. Pauline, aklın henüz art düşüncelerini davranışlara, gizli ihtiraslarını bakışlara yansıtmadığı o kutsal ve semavi varlıklar gibi utanılacak bir şey yapmamanın huzuru içindeydi. Yüzü yastığının ince patiskası üzerinde tüm canlılığıyla belirirken, dağınık saçlarına karışan iri dantel saçaklar ona muzip bir hava veriyordu. Uzun kirpikleri, gözlerini parıltılı bir ışığın yanıltıcı yansımasından korumak ya da kaçamak ama şehvetli bir arzuyu bastırmaya çalıştığında iç âlemine çekilmesine yardımcı olmak istercesine yanaklarına doğru uzanıyordu. Bir saç tutamı ve kurdele düğümü ile çevrelenmiş kırmızı, beyaz, şirin kulaklarını gören bir sanatçı, bir ressam ya da bir ihtiyar aklını kaybedebilir, bir ruh hastası sağlığına kavuşabilirdi. Tüm duyuları geçici olarak kapalı bir halde, himayenizin dinginliğiyle uyurken düşünde size olan sevgisiyle gülümseyen, sessiz dudaklarını son bir öpücük istermişçesine uzatan bir sevgiliyi izlemek kadar büyük bir mutluluk olabilir mi? Size her şeyden çok güvenen, yarı çıplak olmasına rağmen aşkın mantosuna sarınmış, şehvet kaosunun ortasında bile saflığından bir şey kaybetmemiş bir kadına bakmak, dağınık giysilerini, sizi mutlu etmek için aceleyle çıkardığı ipek çoraplarını, sınırsız bir aşkın kanıtı olan çözülmemiş bir kemeri hayranlıkla seyretmek insana tarif edilemez duygular yaşatmaz mı? Bu kemer şiirin adeta cismanileşmiş bir ifadesiydi: Artık ortada korunması gereken değil, size ait, sizinle bütünleşmiş bir kadın vardı, ona ihanet etmeniz kendinize de zarar vermeniz anlamına geliyordu. Duygulanan Raphaël'in bakışları, aşkın coşkusunun gün ışığıyla tazelendiği, sevgi ve anılarla yüklü bu odada gezindikten sonra, yeniden tüm duygularıyla

kendine bağlı olan, gençliğinin güzeliği, temizliği yüzüne vuran sevgilisine yöneldi. Sonsuza dek yaşamak istiyordu. Bu bakışlar Pauline'i adeta yüzüne vuran gün ışıkları gibi uyandırdı.

"Günaydın, aşkım!" dedi gülümseyerek. "Keyfin yerinde mi, yoksa mutsuz musun?"

Aşkın, gençliğin, yarı aydınlığın, sessizliğin bu iki yüze yansıyan zarafeti, tutkunun sonradan yok olan saflığı ve temizliğiyle çocukluk günlerini andıran bu ilk ateşinin geçici büyüsünün ortaya çıkardığı o ilahi sahnelerinden birini oluşturuyordu. Ne yazık ki, aşkın ilkbaharının bu coşkuları tıpkı ilk gençliğimizin gülümsemeleri gibi baki kalmıyor, yeniden yaşanması mümkün değilmiş gibi anılarımıza yerleşirken, yalnızca bazen bir çağrışımın etkisiyle uzun yıllar açılmamış bir sandığın teselli edici kokuları gibi açığa çıkıyordu.

"Neden uyandın?" dedi Raphaël. Seni uyurken büyük bir zevkle izliyor, gözyaşlarımı tutamıyordum."

"Ben de bu gece seni uyurken izleyip ağladım," diye karşılık verdi Pauline, "ama bunlar mutluluk gözyaşları değildi. Dinle, Raphaël, uykun sırasında soluk alışverişlerin düzenli değildi, göğsünden içimi ürperten yankılanmalar yayılıyordu. Gece, tıpkı veremden ölen babam gibi kuru kuru öksürdün. Akciğerlerinden gelen sesler bana bu hastalığın garip belirtilerinden bazılarını hatırlattı. Ayrıca ateşin vardı, nemli ellerin ateş gibi yanıyordu. Aşkım! Henüz gençsin," dedi ürpererek, "bir bahtsızlık eseri hastalandıysan, iyileşebilirsin... Ama hayır," diye haykırdı sevinçle, "ortada bir sorun yok, doktorlar artık bu hastalığın iyileştirilebildiğini söylüyorlar." İki koluyla Raphaël'i sarıp, yüreğinden kopan bir öpücükle soluğunu içine çekti. "Yaşlanmak istemiyorum," dedi. "Gençken birlikte ölüp gökyüzüne ellerimizde çiçeklerle çıkalım."

"Bu planlar hep sağlığımız yerinde olduğunda yapılır," diye karşılık verdi Raphaël ellerini Pauline'in saçlarında gezdirirken; ama o anda mezardan çıkmışçasına yankılanan korkunç bir öksürük nöbetine tutuldu. Sinir uçlarının uyarılması, böğrünün, omuriliğinin sarsılması, kan dolaşımlarının aksamasıyla tüm vücutları titreyen hastalar gibi alnı ter içinde kaldı. Son bir çabayla tüm gücünü harcayan biri gibi yorgun, tükenmiş, solmuş bir halde yatağına uzandı. Korkudan büyümüş, sabit gözlerle onu izlerken beti benzi solan Pau-

line yaşadığı şok nedeniyle sessiz ve hareketsiz kaldı.

"Meleğim, artık bu ölüm oyunu çılgınlıklarına bir son verelim," dedi aklından geçen korkunç düşünceleri Raphaël'e belli etmek istemeyen Pauline.

ÖLÜM'ün iğrenç iskeletini görmemek için, elleriyle yüzünü kapattı. Raphaël'in suratı, anatomistlerin mezarların derinliklerinden çıkardıkları kafatasları gibi çökmüş ve morarmıştı. Dün gece kulak misafiri olduğu sözleri hatırlayan Pauline içinden, "Evet, aşkın aşamayacağı uçurumlar var, ama oraya düştüğünde ebediliğini korumalı," dedi.

Bu hüzünlü sahneden birkaç gün sonra, bir mart sabahı, kendisini odasının penceresinin önünde ışık alan bir koltuğa oturtan dört doktorun arasındaydı Raphaël. Nabzını sayan, elle muayene eden, ilgiliymiş gibi görünerek sorular soran doktorların düşüncelerini okumaya, davranışlarından, alınlarında oluşan küçük kırışıklıklardan anlamlar çıkarmaya çalışıyordu. Bu muayene son ümidiydi. Bu yüksek yargıçlar ona ölüm ya da yaşam kararını bildireceklerdi. Bu yüzden, bilimin son sözünü işitmek için çağdaş tıbbın en seçkin doktorlarını çağırtmıştı. Serveti ve ismi sayesinde, insani bilimlerin aralarında çalkanıp durduğu üç sistem karşısına gelmişti. Spiritüalizm, Analiz ve alaycı bir Eklektizm arasında sürüp giden tartışmaların temsilcileri olan bu üç doktor beraberlerinde tüm tıp felsefesini de getirmişlerdi. Dördüncü doktor Horace Bianchon meslektaşları arasında öne çıkmış, gelecek vaat eden bir bilim adamıydı. Paris Tıp Fakültesi'nin elli yıldan beri biriktirdiği hazinenin mirasçısı olmaya hazırlanan araştırmacı hekimliğin bu bilge ve mütevazı temsilcisi, belki de önceki kuşakların yüzyıllar boyu topladığı malzemeden büyük bir Tıp Anıtı inşa edecekti. Marki ve Rastignac'ın dostu olması nedeniyle birkaç gündür tedavi ettiği hastası hakkında üç profesöre

bilgi veriyor, bazen de ısrarla bulguların veremi işaret ettiğini bildiriyordu.

"Hiç kuşku yok ki, çok aşırıya kaçtınız, sefih bir yaşam sürdürdünüz, kendinizi bilimsel çalışmalara verdiniz!" dedi Raphaël'e kare şeklinde kafası, geniş yüzü ve enerjik görünüşüyle iki rakibinden daha üstün bir dehaya sahipmiş gibi görünen doktorlardan biri.

"Üç yıl boyunca, belki bir gün sizin de ilginizi çekebilecek kapsamlı bir araştırma üzerinde çalıştıktan sonra, sefih bir yaşam sürdürerek kendimi ağır ağır öldürmeye karar verdim," diye karşılık verdi Raphaël.

Soruyu yönelten doktor başını, "Bundan emindim!" dercesine hoşnut bir ifadeyle salladı.

Cabanis ve Bichat'nın halefi olarak örgencilik akımını savunan bu pozitivist ve materyalist doktorun adı Brisset'ydi. İnsanın, bedenine özgü yasalara tabi sonlu bir varlık olduğunu, sağlıklı olmasının ya da hayatını tehdit eden rahatsızlıkların kesin ve açıklanabilir bir nedeni bulunduğunu savunuyordu.

Raphaël'in bu yanıtı üzerine Brisset kırmızı yüzü, keskin bakışları antik bir satire aitmiş gibi görünen orta boylu bir adamı sessizce süzmeye başladı. Sırtını pencerenin kenarına dayamış, hiçbir şey söylemeden Raphaël'i gözlemleyen bu coşkulu inanç adamı, Van Helmont'un soyut doktrinlerinin fanatik savunucusu doktor Caméristus'tu. Dirimselcilerin önde gelenlerinden olan bu kişi, insan yaşamının ulvi ve gizemli ilkelere bağlı olduğunu öne sürüyor, bisturilerle alay eden, cerrahiye aldırmayan, eczacıların ilaçlarından, cebirin x'lerinden, anatominin uygulamalarından uzak duran ve çabalarımızı umursamayan açıklanamaz bir fenomenin varlığına inanıyordu. Ona göre, her şey ilahi bir yasa doğrultusunda, kimi zaman yargılarımızla mahkûm edilmiş bir cismin içinde var olurken, kimi zaman da en canlı

organizmaları bırakıp giden ulaşılmaz, görünmez bir ateşe tabiydi.

Dudaklarına alaycı bir gülümseme yayılan doktor Maugredie yalnızca neşterine güvenen kuşkucu ve dalgacı bir adamdı. Sağlığı yerinde bir adamın birden ölüp ölmeyeceği hususunu Brisset'ye bırakıyor, ölümden sonra yaşam konusunda da Caméristus ile uzlaşıyordu. Tüm teorilerde haklılık payı olduğuna inansa da, hiçbirini benimsemiyor, en iyi tıbbi sistemin sistemsizlik olduğunu ve vakalarla yetinmek gerektiğini iddia ediyordu. Tıp fakültesinin Panurge'ü[46], gözlemcilerin kralı, umutsuz girişimlerin bu hiçbir şeyi ciddiye almayan kahramanı, Tılsımlı Deri'yi inceliyordu.

"Arzularınızla bu Deri'nin küçülmesi arasındaki bağlantıyı öğrenmek isterdim," dedi markiye.

"Bunun ne yararı var?" diye haykırdı Brisset.

"Bunun ne yararı var?" diye tekrarladı Caméristus.

"Ah! Demek bu konuda uzlaştınız," diye karşılık verdi Maugredie.

"Bunun nedeni çok basit," diye ekledi Brisset.

"Bu doğaüstü bir olay," dedi Caméristus.

"Gerçekten de," diye karşılık verdi ciddi bir tavır takınarak Tılsımlı Deri'yi Raphaël'e geri veren Maugredie. "Derinin sertleşmesi dünyanın oluşumundan beri tıp ve güzel kadınların umutsuzluğuna neden olan açıklanamaz ve doğal bir olgu."

Üç doktoru da gözlemleyen Valentin, onların derdine çare bulabileceklerine inancını kaybetmeye başlamıştı. Üçü de yanıt verirken fazla konuşmuyor, acımasız sorular yöneltirken onu kayıtsızlıkla süzüyorlardı. Kibarlıklarının

ardında bir tür rehavetin gizlendiği seziliyordu. Kesin bir tanı koyamadıklarını, nadiren ve ilgisizce konuştuklarını fark eden Raphaël akıllarının başka yerde olduğunu düşünüyordu. Brisset ara sıra, Bianchon'un açıkladığı umut kırıcı hastalık belirtilerine, "Evet! Tamam!" diye karşılık veriyor, Caméristus derin düşüncelere dalmış gibi gözükürken, Maugredie bu iki özgün kişiliği sahneye tüm doğallıklarıyla yansıtmak için gözlemleyen bir komedi yazarına benziyordu. Horace'ın yüzü derin bir elemi, hüzünlü duyguları yansıtıyordu. Acıların ve bir ölüm döşeğinin karşısında duyarsız kalacak kadar deneyimli bir doktor değildi. Net ve kesin bir görüşe sahip olmasını engelleyen gözyaşlarını kurutmayı bilmiyor, can çekişenlerin çığlıklarına aldırmadan, zafer için uygun anı bekleyen bir komutan gibi davranamıyordu. Tıpkı düğün giysisi diktirmek isteyen bir delikanlının ölçülerini alan terziler gibi, hastalığın belirtilerini öğrenmekle geçirdikleri yarım saatin ardından, genel geçer şeyler söyleyip, gündemdeki olaylardan söz ettiler; ardından fikir alışverişinde bulunmak ve bir karara varmak üzere Raphaël'in çalışma odasına geçmek istediler.

"Beyler," dedi Valentin, "size katılabilir miyim?"

Bu isteğe olumsuz tepki gösteren Brisset ve Maugredie, hastanın ısrarlarına rağmen onun yanında görüşmeyi reddettiler. Bu karara boyun eğmek zorunda kalan Raphaël, üç profesörün teşhislerini kolayca duyabileceği gizli bir koridora süzülmeyi planlıyordu.

"Beyler," dedi Brisset içeri girdiklerinde, "hemen ne düşündüğümü açıklamama izin verin. Size fikirlerimi dayatmak ya da bir tartışmaya yol açmak niyetinde değilim. Hastalarımdan biriyle, Mösyö Raphaël'in bulguları neredeyse bire bir örtüşüyor. Ayrıca beni hastanemde bekleyen vakanın önemi nedeniyle ilk sözü almamı mazur göreceğinizi umuyorum. Hasta, entelektüel faaliyetlerinden dolayı aşırı

yıpranmış durumda... Horace, neyle meşgul olduğunu söyleyebilir misiniz?"

"İrade konusunda bir teori geliştirmeye çalışıyordu."

"Ah! Lanet olsun, ama bu çok geniş kapsamlı bir konu. Aşırı düşünmek, dengeli beslenmeyi ihmal etmek, kuvvetli uyarıcılar kullanmak onu çok yıpratmış. Bedenin ve beynin fazlasıyla yıpranması tüm organizmasının dengesini bozmuş. Beyler, yüzündeki ve bedenindeki belirtilere dayanarak hiç zorlanmadan midede aşırı irritasyon, üst karın bölgesinde aşırı duyarlılık, böğürlerde daralma ve sempatikotoni tanıları konulabilir. Karaciğerdeki büyümeyi fark etmişsinizdir. Ayrıca Mösyö Bianchon'un tetkiklerine göre sindirim faaliyetlerinde zorlanmalar saptanmıştır. Özetlemek gerekirse, mide fonksiyonlarının yerine getirilememesi hastayı tüketmiş, zihinsel faaliyetlerinin bozulmasına yol açmıştır. Yaşamın merkezi olan üst karın bölgesindeki tahribat tüm organizmanın dengesini bozmuş, bu bölgeden pleksus siniri aracılığıyla beyne yayılmıştır. Hastada sabit bir fikre saplanmış olmasından kaynaklanan monomani hali mevcuttur. Ona göre, belki de hiçbir değişime uğramayan o Tılsımlı Deri gerçekten küçülmektedir, ama küçülsün ya da küçülmesin bu düşünce onda takıntı haline gelmiştir. Hiç beklemeden tüm anomalilerin başlangıç noktası olan üst karın bölgesine sülük yapıştıralım, hastaya diyet uygulayalım, böylece monomani hali ortadan kalkacaktır. Tedavinin bütünlüğünü ve ayrıntılarını kavramış olması gereken doktor Bianchon'a daha fazlasını söylemeyeceğim. Hastalığın komplikasyonlarına bağlı olarak solunum yolları da tahribata uğramış olabilir; ama sindirim sisteminin tedavisinin solunum yollarına göre daha acil ve öncelikli olarak ele alınması gerekir. Sürekli olarak soyut konuların incelenmesi ve bazı şiddetli tutkular bu organizmada ciddi hasarlara yol açmış. Yine de her şey bitmiş değil, organlar

henüz fonksiyonlarını tam anlamıyla yitirmemiş. Mösyö Bianchon, dostunuzu kolayca sağlığına kavuşturabilirsiniz."

"Bilge meslektaşım sonucu neden olarak ele alıyor," diye karşılık verdi Caméristus. "Evet, hastada çok iyi gözlemlemiş olduğu rahatsızlıklar mevcut. Ama mideden diğer organlara ve beyne, camdaki bir çatlağın yavaş yavaş çevreye doğru genişlemesini andıran yayılmalar mevcut değil. Camı çatlatmak için bir darbe gerekir, bu darbenin nereden kaynaklandığını biliyor muyuz? Hastayı yeterince inceledik mi? Yaşamının tüm ayrıntılarını biliyor muyuz? Beyler, burada söz konusu olan Van Helmont'un dirimsellik ilkesi. Ruhu tahribata uğramış, ilahi bir kıvılcımı andırırcasına vücuttaki bağlantıları sağlayan ve iradeyi, bilimi, yaşamı oluşturan sinirsel iletilerdeki aksaklıklar bedenin günlük işlevlerini yerine getirmesini ve organların faaliyetini olumsuz yönde etkilemiş, işte bilge meslektaşımın koyduğu tanılar bundan kaynaklanıyor. Yayılma üst karından beyne değil, beyinden üst karına doğru gerçekleşiyor. Hayır," dedi göğsüne sertçe vurarak, "insanı insan yapan özellikler burada yoğunlaşmıyor! Üst karın bölgem sağlamsa, her şeyin yolunda gittiğini söyleyemem. Farklı hastalardaki ciddi rahatsızlıkları aynı nedene bağlayıp aynı tedaviyi uygulayamayız," diye devam etti daha yumuşak bir ses tonuyla. "İnsanlar birbirlerine benzemez. Her birimizin farklı şekillerde etkilenen, beslenen, farklı misyonlar üstlenen, bizce bilinmeyen bir sistemin işlemesi için, gerekli görevleri yerine getiren kendimize has organlarımız var. Bir bütünün yüksek bir iradenin etkisiyle bir araya gelen bu parçaları bizde canlılık olgusunun gerçekleşmesini sağlarlar, bu bütünlük sonlu gibi görünse de, sonsuza dek var olmaya devam eder. Bu yüzden her bireyi ayrı ayrı incelemeli, içine nüfuz etmeli, yaşamının dayanaklarını araştırmalı, gücünü saptamalıyız. Islak bir süngerin yumuşaklığıyla, süngertaşının sertliği arasında sonsuz farklılıklar vardır. İnsan için de aynı şey geçerlidir. Dokuları süngeri andıran

lenfatiklerle, uzun bir yaşam sürmesi muhtemel çelik gibi kasları olan kişilere aynı tedavi yöntemini uygulamak ne büyük yanılgılara yol açacaktır! Bu durumda, ben ruhun özüne inen tamamen manevi bir tedaviden yanayım. Hastalığın nedenini bedenin değil, ruhun iç organlarında arayalım! Peygamberlere geleceği görebilecek gözler, şairlere doğayı zihinlerde canlandıracak yetenekler, müzisyenlere sesleri ahenk içinde bütünleştirmelerini sağlayacak nitelikler veren Tanrı, özel bir dehayla donatılmış, esin dolu doktorlara vakaları dirimsellik ilkesi çerçevesinde değerlendirme gücünü bağışlamıştır, belki de..."

"Hep aynı saltçı, monarşik, metafizik tıptan söz ediyor," dedi Brisset mırıldanarak.

"Beyler," diye araya girdi Brisset'nin mırıldanmalarının yol açacağı tartışmaları önceden sezinleyen Maugredie, "hastamızı unutmayalım..."

"İşte bilimin hali!" diye haykırdı Raphaël hüzünle. "Sağlığıma kavuşmam tespihlere, sülüklere, Dupuytren'in bisturisine, prens Hohenlohe'nin dualarına kaldı! Maugredie ise olguyu sözden, maddeyi ruhtan ayıran çizginin ortasında ne yapacağını bilemez halde. İnsanın eveti ve hayırı peşimden hiç ayrılmıyor! Hep Rabelais'nin Carymary, Carymara'sı! Ruhum hasta, carymary! Ya da bedenim, carymara! Yaşamalı mıyım? Bunu bilmiyorlar. En azından, "Ben bilemiyorum," diyen Planchette bunlardan daha dürüsttü.

O sırada, Valentin doktor Maugredie'nin sesini duydu.

"Hasta bir monoman, tamam, bu konuda anlaştık," diye haykırdı, "ama iki yüz bin franklık bir geliri var. Böyle monomanlar nadir bulunuyor, ona en azından görüşlerimizi açıklamalıyız. Hastalığın üst karından beyne mi, yoksa beyinden üst karına mı yayıldığı konusuna gelince, bunu

belki de ölümünden sonra saptayabiliriz. Durumu özetleyelim. Hasta olduğu tartışma götürmez, ona herhangi bir tedavi uygulamalıyız. Doktrinleri bir kenara bırakalım. Sindirim sistemindeki rahatsızlık ve sempatikotoni konusunda hemfikiriz. Karnına sülükleri yerleştirip, onu kaplıcalara gönderelim. Böylece iki sistemin gerekliliklerini de yerine getirmiş oluruz. Veremse, onu kurtarmamız mümkün değil, bu durumda..."

Raphaël konuşmaları dinlediği koridordan odasına geçip koltuğuna oturdu. Az sonra dört doktor çalışma odasından ayrıldılar. Söze giren Horace, "Bu beyler mide bölgenize sülük yerleştirmek ve acilen hem fiziki, hem ruhsal bir tedavi uygulamak konusunda hemfikirler. Önce bedeninizi yıpratan belirtileri ortadan kaldırmak için bir diyet uygulanması gerekiyor."

Brisset başını onaylarcasına salladı.

"Ardından, ruh sağlığınıza iyi gelecek bir seyahate çıkacaksınız. Bu yüzden size Savoie'daki Aix ya da Auvergne'deki Mont-Dore kaplıcalarına gitmenizi tavsiye ediyoruz. Savoie'nın havası daha temiz, manzarası daha hoştur, yine de buna kendiniz karar verin."

Bu sırada Caméristus'ün yüzünde bu kararı benimsediğini belli eden bir mimik belirdi.

"Bu beyler," diye devam etti Bianchon, "solunum sistemindeki bazı ufak lezyonlar konusunda, önceden uyguladığım tedavinin yararlı olduğu kanısındalar. Bu tedavileri aksatmadan uygulamanız koşuluyla kolayca iyileşeceğinizi düşünüyorlar... Ve..."

"Ve bu yüzden kızınız dilsiz,"[47] dedi Raphaël gülümseyerek, ardından Horace'ı bu yararsız muayenenin ücretini ödemek üzere çalışma odasına çağırdı.

"Kararları çok makul," dedi genç doktor. "Caméristus hisseder, Brisset gözlemler, Maugredie kuşku duyar. Zaten, insanoğlunun ruhu, bedeni ve aklı yok mudur? Bu üç temel nedenden biri bizi az ya da çok etkiler. İnan bana, Raphaël, biz hastaları iyileştirmiyoruz, iyileşmelerine yardım ediyoruz. Brisset ve Caméristus'ün hekimlik anlayışlarının dışında bir de doğal tıp uygulaması var; ama bunu başarıyla uygulaması için doktorun hastasını on yıl boyunca müşahede altında tutması gerekiyor. Tüm bilim dallarında olduğu gibi tıbbın özünde de yadsıma ilkesi vardır. Savoie'ya gidip kafanı dinlemeye çalış; doğa her zaman için en iyi doktordur."

Bir ay sonra, güzel bir yaz akşamında, Raphaël, Aix kaplıcalarına gelmiş olan birkaç kişiyle birlikte kulübün salonundaydı. Sırtını topluluğa dönmüş olarak bir pencerenin kenarında oturan Raphaël düşüncelerin doğup, birbirlerine bağlandıktan sonra, belli belirsiz renklere bürünmüş minik bulutlar gibi içimizden geçerek şekillenmeden yitip gittiği o istemdışı derin düşlere dalmıştı. Ruhun neredeyse uyumak üzere olduğu böylesi durumlarda, tatlı bir hüzün, buğulu bir sevinç yaşanırdı. Kendini bu hayal âlemine kaptırmış olan Raphaël, ılık dağ havasının saflığının ve kokusunun tadını çıkarıyor, ağrılarının dinmesinin, Tılsımlı Deri'nin tehdit edici varlığının sessizliğe bürünmüş olmasının mutluluğunu yaşıyordu. Güneşin son kızıl ışınları tepelerin ardında kaybolurken havanın serinlemesiyle yerinden ayrılıp pencereyi kapattı.

"Mösyö," dedi yaşlı bir kadın, "pencereyi açma nezaketini gösterebilir misiniz? İçerisi çok havasız."

Art arda gelen bu can sıkıcı sözlerin telaffuz edilirken yarattığı ses kakışması karşısında Raphaël kulak zarlarının yırtıldığını sandı; adeta dostluğuna inanmak istediğimiz biri tedbirsiz davranarak ağzından kaçırdığı bir sözle bencilliğini dışa vurmuş, duygularımızın tatlı yanılsamalarını gerçeğe

dönüştürmüştü. Yaşlı kadını bir diplomata özgü soğuk bakışlarla süzen marki uşaklardan birini çağırarak, "Şu pencereyi açın," dedi.

Bu sözler üzerine, tüm yüzlerde alışılmamış bir şaşkınlık ifadesi belirdi. Fısıldaşmaya başlayan davetliler, hastaya sanki büyük bir densizlikte bulunmuş gibi anlamlı anlamlı bakıyorlardı. Gençlik çağının ilk çekingenliklerinden tam anlamıyla sıyrılamamış olan Raphaël bir an için utanç duydu, ama uyuşukluğundan silkinip, kendini topladıktan sonra, kendi kendine bu garip sahnenin ne anlama geldiğini sordu. Birden ani bir çağrışımın zihnini canlandırmasıyla, geçmişte, şu an yaşadığı duyguların nedenleri, renkli sıvı enjekte edilen bir kadavra damarının en ince dallanmalarının netliğiyle gözlerinin önüne geldi. Bu geçici tabloda kendini tanıdığında, yaşamını, günlerinin, düşüncelerinin akışını izledi. Suretini, yapmacık gülüşlerle oyalanan bu kalabalığın ortasında hüzünlü, dalgın ve zihni hep hastalığıyla meşgul bir halde gördü; anlamsız sohbetlerden tiksintiyle uzak duruyor, birbirlerini bir daha asla görmeyecek yolcularınki gibi geçici samimiyetlerden kaçınıyor, kendisini dalgaların okşayışlarına olduğu kadar öfkeli çalkantılarına da aldırmayan kayalıklara benzetiyordu. Ardından, ayrıcalıklı bir önseziyle, tüm yüreklerin içinden geçenleri okudu: Bir şamdanın ışığında yaşlı bir adamın sarı, alaycı yüzünü gördüğünde, kumarda parasını alıp, bir oyun daha teklif etmediği ihtiyarı hatırladı; biraz ileride kendini cezbetmek için yaptığı cilvelerden hoşlanmadığı bir kadını fark etti; herkes ona görünürde fark edilmeyen ama kendine olan saygısında acı izler bırakan gaflarını yüzüne vururcasına bakıyordu. Etrafında dolanıp duran gösteriş meraklılarını istemeden de olsa kırmıştı. Bu şölenlerin davetlileri ya da karşılamak için arabalarını gönderdiği kişiler onun bu ihtişamlı yaşamından huzursuz olmuşlardı. Bu nankörlükleri karşısında hayrete kapılıp, onları küçük duruma düşüren davranışlardan uzak durduğunda, bu kez

de kendilerine değer verilmediğini düşünerek onu aristokratlıkla suçlamışlardı. Yüreklerinden geçenleri okuyup, en derinlerdeki düşünceleri fark ettikçe sosyeteden, onun yapmacık kibarlığından korkmaya başladı. Zengin ve zeki olduğu için kıskanılıyor, nefret duyguları uyandırıyor, suskunluğu merakları cezbediyor, alçakgönüllülüğü bu sıradan insanlar tarafından kibirliliğinin ifadesi olarak algılanıyordu. İşlediği gizli, bağışlanması mümkün olmayan suçu tahmin etti: Vasatlıklarıyla kendisini yargılamalarına izin vermiyor, can sıkıcı sorgulamalarına izin vermeyerek, onları her an için defterden silebileceğini belli ediyordu; şimdi hepsi güçlerini göstermek için bu gizli hükümranlığa karşı birleşmiş, onu tahtından indirebileceklerini, kendileri için vazgeçilmez olmadığını göstermeye karar vermişlerdi. İlk başta bu topluluğa acıyarak bakarken, kısa süre sonra, bu etten örtüleri hafifçe kaldırdığında altlarında gizlenen duyguları kolayca hissedeceğini anlayarak içi titredi ve hiçbir şey görmemek istermişçesine gözlerini kapadı. Aniden gerçekliğin bu görüntü oyununun üzerine inen siyah perde ile kendini güç ve iktidar sahiplerini bekleyen korkunç yalnızlığın ortasında bulduğunda şiddetli bir öksürük nöbetine tutuldu. Kayıtsızlıkları gün gibi ortada olsa da, tesadüfen bir araya gelmiş bu sözde kibar insanlar topluluğundan merhametlerini belli edecek sözler yerine, fısıltı halinde yayılan düşmanca mırıltılar işitti. Topluluk tahmin ettiği gibi onun için üzülmüş gibi görünmeye bile tenezzül etmiyordu.

"Hastalığı bulaşıcıymış."

"Kulüp müdürünün, salona girmesini yasaklaması gerekirdi."

"Bu şekilde öksürmesi nezaket kurallarına aykırı."

"Bu derece hasta bir adam kaplıcalara gelmemeliydi."

"Onun yüzünden buradan ayrılmak zorunda kalacağım."

Bu toplu lanetlenmeden uzak durmak isteyen Raphaël doğrularak başka bir salona geçti. Kendini teselli edecek birini bulmak umuduyla, birkaç iltifatta bulunmak üzere tek başına oturan genç bir kadının yanına yaklaştı; ama kadın onu fark ettiğinde, dans edenleri izlermiş gibi yaparak arkasını döndü. Bu akşam yaşadığı olaylar sırasında Tılsımlı Deri'sini kullanmış olabileceğinden endişelenen Raphaël, kendinde sohbetlere eşlik edecek cesareti bulamadan bilardo salonuna sığındı. Orada da kimse ona ne selam verdi, ne de yanına yaklaştı. Zihnindeki derin düşüncelerin birikiminden kaynaklanan bir önsezi ona uyandırdığı bu tiksintinin genel ve akla uygun nedenlerini açıkladı. Bu küçük topluluk, geriye dönüp baktığında, Foedora'nın acımasızlığında kimliğini bulan yüksek sosyetenin genel yasalarına uygun davranıyordu. Tıpkı bunlardan hastalığına merhametle yaklaşmalarını bekleyemeyeceği gibi, Foedora'dan da yüreğindeki yaralara merhem olmasını isteyemezdi. Aristokrasinin ve burjuvazinin dünyası, mikropları bünyesinden uzaklaştıran sağlıklı bir insan gibi, bahtsızları içinde barındırmıyordu. Bu camia acılardan ve mutsuzluklardan tiksiniyor, bulaşıcı hastalıklarla bir tuttuğu bu kavramlara ihtişamlı bir yaşamın simgesi olarak gördüğü sefahati yeğliyordu. Bir bahtsızlık ne kadar masum bir yazgının neticesi olursa olsun onu aşağılamaktan, iğnelemelerle gülünç duruma düşürmekten geri durmuyor; hakaretine maruz kaldıklarını zannettikleri bir kralın tahttan düşmesini, çizdikleri karikatürleri yüzüne fırlatarak kutluyorlardı. Roma sirklerinde yere düşen gladyatöre merhamet göstermeyen seyirciler gibi acımasız yaşamlarını para hırsı ve güçsüzleri küçük görmek üzerine kuruyorlardı. "Zayıflara ölüm!" dünyanın dört bir yanında zenginleşerek sınıf atlamak isteyenlerin taşlaşmış yüreklerine aristokrasi tarafından kazınan bir özdeyiş haline gelmişti. Gözünüzde bir lisede okuyan çocukları canlandırın! Size her zaman için yoksulluk ve acı çekerken, küçümseme ve merhamet duyguları uyandıran zavallıları sergileyen naif olduğu kadar

gerçek bu görüntü, toplumun küçültülmüş bir yaşam alanından başka bir şey değildir. İncil bu yoksullara cenneti vaat eder. Canlı organizmaların daha alt basamaklarına inelim mi? Bir kümeste zayıf düşmüş bir tavuk varsa, diğerleri onu öldürene kadar gaga darbeleriyle kovalarlar. Egoizmin bu temel yasasına tabi olan zenginler, şölenlerini tehdit edecek, keyiflerini kaçıracak olan yoksullara aynı şiddeti uygularlar. Bedensel ve ruhsal acılar çeken, paradan ve güçten yoksun kişilerin paryalardan farkı yoktur. O kendi ıssızlığında yaşamalıdır; sınırları aşmaya kalkarsa, onun için, her yer bakışların, davranışların, sözlerin soğukluğuyla karşılaşacağı bir kış gününden farksızdır; aşağılanmamışsa bu mutlu bir tesellidir. Can çekişenler, terk edilmiş yataklarınızda kalın. Yaşlılar soğuk viranelerinizde tek başınıza ölümü bekleyin. Çeyizsiz kızlar, ıssız çatı katlarınızda ister donun, ister yanın. Bu zalimler, bir bahtsıza hoşgörüyle yaklaşıyorlarsa, bunun nedeni onu kendilerine yarar sağlayacak tarzda şekillendirmek, semeri vurup üzerlerine çıktıktan sonra keyif çatmak değil midir? Hırçın refakatçi kızlar, güleç maskelerinizi takıp, sözde iyiliksever velinimetlerinizin kaprislerine katlanın, tüylü, İngiliz köpeklerinin rakibi olan köpeklerini gezdirin, onları eğlendirin, sıkıntılarına anlayış gösterin, sonra da sesinizi kesin! Ve sen, üniformasız uşakların kralı, yüzsüz asalak, efendinin artıklarını ye, o ağladıkça sen de ağla, güldükçe sen de gül, aşağılamalarını güler yüzle karşıla, içinden ona sövmek geliyorsa, güçten düşmesini bekle. İşte dünya, bahtsızlığı böyle ödüllendiriyor: Onu öldürüyor, kovalıyor, aşağılıyor, elini ayağını bağlıyor.

Yüreğine şiirsel bir esinin hızıyla yayılan bu düşüncelere dalmış olan Raphaël etrafına baktığında, topluluğun sefaleti uzaklaştırmak için yaydığı ve insanın içini aralık rüzgârından daha fazla üşüten o uğursuz soğuğu hissetti. Kollarını göğsünde kavuşturup, sırtını duvara yasladıktan sonra, hüzünlü düşüncelere daldı. Bu ürkütücü iktidarın dünyaya

yaydığı mutsuzluğu düşünüyordu. Bu nasıl bir şeydi? Keyifsiz eğlenceler, içten gelmeyen gülümsemeler, sevgisiz birliktelikler ve nihayet şöminede bir kıvılcıma muhtaç odunlar ve küller. Kafasını kaldırdığında tek başına olduğunu fark etti, bilardocular oyunu bırakmışlardı. "Onları öksürüğüme hayran bırakmak için gücümü göstermem yeterli olacak!" dedi içinden. Bu düşünceyle horgörüyü dünya ile arasındaki bir manto gibi bir kenara bıraktı.

Ertesi gün, sevecen bir ifadeyle yanına gelen kaplıca doktoru sağlık durumu ile ilgili açıklamalarda bulundu. Kendisine yöneltilen bu dostane sözler Raphaël'i sevindirmişti. Doktorun temiz yüzünde sevimli bir ifade vardı; sarı peruğunun bukleleri insanlara karşı derin bir sevgi duyduğunu yansıtıyordu. Kare kesimli giysisi, pantolonunun kıvrımları, bir quaker'inkine benzeyen geniş ayakkabıları, hafifçe kamburlaşmış sırtına peruğundan dairesel bir şekilde yayılan pudrasına kadar her şeyiyle bir havariyi andırıyor, bir din adamının merhametini dışa vuruyordu. Yine de, hastalarını eğlendirmek için oynamak zorunda kaldığı tavla ve vistteki ustalığından dolayı her zaman paralarını alıyordu.

"Mösyö marki," dedi Raphaël'le uzun süre sohbet ettikten sonra, "size kederinizi dağıtacak müjdeli bir haberim var. Sağlık durumunuzu yeterince gözlemlediğim için, benim de tanıdığım Paris'teki ünlü doktorların hastalığınıza yanlış teşhis koyduklarını söyleyebilirim. Mösyö marki, bir kaza geçirmezseniz, Mathusalem kadar uzun yaşayabilirsiniz. Ciğerleriniz körük gibi, mideniz bir devekuşunu utandıracak kadar sağlam; ama sıcak bir bölgede yaşamaya devam ederseniz, kısa süre içinde hayata veda edebilirsiniz. Mösyö markiye durumunu kısaca özetleyeceğim. Kimya bilimi solunumun oksijenin yanmasıyla gerçekleştiğini kanıtlamıştır. Solunumun yoğunluğu oksijenin bolluğuna ya da seyrekliğine bağlıdır. Sizdeki oksijen oranı ise, tutkulu

girişimlerde bulunabilecek sağlıklı kişilerdeki kadar bol. Temiz ve saf havayı soluyarak metabolizmanızı ve oksijenin yanmasını hızlandırıyorsunuz. Size ahırların ve vadilerin ağır havası gerekli. Evet, zihinsel faaliyetlerde yoğunlaşmış bir kişiye, Almanya'nın, Baden-Baden'in, Toeplitz'in otlaklarının havası lazımdır. İngiltere'ye gitmek sizi ürkütmüyorsa, oranın sisli havası sizin ateşli yapınızı sakinleştirecektir; ama Akdeniz'in bin ayak üzerinde bulunan kapılcalarımızın sizin sağlığınıza bir yararı olmayacaktır. İşte benim tavsiyelerim bunlar," dedi mütevazı bir hareketle; "bunları size söylemekle çıkarlarımıza aykırı davranmış oluyorum, çünkü dediklerimi yaparsanız sizi kaybetme bahtsızlığını yaşayacağız."

Bu son sözler olmasa, Raphaël ağzından bal damlayan doktorun iyi niyetinden şüphe etmeyecekti, ama hafif bir alayı barındıran bu cümleye eşlik eden ses tonunun, mimiklerin ve bakışların samimiyetsizliğini fark edecek kadar derin bir gözlemciydi. Bu adam hiç şüphe yok ki, kaplıcaların tadını çıkaran keyifli hastalar tarafından verilen bir görevi üstlenmişti. Demek, pembe tenli bu aylaklar, vakit geçirmek isteyen bu acuze kadınlar, o göçebe İngilizler, kocalarından kaçıp âşıklarıyla kaplıcalara gelen o küçük hanımlar, güçten düşmüş, can çekişen bu hastayı aralarında görmek istemiyorlardı. Bu entrikayı eğlenceli bulan Raphaël savaş çağrısını kabul etti.

"Buradan ayrılmamın sizi üzeceğini düşündüğüm için, tavsiyelerinizi burada uygulamaya çalışacağım," diye karşılık verdi doktora. "Hemen yarın, burada bir ev yaptırıp, hava koşullarını sizin talimatlarınız doğrultusunda değiştireceğiz."

Raphaël'in dudaklarına acımasızca yayılan gülümsemeyi fark eden doktor, söyleyecek bir şey bulamadan, onu selamlamakla yetindi.

Bourget gölü, Akdeniz'in yedi, sekiz yüz ayak üzerinde, girintili çıkıntılı dağların arasında yer alan ve mavisi dünyada eşi benzeri olmayan bir su birikintisiydi. Dent-du-Chat'nın tepesinden bakıldığında bu göl yolunu şaşırmış bir turkuvaz gibi görünürdü. Çevresi dokuz fersah olan bu zarif su birikintisinin derinliği bazı noktalarda beş yüz ayağı bulurdu. Güzel bir havada, bir kayıkta bu çarşaf gibi suyun ortasında bulunmak, küreklerinkinden başka ses duymamak, ufukta bulutlarla kaplı dağlardan başka bir şey görmemek, Fransız Maurienne'inin parıldayan karlarını hayranlıkla izlemek, eğreltiotları ve cüce ağaçcıklarla kadifemsi bir görünüm almış granit blokların, hoş görünümlü tepelerin yanından ağır ağır geçmek, bir zenginin sofrasındaki yoksul bir misafir gibi bir yanda çorak bir çölü, diğer yanda zengin bir bitki örtüsünü seyre dalmak, uyumla uyumsuzluğun, küçükle büyüğün oluşturduğu bu manzaranın keyfine varmak insana tarif edilmez bir huzur veriyordu. Dağların görünümü optik koşullarına ve bakış açısına göre değişiyor, köknarlar kamış kadar küçük, geniş vadiler patikalar kadar dar görünüyordu. Bu gölde kalpler kalplere tüm sırlarını açabilirdi. İnsan orada derin düşüncelere dalabilir, âşık olduğunu hissedebilirdi. Dünyanın hiçbir yerinde su ile gökyüzünün, dağlar ile toprağın böylesine ahenkli bir bütünlük oluşturduğunu göremezdiniz. Yaşamın tüm yaralarını iyi edecek merhemlerin bulunduğu bu göl, acıları teselli eder, aşka tutkuları daha da güçlendiren bir ciddiyet, bir derinlik katardı. Bir öpücük orada daha ulvi anlamlar kazanırdı. Ama burası özellikle anıların gölüydü, dalgalarının tonunu katarak onları hafızaya kazır, hayatın her anında dışa yansımalarını sağlayan bir aynaya benzerdi. Bu güzel manzara karşısında dertlerinin yükü hafifleyen Raphaël, düşlere dalıyor, arzu edebileceği her şeyin tatmin olduğunu hissediyordu. Doktorun ziyaretinden sonra, kayıkla göle açılarak, üzerinde Saint-Innocent köyünün yer aldığı şirin bir tepenin ıssız bir uzantısında karaya çıktı. Bu küçük burundan, eteğinde Rhône nehrinin aktığı Bugey tepeleri

görülebiliyor, gölün dibi net bir şekilde izlenebiliyordu; ama karşı kıyıdaki melankolik Haute-Combe manastırını ve yolculuklarının sonuna ulaşmış gibi dağların önünde secdeye varan Sardunya krallarının mezarlarını seyretmek Ra-

phaël'in daha çok hoşuna gidiyordu. Hep birlikte, ahenkle çekilen küreklerin hışıltısı sessizliği bozarken, ona keşişlerin tekdüze dualarını hatırlattı. Gölün bu ıssız bölgesinde gezinti yapanların olmasına şaşıran marki, düşlerinden sıyrılmadan kayıktakileri izlerken, kıç tarafta dün akşam soğuk bakışlarla süzdüğü yaşlı kadını fark etti. Kayık önünden geçtiğinde, yaşlı kadının refakatçisi yoksul soylu kız dışında kimse tarafından selamlanmadı. Birkaç saniye içinde, burnu hızla aşıp gözden kaybolan kayığı unutmuşken, arkasında bir elbisenin hışırtısını ve ürkek adımların sesini duydu. Geriye dönüğünde, çekingen bir edayla bekleyen refakatçi kızı gördü ve konuşmak istediğini düşünerek ona doğru ilerledi. Otuz beş yaşlarındaki bu kadın, ince, uzun, soğuk görünümlüydü, evde kalmış tüm kızlar gibi sergilediği kararsız, sıkılgan, tavizsiz tavırları markinin bakışlarıyla uyum içinde değildi. Hem orta yaşlı bir kadını, hem de genç bir kızı andıran ifadesiyle, hâlâ hazinelerine ve mükemmelliğine verdiği değeri gösteren saygın bir izlenim bırakmaya çalışıyordu. Zaten, kendilerine hayranlık besleyen kadınların, hiç kuşku yok ki aşkta hayal kırıklığına uğramamak adına sergiledikleri ölçülü ve gizemli tavırları hemen belli oluyordu.

"Bayım, hayatınız tehlikede, artık kulübe gelmeyin," dedi, sanki iffeti kirlenecekmiş gibi birkaç adım geri atarak.

"Ama matmazel, buraya kadar gelme zahmetini gösterdiğinize göre, lütfen daha açık bir şekilde konuşur musunuz?" diye karşılık verdi Valentine.

"Ah!" diye devam etti kadın, "Söyleyeceklerim bu kadar önemli olmasaydı, kontesin gözünden düşme riskini almayacaktım, çünkü sizi bu durumdan haberdar ettiğimi öğrenirse..."

"Ama bunu ona kim söyleyecek ki, matmazel?" diye haykırdı Raphaël.

"Haklısınız," dedi yaşı geçmiş kız gün ışığına çıkarılmış bir baykuş gibi hafifçe ürpererek. "Ama kendinizi düşünün," diye devam etti, "kaplıcalardan ayrılmanızı isteyen birçok genç, sizi kışkırtarak düelloya davet etmeye kararlı görünüyorlar."

Yaşlı hanımın sesi uzaklardan yankılandı.

"Matmazel," dedi marki, "size olan minnet borcumu..."

Hanımının cıyak cıyak bağırdığını duyan iyilik meleği şimdiden kayalıkların arasında gözden kaybolmuştu.

"Zavallı kız! Zor durumda kalanlar her zaman birbirlerini anlayıp, yardıma koşarlar," diye düşündü Raphaël ağacının dibine otururken.

Tüm bilimlerin anahtarı hiç kuşkusuz soru işaretiydi. Büyük keşiflerin çoğunu "Nasıl?" sorusuna borçluyduk ve belki de yaşamın bilgeliği hiç durmadan "Neden?" sorusunu sormamıza bağlıydı. Ama bu takıntılı sorgulama aynı zamanda hayaller kurmamızı da engelliyordu. Bunları dikkate alan Valentin, olayın nedenini, nasılını kurcalamadan, hızla akıp giden düşüncelerinde yaşlı kızın yaptığı iyiliği ve gözlerindeki hüznü değerlendirdi.

"Refakatçi bir kız tarafından sevilmemde olağanüstü bir şey yok, yirmi yedi yaşındayım, iki yüz bin franklık bir gelirim var! Ama sudan korkma konusunda kedilerle yarışan hanımının onu kayıkla benim yanıma kadar getirmesinde bir gariplik yok mu? Savoie'ya köstebekler gibi uyumak için gelen ve öğlen uyandıklarında, günün doğup doğmadığını merak eden bu iki kadının sabahın sekizinde kalkıp peşime düşmelerini bir tesadüf olarak değerlendirmek doğru mu?"

Birazdan, evde kalmış bu kızın kırka yaklaşan yaşının verdiği yardımseverliği, zihninde bu yapmacık dünyanın, bayağı bir kurnazlığına, beceriksiz bir komplosuna, bir papazın veya kadının safça imalarına dönüştü. Düello bir masal mıydı ya da gözünü mü korkutmak istiyorlardı? Bir sinek gibi küstah ve can sıkıcı olan bu sığ kafalılar, onurunu incitmeyi, merakını uyandırmayı başarmışlardı. Oyunlarına alet olmamak, korkak damgası yememek ve belki de bu küçük dram sayesinde biraz eğlenmek için o akşam kulübe gitti. Ana salonun şöminesine dayanıp sakin bir şekilde ayakta beklerken, dikkatleri üzerine çekmek istemiyor ama yüzleri inceleyerek ihtiyatlı bir şekilde topluluğa meydan okuyordu. Gücünden emin bir buldok gibi, gereksiz yere havlamadan üzerine gelmelerini bekliyordu. Gecenin sonuna doğru, oyun salonunda gezindi, giriş kapısından geçerek birkaç gencin bulunduğu bilardo salonuna girdi. Biraz tur attıktan sonra, adının telaffuz edildiğini duydu. Alçak sesle konuşsalar da, Ra-phaël kendisiyle ilgili bir tartışmanın yaşandığını hissetti ve sonunda yüksek sesle söylenen şu konuşmalara tanık oldu:

"Sen mi?

"Evet, ben!"

"Bunu yapabileceğini sanmıyorum!"

"Bahse girelim mi?"

"Ah! Galiba gidecek!"

Valentin'in bahsin konusunu merak ettiği için kulak kesildiği sırada, iri yapılı, güçlü, temiz yüzlü bir genç, arkasındaki desteğin verdiği güvenle, sabit ve küstah bakışlarla bilardo salonundan dışarı çıktı.

"Mösyö," dedi Raphaël'e sakin bir ses tonuyla, "size farkında değilmiş gibi göründüğünüz bir konuyu açıklamak

zorundayım: Yüz ifadeniz ve kişiliğiniz burada kimsenin, özellikle de benim hiç hoşuma gitmiyor; genel isteğe uyacak kadar nazik olduğunuzu düşünüyorum ve sizden bir daha kulübe gelmemenizi rica ediyorum."

"Mösyö, İmparatorluk döneminde birçok garnizonda yapılan bu şakanın artık modası geçti," diye karşılık verdi Raphaël soğuk bir ifadeyle.

"Şaka yapmıyorum," diye devam etti genç adam, "size tekrarlıyorum: Bu salonun sıcağı, ışıkları, havası sağlığınıza iyi gelmeyecektir."

"Tıp eğitiminizi nerede aldınız?" diye sordu Raphaël.

"Olgunluk sınavımı Lepage atış okulunda verdim, doktoramı da flörenin üstadı olan Cerisier'nin yanında yaptım."

"Almanız gereken bir ders daha var," diye karşılık verdi Valentin, "Nezaket Kuralları'nı öğrenin, böylece soylu bir beyefendi olacaksınız."

O sırada, bilardo oynayan gençler gülerek ya da sessizce salondan çıktılar. Konuşulanları dikkatle dinleyen diğer oyuncular, hoşlarına giden bu tartışmayı kaçırmamak için ellerindeki kâğıtları bıraktılar. Düşmanlarının ortasında kalan Ra-

phaël soğukkanlılığını korumaya, kendisini haksız duruma düşürecek bir davranışta bulunmamaya çalışıyordu; ama rakibi, altında hakaretlerin yattığı iğnelemelerle üzerine geliyordu:

"Mösyö, günümüzde birine tokat atmak yasaklanmıştır, ama sizinki gibi alçakça bir davranışı hangi sözlerle cezalandırmak gerekir bunu bilemiyorum."

"Yeter! Yeter! Yarın hesaplaşırsınız," dediler araya giren diğer gençler.

Raphaël salondan tartışmaya neden olan kişi olarak ayrıldı. Düello Bordeaux şatosunun yakınlarında, eğimli küçük bir çayırda yapılacaktı, kazanan kısa süre önce açılan yoldan Lyon'a ulaşabilirdi. Raphaël ya hastanelik olacak ya da Aix kaplıcalarından ayrılmak zorunda kalacaktı. Sosyete istediğini yaptırmıştı. Ertesi sabah sekizde, Raphaël'in rakibi beraberinde iki tanık ve bir cerrahla düello alanına geldi.

"Dövüşmek için muhteşem bir hava," diye haykırdı neşeyle masmavi gökkubbeye, gölün sularına, kayalıklara bakarken, hiçbir tereddüt ve hüzün duymadan. "Ne dersin doktor, omzuna dokunmam bir ay yatakta kalması için yeterli olur mu?"

"En azından," diye karşılık verdi cerrah. "Ama şu söğüt dalını kendi haline bıraksanız daha iyi olur; aksi takdirde kolunuzu yorup, namlunuzun hedefini şaşırtabilir, adamı yaralamak yerine öldürebilirsiniz."

O sırada bir araba sesi duyuldu.

"İşte geliyor," dediler yolda iki arabacının sürdüğü dört tekerlekli, dört at koşulmuş arabayı fark eden tanıklar.

"Ne ilginç bir tarz!" diye haykırdı Valentin'in rakibi, "Ölümüne arabasıyla geliyor."

Düelloda da, kumarda olduğu gibi en ince ayrıntılar rakiplerin başarısını etkilerdi; bu yüzden genç adam yolda duran bu arabanın gelişini bir tür endişeyle izledi. Raphaël'e destek olmak için arabadan önce inen ihtiyar Jonathas, bir âşığın metresine gösterdiği titizlikle onun cılız koluna girdi. İkisi birlikte anayolu düello için belirlenen alandan ayıran patikalarda gözden kaybolup ancak uzun süre sonra yeniden belirdiler: Yavaşça yürüyorlardı. Bu ilginç sahnenin dört seyircisi, hizmetkârının koluna soluk ve bitkin bir halde yaslanarak, gut hastalığının pençesindeymiş gibi başı önde, hiç konuşmadan ilerleyen Valentin'i görünce, derin bir heyecan hissettiler. Adeta biri zamanın etkisiyle, biri de düşüncelerle aynı şekilde yıpranmış iki ihtiyar gibiydiler; ilkinin yaşlılığı beyaz saçlarına yansımışken, diğerinin yaşlılığına bir anlam vermek mümkün değildi. "Mösyö, gece uyumadım," dedi Raphaël rakibine.

Bu buz gibi sözlere eşlik eden korkunç bakışlar karşısında içi ürperen gerçek kışkırtıcı haksızlığının bilincine varırken, davranışlarından gizli bir utanç duydu. Raphaël'in ses tonunda, tavırlarında, mimiklerinde garip bir şeyler vardı. Marki sözlerine ara verdiğinde kimse sessizliği bozmadı. Dikkat ve endişe doruk noktasındaydı.

"Gönlümü almanız için hâlâ vaktiniz var, mösyö, bunu yapın, yoksa öleceksiniz. Şu an, silah kullanmadaki ustalığınızdan dolayı avantajın kendinizde olduğunu sanıyorsunuz. Peki, mösyö, ben açık sözlü bir adamım, size korkunç bir güce sahip olduğumu söyleyeceğim. Yeteneğinizi köreltmek, bakışlarınızı bulandırmak, ellerinizi titretmek, yüreğinizin çarpıntısını artırmak, hatta sizi öldürmek için dilekte bulunmam yeterli. Bana çok pahalıya mal olduğu için gücümü kullanmak istemiyorum. Benden özür dilemeyi reddederseniz, tüm ustalığınıza rağmen kurşununuz şu çağlayanın sularında kaybolacak, benimki ise

nişan almama gerek bile kalmadan doğrudan kalbinize isabet edecek."

O sırada, birbirine karışan sesler Raphaël'in konuşmasını yarıda kesti. Marki bu sözleri söylerken, sabit bakışlarındaki katlanılmaz parıltıyı rakibinin gözlerine yöneltmiş, kötü niyetli bir delininkini andıran ifadesiz yüzüyle hiç kıpırdamadan beklemişti.

"Şunu susturun," dedi genç adam tanıklarından birine, "sesi midemi bulandırıyor!"

"Mösyö, sesinizi kesin. Boşuna konuşuyorsunuz," diye bağırdılar cerrah ve tanıklar Raphaël'e.

"Beyler, ben görevimi yerine getiriyorum. Bu genç adam kararını değiştirebilir mi?"

"Yeter, yeter!"

Ayakta, kımıldamadan bekleyen markinin gözlerini ayırmadığı rakibi, yılanın karşısındaki kuş gibi büyülü bir gücün etkisine kapılmış halde bu ölümcül bakışlardan kaçınmaya çalışıyor, ama gözlerini onun gözlerinden ayıramıyordu.

"Bana su ver, susadım," dedi tanıklarından birine.

"Korkuyor musun?"

"Evet," diye yanıtladı. "Bu adamın alev alev yanan gözleri beni büyülüyor."

"Özür dilemek ister misin?"

"Artık zamanı geçti."

Birbirlerinden on beş adım uzakta duran iki rakibin yanlarında ikişer tabanca vardı ve kurallara göre, tanıklar tarafından verilen işaretten sonra isteklerine bağlı olarak ancak iki el ateş edeceklerdi.

"Charles, sen ne yapıyorsun?" diye bağırdı Raphaël'in rakibinin tanıklarından biri, "Baruttan önce kurşunu yerleştiriyorsun."

"İşim bitti," diye karşılık verdi mırıldanarak, "güneş gözlerimi alıyor."

"Güneş arkanızda," diye karşılık verdi ciddi ve kendinden emin bir sesle Raphaël, verilen işarete ve kendisine özenle nişan alan rakibine aldırmadan tabancasını yavaşça doldururken.

Bu olağanüstü güvende, iki arabacıyı merakla düello alanına yaklaşmaya iten korkunç bir şey vardı. Gücüyle oynayan ya da onu kanıtlamak isteyen Raphaël düşmanı silahını ateşlediğinde Jonathas ile konuşuyordu. Charles'ın bir söğüt dalını kıran mermisi suyun üzerinde sekerek gözden kayboldu. Rasgele ateş eden Raphaël'in mermisi ise rakibinin tam kalbine isabet etti. Genç adamın yere yığılışıyla ilgilenmeden, bir adamın hayatının neye mal olduğunu görebilmek için Tılsımlı Deri'yi aradı. Deri küçük bir meşe yaprağından farksızdı.

"Haydi! Ne bekliyorsunuz, yola koyulalım," dedi arabacılara.

O akşam Fransa'ya ulaşan Raphaël, Auvergne yolunu izleyerek Mont-Dor kaplıcalarına geldi. Bu yolculuk sırasında, zihninde aniden, kalın bulutların arasından karanlık bir vadiye düşen güneş ışıkları gibi düşünceler belirdi. Hüzünlü ışıklar, acımasız bilgelikler! Yaşanmış olayları aydınlatıyor, hatalarımızı açığa çıkarıyor, kendimizi kendimiz tarafından bağışlanmaz kılıyorlardı. Birden elinde tuttuğu gücün, ne kadar büyük olursa olsun, bilime hizmet edemediğini düşündü. Hükümdarlık asası bir çocuk için oyuncak, Richelieu için bir balta, Napolyon içinse dünyayı yerinden oynatacak bir kaldıraçtı. Güç bizi olduğumuz gibi

bırakıyor, yalnızca iktidar sahiplerini yüceltiyordu. Raphaël her şeyi yapabilirdi, ama hiçbir şey yapmamıştı.

Mont-Dor kaplıcalarında, çevresindeki insanları tıpkı içlerinden birinin ölmek üzerinde olduğunu hissedip ondan aceleyle kaçan hayvanlara benzetti. Bu kin karşılıklıydı. Son macerası sosyete içinde derin bir nefret uyandırmıştı. Bu yüzden, ilk işi kaplıcaların uzağında bir sığınak aramak oldu. İçgüdüsel olarak, doğanın, gerçek duyguların ve kendimizi tarlaların ortasında huzurlu hissettiğimiz o dingin yaşamın keyfini çıkarmak istiyordu. Ertesi gün, biraz zorlanarak da olsa Sancy tepesine tırmanıp, çetin ve vahşi doğasıyla ressamların fırçalarını harekete geçirmeye başlayan Mont-Dor'un üst vadilerini, manzaralı havadar bölgelerini, keşfedilmemiş göllerini, samandan yapılmış köylü kulübelerini ziyaret etti. Bazen, ıssız dağların kasvetli görüntüsüyle tezat oluşturan hayran olunası zarif manzaralarla karşılaştı. Köyün yarım fersah uzağında, Raphaël kendini, doğanın, hazinelerini şirin ve sevimli bir çocuk gibi gizlediği bir cennetin ortasında buldu; bu çekici ve naif ortamı gördüğünde orada yaşamaya karar verdi. Hayat burada, kendi kendine gelişen bir bitki gibi huzurlu olmalıydı.

Hayalinizde, kenarları girintili çıkıntılı bir küveti andıran, granitten, ters çevrilmiş geniş ağızlı bir koniyi canlandırın. Bir yanda bitki örtüsünün bulunmadığı ve güneş ışınlarının bir aynanın üzerindeymiş gibi süzüldüğü mavimtırak düzlükler, diğer yanda yağmur sularının akışlarını yavaşlattığı lav parçacıklarının sarktığı, tepelerinde rüzgârlarla hırpalanan cılız ağaçların bulunduğu, kırıklarla yarılmış, akarsu yataklarıyla dalgalı bir görünüm almış kayalıklar vardı; sağda solda, üzerlerinde dağservisi kadar yüksek kestane ağacı kümelerinin yükseldiği loş ve serin setler ya da böğürtlenler, çiçekler ve yeşilliklerle kaplı siyah ve derin ağızlarını açmış sarımtırak mağaralar yer alıyordu.

Belki de eski bir volkan krateri olan bu çöküntünün dibinde berrak suları elmas gibi parıldayan bir gölet vardı. Kenarları granit, söğüt, glayöl, dişbudak ve binlerce aromatik bitkiyle çevrelenmiş bu derin havuzun etrafında, kayaların yarıklarından sızan su ile sulanan, fırtınaların hiç durmadan yukarıdan aşağı doğru sürüklediği bitki kalıntılarıyla gübrelenen, ince ve zarif otlarıyla bir İngiliz çimenliğini andıran yeşil bir çayırlık bulunuyordu. Kıyıları bir kadın elbisesinin alt kısımlarını andırırcasına kurt dişleri gibi şekillenmiş olan gölün yüzeyi üç dönüm civarında olmalıydı; kayaların ve suyun dolambaçları hesaba katılırsa, çayırın yüzeyi de bir iki dönüm arasındaydı; bazı yerlerde ise ancak ineklerin geçebileceği kadar bir aralık kalıyordu. Belli bir yüksekliğin üzerinde bitki örtüsü seyrekleşiyordu. Bu noktadan itibaren garip görüntüler oluşturan granit, buğulu renkleriyle yüksek dağlara göğün bulutlarına benzer bir görünüm kazandırıyordu. Bu çıplak ve bitkisiz yükseltiler, yıkımın vahşi ve çorak görüntüleriyle, endişe uyandıran yer kaymalarıyla, içlerinden biri keşişe benzediği için Capucin olarak adlandırılan kayalarıyla, küçük vadinin sevimli manzarasıyla tezat oluşturuyordu. Bu sivri çıkıntılar, bu atılgan kaya yığınları, bu havadar mağaralar, güneşin seyrine ve gökyüzünün oyunlarına göre sırasıyla aydınlanıyor, altın renginin tonlarına bürünüyor, kırmızı, canlı pembe ya da donuk ve gri renkler alıyorlardı. Bu yükseltiler güvercin boynunun yanardöner yansımaları gibi değişken görüntüler sunuyorlardı. Şafak vakti ya da günbatımında, bir balta darbesiyle ayrılmış gibi görünen iki lav kitlesinin arasına, bu güleç havuzun derinliklerine kadar inen güneş ışığı, orada bir İspanyol odasının siesta için özenle kapatılmış panjurlarının yarıklarından sızan altın huzmelerine benzer oyunlar oynuyordu. Güneş Nuh zamanından kalma suyla dolu yaşlı kraterin üzerinde gezindiğinde, kayalık yamaçlar ısınıyor, eski volkan aydınlanıyor ve sıcaklığıyla tohumları canlandırıyor, çiçekleri renklendiriyor, dünyanın bu gözlerden uzak cennet

parçasının meyvelerini olgunlaştırıyordu. Raphaël buraya geldiğinde, çayırda otlayan birkaç inek gördü, gölete doğru birkaç adım attığında, toprak zeminin en geniş noktasında granitten yapılıp üzeri ahşapla kaplanmış mütevazı bir evi fark etti. Manzarayla ahenk içerisinde olan bu kulübenin çatısı mazisinin epeyce eskilere dayandığını gösterircesine yosunlar, sarmaşıklar ve çiçeklerle kaplıydı. Yıkık durumdaki bacadan, artık kuşları ürkütmeyen ince bir duman yükseliyordu. Kırmızı çiçekleri hoş kokular yayan iki devasa hanımelinin arasında kalan kapıya bir sıra yerleştirilmişti. Duvarlar, asma dallarının ve kendi kendilerine gelişigüzel yetişen gül ve yasemin bezeklerinin altından güçlükle görülebiliyorlardı. Kırsal bölgelerin bu doğal güzelliklerine alışık görünen ev sakinleri doğayı kendi hallerine bırakmış gibi görünüyorlardı. Bir frenküzümü fidanına asılmış kundak bezleri güneşte kuruyorlardı. Üzerinde çömelmiş bir kedinin durduğu kenevir ayıklama makinesinin altında kısa süre önce temizlendiği belli olan, patates kabuklarıyla çevrelenmiş sarı bir kazan vardı. Raphaël evin diğer tarafında tavukların meyve ve sebzelere zarar vermesini engellemek için dikilmiş dikenli bir çiti fark etti. Sanki burası dünyanın sonuydu. Bu ev, kayaların oyuğuna ustalıkla ama biraz da ihmalkârlıkla kurulmuş bir kuş yuvasını andırıyordu. Bu, bizim süslü şiirlerimizden fersahlarca uzakta, hiçbir düşünce ile benzeşimi olmadan kendi kendine filizlenen, içten, doğal bir kır âlemini yansıtan gerçek ama şiirsel bir doğaydı. Ra-phaël oraya ulaştığında, güneşin sağdan sola yönelttiği ışınları, bitkilerin renklerini parlatıyor, ışığın büyüsüne, gölgelerin karşıtlığına, kayaların sarı ve grimtırak diplerine, yaprakların farklı yeşil tonlarına, mavi, kırmızı ya da beyaz çiçek demetlerine, tırmanıcı bitkilere ve çanlarına, yosunların hareli kadifesine ve özellikle granit tepeciklerin, ağaçların, evin ve gökyüzünün bire bir yansıdığı berrak suya farklı bir canlılık katıyordu. Bu tabloda ışıltılı mikadan, tatlı bir loşluğa gizlenmiş sarı ot demetlerine kadar her şey capcanlıydı; parlak tüylü, benekli inekten, gök mavisi ve

zümrüt renkli böceklerin vızıldadığı su birikintisinin üzerinde püskül gibi sarkan su çiçeklerine ve kumlanmış saçlar gibi, çakıl taşlarının oluşturduğu şekilsiz öbeklerin üzerinde dallanan ağaç köklerine kadar her şey görülmeye değer, uyumlu bir bütünlük içindeydi. Sulardan, çiçeklerden ve mağaralardan bu ıssız mekâna yayılan kokular Raphaël'de cinsel uyanışlarla karışık tuhaf arzular uyandırıyordu. Muhtemelen vergi tahsildarları tarafından unutulmuş bu koruluğa hâkim olan sessizlik iki köpeğin havlamasıyla bozuldu. Kafalarını küçük vadinin girişine çevirerek, nemli burunlarını Raphaël'e gösteren inekler şaşkın şaşkın bakındıktan sonra otlamaya devam ettiler. Kayalıklara bir büyünün etkisiyle asılmış gibi görünen bir keçi ve oğlağı Raphaël'in yanındaki granit düzlüğe sıçrayarak sorgulayan gözlerle ona baktılar. Köpeklerin havlamasıyla şaşkın bir halde dışarı çıkan topluca bir çocuğu beyaz saçlı, orta boylu bir ihtiyar izledi. Her ikisi de manzarayla, havayla, çiçeklerle ve evle uyum içindeydiler. Sağlığın fışkırdığı bu verimli doğada yaşlılık ve gençlik dilendiğince yaşanıyordu; nihayet bu yaşam tarzında ahlaki söylevlerimizi boşa çıkaran ve yüreği abartılmış tutkulardan temizleyen bir kanaatkârlık ve mutluluk hali sezinleniyordu. İhtiyar, sert kırışıklıklarla dolu esmer yüzü, dik burnu, kurumaya yüz tutmuş bir asma yaprağını andıran kırmızı kılcal damarlarla kaplı çıkıntılı elmacık kemikleri, köşeli yüzüyle, Schnetz'in keskin fırça darbelerine poz veren modellere benziyordu. Gücünü kaybetmiş olsa da, hâlâ eski dinç günlerinin izlerini taşıyor, artık sıkça kullanmadığı nasırlı ellerinde seyrek, beyaz tüyler görülüyordu. Çizdiği özgür insan tablosu, belki de İtalya'da bağımsız bir aşk için her şeyi göze alabileceğini belli ediyordu. Kırda yetişmiş olduğu her halinden belli olan çocuğun güneşe hiç kırpıştırmadan bakabileceği siyah gözleri, esmer bir teni, dağınık kumral saçları vardı. Hareketleri bir kuş kadar çevik ve kararlıydı; giysilerinin yırtığından beyaz ve körpe derisi görünüyordu. Her ikisi de aynı duygunun etkisiyle sessizce ayakta duruyor,

koşuşturmadan uzak huzurlu bir yaşamın izleri yüzlerine yansıyordu. İhtiyar, çocuk oyunlarını benimsemiş, çocuk da onun yaşam tarzını kabullenmişti, tükenmekte ve yeni yeni palazlanmakta olan iki güç ya da güçsüzlük adeta aralarında bir anlaşma imzalamışlardı. Biraz sonra kapının eşiğinde otuz yaşlarında bir kadın belirdi. Yürürken örgü örüyordu. Yanık tenli bu Auvergne kadını, neşeli ve içten görünüşü, beyaz dişleri, Auvergne'li yüzü, Auvergne'li boyu posu, Auvergne'li başlığı ve elbisesi, Auvergne'li iri göğüsleri ve konuşma tarzı ile, bölgesinin emekçi geleneğini, cehaletini, tutumluluğunu, içtenliğini kısacası tüm özelliklerini yansıtıyordu.

Raphaël'i selamladıktan sonra sohbet etmeye başladılar. Köpekler susmuş, ihtiyar güneşin altındaki bir sıraya oturmuştu. Annesini adım adım izleyen çocuk sessizce yabancıyı inceliyordu.

"Madam, burada yaşamaktan korkmuyor musunuz?"

"Neden korkalım ki, mösyö? Girişi engelledikten sonra buraya kim gelebilir ki? Ah! Hiçbir şeyden korkmuyoruz! Zaten," dedi markiyi evin büyük odasına alarak, " hırsızlar gelse neyimizi alacaklar ki?"

İsten kararmış duvarlardaki mavi, kırmızı, yeşil renklerle boyanmış Credi'nin Ölümü, İsa'nın Tutkusu ve İmparator Muhafız Birliğinin Humbaracıları resimlerini gösterdi. Sağda solda, ceviz bir yatak, eğri ayaklı bir masa, tabureler, ekmek teknesi, tavana asılmış domuz yağı, tuz kavanozu, soba ve şöminenin üzerinde sararmış, renkli alçılar vardı.

Raphaël dışarı çıktığında, kayaların arasında elindeki çapasıyla çalışırken, merakla eve bakan bir adamı fark etti.

"O kocam," dedi Auvergne'li kadın, köylülere özgü bir gülümsemeyle; "toprağı belliyor."

"Bu yaşlı bey babanız mı?"

"Hayır, mösyö, kocamın büyükbabası. Gördüğünüz gibi yüz iki yaşında. Geçenlerde bizim oğlanı yaya olarak Clermont'a götürdü! Zamanında çok güçlü bir adammış; şimdiyse yalnızca yiyip içip, uyuyor. Yalnızca çocukla eğleniyor. Bazen bizimki onu dağlara götürüyor, o da hiç sesini çıkarmadan ona eşlik ediyor."

Birden, Valentin bu yaşlı adam ve çocukla birlikte yaşamaya karar verdi, onların havasını solumayı, onlarla yemeyi, içmeyi, uymayı, damarlarında onlarının kanının akmasını istiyordu. Ölmek üzere olan birinin kaprisi! Şu kayalıktaki istiridyelerden biri olmak, kabuğunu birkaç gün daha sağlama almak için ölümün kendini unutması sağlamak, onun için insan maneviyatının arketipi, yaşamın gerçek formülü, yaşamın, tek ve gerçek olan yaşamın ideali haline gelmişti. Zihnini tüm evreni içine alan derin bir bencilik düşüncesi kaplamıştı. Artık gözlerinin önünde evren yoktu, evren içine işlemişti. Hastalar için, dünya yataklarının başucunda başlar, ayakuçlarında sonlanırdı. Bu manzara Raphaël'in yatağıydı.

Kim hayatı boyunca, bir kez olsun, karıncaların adımlarını ve davranışlarını incelememiş, sümüklüböceğin soluk aldığı tek açıklığa saman sıkıştırmamış, narin bir genç kızın cilvelerini gözlemlememiş, bir meşe yaprağının kırmızımtırak fonu üzerinde gotik bir katedralin gülpenceresi gibi beliren binlerce damarını hayranlıkla izlememiştir ki? Kim yağmurun ve güneşin çatıyı kaplayan kahverengi kiremitleri nasıl etkilediğini merak etmemiş, çiy damlalarını, çiçeklerin taçyapraklarını, çeneklerinin değişken girintilerini seyretmemiştir ki? Kim amaçsız, tasasız bir halde dünyevi düşlere dalmışken, bir düşüncenin bilincine varmamıştır ki? Nihayet kim bir çocuğun, bir aylağın, bir vahşinin işten uzak yaşamını sürdürmemiştir ki? Raphaël böylece, günler boyunca, hiçbir şeye aldırmadan, hiçbir dilekte bulunmadan,

insanın kaygılarını ve acılarını yatıştıran huzurlu ve olağanüstü bir yaşam sürdürdü. Kayalara tırmanıyor, bir tepenin üzerine yerleşip uçsuz bucaksız enginlikleri izliyor, bütün gününü güneş ışınlarının altındaki bir bitki ya da yuvasındaki tavşan gibi geçiriyordu. Veya bitki örtüsünün yapısını inceliyor, hava durumunun değişikliklerine göre, kara, hava ve deniz canlılarının yönelimlerini gözlemliyordu. Doğanın içinden fışkıran hareketle bütünleşmeyi deniyor, içgüdüleriyle yaşayan varlıkları yöneten koruyucu ve despot yasanın buyruklarına hiç karşı koymadan itaat etmek istiyordu. Kendisiyle ilgilenmek istemiyordu. Eski zamanların kanundan kaçmak için kendilerini bir kilisenin gölgesine atan suçluları gibi, yaşamın tapınağına sığınmayı deniyordu. Sonunda doğanın canlılığının bir parçası haline gelmeyi başararak, hava değişikliklerine alışmaya, tüm kayaların oyuklarına girip çıkmaya, bitkilerin âdet ve yönelimlerini, suların akışlarını ve yataklarını, hayvanların yaşam tarzlarını öğrenmeye başladı; nihayet, bu hayat dolu toprakla, onun ruhuna sızacak, gizemlerini kavrayacak kadar özdeşleşmişti. Ona göre, evrenin sonsuz biçimleri, aynı maddenin evrimleşmesinden, aynı hareketin farklı kombinezonlarından kaynaklanıyordu, bu nedenle soluk alışverişiyle her şeyi harekete geçiren, yürüyen, düşünen, büyüyen bu ulvi varlıkla bütünleşmek istiyordu. Valentin, bu gizemli aydınlanmanın, doğanın kendinden geçirici etkisiyle ağrılarını unutturan bu sahte nekahet dönemi sayesinde, şirin bir manzaranın ortasında geçen bu ilk günlerinde ikinci çocukluğunun mutluluklarını yaşadı. Hiçbir sonuca ulaşamayacağı boş girişimlerde bulunuyor, bir önceki günün planlarını ertesi gün unutuyor, hastalığından, endişelerinden kurtulmanın sevincini yaşıyordu. Tesadüfen öğleye kadar yatakta kaldığı bir sabah, gerçeklerle düşlerin, kurgularla varoluşun belirginliklerinin iç içe geçtiği o uykuyla uyanıklık hali arasında, ilk kez ev sahibinin, aslında her sabah gelen Jonathas'a sağlık durumu hakkında bilgi verdiğini duydu.

Valentin'in hâlâ uyuduğunu sanan Auvergne'li kadın taşralı sesini alçaltmadan konuşuyordu.

"Durumu pek de iyiye gitmiyor," diyordu. "Bütün gece ciğerleri sökülecekmiş gibi öksürdü. Değerli mösyö öksürüyor, balgam çıkarıyor, çok acınası bir durum. Kocam ve ben kendi kendimize bu kadar öksürmeye dayanacak gücü nereden bulduğunu soruyoruz. Çok lanet bir hastalığa yakalanmış! Durumu hiç iyi değil! Onu her sabah yatağında ölü bulmaktan korkuyoruz. Rengi balmumundan yapılmış bir İsa kadar soluk! Lanet olsun, her sabah kalktığında, kadavraya dönüşmüş cılız vücudunu görüyorum, bedeninden şimdiden kötü kokular yayılıyor! Onun için sorun yok, sağlıklıymış gibi koşuşturup durmaya devam ediyor. Yine de çok metin, hiç şikâyet etmiyor. Ama Tanrı'nın azabını çekerek böyle çayırlarda dolaşacağına, toprağın altına girmesi onun için daha hayırlı olacak! Bizim de işimize gelmeyeceğinden bunu elbette ki istemeyiz, ama bize para ödemese de onu sevmeye devam edeceğiz. Ah! Tanrım!" diye devam etti, "Bu lanet hastalıklara yalnızca Parisliler yakalanıyor! Nereden kapıyorlar bilinmez? Zavallı genç adam, sonu hiç iyi değil. Sürekli ateş onu yiyip bitiriyor! Hiçbir şeyden endişelenmiyor, hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi görünüyor. Bunun için gözyaşı dökmemek lazım, Mösyö Jonathas! Acılarından kurtulmasının onu rahatlatacağını unutmamalıyız. Ona dokuz gün dua okutmalısınız, bu sayede iyileşen birçok hastalığa tanık olduk, ben de bu kibar, temiz yürekli adam için bir paskalya mumu yakacağım."

Sesi duyulmayacak kadar zayıf çıkan Raphaël bu korkunç gevezelikleri dinlemek zorunda kalmıştı. Yine de sabrı taştığında yatağından çıkıp, kapının eşiğinde belirdi: "Alçak ihtiyar," diye bağırdı Jonathas'a, "demek celladım olmak istiyorsun!" Köylü kadın bir hayalet görmüşçesine uzaklaştı.

"Sağlığımla ilgili en ufak bir endişe duymanı yasaklıyorum," diye devam etti Raphaël.

"Tamam, mösyö marki," diye karşılık verdi yaşlı hizmetkâr gözyaşlarını silerken.

"Bundan böyle, iznim olmadıkça buraya gelmeyeceksin."

Raphaël, itaat etmek istercesine geri çekilen Jonathas'ın sadakat ve merhamet dolu bakışlarında ölüm fermanını okudu. Aniden gerçeğin farkına varmışçasına cesareti kırılarak kapının eşiğine oturdu, kollarını kavuşturarak başını öne eğdi. Jonathas ürkmüş bir halde efendisine yaklaştı.

"Mösyö?"

"Çek git, çek git buradan!" diye haykırdı hasta.

Kayalıkları tırmanan Raphaël, ertesi sabah boyunca, kaplıcalardan evine uzanan dar yolu görebildiği, yosunlarla kaplı bir yarıkta oturmuştu. Tepenin eteğinde, Auvregne'li kadınla konuşan Jonathas'ı fark etti. Garip bir güç bu naif kadının baş sallamalarını, umutsuzluk dolu jestlerini rüzgârın ve sessizliğin etkisiyle ölümcül sözcükler halinde kendisine iletti. Bu acımasız ilginin zihninde uyandırdığı olumsuz düşüncelerden bir türlü kurtulamadan korkuyla dağın en yüksek tepelerine sığındı ve akşama kadar orada kaldı. Auvergne'li kadın akşam karanlığında karşısına dikildiğinde, bir şairin tuhaflığıyla, siyah beyaz çizgili eteğiyle bir iskeletin kaburga kemikleri arasında belli belirsiz bir benzerlik kurmaya çalıştı.

"Akşam serinliği başladı, sevgili mösyö," dedi kadın. "Burada kalırsanız çamura bulanmış meyvelere benzeyeceksiniz. Eve dönmeniz gerek. Çiyi solumak sağlığa hiç de yararlı değildir. Ayrıca sabahtan beri bir şey yemediniz."

"Lanet olası yaşlı büyücü," diye haykırdı Raphaël, "size beni kendi halimde bırakmanızı emrediyorum, yoksa buradan giderim. Her sabah mezarımı kazıyorsunuz, en azından geceleri buna ara verin."

"Mezarınızı mı, mösyö? Mezarınızı kazmak! Söyleyin o zaman mezarınız neredeymiş? Sizi mezarda değil, büyükbabamız gibi sağlıklı görmek istiyoruz."

"Yeter!" dedi Raphaël.

"Koluma girin, mösyö."

"Hayır."

İnsanın en güç katlandığı duygu, özellikle de bunu hak ediyorsa merhamettir. Kin, insanı intikam tutkusuyla yaşatan bir iksirdir; ama merhamet duygusu bizi iyice güçten düşürerek öldürür. Merhamet, sinsice şefkat kılığına bürünmüş bir aşağılama, şefkatle karışık bir hakaretten başka bir şey değildir. Raphaël yüzlük ihtiyarda muzaffer bir merhametin, çocukta meraklı bir merhametin, kadında tedirgin edici bir merhametin, adamda ise çıkarcı bir merhametin izlerini görüyordu; ama hangi haliyle olursa olsun ölümden beterdi. Bir şair, ister ürkütücü ister neşeli olsun kendisini etkileyen görüntülerden yola çıkarak bir şiir yazardı; taşkın yüreği ara tonlara yer vermiyor, en canlı ve dokunaklı renkleri kullanıyordu. Bu merhamet duygusu, Raphaël'in yüreğinde korkunç bir yas ve melankoli şiiri yarattı. Doğayla yakınlaşmak istediğinde, hiç kuşkusuz doğal duyguların içtenliğini düşünmemişti. Bir ağacın altında tek başına oturduğunu zannederken, asla baş edemediği o inatçı öksürük nöbetlerinden yenik çıktığı sırada, bir ot yığının arkasına nöbet tutan bir vahşi gibi yerleşmiş olan küçük çocuğun, kendisini çocuksu bir merakla iç içe geçmiş bir alaycılık ve keyifle, biraz da kayıtsızlıkla izleyen parlak gözlerini görürdü. En korkuncu da, kendisine sürekli olarak "Kardeş, ölmek zamanıdır,"

diyen Trappe tarikatının keşişleri gibi bakan köylülerle karşılaşmaktı; safça sözlerinden mi, yoksa sessizliklerinden mi ürkeceğini bilemiyordu. Bir sabah, siyah giysili iki adam, etrafında dolaşarak kaçamak bakışlarla kendini süzdükten sonra, kısaca yanıtladığı sıradan sorular sordular. Raphaël onların Jonathas ya da ev sahipleri tarafından gönderilen ya da yakın bir ölümün kokusunu alan kaplıca doktoru ve rahibi olduklarını tahmin etti. Hayalinde kendi cenaze töreni canlandı, rahiplerin dualarını duydu, mumları saydı ve bir yas tülünün arasından yaşamı bulduğunu sandığı bu zengin doğanın güzelliklerini izledi. Önceden ona uzun bir yaşam vaat eden her şey şimdi sonunun yaklaştığını bildiriyordu. Ertesi gün, ev sahiplerinin içten gelen dileklerini ve kederli yakınmalarını dinledikten sonra Paris'e hareket etti.

Tüm gece yolculuk ettikten sonra, Bourbon'un buğulu bir düşün imgeleri gibi hızla geçen sevimli manzaraları karşısında uyandı. Doğa gözlerinin önüne acımasız bir zarafet sergiliyordu. Tallier parıltılı bir kurdele gibi akan sularını derin bir perspektif içinde sunuyor, sarımtırak kayalıkların oluşturduğu boğazlara mütevazı bir şekilde gizlenen küçük köylerin çanları görünüyordu, bazen de tekdüze bağların ardından aniden küçük bir vadinin değirmenleri, şirin şatolar, asılı gibi duran kasabalar, görkemli kavak ağaçlarıyla çevrelenmiş yollar beliriyordu; nihayet Loire'ın elmas renkli uzun çarşafları yaldızlı kumlarının arasında parıldıyordu. Doğa sonsuz çekiciliklerini sunmaya devam ediyordu! Haziran ayının, hırçın bir çocuk gibi aşkı ve içsel coşkuyu çağrıştırmaya başlayan doğası hastanın sönmüş bakışlarını kaçınılmaz bir şekilde kendine çekiyordu. Arabanın gölgeliklerini kaldırıp yeniden uyumaya koyuldu. Akşama doğru, Cosne'u geçtikten sonra, bir köy düğününün neşeli müziği ile uyandı. Araba istasyonu meydanın yakınındaydı. Arabacılar atları değiştirirken, bu mutlu kalabalığın danslarını, çiçeklerle süslenmiş göz kamaştırıcı genç kızları, yerinde duramayan delikanlıları,

yüzleri şaraptan kızarmış ihtiyar köylüleri fark etti. Küçük çocuklar bağrışıyor, yaşlı kadınlar gülerek sohbet ediyorlardı, adeta her şeyin bir sesi vardı ve topluluktan taşan coşku giysilerin, kurulmuş sofraların görüntüsünü güzelleştiriyordu. Meydan ve kilise mutluluğun ifadesini yansıtıyor, çatılar, pencereler, kapılar bayramlık elbiselerini giymiş gibi görünüyorlardı. Raphaël, en ufak bir gürültüye bile katlanamayan ağır hastalar gibi, içinden gelen, bu kemanları susturma, bu kalabalığı dağıtma, yaygaracıların sesini kısma, bu küstah şölene bir son verme isteğini bastıramadı. Üzgün bir halde arabasına bindi. Meydana baktığında, o neşeli kutlamanın sona erdiğini, köylülerin kaçıştığını ve bankların boş kaldığını gördü. Orkestranın bulunduğu yükseltide, kör bir çalgıcı klarnetiyle coşkulu bir rond çalmaya devam ediyordu. Dansçıların eşlik etmediği bu müzik, yırtık pırtık giysileriyle bir ıhlamur ağacının altına sığınmış olan, yüz ifadesi hüzünlü, dağınık saçlı bu ihtiyar Raphaël'in dileğinin fantastik bir görünümü gibiydi. Haziran ayının elektrikle yüklü bulutlarının neden olduğu, aniden başlayan ve kısa süre sonra sona eren o sağanaklarından biri bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Bu çok doğaldı, gökyüzünde hafif bir rüzgârın beraberinde getirdiği beyaz bulutları fark eden Raphaël Tılsımlı Deri'sini incelemeye gerek duymadan, arabasının köşesine kurularak yoluna devam etti.

Ertesi gün odasında, üşüdüğü için iyice yaktırdığı şöminenin kenarında oturuyordu. Jonathas ona hepsi Pauline tarafından gönderilmiş olan mektupları getirdi. İlkini hiç acele etmeden, sanki tahsildar tarafından gönderilen o gri renkli ihtarname kâğıdıymış gibi açtı ve ilk cümleyi okudu: "Gittin, ama bu bir kaçış, Raphaël'im. Nasıl olur! Kimse bana nerede olduğunu söyleyemedi. Zaten ben bilmedikten sonra, bunu kim bilebilirdi ki?" Daha fazlasını okumak istemeden, mektupları soğuk bir ifadeyle şömineye attı. Donuk ve soğuk bakışlarla, alevlerin, parfümlü kâğıtları

kıvıran, sertleştiren, döndüren, parçalara ayıran oyunlarını izledi.

Kâğıt parçaları cümle başlangıçlarını, sözcükleri, yarı yanmış düşünceleri gösterircesine küllerin üzerinde yuvarlanırken, oyalanmak için birkaç tanesini mekanik bir hareketle ateşten aldı.

"... Kapının önünde oturmuş bir halde... bekliyorum ... Kapris... kabulleniyorum... Rakibeler... hayır!.. Pauline'in... seviyor... demek artık hayatında Pauline'e yer yok... Beni terk etmek isteseydin, bırakıp gitmezdin... Sonsuz aşk... Ölmek..."

Bu sözcüklerle içi sızladı, maşayı kavrayıp alevlerin arasından henüz tamamen yanmamış birkaç kâğıt parçasını kurtardı.

"Bir şeyler mırıldandım," diyordu Pauline, "ama seni suçlamadım, Raphaël! Beni kendinden uzaklaştırmanın sebebi, hiç kuşku yok ki, beni de acılarının yüküne ortak etmek istememen. Bir gün belki de beni öldüreceksin, ama bana acı çektirmeyecek kadar iyisin. Ama bu şekilde gitme. Senin yanında en ağır işkencelere katlanabilirim. Bana çektireceğin acıyı hissetmeyeceğim, kalbimde aşkın için henüz sana göstermediğim kadar yer var. Senden uzakta gözyaşı dökmek dışında her şeye katlanabilirim, bir de senin nerede..."

Ateşle kararmış bu kâğıt kalıntılarını önce şöminenin üzerine koyan Raphaël aniden hepsini alevlerin içine attı. Bu kâğıtlar aşkının ve sonuna geldiği yaşamının canlı kanıtlarıydı.

"Mösyö Bianchon'a haber ver," dedi Jonathas'a.

Horace geldiğinde, Raphaël yatağındaydı.

"Dostum, beni sürekli uyku halinde tutacak, ancak uzun süre kullanacağım için olumsuz yan etkiler yaratmayacak hafif afyonlu bir karışım hazırlayabilir misin?"

"Bu çok kolay," diye karşılık verdi genç doktor, "ama yemek yemen için günde birkaç saat ayakta kalman gerek."

"Birkaç saat," dedi Raphaël araya girerek, "hayır, hayır, bir saatten fazla ayakta kalmak istemiyorum."

"Niyetin nedir?" diye sordu Bianchon.

"Uyumak da, bir bakıma yaşamaktır," diye karşılık verdi hasta.

"Matmazel Pauline de Witschnau da olsa kimsenin içeri girmesine izin verme," dedi Valentin Jonathas'a, doktor reçetesini yazarken.

"Mösyö Horace, kurtulma şansı var mı?" diye sordu yaşlı hizmetkâr merdivenin başına kadar eşlik ettiği genç doktora.

"Daha, çok uzun süre yaşayabilir ya da bu gece ölebilir. Şanslar yarı yarıya. Hiçbir şey anlamıyorum," dedi doktor kuşku dolu bir mimikle. "Onu oyalamak, zihnini eğlenceli şeylerle meşgul etmek gerek."

"Onu oyalamak mı, mösyö! Onu tanımıyorsunuz. Geçenlerde adamın birini gözünü bile kırpmadan öldürdü. Artık onun için hiçbir şeyin anlamı kalmadı."

Raphaël birkaç gün boyunca yapay uykusunun hiçliğine gömüldü. Afyonun maddi gücünün manevi dünyamızda yarattığı etki sayesinde, zihinsel faaliyetleri son derece aktif olan bu düşünce adamı, ormanların bağrında, tıpkı bir bitki kalıntısı gibi yaşayıp, kolay bir avı yakalamak için bir adım atmaya bile yeltenmeyen tembel hayvanlara dönüştü. Perdelerini kapatarak gökyüzünün ışığını bile söndürmüştü. Akşam sekizde yatağından çıkıyor, bilinci tam anlamıyla

yerinde olmadan bir şeyler yiyor, sonra yeniden yatıyordu. Bu soğuk ve buhranlı saatler boyunca zihninde siyah bir fon üzerinde karmaşık, belirsiz görüntüler canlanıyordu. Derin bir sessizlik içinde, hareketten ve düşünsel faaliyetten uzak bir yaşam sürdürmeye başlamıştı. Bir akşam, her zamankinden daha geç uyanıp, yemek servisinin yapılmamış olduğunu görünce, zili çalarak Jonathas'ı çağırdı.

"Artık gidebilirsin, senin zengin olmanı sağladım, yaşlılık günlerini refah içinde geçireceksin; ama hayatımla oynamana izin vermeyeceğim. Sefil adam, acıktım, akşam yemeğim nerede? Cevap ver."

Dudaklarına bir memnuniyet ifadesi yayılan Jonathas, eline, ışığıyla konağın koyu karanlığa bürünmüş devasa odalarını titreten bir mum alarak, yeniden bir robota dönüşen efendisini geniş bir koridordan geçirip aniden bir kapıyı açtı. Bir ışık seliyle gözleri kamaşan Raphaël, mumlarla kaplı avizelerini, serasının nadir bulunan çiçeklerinin sanatkârane bir şekilde yerleştirildiği vazoları, gümüş, altın, sedef, porselen takımlarla kurulmuş bir masanın üzerindeki dumanı tüten, ağızları sulandıran yemekleri fark etti. Dostlarının yanında, boyunları çıplak, omuzları açık, saçları çiçeklerle süslenmiş, gözleri parlayan, her biri bir maskeli balonun büyüleyici kılıklarına bürünmüş göz kamaştıran kadınları gördü: Biri vücudunun çekici hatlarını bir İrlanda ceketiyle sergilemiş, biri Endülüslülerin şehvet uyandıran eteğini giymiş, biri yarı çıplak bir halde av tanrıçası Diana'nın kılığına bürünmüş, bir diğeri de Matmazel de la Vallière'in kostümüyle mütevazı ve aşk dolu bir görünüm sergilemişti. Tüm davetlilerin gözleri aşkla, coşkuyla, neşeyle parlıyordu. Raphaël'in ölüyü andıran yüzü salonun kapısında belirdiğinde, aniden bu beklenmedik şölenin parıltılı ışıklarına benzeyen bir alkış tufanı koptu. Çarpıcı bir güzelliğe sahip bu kadınların birbirine karışan sesleri, parfümleri Raphaël'in tüm duyularını kabarttı. Yan

salondan gelen hoş bir müzik sesi, bir ahenk seliyle bu baştan çıkarıcı uğultuya eşlik ediyor, bu olağanüstü görüntüyü tamamlıyordu. Raphaël iç gıcıklayan bir kadın elini hissetti. Bu eller, beyaz ve körpe kolları kendisini sarmak için havaya kalkmış Aquilina'ya aitti. Bu tablonun, renksiz düşlerinin kaçamak ve belirsiz görüntülerine benzemediğini anlayan Raphaël korkunç bir çığlık atarak kapıyı hızla kapattı ve yaşlı hizmetkârını bir tokatta yere serdi.

"Alçak, demek beni öldürmeye yemin ettin, öyle mi?" diye haykırdı. Ardından, atlattığı tehlikenin yürek çarpıntısıyla, kendinde odasına ulaşabilecek gücü buldu, uyuyabilmek için her zamankinden fazla bir karışımı bardağına doldurarak içtikten sonra yatağına uzandı.

"Bu nasıl iş!" dedi Jonathas düştüğü yerden kalkarken, "Mösyö Bianchon bana onu eğlendirmemi tavsiye etmişti."

Saat gece yarısına yaklaşırken, Raphaël tıp bilimini şaşırtıp, umutsuzluğa düşürürcesine bir güzellik uykusuna yatmış gibiydi. Beyaz yanakları canlı pembe bir renge bürünmüş, bir genç kızınki kadar zarif alnında zekâ parıltıları belirmişti. Bu dingin ve huzurlu yüzde hayat çiçekler içindeydi. Adeta annesinin himayesinde uyuyan küçük bir çocuğa benziyordu. Bu tatlı uyku sırasında, kırmızı dudaklarının arasından düzenli soluk alıp verişi hissediliyor, güzel düşler gördüğünü belli eden bir gülümseme yüzüne yayılıyordu. Belki de yüz yaşında bir ihtiyardı, torunları ona uzun bir yaşam diliyordu; belki de kırdaki sırasında oturmuş, güneşin ve yaprakların altında, dağın zirvesindeki peygamber gibi hiç de uzak olmayan vaat edilmiş toprakları gözlüyordu.

"İşte buradasın!"

Berrak bir sesle telaffuz edilen bu sözler uykusundaki bulutlu görüntüleri dağıtmıştı. Lambanın ışığında yatağında

oturan ama ayrılık ve kederle daha da güzelleşmiş olan

Pauline'i gördü. Raphaël, su çiçeklerinin taçyaprakları gibi beyaz olan ve gölgede, uzun siyah saçlarının arasında daha da beyaz görünen bu yüz karşısında afalladı. Yanaklarında çizdikleri parlak hatta asılı kalmış gibi duran gözyaşları en ufak bir duygusallıkta döküleceğe benziyordu. Beyaz giysiler içinde, başı neredeyse yatağa değecekmiş gibi öne eğilmiş olarak duruyordu. Göklerden inmiş ve bir soluğun esintisiyle ortadan kaybolacakmış gibi görünen bir meleği andırıyordu.

Raphaël gözlerini açtığında o, "Ah! Ne söyleyeceğimi bile unuttum," diye haykırdı. "Sesim yalnızca, 'Sana aidim!' demek için çıkabiliyor. Evet, kalbim aşkla dolu. Ah! Hayatımın meleği, seni hiç bu kadar güzel görmemiştim. Gözlerin şimşekler gibi parlıyor. Ama her şeyi tahmin ediyorum! Benden korkuyordun, bu yüzden sağlığına tek başına kavuşmak için gittin... Tamam, o zaman..."

"Git buradan, beni yalnız bırak," diye karşılık verdi sonunda Raphaël boğuk bir sesle. "Buradan gitmelisin. Kalırsan ölürüm. Ölümümü görmek mi istiyorsun?"

"Ölmek!" diye tekrarladı Pauline. "Bensiz ölebilir misin? Ölmek için çok gençsin! Seni severken ölmek öyle mi? Ölmek!" diye ekledi derinden gelen bir sesle Raphaël'in elini çılgınca ellerinin arasına alırken.

"Ellerin buz gibi," dedi. "Bu bir yanılsama mı?"

Raphaël yatağının başucundan kırılgan ve cezayirmenekşesi yaprağı kadar küçülmüş Tılsımlı Deri'yi çıkarıp ona gösterdi: "Pauline, güzel yaşamımın güzel ifadesi, birbirimize elveda diyelim," dedi.

"Elveda mı?" diye tekrarladı Pauline şaşkın bir halde.

"Evet. Bu, dileklerimi yerine getiren ve hayatımın simgesi olan Tılsımlı Deri. Ne kadar kaldığına bir bak. Bana biraz daha bakarsan öleceğim."

Valentin'in çıldırdığını sanan genç kız Tılsımlı Deri'yi eline alıp bir lamba aradı. Raphaël'e ve Tılsımlı Deri'ye eşit şekilde yansıyan ışıkta, âşığının yüzünü ve büyülü Deri'nin son parçasını dikkatle inceledi. Onu korkudan ve aşktan daha da güzelleşmiş bulan Raphaël kendine hâkim olamadı: Tutkunun okşayış dolu sahneleri ve baştan çıkarıcı coşkuları uzun zamandır sönmüş bir ateş gibi uyuyan ruhunu yeniden canlandırdı.

"Pauline, buraya gel!"

Korkunç bir çığlık atan genç kızın gözbebekleri büyürken, kaşları korkunç bir kederin etkisiyle birbirinden ayrıldı. Raphaël'in gözlerinde eskiden kendisini mutluluğa boğan o çılgınca arzuyu gördü; ama bu arzu büyüdükçe, küçülmeye başlayan Deri elini gıdıklıyordu. Hiç düşünmeden, yan salona kaçıp kapıyı kilitledi.

"Pauline! Pauline!" diye haykırdı ölmek üzere olsa da, ardından koşan Raphaël, "Seni seviyorum, sana tapıyorum, seni arzuluyorum! Kapıyı açmazsan, yaşadığımız güzelliklere lanet okurum! Seninle ölmek istiyorum!"

Yaşamının son hamlesiyle kapıyı kırdığında, sevgilisini yarı çıplak halde bir kanepenin üzerinde yuvarlanırken gördü. Bir an önce ölmek için göğsünü parçalamak isteyen

Pauline bunu başaramayınca kendini şalıyla boğmaya çalışıyordu. "Ben ölürsem, o yaşayacak," diyordu, boşuna bir çabayla düğümü sıkarken. Dağılmış saçları, çıplak omuzları, kırışmış giysileri ve ölmek için uğraşırken yaşlarla dolan, alev alev yanan gözleri, korkunç bir umutsuzluğun pençesinde kıvranışı ile aşk sarhoşu Raphaël'i kendinden geçiren binlerce güzellik sundu; genç adam bir av kuşunun hafifliğiyle Pauline'in üzerine atılıp şalı kopardı ve onu kolları arasına almak istedi.

Tüm gücünü yiyip bitiren arzusunu ifade etmek için sözcükler aradı; ama göğsünden her soluk alıp verişinde daha da boğuklaşan sesler yayıldı, adeta ciğerleri sökülüyordu. Nihayet, sesinin çıkmayacağını anlayınca Pauline'in göğsünü ısırdı. Duyduğu çığlıklar karşısında paniğe kapılmış bir halde içeri giren Jonathas, genç kızı bir köşede, üzerine çömelmiş halde durduğu cesetten ayırmaya çalıştı

"Ne bakıyorsunuz?" dedi Pauline. "O benimdi, onu öldürdüm, bunu daha önce söylememiş miydim?"

Sondeyiş

"Ya Pauline'e ne oldu?"

"Ah! Evet, Pauline. Hiç huzurlu bir kış akşamı şöminenizin önünde, ateşin üzerinde yarıklar oluşturduğu meşe kütüklerini hayranlıkla izlerken, aşk ya da gençlik anılarıyla kendinizden geçtiniz mi? Ateş bir yanda dama tahtasının kızıl hanelerini çizip, bir yanda kadife gibi harelenirken, korun kızgın fonu üzerinde koşuşturan küçük mavi alevler hoplayıp zıplayarak küçük oyunlar oynarlar. İsmi hiç duyulmamış bir ressam gelir ve benzersiz bir maharetle, ışıldayan bu menekşe ve kırmızı renkleri bir daha bir araya gelemeyecekleri doğaüstü bir çehreye, olağanüstü bir zarafete dönüştürür: Saçları rüzgârda dalgalanan ve yüzü incelikli bir tutkuyu yansıtan bu ateşten kadın, son nefesini vermek üzereyken gülümser, artık onu hiç görmeyeceksinizdir. Elveda alevlerin çiçeği, elveda muhteşem bir elmasa dönüşemeyecek kadar zamansız gelmiş cevher."

"Ama Pauline'e ne oldu?"

"Anlamadınız. Baştan anlatayım. Yerlerinizi alın! Yerlerinizi alın! İşte bir öpücük gibi gelip geçen, şimşeklerin parıltısını yansıtan, yalnızca aşkın düşselliğinde var olan hayallerin kraliçesi geliyor. Onun için, zamanın minik bir kesiti anlamına gelen alevden bir gömlek giymiş! Görünüşündeki saflık onun göklerden geldiğini belli ediyor. Bir melek gibi ışıldamıyor mu? Kanatlarının titreşen çırpıntılarını duymuyor musunuz? Kuş gibi hafifçe süzülüp yanınıza iniyor ve ürkütücü gözleri büyülüyor; tatlı ama karşı konulmaz soluğu dudaklarınızı büyülü bir güçle kendine çekiyor; uzaklaşıp giderken sizi de beraberinde sürüklüyor, artık ayaklarınızın yere basmadığını hissediyorsunuz. İç gıcıklayan ürpertilerin etkisi altındaki elinizle bu kardan bedeni bir kere olsun

okşamak, altın sarısı saçlarını karıştırmak, dudaklarınızı parıldayan gözlerine götürmek istiyorsunuz. Bir buğu sizi sarhoş ediyor, büyülü bir müzik sizi kendinizden geçiriyor. Arzu ve kederle tüm sinirleriniz titreşiyor. Ah, tasvir edilemez bir mutluluk! Dudaklarınızı bu kadınınkilere dokunduruyorsunuz; ama aniden derin bir acıyla uyanıyorsunuz. Hah! Hah! Başınız yatağınızın bir köşesinde, kahverengi maunu, soğuk yaldız kaplamaları, biraz tunçtan, biraz bakırdan bir aşkı kucaklıyorsunuz."

"Ama mösyö, hâlâ Pauline'den söz etmediniz!"

"Dinleyin, devam ediyorum! Güzel bir sabah vakti,

Tours'dan hareket eden genç bir adam, La Ville d'Angers'in güvertesinde güzel bir kadının elini tutuyordu. Yürekleri bütünleşmiş iki genç, uzun süre Loire'ın uçsuz bucaksız suları üzerindeki sisin bağrında, denizle güneşin bir meyvesini ya da bulutların ve denizin bir oyununu andıran beyaz bir görüntüyü hayranlıkla izliyorlardı. Bazen hava perisi, bazen de su perisi kılığına giren bu akışkan varlık, dilinizin ucunda olan ama hafızanızda boşuna bir çabayla yakalamaya çalıştığınız bir sözcük gibi adaların arasında geziniyor, başını yüksek kavak ağaçlarının arasından sallıyordu; sonra giderek büyüdüğünde, elbisesinin binlerce kıvrımını ışıldatıyor ya da güneşin onun yüzünün etrafında oluşturduğu haleyi parıldatıyordu; küçük köylerin, tepelerin üzerinde süzülüyor ve buharlı geminin Ussé şatosunun önünden geçmesini engellemek istermiş gibi görünüyordu. Adeta ülkesini yeni işgallerden korumak isteyen Dame de Belles Cousines'in hayaleti oradaydı."

"Tamam, anladım. Peki ya Foedora?"

"Ah! Foedora. Dün İtalyan tiyatrosundaydı, bu akşam Opera'ya gidecek. Onunla yüksek sosyetenin bulunduğu her yerde karşılaşabilirsiniz."

DİPNOTLAR

[1] Anthelme Brillat-Savarin, ünlü Lezzetin Fizyolojisi kitabının yazarı. (ç.n.)

[2] Schiller'in Haydutlar adlı yapıtının kahramanı (ç.n.)

[3] Jean François Ducis Shakespeare'i Fransız tiyatrosuna uyarlayan trajedi şairi. (ç.n.)

[4] Charles-Simon Favart Fransız şair ve libretto yazarı. (ç.n.)

[5] On dokuzuncu yüzyılın sözü oldukça uzatan ünlü dram yazarı Eugène Scribe'e gönderme yapılıyor. (ç.n.)

[6] Rodos kuşatmasıyla ilgili bir yazısında değişiklik yapmayı sunulan belgelere rağmen reddeden başrahip Vertot'nun söylediği, "Benim kuşatmam tamamlanmıştır" sözlerine gönderme yapılıyor. (ç.n.)

[7] Diş için ağrı kesici. (ç.n.)

[8] Evlilik. (ç.n.)

[9] Walter Scott'ın Prison of Edinburgh adlı yapıtındaki kişi. (ç.n.)

[10] Lord Byron'ın şiiri. (ç.n.)

[11] Dan Filistin'dedir, Balzac, Dan'ın Sahra'da bulunduğunu sanıyor. (ç.n.)

[12] Charles Perrault'nun ünlü masalı. (ç.n.)

[13] "İlahi esin", Horatius, Hicivler, 1, 4, c. 43 (ç.n.)

[14] Walter Scott'ın yapıtlarıyla moda olan tarih romanları. (ç.n.)

[15] Porticili Dilsiz Kız, Daniel-François Auber'in (1828) o dönem büyük ün kazanmış operası (ç.n.)

[16] kırmızı ve siyah da denilen bir oyun (ç.n.)

[17] Bunca yürek çarpıntısı. (ç.n.)

[18] yaklaşık 32 cm. (ç.n.)

[19] sadaka (ç.n.)

[20] Eski Roma'da bahçe ve üretkenlik tanrısı. (ç.n.)

[21] İcra davalarında mahkûm olanların kaldığı cezaevi. (ç.n.)

[22] Sıradan mahkûmların kaldığı cezaevi. (ç.n.)

[23] O dönemde gazeteciler yazdıkları satırların sayısına göre ücret alıyorlardı. (ç.n.)

[24] İngilizlerin on sekizinci yüzyılda sürgünleri gönderdikleri Avustralya'daki bir körfezin adı. (ç.n.)

[25] Abbé Lhomond'un, yeni kuşakların Latince eğitimi aldıkları 1784'te yayımlanan bu eseriyle, Balzac burada ne yapmak istediklerini bilen kararlı kişileri ima ediyor. (ç.n.)

[26] İtalyan komedileri. (ç.n.)

[27] Burada 1562'de başlayan din savaşlarını önceleyen dönem kastediliyor. (ç.n.)

[28] Cesaretimiz tükenmedi. (ç.n.)

[29] Pierre Simon Ballanche (1776-1847) Fransız din felsefecisi (ç.n.)

[30] O dönemin en ünlü kadın şarkıcısı. (ç.n.)

[31] Fransız siyaset, bilim ve edebiyat dergisi, sahibinin gözleri iyi görmüyordu. (ç.n.)

[32] Fransız anatomist ve fizyolojisti. (ç.n.)

[33] Bilinmeyen tanrılar. (ç.n.)

[34] Üçüncü yüzyılda yaşamış efsanevi Kelt ozanı. (ç.n.)

[35] XV. Louis'nin uşağı. (ç.n.)

[36] İdam edilenlerin gömüldüğü mezarlık. (ç.n.)

[37] İngiliz şair John Milton'ın Kayıp Cennet adlı eserinde Pandemonium cehennemin başkentidir. (ç.n.)

[38] 1757'de XV. Louis'ye karşı başarısız bir suikast girişiminde bulunan ve kollarıyla ve bacaklarından atlara bağlanarak idam edilen mahkûm. (ç.n.)

[39] Dönemin maliye bakanı. (ç.n.)

[40] Figaro'nun Düğünü'ndeki yaşlı hizmetçi. (ç.n.)

[41] O dönemde bu köprünün geçiş ücreti 1 metelikti. (ç.n.)

[42] Napolyon'un kız kardeşi. (ç.n.)

[43] Charles Perrault'nun (1682-1703) bir masalında evlenmesi için ısrar eden babasının sarayından eşek derisine bürünerek kaçan kız. (ç.n.)

[44] Büyük bir eser bıraktım. (ç.n.)

[45] Balthazar'ın kaderini öğrendiği adaletsiz, zaaflı bulundun, krallığın bölünecek anlamındaki sözler. (ç.n.)

[46] Rabelais'nin hiçbir doktrine bağlı olmayan, anarşist ruhlu kişisi. (ç.n.)

[47] Molière'in Zoraki Hekim'ine gönderme yapılıyor. (ç.n.)